

บทความวิชาการ

▪ The Effects of Corporate Governance and Financial Leverage on MVE of Thai-Listed Companies	Siriwan Wongcharoen	1
▪ การประยุกต์แนวการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ กรณีศึกษา: กลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	กักร ทองใบ
ราณี อิลชัยกุล
วราภรณ์ รุ่งเรืองกลกิจ
ชนินทร์ ชุนทพันธ์รักษ์
รชพร จันทรสว่าง	25
▪ การคิดตามกลุ่มและผลกระทบต่อการตัดสินใจของสหกรณ์	วรชัย สิงห์กุล	40
▪ ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน	พองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง
สุรัช กังวล	52
▪ วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย	วราภรณ์ นันทะเสน
ลีปนันท์ นวลละออง
ปิยา สุนทรปิยะพันธ์	84

บทความวิจัย

▪ Indian Community Heritage: Case Study Soi 3 (Nana) on Sukhumvit Road, Bangkok	Prisana Munpao	112
▪ Field-trip of Primary School Children at Heritage Place	Walairujee Wichienthawee	130
▪ การพัฒนาระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา	บุหลัน เจนร่วมจิต
วรรณดี แสงประทีปทอง
ศิริพรรณ ชุมชุม
คมกร วังรักษา	165
▪ การสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา	สุภมาส อังโชติ
รัชฎีกุล ภิญโญภาณุวัฒน์	182
▪ การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของสาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	ศศิกาญจน์ ทวีสุวรรณ
สุทธิวรรณ ตันติธรรมาวงศ์
ประพนธ์ เจียรกุล	202
▪ ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21ของนิสิตระดับปริญญาตรี	กัมปนาท คูศิริรัตน์
นุชรัตน์ นุชประยูร	218
▪ การประเมินโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัดโรงพยาบาลตำรวจ	รัชณี ขาวสุโขทัย
เก็จกนก เอื้อวงศ์	233
▪ การเข้าถึงเนื้อหาสื่อใหม่ที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชน	มนวิภา วงจรจิระ	248

วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม

Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning (e-JODIL)

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2561 Vol.8 No2 July – December 2018 ISSN: 2287-0326

วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม (Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning: e-JODIL) ได้ดำเนินการเผยแพร่บทความผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์บนเว็บไซต์ <http://e-jodil.stou.ac.th> โดยมีนโยบายในการจัดพิมพ์/เผยแพร่ ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผลงานวิชาการ และข้อค้นพบจากการวิจัยด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สำหรับการเรียนรู้ในระบบทางไกล
2. เพื่อเป็นช่องทางในการระดมองค์ความรู้ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในระบบทางไกลสู่การเป็นสังคมฐานความรู้
3. เพื่อเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการ

ขอบเขตผลงานที่รับตีพิมพ์

ขอบเขตเนื้อหา ประกอบด้วย สาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ประเภทผลงาน ประกอบด้วย บทความพิเศษ (Special article) บทความวิจัย (Research article) บทความวิชาการ (Academic article) บทวิจารณ์หนังสือ (Book review) และบทความปริทัศน์ (Review article)

นโยบายการพิจารณาก่อนกรองบทความ

1. บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ ต้องผ่านการพิจารณาก่อนกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวนอย่างน้อย 2 ท่านต่อบทความ โดยใช้การพิจารณาแบบ Single Blind Review
2. บทความ ข้อความ ภาพประกอบ ตารางประกอบ ที่ตีพิมพ์ในวารสารเป็นความคิดเห็นและความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ไม่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชแต่อย่างใด
3. กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาและตัดสินใจตีพิมพ์บทความในวารสาร
4. บทความที่เสนอพิจารณาในวารสาร e-JODIL ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยส่งไปลงพิมพ์เผยแพร่ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น
5. บทความที่เคยนำเสนอในการประชุมวิชาการมาแล้ว ผู้เขียนบทความต้องให้การรับรองว่าบทความนั้นได้ปรับปรุงจากการนำเสนอในการประชุมจากที่ใดมาแล้ว และต้องมีการตั้งผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความใหม่อีกครั้งหนึ่ง
6. บทความทุกบทความที่ได้รับการเผยแพร่ จะมีการกำหนดหมายเลข DOT ประจำบทความ

ขั้นตอนการส่งบทความ

1. สมัครสมาชิก e-JODIL เพื่อเข้าสู่ระบบ [คลิกเพื่อทำการสมัคร](#)
 2. กรอกข้อมูลให้ครบถ้วน และแนบไฟล์ดังนี้
 - 2.1 ไฟล์บทความตาม templates Microsoft Word แต่ละประเภท บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความสั้น
 - 2.2* หลักฐานการโอนเงินค่าพิจารณาบทความ
 - ภาษาไทย บทความละ 3,000 บาท
 - ภาษาอังกฤษ บทความละ 5,000 บาท
 - สำหรับบุคลากร มสธ. ไม่เสียค่าใช้จ่าย
- *บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณา ทางวารสารฯ ขอสงวนสิทธิ์ในการคืนเงินค่าพิจารณาบทความ ไม่ว่าในกรณีใดๆ ทั้งสิ้น**
3. บทความทุกเรื่องที่จะส่งเข้ามาพิจารณาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จะต้องมีการเขียนอ้างอิงเอกสารอื่นหรือเขียนแหล่งที่มาของข้อมูลที่น่าเชื่อถือและตอนท้าย (บรรณานุกรม) ของบทความ โดยให้เขียนอ้างอิง ในรูปแบบ APA Style

4. เมื่อบทความของท่านผ่านการพิจารณาและได้รับการแก้ไขแล้ว กองบรรณาธิการจะทำการเผยแพร่บทความของท่านในลักษณะบทความอิเล็กทรอนิกส์บนระบบต่อไป

เงื่อนไขการส่งบทความ

1. ผู้สนใจส่งบทความ เพื่อพิจารณาเผยแพร่บนวารสาร e-JODIL ได้แก่ นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ บุคลากรในสังกัดสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งนิสิต นักศึกษา ที่มีผลงานทางวิชาการและประสงค์จะเผยแพร่ผลงานผ่านทาง วารสาร e-JODIL
2. ผู้เขียนบทความ ต้องสมัครเป็นสมาชิกวารสาร e-JODIL ก่อนส่งบทความเสนอพิจารณา
3. บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อนและต้องไม่อยู่ในกระบวนการพิจารณาของวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์อื่นใด

กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

ที่ปรึกษา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ สมบัติสมภพ

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

กองบรรณาธิการ

1. ศาสตราจารย์ ดร.พรชัย ชุนหจินดา	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.วศิน อิงคพัฒนากุล	มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. รองศาสตราจารย์ ดร.ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
4. รองศาสตราจารย์จันทนา ทองประยูร	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผู้เชี่ยวชาญภาษาต่างประเทศ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิตา เขี่ยมขันติถาวร	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารีรักษ์ มีแจ้ง	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

คณะกรรมการบริหาร

1. อธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	ที่ปรึกษา
2. ศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ สมบัติสมภพ	ที่ปรึกษา
3. รองอธิการบดีที่กำกับดูแลสถาบันวิจัยและพัฒนา	ประธาน
4. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา	กรรมการ
5. ผู้อำนวยการสำนักบรรณสารสนเทศ หรือผู้แทน	กรรมการ
6. ผู้อำนวยการสำนักคอมพิวเตอร์ หรือผู้แทน	กรรมการ
7. รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา	กรรมการ
8. ผู้จัดการวารสาร	กรรมการ
9. ผู้ดูแลระบบด้านเทคนิค	กรรมการ
10. ผู้ช่วยผู้ดูแลระบบด้านเทคนิค	กรรมการ
11. ผู้ช่วยผู้จัดการวารสาร	กรรมการและเลขานุการ

การติดต่อ

ฝ่ายพัฒนาและเผยแพร่งานวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

โทร. 0-2504-7588-9 โทรสาร 0-2503-4898

e-mail: e-jodil@stou.ac.th

เว็บไซต์: <http://e-jodil.stou.ac.th>

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประเมินบทความ (Peer Review)

ประจำปี 8 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2561

รองศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี ภาควัต	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.กานดา พุนลาภทวี	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.จรินทร์ เทศวานิช	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ทองอินทร์ วงศ์โสธร	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา ภัสสรศิริ	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปริญานุษ อภิบุญโยภาส	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวงศ์	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.รชพร จันทร์สว่าง	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
รองศาสตราจารย์ ดร.วรางคณา โตโพธิ์ไทย	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิตต์ศรี สงวนวงศ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สมถวิล วิจิตรวรรณ	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.สุบิน ยุระรัช	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
รองศาสตราจารย์ ดร.เสกศักดิ์ จำเริญวงศ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา ปักกิ้นส์	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
รองศาสตราจารย์อวยพร พานิช	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราณัฐ โสภา	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โชติมา จตุรวงศ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด จงอภิรัตน์กุล	มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตนา โพธิ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสิน ปัญญาวุฒตระกูล	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

สวัสดี ท่านผู้อ่านวารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม (e-JODIL) ทุกท่าน

วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม (e-JODIL) ได้ดำเนินการเข้ามาสูปีที่ 8 ฉบับที่ 2 แล้วครับ ซึ่งฉบับนี้วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรมได้รับการรับรองคุณภาพวารสารของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (ศูนย์ TCI) อยู่ในฐาน 1

การดำเนินงานในปี พ.ศ. 2561 ที่ผ่านมา กองบรรณาธิการได้คัดสรรบทความที่มีคุณภาพมานำเสนอให้ท่านผู้อ่านรวมจำนวน 26 บทความ โดยในปีนี้มีผู้สนใจส่งบทความที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษมาตีพิมพ์ด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่วารสารของเราจะได้เผยแพร่ความรู้ที่หลากหลาย และเตรียมความพร้อมไปสู่การเป็นวารสารในฐาน Asian Citation Index (ACI) ในอนาคต

การดำเนินงานในปี พ.ศ. 2562 กองบรรณาธิการยังคงเน้นการเป็นฐานข้อมูลเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการในระดับชาติ ทั้งนี้วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรมให้ความสำคัญกับการอ้างอิงทางวิชาการ การพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิตามมาตรฐานสากล มาตรฐานการจัดพิมพ์ และเน้นการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการนำเนื้อหาสาระไปอ้างอิงทางวิชาการมากขึ้น ทั้งนี้วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม ได้กำหนดรูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหาบทความและท้ายบทความยังคงใช้การอ้างอิงเป็นภาษาไทย และรูปแบบการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ยังคงใช้รูปแบบการพิจารณาแบบ Single Blind Review หากมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ทางวารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม และในปี 2562 เป็นต้นไป วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม จะมีการปรับปรุงระบบวารสารใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย โดยจะแจ้งให้ท่านผู้อ่านทราบต่อไป

สุดท้ายนี้ ในวาระดิถีขึ้นปีใหม่ ผมขออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ทุกท่านนับถือ จงดลบันดาลให้ท่านผู้อ่านทุกท่านประสบแต่ความสุข ความเจริญ สมความปรารถนาในสิ่งที่มุ่งหวังไว้ตลอดปีพุทธศักราช 2562 ที่จะมีมาถึงนี้ครับ

รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ

บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความเรื่อง	หน้า
 <i>The Effects of Corporate Governance and Financial Leverage on MVE of Thai-Listed Companies</i>	1
 การประยุกต์แนวคิดการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ กรณีศึกษา: กลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	26
 การคิดตามกลุ่มและผลกระทบต่อการตัดสินใจของสหกรณ์	40
 ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน	52
 วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย	84
 <i>Indian Community Heritage: Case Study Soi 3 (Nana) on Sukhumvit Road, Bangkok</i>	112
 <i>Field-trip of Primary School Children at Heritage Place</i>	130
 การพัฒนาระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา	165
 การสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไประดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา	182
 การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	202
 ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21ของนิสิตระดับปริญญาตรี	218
 การประเมินโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ	233
 การเข้าถึงเนื้อหาสื่อใหม่ที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชน	248

The Effects of Corporate Governance and Financial Leverage on MVE of Thai-Listed Companies

Siriwan Wongcharoen¹

siriwan_w@mail.rmutt.ac.th

Kusuma Dampitakse¹

kusuma@rmutt.ac.th

Abstract

This research was a quantitative study on the effects of corporate governance mechanisms based on board responsibilities on financial leverage and market value of equity of the three industrial groups listed in the Stock Exchange of Thailand (SET), namely agro & food, property & construction, and technology. The objectives of this study were as follows: (1) to investigate corporate governance affecting financial leverage, (2) to investigate corporate governance affecting the market value of equity, and; (3) to investigate corporate governance affecting market value of equity through financial leverage. Data were collected over the period of 2010-2014 from Form 56-1 (financial statements) and annual reports of the three industrial groups, totaling 161 companies with 805 data entries. The independent variables representing corporate governance were board size, board composition, chief executive director/chair duality, board committees, institutional shareholding, shareholding of board members and board remuneration. Financial leverage and market value of equity were used as intervening and dependent variables respectively. This study then tested the research hypothesis by using Path Analysis, one of the Structural Equation Modeling (SEM) techniques, conducted by AMOS, the statistical program designed for analyzing the level of goodness of fit measures in SEM and to validate the harmony or consistency of the

¹ Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology, Thanyaburi

model with the variables. Based on the hypothesis testing results, corporate governance directly and indirectly affected financial leverage and market value of equity, and that corporate governance did not significantly affect market value of equity through financial leverage. Considering the direct and indirect effects, it could be interpreted that corporate governance mechanisms affected market value of equity both directly and indirectly, although the results of the examination of each parameter path line had a significant or insignificant influence.

Based on the results of this study, it is important to note that the efficient and effective implementation of good corporate governance policy depends on the board's responsibility to balance profitability of the business with the best practices that take into account the interests of all stakeholders. To widely promote the importance and the adoption of corporate governance, further studies should be done with incorporated companies, and small and medium enterprises, using primary data and other tools for measuring the performance of financial markets and market values, such as value added economics, increased cost of market value, and economic profit as well.

Keywords: Corporate Governance (CG), Financial Leverage (LEV), Market Value of Equity (MVE)

1. Introduction and Background of the Study

Business and social environments have changed drastically in ways that are affecting business performance. The management of any organization has to find ways to survive in a competitive environment and create a sustainable growth in the long run (Tsang, 2002). It is important that the stakeholders, including management, investors and

shareholders, know the factors affecting its performance. According to the Agency Theory, good quality of management information builds trust and expresses a professional way of doing business to its shareholders (Jenson and Meking, 1976). However, there are some problems relating to the conflicts of interest between principals and agents. Thus, good corporate governance (CG) mechanisms, as stated by the

Organization for Economic Cooperation and Development (OECD, 1961) should be used in monitoring and controlling the organization so that the organization will have a transparency and disclosure of information to all of the stakeholders.

CG is thus a mechanism expressing the relationship between managerial factors. It is also an important mechanism for business development because it helps to protect the country's economy and enhance moral and ethical behaviors for living in a community by creating a balance between business profitability or performance and the best practice for the society as a whole. The important activities are to supervise and monitor executives' responsibilities as well as to create satisfaction beyond the scope of work for regulatory bodies (Tricker, 1984; Black, Jang and Kim, 2002; Yeh, Lee and Ko, 2002). Besides, the OECD stated that the guidance and control systems allocate rights and responsibilities for assigning rules and regulations to a company's stakeholders, including committees, managers, shareholders and others. These systems help to monitor a company's progress

toward achieving their objectives and performance, and build the competitiveness and stability for sustainable growth in the long run. The research shows that, in the countries facing economic crisis, entrepreneurs had experienced financial and operational problems caused by inefficient and ineffective management: lack of good internal control, incapable of risk evaluation due to lack of reliable information, insufficient disclosure of information necessary for management, creation of accounting or financial statements that caused damage to investors and lack of good CG (Darus & Mohamed, 2001). Thus, in capital markets around the world, the CG concept is used in management and is considered an important component of social responsibility, thereby creating a good image of the organization and causing stakeholders to be treated fairly. This concept is in accordance with the conclusions of the 2003 World Economic Forum that CG was concerned with operating performance, corporate social responsibility (CSR) and transparency (Arora & Dharwadkar, 2011). Van den Berghe & Louche (2005) stated that

implementation of CG would add value to the business. Due to the importance of CG leading to growth, shareholders' trust and confidence in investment, shareholders' financial stability and the good image of the company, the researcher was therefore interested in studying the effect of CG on the MVE of Thai-listed companies in 2010-2014 in three industrial groups, namely, Agro & Food Industry (AGRO), Property & Construction (PROPCON), and Technology (TECH). In this study, variables (as CG mechanisms affecting MVE through LEV) were board size (BZ), board composition/non-executive directors (NED), chief executive officer/chair duality (DUALITY), board committee (BCMT), institutional shareholding (INSTSH), shareholding of board members (MANGSH), and board remuneration (BRMRT).

2. The Theoretical Concept

2.1 Agency Theory

This theory discusses the relationship between the shareholders, who are owners of capital (principals), and the management (agents), who act on behalf of the owners/principals in management. Thus, this concept

separates ownership and internal control in the organization. That is, the two parties (principals and agents) agree on management in which the agents act responsibly towards shareholders. Shareholders, as principals or owners, are at risk in the investment and are interested in their investment returns arising from the increased value of the business. Agents, as executives hired by shareholders or principals, pay attention to personal benefits in return, such as salary, bonus, welfare and reputation in their career. Agency Theory is, thus, a theory focusing on the highest profitability for stability and growth of business organizations. In this way, principals and agents can serve their self-interests in terms of the returns they expect from a business organization. Agency Theory was developed by Berle and Means (1932), as their book, entitled "The Modern Corporation and Private Property," showed the concept of separation of ownership and internal control in an organization. Later on, as business development grew, large companies needed management that could address the needs of large

enterprises. Thus, Agent Theory was developed to be used in management (Jensen & Mecking, 1976)

2.2 Stakeholder Theory

The importance of this theory is that it is the basic concept of organizational management which takes into account values and ethics to balance the conflicts between shareholders. Thus, organizational management must not focus only on maximizing profitability, but it must pay attention to the satisfaction of all stakeholders. This theory was developed by Barnard (1938) to support the idea of social responsibility, as detailed in his book entitled “The Functions of the Executive”. Later on, Freeman (1984) asserted that executives or managers needed to satisfy stakeholders, including employees, customers, suppliers and local community organizations. This was because they are affected both directly and indirectly by the success of the organization. This is in line with the definition offered by Post, Lawrence and Weber (2002) that stakeholders were affected by the policy setting and

implementation of the organization. Therefore, organizations must take responsibility and have a wider perspective about Stakeholder Theory.

2.3 Corporate governance (CG)

CG is a monitoring system that sets up the structure and management processes to be efficient, effective, transparent and verifiable in the operations. This leads to an increase in the value of the business and sustainable growth of the organization by taking into account the relationship between principals or shareholders and agents or executives, as well as all other stakeholders. CG is often associated with the agency problems and a separation of ownership from management for the purpose of internal control in the organization to be in accordance with the 2004 OECD Principles of CG, and consistent with the recommendations of the World Bank. Accordingly, governance mechanisms help to monitor the implementation of the concept of Agency Theory, promoting management with transparency, and verifying data and information disclosure to investors and

the public. Research done in the past studied significant effects of CG on firm performance (Klapper and Love, 2004) and found that CG affected firm performance and the value of equity.

2.4 Financial Leverage (LEV)

Financial Leverage in economics refers to the practice of using debts the business is under to obtain effective financial performance. Utilizing financial leverage varies according to the industry. Even in the same industry, there is debt in different capital structures. A high degree of financial leverage means high burden of interest payments, including a high burden of cost of debt. This is why companies must have a balanced financial policy and capital structure appropriate to the financial operations. Source of funding consists of three parts: (1) the shareholders' equity (2) preferred shares, and (3) liabilities. For their business stability in the long term. Azrbaijani, & San (2012) found that firms could improve their value and growth rates by varying the optimal ratio between equity and debt to finance their business activities. So there is a concept

of managing optimal capital structure, which can create the highest satisfaction of shareholders. This is consistent with the study of Chen, Cheng, He & Kim (1997), which found that capital structure was one of the key factors of corporate finance, both in theory and practice, as it affects the financial health of the company in achieving the maximization of shareholders' wealth.

2.5 Market Value of Equity (MVE)

MVE is an economic concept for measuring short-term risk since it is determined as cash value depending upon the current market price of outstanding shares as illustrated in the financial report. Also, MVE is an indicator of the perception of shareholders and all of other stakeholders that indicates the ranking of companies based on capital base, value of the business in the capital market, and the success of implementation. MVE is determined by the value assessed by investors from demand for buying and selling the securities in the market. Thus, MVE fluctuates over time and is influenced by the business cycle. MVE is highly valued

at the time of business expansion and less affected by market environment and economic recession. Also, MVE is an indicator of a company's success and is the easiest tool used to monitor exchange of stocks traded on the stock exchange. This tool is recognized and widely accepted. Many scholars studied the relationship between CG and MVE, and found that CG contributed to higher MVE. For example, Gomper (2003) found that a higher CG index contributed to a better return on the stock in the long term. Core et al (2006) examined the ownership structure and MVE and found a positive relationship, causing a worthy business to invest. Black, Love & Rachinsky (2006) found that the level of CG was an effective measure to predict the rising of stock prices. Black, Jang & Kim (2006) stated that the overall CG index is

an important device for describing the trend of MVE.

3. Objectives of the study

The objectives are: (1) to investigate CG-affected financial leverage of Thai-listed companies in 2010-2014; (2) to investigate how CG affected MVE of Thai-listed companies in 2010-2014; and (3) to investigate whether or not CG affected MVE through financial leverage of Thai-listed companies in 2010-2014.

4. Conceptual Framework

The conceptual framework of this study was derived from literature review in which related theories and related research were included, such as textbooks, articles, and related manuscripts. There were seven independent variables, one dependent variable and one intervening variable as shown in Figure 1.

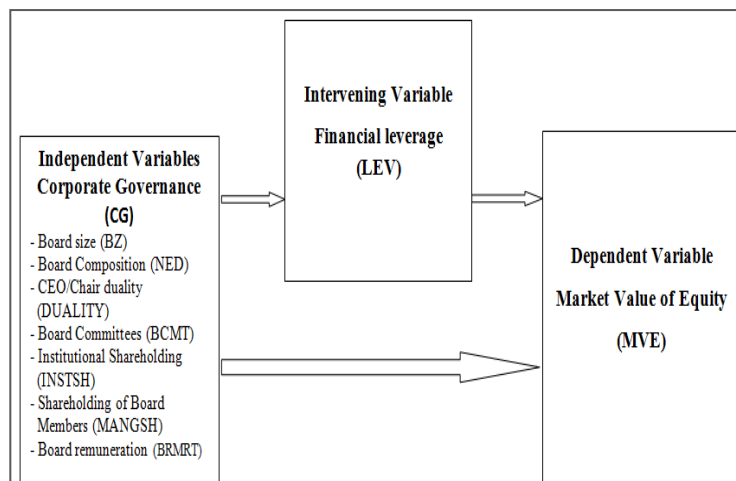

Figure 1. Conceptual Framework of the study

5. Definition of Terms

The variables in this study comprise CG, LEV and MVE. The definitions of specific terms and phrases for the purpose of this current research are as follows;

5.1 Corporate governance (CG): A system for guiding and controlling the allocation of rights and responsibilities for decision making and creating a balance of the financial system for doing business efficiently and effectively. The details of each component of CG are as follows:

1. Board size (BZ) is measured as a logarithm of the number of board members.

2. Board Composition (NED)/

non-executive directors is calculated as the number of non-executive directors divided by total number of directors.

3. CEO/Chair duality (DUALITY) is a dummy variable defined as 0 if the CEO is chairman; otherwise, it takes a value of 1.

4. Board Committees (BCMT) is measured as the logarithm of the number of board-appointed committees.

5. Institutional Shareholding (INSTSH) is measured as the percentage of shares held by institutions as disclosed in the annual financial reports.

6. Shareholding of Board Members (MANGSH) is measured as the percentage of shares held by members of

the board disclosed in annual financial reports.

7. Board Remuneration (BRMRT) is the average (per capita) cash remuneration, paid to executives, estimated as the ratio of executive compensation to the total number of executives.

5.2 Financial Leverage (LEV), or using debts to finance the business leverage, is quantified by using total liabilities divided by total assets

5.3 Market Value of Equity (MVE) is a concept for measuring short-term risk; MVE is calculated by using the closing price at the end of the year multiplied by the number of listed shares.

6. Benefits of the study

6.1 This study attempted to introduce variables representing CG as publicly recommended by OECD principles, using a judgmental checklist. The researcher believes that this study will contribute to understanding how CG affects LEV and MVE of Thai-listed companies for sustainability leading to positively significant outcomes. Thus, the CG concept was adopted in the process of CG implementation, especially in the

areas of owner structure and board responsibilities.

6.2 This study investigated CG data in the comprehensive environmental context. It is believed that different companies will use different criteria for good CG. Therefore, the results of this study can be used as a guideline for setting up efficient and effective CG strategies.

7. Research Methodology

This study was a Descriptive Correlational Research, using inferential statistics in the aspect of the Structural Equation Model (SEM) to analyze several variables concurrently without having to analyze each of them separately as in regression analysis. SEM studies linear relationship structure by using the technique of causal relationships between direct and indirect influences (Marcoulider and Hershberges, 1977). To achieve its objective and to test its hypotheses, this study analyzed regression, the relationships of variables, covariance, the correlations between independent variables and both intervening and dependent variables, and the consistency

of the research hypothesis model created using empirical data.

7.1 Analysis results of Thai-listed companies' data used as sample of this study

In this research, the researcher conducted a study of the population comprising companies listed on the Stock Exchange of Thailand (SET). Based on information publicly available from the database of the SET regarding its classification criteria of industry and business structures (last updated on February 19, 2016), the researcher found that 633 companies were classified into a total of eight industrial groups (as of October 16, 2016). The researcher studied the performance of the Thai companies listed in 2015 and the quarter 4/2015 (Siriyot Chutanonth and Paktida Kamthong, 2016) published in SET. It was found that the business situation of the Thai-listed companies in 2015 was affected by lower world oil prices, the slowdown of domestic economy, the weakening of the Thai baht, and the uncertainty of the political situation in the country. The results indicate that net profit for 2015 decreased by 11.2%

compared to 2014; and that only the agricultural and food industry (Agro & Food Industry: AGRO), property & construction (PROPCON) and technology (TECH) had a growth rate of net profit as the top three respectively. Their growth rate of net profit increased by 5.7% over 2014. For these reasons, the researcher used these top three industries to be the universe for the sampled companies in this study. The MAI group was not used because of the difference in registered capital, which might skew the results.

Quantitative data were collected from 161 qualified companies with 805 data entries, as follows: 43 companies (26.7%) from AGRO, 79 companies (49.1%) from PROPCON, and 39 companies (24.2%) from TECH.

7.2 Analysis of basic characteristic of variables used in this study

The secondary data were saved by using Microsoft Excel Program and preliminarily analyzed by using descriptive statistics with the SPSS program by industry group and type of variables in order to examine the data characteristics. The data were checked to see whether their distribution is

normal or not. Also, the data were checked to see if there were abnormal or extreme values that needed to be adjusted. The results of the data review showed that the distribution was not normal due to the nature of the data collected from secondary data sources, such as firm performance and annual reports. Those data were empirical and were different in nature from data collected by questionnaire or other

tools. The researcher modified the different quantitative data to reduce irregular distributions by using log10 conversion with the BCMT, BRMRT, LEV and MVE, resulting in the following new variables for this study: logBCMT, logBRMRT, LogLEV and logMVE, with normal or nearly normal distribution. The results of the preliminary data analysis are shown in Table 1 below.

Table 1: Descriptive Statistics of Variables (805 data) after using the log10 conversion

Variables	Mean	Minimum	Maximum	Std. Deviation	skewness	kurtosis
BZ	9.93	5	21	2.45	1.04	2.03
NED	64.07	0	100	18.37	-.57	1.34
DUALITY	0.83	0	1	0.38	-1.72	.97
LogBCMT	1.81	0	2.61	.20	-4.92	42.29
INSTSH	6.38	0	74.22	12.41	3.09	10.52
MANGSH	18.16	0	95	20.19	1.22	.95
LogBRMRT	6.33	0	7.80	1.03	-4.67	24.14
LogLEV	-.39	-2.59	.78	.36	-2.31	8.61
LogMVE	9.47	7.22	11.87	.80	.27	.30

The results of using descriptive statistics to analyze the variables used in this study showed a pair of the lowest and the highest statistical values. That is, among the mean values, logLEV had the

lowest mean value of -.39, and NED had the highest mean value of 64.07. Among the minimum values, logLEV had the lowest minimum value of -2.59, and logMVE had the highest minimum value

of 7.22. Among the maximum values, logLEV had the lowest maximum value of .78, and NED had the highest maximum value of 100. Among the standard deviation values, logBCMT had the lowest standard deviation value of .20, and MANGSH had the highest standard deviation value of 20.19. Among the skewness values, logBCMT had the lowest skewness value of -4.92, and INSTSH had the highest skewness value of 3.09. Among the kurtosis values, logMVE had the lowest kurtosis value of .30, and logBCMT had the highest kurtosis value of 42.29. The data were empirical data from publicly-disclosed in financial reports. They were quantitative data derived from the actual data which were different from

quantitative data collected by using a questionnaire using ordinal/rating scales. Values were adjusted to reduce irregularities of the data by applying log function and checking the relationship between variables by graph plotting to simplify linear regression analysis and by using both histogram and box-plot to analyze the quantitative data to see whether a normal distribution of data was obtained. The researcher found that the empirical data of the variables used in this study were nearly normally distributed. The researcher then conducted an analysis to find the correlation coefficient of variables, pair by pair. The results of that analysis are shown in Table 2 below.

Table 2: Correlation Matrix of CG, LEV and MVE

	BZ	NED	DUALITY	Log BCMT	INSTSH	MANGSH	Log BRMRT	LogLEV	LogMVE
BZ	1.000								
NED	.172**	1.000							
DUALITY	-.037	-.247**	1.000						
LogBCMT	-.193**	-.242**	.292**	1.000					
INSTSH	.039	-.055	-.011	-.005	1.000				
MANGSH	-.100**	-.084*	.107**	.188**	-.213**	1.000			
LogBRMRT	.005	-.068	-.009	.014	.130**	-.040	1.000		
LogLEV	.014	-.110**	.030	-.099**	.085*	-.066	.073*	1.000	
LogMVE	.298**	.139**	-.032	-.098**	.223**	-.232**	.131**	-.033	1.000

The values of correlation coefficients between variables ranged from -.247 to .298, indicating that each pair had a low inter-relationship. Based on the results of the Correlation Matrix analysis, it could be concluded that the variables used in this study had low inter-relationships and were independent of each other, indicating that they could be further analyzed by using inferential statistics.

7.3 Results of data analysis for hypothesis testing using inferential statistics

The researcher analyzed the expected model to see whether it is in

harmony with the empirical data, by describing the statistical values of hypothesis testing: Chi-square = .001 (in the AMOS program called CMIN) with Degrees of Freedom = 3 and Probability level = p-value = 1.000 indicating that the analysis results are consistent. In addition, CMIN/DF = .000 shows that the analysis results by the model is in harmony with the empirical data. When considering the RMSEA value of .000, it can be concluded that there is no deviation of the analysis results from the expected model, indicating that the results are in harmony with the empirical data. (The RMSEA value is the value used to check for

deviations or differences to degrees of freedom according to the model expected to be in harmony with the empirical data. The value should not exceed 0.05.) Considering that the CFI = 1,000 with NFI = 1,000, the result value was greater than 0.95, and the CFI and NFI values were between 0 and 1, it can be concluded that there is the harmony between the model and the empirical data. The GFI = 1,000 with AGFI = 1,000, and the result value of greater than 0.95 and $GFI \geq 0.95$, which also suggests that the model is in harmony with the empirical data.

The results of examining the consistency of the model with the empirical data by using inferential statistics showed that the model was in harmony with the empirical data. The coefficient forecasting the effects of CG variables on MVE was equal to .18, indicating that the CG variables in the model could explain 18% of the variance of MVE, while the coefficient forecasting the effects of CG variables on LEV was .04, indicating that the CG variables in the model could explain 4% of the variance of LEV.

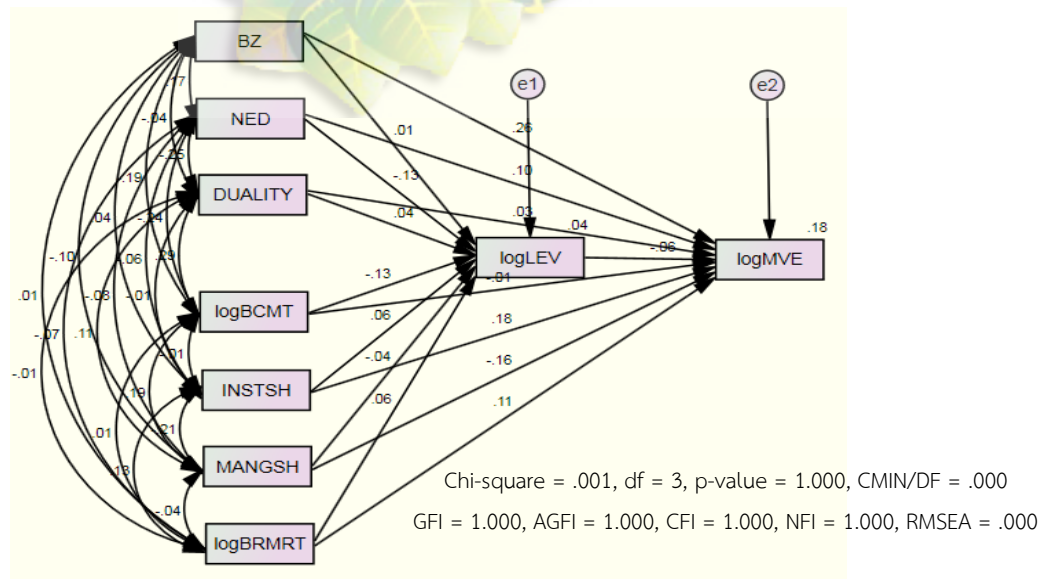

Figure 2. Model of the Relationship among CG, LEV and MVE

The parameter validation (in the AMOS program, CR -- Critical Ratio -- of each variable) in analyzing the influence path of variables and in checking the standard error (SE) was performed after having checked the model's harmony/consistency in overall. The results showed that the expected model was in harmony with the empirical data and had a relationship value with each variable having some significant parameters, indicating that the influence of CR and SE values needed to be checked. The

results of the parameter validation found that seven pairs of variables had significant influence/effect on each other at the statistical significance level of $p < 0.05$. That is, any other pair of variables had influence/effect on each other, s above of seven pairs. Other pairs of variables had no statistical significance or statistical non-significant influence/effect on each other. In addition, the direct, indirect, and overall influences/effects of CG on LEV and MVE could be found in the analysis (see Table 3).

Table 3: Regression Results of the Relationship among CG, LEV and MVE

	Variable	STD Estimate	S.E.	C.R.	P-value
logLEV	<--- BZ	.006	.005	.161	.872
logLEV	<--- NED	-.129	.001	-3.518	***
logLEV	<--- DUALITY	.042	.035	1.151	.250
logLEV	<--- logBCMT	-.134	.069	-3.568	***
logLEV	<--- INSTSH	.062	.001	1.737	.082
logLEV	<--- MANGSH	-.040	.001	-1.109	.267
logLEV	<--- logBRMRT	.056	.012	1.614	.106
logMVE	<--- BZ	.258	.011	7.862	***
logMVE	<--- NED	.096	.001	2.798	.005
logMVE	<--- DUALITY	.025	.072	.747	.455
logMVE	<--- logBCMT	-.009	.143	-.261	.794
logMVE	<--- INSTSH	.175	.002	5.306	***
logMVE	<--- MANGSH	-.162	.001	-4.851	***
logMVE	<--- logBRMRT	.112	.025	3.458	***
logMVE	<--- logLEV	-.062	.072	-1.896	.058

Table 4: Analysis of Influences/Effects where the Direct, Indirect, Overall Influences/Effects of CG on LEV and MVE Could Be Found

Variables		Total	Indirect	Direct	P-Value	C.R.	significant		Insignificant
Independent	Dependent	Effects	Effects	Effects	(DE)		positive	negative	
BZ	logLEV	0.001	0.000	0.001	.872	.161			✓
NED	logLEV	-0.003	0.000	-0.003	***	-3.518		✓	
DUALITY	logLEV	0.040	0.000	0.040	.250	1.151			✓
logBCMT	logLEV	-0.246	0.000	-0.246	***	-3.568		✓	
INSTSH	logLEV	0.002	0.000	0.002	.082	1.737			✓
MANGSH	logLEV	-0.001	0.000	-0.001	.267	-1.109			✓
logBRMRT	logLEV	0.020	0.000	0.020	.106	1.614			✓
BZ	logMVE	0.085	0.000	0.085	***	7.862	✓		
NED	logMVE	0.005	0.000	0.004	.005	2.798	✓		
DUALITY	logMVE	0.048	-0.006	0.054	.455	.747			✓
logBCMT	logMVE	-0.003	0.034	-0.037	.794	-.261			✓
INSTSH	logMVE	0.011	0.000	0.011	***	5.306	✓		
MANGSH	logMVE	-0.006	0.000	-0.006	***	-4.851		✓	
logBRMRT	logMVE	0.084	-0.003	0.087	***	3.458	✓		
logLEV	logMVE	-0.137	0.000	-0.137	.058	-1.896			✓

Table 4 shows the coefficients of the total/overall, direct and indirect influences/effects of CG on LEV at the statistical significance level of $p < 0.05$. When considering the influence/effect paths, it was found that the NED and logBCMT had negative direct influences/effects with the value of -0.003 and -0.246 respectively. The remaining variables had statistically insignificant positive direct influences/effects, namely, BZ, DUALITY, INSTSH and logBRMRT had statistically

insignificant positive direct influences/effects with the values of 0.001, 0.040, 0.002 and 0.020 respectively, whereas MANGSH had a statistically insignificant negative direct influence/effect with the value of -0.001.

Considering the influence of CG variables on MVE at the statistical significance level of $p < 0.05$, it was found that BZ, NED and INSTSH had positive direct influences/effects with the values of 0.085, 0.011 and 0.087 respectively,

whereas MANGSH had a negative direct influence/effect with the value of -0.006. DUALITY had a statistically non-significant positive direct influence/effect on MVE with the value of 0.054. By contrast, logBCMT had a statistically insignificant negative direct influence/effect on MVE with the value of -0.037. Finally, when determining the influences/effects between logLEV and logMVE, it was found that both variables had negative direct influences/effects on each other with the value of 0.137.

8. Conclusions

This study aimed to investigate the effects of CG on MVE through LEV. The objectives were: 1) to investigate how CG affects LEV, 2) to investigate how CG affects the MVE, and 3) to investigate whether or not CG affects MVE through LEV. The core research question was: How did Thai-listed companies' CG affect their LEV and MVE?

CG was comprised of independent variables such as board size, board composition/non-executive directors, chief executive officer/chair duality, board committee, institutional shareholding,

shareholding of board members, and board remuneration. The dependent variable was MVE, and LEV was a mediating variable.

There were 15 hypotheses including: H1: board size had a positive effect on LEV; H2: board size had a positive effect on MVE; H3: board composition had a positive effect on LEV; H4: board composition had a positive effect on MVE; H5: chief executive officer/chair duality had a positive effect on LEV; H6: chief executive officer/chair duality had a positive effect on MVE; H7: board committee had a positive effect on LEV; H8: board committee had a positive effect on MVE; H9: institutional shareholding had a positive effect on LEV; H10: institutional shareholding had a positive effect on MVE; H11: shareholding of board members had a positive effect on LEV; H12: shareholding of board members had a positive effect on MVE; H13: board remuneration had a positive effect on LEV; H14: board remuneration had a positive effect on MVE; and H15: CG had a positive effect on MVE through LEV.

Data were collected on Thai companies listed on the SET during 2010

to 2014 in three industrial groups: (1) Agro & Food Industry, AGRO; (2), Property & Construction, PROPCON; and (3) and Technology (TECH). The final sample included 161 companies with 805 complete data units.

This study used descriptive statistics comprising frequency, percentage, maximum, minimum, mean, standard deviation, skewness and kurtosis. The analysis showed that the data were not normally distributed because of the skewness and kurtosis values of some variables. Thus, the data needed to be adjusted. Natural logarithms were applied to four variables including board committee, board remuneration, LEV and MVE in order to normalize the distribution. The mean board size, measured as a logarithm of the number of board members, was 9.93. The board composition/non-executive directors, calculated as the number of non-executive directors divided by total number of directors, was 64.07. The chief executive officer/chair duality factor was set as a dummy variable, and given a value of 0 if the CEO is chairman and 1 if not. The result for that measure was 0.83.

The board committee, as measured by the logarithm of the number of board appointed committees, was 1.81. The institutional shareholding, as measured by the percentage of shares held by the institution, was 6.38. The shareholding of board members, as measured by the percentage of shares held by members of board, was 18.16. The board remuneration is the average (per capita) cash remuneration paid to executives, estimated as the ratio of executive compensation to the total number of executives, was 6.33. LEV was measured by use of debt to finance business leverage. This variable was quantified by using total liabilities divided by total assets. The value for this factor was -.39. MVE was calculated by using the closing price at the end of the year multiplied by the number of listed shares. The value for this factor was 9.47.

The research hypotheses were tested by using Path Analysis. This involved the structural equation modeling (SEM) technique, conducted by AMOS, to validate the harmony or consistency of the model. Hypothesis testing was done by applying Chi-square = .001, Degrees of Freedom = 3 and

Probability level = p-value = 1.000, which indicates that the analysis results are consistent. In examining the consistency/convergence of the research hypothesis model with the empirical data by using Chi-square, degrees of freedom, p-value, and critical ratio (as parameter validation), harmony was found. The results could answer the research question that CG mechanisms influence LEV and MVE, and MVE is manifest through LEV. Although the results of the examination of each path line of the parameter had a significant or insignificant influence, this could be explained by considering the direct and indirect effects that CG mechanisms had on MVE.

That is, CG had a significant negative influence on LEV for board composition/non-executive directors and the board committee. In other words, the increase in the proportion of board members/non-executive directors and the board committee caused a decrease in LEV. These results are in line with those found by Wen (2002), Weir & Laing (2001) and Pfeffer & Salancick (1978) who said that non-executive directors help to monitor performance and to

build investor confidence. This contributed to fundraising by lower financing costs. In addition, it was found that CG mechanisms have an insignificant direct effect on LEV, including board size, chief executive officer/chair duality, institutional shareholding, shareholding of board members, and board remuneration. This suggests that CG played an important role in increasing the value and growth of the company, causing the right change in the business. These results are consistent with those found by Kleiman (2000) and Darweesh (2015), who said that the efficiency of management would make organizations more efficient in their operations through appropriate management remuneration/compensation resulting in effectiveness in organizational performance and contributing to reducing corruption.

9. Discussion of Research Findings

These results can be summarized in the following way: CG mechanisms affected MVE through LEV of Thai-listed companies in 2010-2014. That is, CG mechanisms had positive and negative significant effects in improving LEV. Using the seven corporate variables/mechanisms,

this study supports the CG principles that OECD recommends and has encouraged to be adopted as guidelines by which the business sector applies transparency, morality, and ethics into practice, showing responsible management of the executives. Therefore, the research results are important guidelines in formulating CG policy (Darweesh, 2015).

Lastly, the results of this research support Agency Theory. According to this theory, the role of business ownership and management should be rewarded in the same direction due to the fact that business owners and investors are subject to investment risks, while executives or management have risk in making decisions. However, both sides focus on the highest profit for their own gain, despite the problems cited in Agency Theory. This is in line with the findings of Shin-Ping and Hui-Ju (2011), who stated that CG was a tool that could alleviate organizational problems, help manage the organization's efficiency, protect investors' rights and create wealth by taking the benefit of all stakeholders into account. In other words, under both Agency Theory and Stakeholder Theory,

the efficient and effective promotion of CG depends upon the responsibilities of the board of directors and management for decision making and implementing CG policy and strategies by creating a balance between business profitability and the best practice for the society as a whole, leading to the growth of the economy of the country (Vintila & Gherghina, 2012, Kumar & Singh, 2012).

10. Limitations of the Study

1. This study purposely chose three groups of industrial companies: Agro and Food Industry, Property and Construction, and Technology, and the dataset in this study covered the period of 2010-2014. These companies differed in terms of registered capital, administration system, and external environment. These were factors that made their performance differ, and which could affect the results in different ways.

2. This study used publicly-available secondary data under the rules and regulations of the SET. This was an empirical study using archival data. Different research methodologies might reveal different trends. A study using

qualitative methods of data collection, such as in-depth interviews, should be considered.

11. Future Research

This study found that CG of Thai-listed companies in 2010-2014 affected MVE through LEV. That is, the seven independent variables representing CG mechanisms (board size, board composition/non-executive directors, chief executive officer/chair duality, board committee, institutional shareholding, shareholding of board members and board remuneration), with LEV as an intervening variable, and MVE as dependent variable, had direct and indirect influence on one another. This finding supports CG principles, in line with OECD recommendations, which should result in firm performance efficiency and the promotion of morality and ethics in society. Further research based on the results of this study are recommended as follows:

1. Future studies could expand the population and sample scope to incorporate companies, and small and

medium enterprises, widely promoting the importance and the adoption of CG.

2. Future research may increase or change the collection of data from secondary sources to primary sources. This may have the effect of enhancing the potential of research and give it wider reach and access to effective governance mechanisms.

3. Variables in other categories of good CG should be studied to promote the development of modern CG, thereby leading to the development of CG systems for efficient and effective management and enhancing good business morals and ethics.

4. Future studies should measure the performance of financial markets and market values with other tools, such as value-added economics, increased cost of market value, and economic profit, among others. This may be helpful for investors and information management, thereby giving useful information for investors and for use as business management information for the satisfaction of all stakeholders.

References

- Arora, P. and Dharwadkar, R. (2011). Corporate governance and corporate social responsibility (CSR): The moderating roles of attainment discrepancy and organization slack. *Corporate Governance: An International Review*, 19(2). Retrieved December 20, 2015, from [https://books.google.co.th/books? isbn=019164935X](https://books.google.co.th/books?isbn=019164935X).
- Abor, J. and Biekpe, N. (2007). Corporate governance, ownership structure and performance of SMES in Ghana: Implications for financing opportunities. *Corporate Governance*, 7(3), 288-300.
- Albert, A., and Appiah, R. O. (2014). The Effect of Ownership Structure and Corporate Governance on Capital Structure of Ghanaian Listed Manufacturing Companies. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 4(1), 109-118.
- Anand, S. (2008). *Essentials of corporate governance*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Arshad, H., and Safdar, A. B. (2009). Impact of Ownership Structure and Corporate Governance on Capital Structure of Pakistani Listed Companies. *International Journal of Business and Management*, 4(2), 50-57.
- Bennett, N., Wise, C., Woods, P. A., and Harvey, J. A. (2003). *Distributed leadership: A review of literature* (pp. 1-57). National College for School Leadership. Retrieved from <http://oro.open.ac.uk/8534/1/bennett-distributed-leadership-full.pdf>.
- Beiner, S.Drobetz, W.Schmid, and M.Zimmermann, H. (2004). *An integrated framework of corporate governance and firm valuation – Evidence from Switzerland*, Switzerland: University of Basel.
- Bhagat, Sanjai and Bernard Black. (2002). The non-correlation between board Independence and long term firm performance, *Journal of Corporation Law*, 27, 231-274.
- Black B., Love I., and Rachinsky, A. (2006). Corporate Governance Indices and Firms' Market Values: Time Series Evidence from Russia. Finance Working Paper No. xx/2005, Law and Economics Working Paper No. 66, Working Paper No. FIN-05-05.

- Black, B., Jang, H., and Kim, W. (2006). Does Corporate Governance Affect Firms' Market Values? Evidence from Korea. *Journal of Law, Economics and Organization*, 22, 366-413.
- Brickley, James A., Jeffrey L. Coles, and Gregg Jarrell, 1987. Leadership structure: Separating the CEO and chairman of the board. *Journal of Corporate Finance*, 3(3), 189-220.
- Core, J. E., Guay, W. R., and Rusticus, T. O. (2006). Does weak governance cause weak stock returns? An examination of firm operating performance and investors' expectations. *The Journal of Finance*, 61(2), 655-687.
- Daily CM, Dalton DR, and Canella AA. 2003. Corporate Governance: Decades of Dialogue and Data. *Academy of Management Review*, 28(3), 371-382.
- Fama, Eugene F. 1980. Agency problems and the theory of the firm. *Journal of Political Economy*, 88, 288-307.
- Fama, Eugene F., and Jensen, Michael C. (1983). *Organizational Forms and Investment Decisions*. Retrieved October 14, 2015.
- Gompers, P.A., Ishii, J.L. and Metrick, A. (2003). Corporate Governance and Equity prices, *Quarterly Journal of Economics*, 118(1), 107-155.
- Hermalin, Benjamin E. and Michael S. Weisbach. (1991). The effects of board composition and direct incentives on firm performance, *Financial Management*. 20, 101-112.
- Jamali, D., Safieddine, A. M., & Rabbath, M. (2008). Corporate governance and corporate social responsibility synergies and interrelationships. *Corporate Governance*, 16(5), 443-459.
- Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4).
- Kajananthan Rajendran. (2012). *Corporate Governance Practices and Its Impact on Firm Performance: Special Reference to Listed Banking Institutions in Sri Lanka, University of Jaffna*. Retrieved October 20, 2015, from scholar.google.com/citations?user=A49losoAAAAJ&hl=en.

- Kumar, N., & Singh, J. P. (2012). Outside directors, corporate governance and firm performance: Empirical evidence from India. *Asian Journal of Finance & Accounting*, 4(2), doi:10.5296/ajfa.v4i2.1737.
- Klapper, L., Love, I., 2004. Corporate governance, investor protection, and performance in emerging markets. *Journal of Corporate Finance*, 10 (5), 703-723.
- Krivogorsky V. 2006. Ownership, board structure, and performance in continental Europe. *Int. J. Account*, 41, 176-197.
- Morck, R., Shleifer, A., and Vishny, R. W. (1988). Management Ownership and Market Valuation: An Empirical Analysis. *Journal of Financial Economics*, 20, 293-315.
- Pfeffer, J., & Salancik, G. R. (1978). *The external control of organizations: A Resource dependence perspective*. Retrieved October 14, 2015, from www.sup.org/books/title/?id=5889
- Post, J. E., Lawrence, A. T., & Weber, J. (2002). *Business and society: Corporate strategy, public policy, ethics*. Boston: MA: McGraw-Hill.
- Shahin, A., and Zairi, M. (2007). Corporate governance as a critical element for Driving excellence in corporate social responsibility. *International Journal of Quality & Reliability Management*, 24(7), 753-770.
- Shaw, M. E. (1981). *Group dynamics: The psychology of small group behaviors*. 3d ed. New York: McGraw-Hill.
- The Stock Exchange of Thailand. (2012) .*The Principles of Good Corporate Governance for Listed Companies 2012*.
- Tricker, R. I. 1984. *Corporate Governance: Practices, Procedures and Powers in British Companies and Their Boards of Directors*, Aldershot UK: Gower Publishing Aldershot.
- Tsang, E.W.K. (2002). *Organisational Learning and the Learning Organisation: A Dichotomy between Descriptive and Prescriptive Research*. Human Relations. 50.
- Vafeas, N. (1999). Board meeting frequency and firm performance. *Journal of Financial Economics*, 53 (1), 113-142.

- Van den Berghe, L., and Louche, C. (2005). The link between corporate governance and corporate social responsibility In insurance. *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 30(3), 425-442.
- Vintila, G., & Gherghina, S. C. (2012). An empirical investigation of the relationship between corporate governance mechanisms, CEO characteristics and listed companies' performance. *International Business Research*, 5(10), doi:10.5539/ibr.v5n10p175
- Weir, C., and Laing, D. (2001). Governance structures, director independence and corporate performance in the UK, *European Business Review*. 13(2), 86-94.
- Yeh, Y. H., Lee, T. S., and Ko, C. E. 2002. *Corporate governance and rating system*. Taipei: Sunbright Publishing Co.

การประยุกต์แนวคิดการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ กรณีศึกษา: กลุ่มอุตสาหกรรม
หัตถอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

An Implementation of Business Cluster Concept: A Case Study of the
Gift and Decorative Industry Club, The Federation of Thai Industries

กิงพร ทองใบ¹

kingporn07@yahoo.co.th

ราณี อธิชัยกุล¹

วรารณ รุ่งเรืองกลกิจ¹

ชนินทร์ ชุณหพันธ์รักษ์¹

รชพร จันทรสว่าง¹

บทคัดย่อ

ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่แตกในประเทศไทยเมื่อช่วงพ.ศ. 2540 ทำให้รัฐบาลมีนโยบายหลักประการหนึ่ง คือการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศโดยมีคลัสเตอร์เป็นเครื่องมือ การดำเนินงานเรื่องคลัสเตอร์มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนเข้ามีส่วนร่วม บทความนี้จะศึกษาถึงการประยุกต์แนวคิดคลัสเตอร์มาใช้ในหน่วยงานภาคธุรกิจเอกชน โดยผ่านกระบวนการรวมกลุ่มคลัสเตอร์ของสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่ 10 คลัสเตอร์ ครอบคลุมกลุ่มอุตสาหกรรมจำนวน 43 แห่ง แต่ข้อจำกัดในทรัพยากรวิจัย จึงจะศึกษาเฉพาะกรณี ของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นสมาชิกในคลัสเตอร์ไลฟ์สไตล์และแฟชั่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมแนวคิดการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์จากหนังสือ บทความและงานวิจัยต่างๆ รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้บริหารของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมที่ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ เพื่อประเมินว่าการประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมมี

¹ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประสิทธิภาพมากนักยิ่งยวด เพื่อเสนอแนะแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ กลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม

Abstract

Since the economic crisis in B.E.2540, the Thai government has formulated a policy to use “business cluster concept” as a tool for increasing competitiveness of the country. Many agencies, both the public and private sectors have participated in this policy. This article discusses the implementation of business cluster concept in the private sectors through clustering process of the Federation of Thai Industries. Presently the F.T.I. has divided into 10 industry clusters, covering 43 industry clubs. Due to some limitations, this research is a case study of the Gift and Decorative Industry Club, the Fashion and Lifestyle Cluster, aiming to gather information about business cluster concept from books, articles, research reports, and the interview with executives of the Gift and Decorative Industry Club who have utilized business cluster concept, to evaluate its effectiveness, and to propose guidelines for enhancing the effectiveness of clustering management of the Gift and Decorative Industry Club, the Federation of Thai Industries.

Keywords: Business Cluster Concept, Gift and Decorative Industry Club

1. บทนำ

คลัสเตอร์ (Cluster) เป็นแนวความคิดการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมขององค์การธุรกิจ ที่มีมาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 Marshall (Bekele and Jackson, 2006 อ้างถึงในปิยะพร อริยขจร , 2556) กล่าวไว้ในหลักเศรษฐศาสตร์ว่า อุตสาหกรรมมีแนวโน้มที่จะรวมกลุ่มในภูมิภาคที่มีพื้นที่เฉพาะหรือใกล้เคียงกัน โดยจัดอยู่ในเมืองที่เป็นพื้นที่ชัดเจนเป็นพิเศษในการผลิตสินค้าที่อยู่ในกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กัน แนวคิดนี้กลับมาเป็นที่นิยมแพร่หลายมากขึ้นโดย Michael E.

Porter ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่ได้กล่าวถึงแนวคิดนี้ในหนังสือเรื่อง The Competitive Advantage of Nations (1990) โดยเสนอว่าคลัสเตอร์เป็นเครื่องมือในการสร้างขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของประเทศ

ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจไทยในช่วง พ.ศ. 2540 ทำให้รัฐบาลได้กำหนดให้การพัฒนาคลัสเตอร์เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศโดยนำแนวคิดคลัสเตอร์กับ

ความสามารถในการแข่งขันของประเทศของ ศาสตราจารย์ไมเคิล อี. พอร์เตอร์มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากกระบวนการคลัสเตอร์เป็นกระบวนการที่สนับสนุนและเอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงธุรกิจ ในภาคการผลิตและบริการที่เกี่ยวข้องให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อเพิ่มผลิตภาพ รวมถึงการเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัยที่จะช่วยต่อยอดองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาสินค้าและบริการ และการสร้างนวัตกรรม เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่อุตสาหกรรมและการสร้างผลิตภาพโดยรวม (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2555) การพัฒนาคลัสเตอร์ในประเทศไทยมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนรับผิดชอบดำเนินการ ซึ่งการดำเนินการพัฒนาคลัสเตอร์ในภาพรวมมีความแตกต่างกันในเรื่องขนาดของวิสาหกิจที่เป็นเป้าหมายสำหรับการพัฒนา วิธีการและขั้นตอนในการพัฒนา และเป้าหมายของการพัฒนาขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจและขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานมีอยู่ ทั้งนี้คณะผู้วิจัยจะทำการศึกษาระบบการพัฒนาคลัสเตอร์ของสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งได้จัดตั้งสายงานพัฒนาคลัสเตอร์ขึ้น 9 กลุ่มและส่งเสริมความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานวิจัยกับภาคการผลิต เพื่อให้มีการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลกับภาคอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม ความจำกัดในทรัพยากรการวิจัยทำให้การศึกษา

นี้จำกัดเฉพาะการศึกษาประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม ซึ่งจัดอยู่ในคลัสเตอร์แฟชั่นและไลฟ์สไตล์เท่านั้น

2. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของคลัสเตอร์

Michael E. Porter (1990) ได้ให้ความหมายของคลัสเตอร์ไว้ว่า หมายถึง ความร่วมมือ ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของกลุ่มอุตสาหกรรม อาจเป็นอุตสาหกรรมเดียวกันหรือต่างอุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน รวมถึงซัพพลายเออร์ สถาบันวิจัยและพัฒนา สถาบันการเงิน และสถาบันอื่น ๆ โดยมีเป้าหมายและกลยุทธ์ร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดการบริหารจัดการความรู้และเทคนิครวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมตลอดจนประสิทธิภาพในการผลิตร่วมกัน โดยมีภาครัฐให้การสนับสนุนและจัดหาสาธารณูปโภคพื้นฐานสนับสนุน

United Nations Industrial Development Organization (2001) ได้ให้นิยามว่าคลัสเตอร์ คือ การรวมตัวของกลุ่มธุรกิจที่ตั้งในท้องถิ่นหรือพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยจะผลิตสินค้าหรือบริการที่มีลักษณะเหมือนกัน เกี่ยวข้องกัน หรือส่งเสริมกัน ทำให้ธุรกิจในกลุ่มคลัสเตอร์ต้องเผชิญปัญหาอุปสรรค โอกาสและความท้าทายทางธุรกิจที่คล้ายกัน การรวมกลุ่มอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพโดยรวมและทำให้เกิดการกระจาย

ตัวของความรู้เนื่องจากผู้ประกอบการรายใดคิดค้นนวัตกรรมใหม่ผู้ประกอบการรายอื่นสามารถนำไปปรับปรุงและพัฒนาต่อยอดได้ ซึ่งจะส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมอีกด้วย ความหมายของ UNIDO ดังกล่าวคล้ายกับของ Porter และยังชี้ให้เห็นถึงแนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ด้วยการให้ความสำคัญกับการประเมินสภาพแวดล้อม เพื่อกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ร่วมกัน

จากการสำรวจวรรณกรรมเกี่ยวกับความหมายของคลัสเตอร์ พบว่ามีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย (Schmitz and Nadvi, 1999; UNIDO 2001; C. Richard Hatch; 2002 Wikipedia, 2016) รวมทั้งการศึกษาเรื่องคลัสเตอร์ในประเทศไทย (ธีรวิมล สุทธิประภา, 2555; ปิยะพร อริยขจร, 2556; รติมา คชนันท์, 2558) คณะผู้วิจัยเห็นว่า คำว่าคลัสเตอร์ หรือที่ในภาษาไทยใช้ว่า เครือข่ายวิสาหกิจได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ ไมเคิล อี พอร์เตอร์ การนำแนวคิดนี้มาใช้ในประเทศไทยมีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมเริ่มจากรัฐบาลมีแนวคิดจะพัฒนาเศรษฐกิจหลังวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2546 โดยเชิญพอร์เตอร์มาบรรยายแนวคิดการพัฒนาความสามารถทางการแข่งขันของประเทศไทย คณะผู้วิจัยในฐานะคณาจารย์ด้านการจัดการธุรกิจมีความสนใจจะศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการธุรกิจสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับระบบ

เศรษฐกิจและสังคมของไทย จึงทำการศึกษาการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ โดยนิยามคำว่าคลัสเตอร์ในเรื่องนี้ว่า คลัสเตอร์หรือเครือข่ายธุรกิจหมายถึงกลุ่มของธุรกิจและสถาบันที่เกี่ยวข้องมารวมตัวดำเนินธุรกิจในอุตสาหกรรมด้วยกัน มีความร่วมมือเชื่อมโยงและเสริมกิจกรรมซึ่งกันและกันอย่างครบวงจร เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันคือการเพิ่มผลิตภาพหรือประสิทธิภาพของธุรกิจ

2.2 การสร้างกลุ่มคลัสเตอร์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (2547) ได้สรุปวิธีการสร้าง

การรวมกลุ่มอุตสาหกรรมไว้ 2 วิธี คือ

1. การสร้างการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมจากอุตสาหกรรมที่มีลักษณะเด่นในสาขาหรือภาคเศรษฐกิจ โดยพิจารณาจากความเชื่อมโยงของอุตสาหกรรมหลักกับอุตสาหกรรมอื่นๆ เพื่อที่จะร่วมเป็นกลุ่มอุตสาหกรรม
2. การสร้างการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมจากอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในพื้นที่โดยพิจารณาเปรียบเทียบความเชื่อมโยงของอุตสาหกรรมทั่วไปและอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพซึ่งอุตสาหกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมอื่นมากที่สุดจะสามารถร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมได้

การสร้างการรวมกลุ่มทั้ง 2 วิธีข้างต้นในบางอุตสาหกรรมอาจมีความสัมพันธ์กันอย่างไม่แท้จริง เนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างที่ตั้งของ

กลุ่มอุตสาหกรรมที่แข็งแกร่งในพื้นที่เดียวกัน ทั้งนี้ความสัมพันธ์ที่ไม่แท้จริงสามารถแก้ไขได้ โดยใช้ตารางปัจจัยการผลิต ผลผลิต ข้อกำหนดของอุตสาหกรรมและองค์ความรู้เกี่ยวกับอุตสาหกรรมได้ นอกจากนี้อุตสาหกรรมหนึ่ง ๆ สามารถเป็นส่วนหนึ่งของการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมได้มากกว่าหนึ่งเครือข่าย อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมมีหลายรูปแบบ และอุตสาหกรรมบางประเภทเป็นทั้งผู้จัดจำหน่ายวัตถุดิบและผู้บริโภคของอุตสาหกรรมอื่นอีกหลายอุตสาหกรรม ซึ่งอุตสาหกรรมเหล่านี้เป็นอุตสาหกรรมสำคัญในทางเศรษฐกิจและยังทำให้เกิดความสอดคล้องกันระหว่างการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมต่างๆ อีกด้วย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสำนักงานพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย (2548) พบว่าการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมเกิดได้ 2 ลักษณะ **ลักษณะแรก**เป็นการรวมกลุ่มที่ริเริ่มจากภาคเอกชนที่มีแนวทางจากล่างขึ้นบน โดยธุรกิจหลักในการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อดำเนินการผลักดันการพัฒนาและอาศัยสื่อมวลชนในการประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจที่ตรงกันและประสานงานในการกำหนดนโยบายแนวทางกลยุทธ์ในการดำเนินการร่วมกันเพื่อพัฒนาการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมของตนแล้วนำเสนอให้รัฐบาลทราบ แล้วทำการตกลงระหว่างกลุ่มอุตสาหกรรมและรัฐบาลหรือหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องเพื่อร่วมดำเนินการในกิจกรรมบางประการต่อไป **ลักษณะที่สอง** เป็นการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมที่ริเริ่มจากภาครัฐมีแนวทางจากบนลงล่าง โดยภาครัฐเป็นผู้กำหนดการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมที่จะดำเนินการส่งเสริมและจัดการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมนั้น ๆ เพื่อให้ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องมารวมมือกันจัดทำและพัฒนาการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมของตนและร่วมกันกำหนดเป้าหมายการพัฒนาาร่วมกันของอุตสาหกรรม ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการมาจากภาคเอกชนและภาครัฐ และภาครัฐทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการดำเนินการของภาคเอกชนและติดตามประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาการรวมกลุ่มอุตสาหกรรม

รมิดา คชนันท์ (2558) ได้ศึกษาการรวมกลุ่มคลัสเตอร์ในต่างประเทศ 4 ประเทศ ได้แก่ อิตาลี สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นและจีน พบว่าการรวมกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจหรือคลัสเตอร์ทำให้อุตสาหกรรมในประเทศเหล่านั้นมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานเพิ่มขึ้น ส่งผลให้อุตสาหกรรมของประเทศนั้น ๆ เกิดความเข้มแข็งและมีขีดความสามารถในการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นด้วย

2.3 การจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์

การจัดการ หมายถึงกระบวนการกระทำที่บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตั้งไว้ล่วงหน้า การจัดการในทางวิชาการเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีวิวัฒนาการยาวนานคู่กับสังคมมนุษย์ กระบวนการจัดการเป็นกระบวนการผสมผสานหรือบูรณาการทรัพยากร

ให้สามารถดำเนินการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งหน้าที่ทางการจัดการประกอบด้วยหน้าที่หลัก 4 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การนำและการควบคุม (กึ่งพร ทองใบ : 2548, 10-11) แนวคิดการจัดการธุรกิจสมัยใหม่ประกอบด้วยทฤษฎี 3 กลุ่ม ได้แก่ ทฤษฎีเชิงระบบ ทฤษฎีการจัดการเชิงสถานการณ์ และทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์ ซึ่งทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์ได้กล่าวถึงได้กล่าวถึงแนวคิดการแสวงหาความเป็นเลิศทางการจัดการ (Peter and Waterman, 1982) แนวคิดเรื่องสถานการณ์การแข่งขัน (Porter, 1978) และแนวคิดเรื่อง Good to Great (Collins, 2001) เป็นต้น

แนวคิดเรื่องสถานการณ์การแข่งขันของ Porter สรุปได้ว่า

“ในภาวะการแข่งขันอันเนื่องมาจากโลกาภิวัตน์ องค์การธุรกิจที่อยู่รอดต้องมีวิสัยทัศน์ที่กำหนดจุดหมายการดำเนินงานในระยะยาวว่าองค์การต้องการดำเนินการไปถึงจุดใด มีสถานะที่องค์การต้องการเป็นอย่างไร ซึ่งการดำเนินงานให้บรรลุวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ต้องมีการประเมินสถานะแวดล้อมที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกองค์การ เพื่อกำหนดเป็นภารกิจหรือพันธกิจที่องค์การใช้เป็นทางเลือกในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ ทางเลือกนี้เรียกอีกอย่างว่า กลยุทธ์ ซึ่งกลยุทธ์ที่องค์การกำหนดขึ้นนี้จัดเป็นกลยุทธ์เพื่อ

สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งมี 4 ประการ ได้แก่ คุณภาพ (Quality), ประสิทธิภาพ (Efficiency), นวัตกรรม (Innovation) และการตอบสนองความต้องการของลูกค้า (Customer Responsiveness) นอกเหนือจากการกำหนดกลยุทธ์ขั้นต่อไปของการจัดการเชิงกลยุทธ์ คือ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนโดยแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ โดยหลักเกณฑ์อาศัยการจัดโครงสร้างองค์การที่เหมาะสม ภาวะผู้นำและบทบาททางวัฒนธรรมองค์การเพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนกลยุทธ์ไปสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนดขึ้น”

Wheelen and Hunger (2012) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Strategic Management and Business Policy toward Global Sustainability ว่า กลยุทธ์ระดับธุรกิจจะมุ่งเน้นการพัฒนาตำแหน่งทางการแข่งขันในสินค้าหรือบริการของบริษัทหรือหน่วยธุรกิจ ในอุตสาหกรรมหรือส่วนการตลาดที่บริษัทหรือหน่วยธุรกิจให้บริการอยู่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างให้ธุรกิจของบริษัทมีความได้เปรียบและมีความสามารถเหนือคู่แข่งซึ่งทำให้บริษัทมีความสามารถในการสร้างผลกำไรระยะยาว กลยุทธ์ระดับธุรกิจ ประกอบด้วย กลยุทธ์การแข่งขันและกลยุทธ์ความร่วมมือ ในการกำหนดกลยุทธ์การแข่งขัน บริษัทหรือหน่วยธุรกิจต้องพิจารณาว่าควรแข่งขันในด้านต้นทุนต่ำหรือความแตกต่างของสินค้าและบริการ และควรแข่งขันกับคู่แข่งรายใหญ่แบบ Head to Head

เพื่อให้ได้ส่วนแบ่งการตลาดมากที่สุด หรือควรเน้นในตลาดที่เฉพาะของบริษัทเพื่อทำกำไรในตลาด กลยุทธ์การแข่งขันนี้ M.E. Porter ได้เสนอไว้เรียกว่า กลยุทธ์การแข่งขันแบบทั่วไป ซึ่งแบ่งเป็น 4 ชนิด ได้แก่ กลยุทธ์ผู้นำต้นทุนต่ำ (Cost Leadership Strategy) กลยุทธ์ความแตกต่าง (Differentiation Strategy) กลยุทธ์เน้นต้นทุนต่ำ (Focus Cost Strategy) และกลยุทธ์เน้นความแตกต่าง (Focus Differentiation Strategy) ส่วนกลยุทธ์ความร่วมมือเน้นกลยุทธ์ระดับธุรกิจที่บริษัทหรือหน่วยธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งมีจุดอ่อนในปัจจุบันแวดล้อมภายในบางประการทำให้เกิดความจำเป็นในการร่วมมือกับธุรกิจอื่นเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน กลยุทธ์ความร่วมมือมี 2 ชนิด คือ ความร่วมมือแบบมีข้อตกลง (Collusion) และเชิงกลยุทธ์ (Strategic Alliance) บริษัทหรือหน่วยธุรกิจเกิดการรวมตัวและใช้กลยุทธ์ความร่วมมือ มักมีสาเหตุเนื่องจากปัจจัยต่อไปนี้คือ

1. เพื่อได้รับเทคโนโลยีและหรือความสามารถในการผลิตที่เพิ่มขึ้นจากการดำเนินงานโดยลำพังเพียงกิจการเดียว

2. เพื่อเข้าถึงตลาดเฉพาะด้าน หรือเข้าถึงตลาดใหม่ได้รวดเร็วโดยมีต้นทุนที่ต่ำกว่า

3. เพื่อลดความเสี่ยงทางการเงิน ทำให้มีต้นทุนที่ต่ำกว่าจากความร่วมมือกับกิจการอื่นในห่วงโซ่อุปทาน หรือกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

4. เพื่อเรียนรู้ถึงความสามารถ ทักษะใหม่ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถดำเนินงานมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

5. เพื่อลดความเสี่ยงทางการเมือง ความร่วมมือกันจะลดปัญหาเรื่องทรัพยากรและความสามารถต่างๆ เมื่อขยายกิจการสู่ตลาดระหว่างประเทศ ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลบางประเทศนั้น ๆ ได้

การจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ หมายถึง กระบวนการในการวางแผน ดำเนินการ และควบคุมการรวมกลุ่มของธุรกิจให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ กระบวนการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลที่ได้ โดยปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในของธุรกิจที่มารวมกันเป็นคลัสเตอร์นั้น กระบวนการ หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์ของกลุ่มและการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ส่วนผลที่ได้หมายถึงประสิทธิภาพในการดำเนินงานที่พิจารณาจาก 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการลดต้นทุน ด้านตลาด ด้านนวัตกรรม ด้านวิจัยและพัฒนา ด้านการลงทุน และด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

2.4 สถาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม

สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรที่ได้รับการยกฐานะขึ้นจากสมาคมอุตสาหกรรมไทยที่ดำเนินการมาตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน 2510 มาเป็นสภา

อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2530 ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ตามพระราชบัญญัติสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ.2530 ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐที่ต้องการพัฒนาสถาบันธุรกิจภาคเอกชนของไทยให้แข็งแกร่ง อันจะทำให้กลไกการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง สามารถประสานกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและพิทักษ์ผลประโยชน์ของชาติในวงการเศรษฐกิจโลก สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง 4 ด้านหลัก ด้านแรก เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงด้านอุตสาหกรรมระหว่างภาคเอกชนกับภาครัฐและภาคต่างประเทศ ด้านที่สอง เป็นศูนย์บริการด้านพัฒนาอุตสาหกรรม ด้านที่สาม เป็นศูนย์กิจการสำหรับผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรม และด้านที่สี่ เป็นศูนย์แก้ไขปัญหเกี่ยวกับภาคอุตสาหกรรมให้กับสมาชิกทุกขนาด และทุกประเภททั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิก โดยสภาอุตสาหกรรมฯ ทำหน้าที่เป็นปากเสียงและตัวแทนของอุตสาหกรรมทั้งหมดในประเทศไทย

วิสัยทัศน์ของสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้กำหนดไว้ดังนี้

“เป็นแกนกลางเสริมสร้างความเข้มแข็งและผลิตภาพอุตสาหกรรมไทย ให้สามารถแข่งขันได้ในระดับสากลเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมของไทยให้ยั่งยืน”

สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท คือประเภทสามัญ ซึ่งได้แก่ ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมที่เป็นนิติบุคคล และประกอบการอุตสาหกรรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน ซึ่งรวมทั้งสมาคมการค้าเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรม และประเภทสมทบ ได้แก่ บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลใด ๆ ที่มีใจโรงงานอุตสาหกรรมหรือสมาคมการค้า ปัจจุบันสภาอุตสาหกรรมฯ มีสมาชิกครอบคลุมทั่วประเทศ มีกลุ่มอุตสาหกรรม 43 กลุ่ม และ 74 สภาอุตสาหกรรมจังหวัด

สภาอุตสาหกรรมฯ เป็นนิติบุคคลมีอำนาจหน้าที่ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในพระราชบัญญัติอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ดังนี้

1. เป็นตัวแทนของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมภาคเอกชนในการประสานนโยบายและดำเนินการกับรัฐ
2. ส่งเสริมและพัฒนาการประกอบอุตสาหกรรม
3. ศึกษาและหาทางแก้ไขปัญหเกี่ยวกับการประกอบอุตสาหกรรม
4. ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษา วิจัยอบรม เผยแพร่วิชาการและเทคโนโลยีเกี่ยวกับอุตสาหกรรม
5. ตรวจสอบสินค้า ออกใบรับรองแหล่งกำเนิดหรือใบรับรองคุณภาพสินค้า
6. ให้คำปรึกษาและเสนอแนะแก่รัฐบาล เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรม

7. ส่งเสริมนักอุตสาหกรรมและเป็น
แหล่งกลางสำหรับนักอุตสาหกรรมแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ต่อวงการ
อุตสาหกรรม

8. ควบคุมดูแลให้สมาชิกปฏิบัติตาม
กฎหมายเกี่ยวกับการประกอบอุตสาหกรรม

9. ปฏิบัติกิจการอื่น ๆ ตามกฎหมาย
กำหนด

กลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม
ได้รับการจัดตั้งเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2546
โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการช่วยเหลือ
สนับสนุนกิจการของสมาชิกของสภา
อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยให้เป็นไปอย่างมี
ประสิทธิภาพและเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี
ในระหว่างหมู่สมาชิกกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถ
อุตสาหกรรมมีความสามารถดำเนินกิจกรรมหรือ
ทำนิติกรรมใดๆ ในนามของกลุ่มอุตสาหกรรม
หัตถอุตสาหกรรม ภายใต้การควบคุมและ
รับผิดชอบของคณะกรรมการกลุ่มอุตสาหกรรม
หัตถอุตสาหกรรมโดยไม่มีผลผูกพันสภา
อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยตามกฎหมายแต่
อย่างใดทั้งสิ้น

เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตาม
วัตถุประสงค์ของกลุ่มให้ที่ประชุมใหญ่ของกลุ่ม
เลือกคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า
“คณะกรรมการกลุ่ม” จากผู้แทนสมาชิกสามัญ
มีจำนวนกรรมการตามที่ที่ประชุมใหญ่ของกลุ่ม
จะกำหนดแต่ต้องไม่น้อยกว่าห้าคน ให้
คณะกรรมการกลุ่มเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็น

ประธานกลุ่ม และให้ประธานกลุ่มเลือกกรรมการ
คนอื่นจากคณะกรรมการกลุ่มมีจำนวนตามที่
ประธานกลุ่มจะกำหนด แต่ไม่น้อยกว่าห้าคนเพื่อ
เป็นรองประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม และ
ตำแหน่งอื่นตามที่ประธานกลุ่มจะเห็นสมควร
คณะกรรมการกลุ่มมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละ
สองปีเมื่อครบวาระแล้วจะเลือกกลับเข้ามาดำรง
ตำแหน่งอีกก็ได้ ทั้งนี้เว้นแต่ตำแหน่งประธาน
กลุ่มจะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินสองวาระมิได้

ต่อมาในวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2555
กลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมได้ประชุม
ร่วมกับกลุ่มอุตสาหกรรมอื่นอีก 5 กลุ่ม ได้แก่
กลุ่มสิ่งทอ กลุ่มหนังและผลิตภัณฑ์หนัง กลุ่ม
เครื่องนุ่งห่ม กลุ่มรองเท้า กลุ่มอัญมณีและ
เครื่องประดับ เพื่อเสนอแนวทางการจัดตั้งคลัส
เตอร์แฟชั่นและไลฟ์สไตล์ขึ้น ที่ประชุมได้เลือก
นายสมศักดิ์ ศรีสุภรวาณิชย์ ประธานกลุ่ม
อุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นประธานคลัสเตอร์แฟชั่น
และไลฟ์สไตล์คนแรก ซึ่งได้มีการกำหนด
ยุทธศาสตร์เพื่อการบรรลุเป้าหมาย Vision
2020 ไว้ดังนี้ (ftiweb.off.fti.or.th/demo/6101/)

1. เพื่อส่งเสริมให้เกิด geographical
cluster

- เพื่อส่งเสริมให้มีพื้นที่สำหรับ
การสร้างคลัสเตอร์ โดยรวม
กลุ่มอุตสาหกรรม ดัน กลาง
และปลายน้ำ รวมถึง
อุตสาหกรรมต่อเนื่องเพื่อ

แบ่งปันความรู้และเชื่อมโยงกันได้สะดวกมากขึ้น

2. การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์และ R&D

- สร้าง pilot plant เพื่อใช้พัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพและมีความหลากหลายมากขึ้น
- ยกเว้นกำแพงภาษีสำหรับผู้ประกอบการโดยเฉพาะเพื่อการนำเข้าวัตถุดิบ
- พัฒนาศูนย์รวบรวมข้อมูลที่สามารถให้ความรู้และคำปรึกษาแก่ผู้ประกอบการในกลุ่มคลัสเตอร์ต่าง ๆ
- พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับศักยภาพของบุคลากรไทย

3. จัด Trade Show แสดงสินค้าระดับคลัสเตอร์

- จัดงานแสดงสินค้าระดับคลัสเตอร์แทนการแยกกลุ่มระดับอุตสาหกรรมย่อย
- สนับสนุนให้มีการประยุกต์และผสมผสานของสินค้าภายในกลุ่มคลัสเตอร์

สำหรับการดำเนินงานของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมในคลัสเตอร์แพชั่นและไลฟ์สไตล์นั้น กลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมเกิดจากการรวมกลุ่มผู้ผลิตสินค้าใน

กลุ่มของขวัญและของแต่งบ้าน สามารถเรียกว่าเป็นสินค้ากลุ่มไลฟ์สไตล์ (Lifestyle) ซึ่งเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีสินค้าหลากหลายในตัวสินค้าวัตถุดิบและประโยชน์ใช้สอย ในปัจจุบันกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารกลุ่มของตนเองและมีหน้าที่ร่วมเป็นสมาชิกในคลัสเตอร์แพชั่นและไลฟ์สไตล์มาเป็นเวลา 5 ปีแล้ว ในการจัดการเชิงกลยุทธ์ให้ประสบผลสำเร็จควรมีการติดตามประเมินว่าการดำเนินการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ของกลุ่มมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด และมีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อระดับประสิทธิภาพของการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ประสบผลสำเร็จเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของธุรกิจที่เป็นสมาชิกและประเทศชาติต่อไป

3. ข้อสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับระดับประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

นอกจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์แล้ว คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม จำนวน 3 ราย รวมถึงที่ปรึกษา กลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมและประธานบริหารคลัสเตอร์แพชั่นและไลฟ์สไตล์ ซึ่งรวมเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 ราย โดยสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับระดับประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจ

แบบคลัสเตอร์ของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมแล้วนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์เป็นปัจจัยหกด้านตาม Diamond Model พบว่าระดับประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ของกลุ่มอยู่ในช่วงน้อยถึงปานกลาง โดยกลุ่มผู้บริหารกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมทั้ง 3 ราย เห็นว่า ระดับประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจของกลุ่มฯ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนที่ปรึกษากลุ่มและประธานกลุ่มคลัสเตอร์แฟชั่นและไลฟ์สไตล์ เห็นว่าประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมอยู่ในระดับน้อย

ผลการศึกษาปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และปัจจัยที่ได้จากการดำเนินงานของธุรกิจที่เป็นสมาชิกกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมพบว่า ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในของสมาชิกกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม ซึ่งวิเคราะห์โดยตัวแบบเพชร ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไข 6 ด้าน ได้แก่ เงื่อนไขทางด้านปัจจัยการผลิต ด้านความต้องการหรืออุปสงค์ อุตสาหกรรมที่สนับสนุนและเกี่ยวเนื่อง กลยุทธ์โครงสร้างและสภาพการแข่งขันของผู้ผลิต รัฐบาลและเหตุสุดวิสัย (หรือโอกาส) พบว่า เงื่อนไขในแต่ละด้านมีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย ส่งผลต่อระดับประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมที่น้อย

4. ข้อเสนอแนะแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

จากประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ ซึ่งพิจารณาปัจจัยผลที่ได้หรือผลจากการรวมกลุ่มและดำเนินงานของสมาชิกที่มาด้วยกันนั้น พบว่า ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องเห็นว่าประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการตลาดมีระดับประสิทธิภาพมากที่สุด ส่วนด้านการลดต้นทุนและนวัตกรรมมีประสิทธิภาพน้อยที่สุด ดังนั้นในการดำเนินการเพื่อเพิ่มระดับประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ ควรมุ่งปรับปรุงด้านการลดต้นทุน วิธีการลดต้นทุนการดำเนินงานที่สำคัญที่สุดคือต้นทุนการผลิต การควบคุมต้นทุนการผลิตที่โซ่อุปทาน ตั้งแต่ต้นน้ำคือความมุ่งมั่นที่ราคาต้นทุนการผลิต โดยใช้กระบวนการรวมกลุ่มให้สามารถลดต้นทุนปัจจัยการผลิต หรือการเจรจาให้ได้รับสิทธิประโยชน์ด้านต้นทุนจากหน่วยงานรัฐบาล นอกจากนี้ควรพิจารณาต้นทุนการผลิตในระดับกลางน้ำ คือต้นทุนการขนส่งและต้นทุนการตลาด

แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การกระตุ้นการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการดำเนินการผลิตของกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมให้มากขึ้น โดยเฉพาะในระยะปัจจุบันซึ่งเป็นช่วงเวลา

ของการพัฒนาเพื่อก้าวสู่อุตสาหกรรม 4.0 หรือ ประเทศไทย 4.0 ควรเน้นการพัฒนาเทคโนโลยี และนวัตกรรมที่นำระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการควบคุมการบริหารจัดการกระบวนการต่าง ๆ ในการผลิตภาคอุตสาหกรรมให้มีความสำคัญกับการเชื่อมต่อข้อมูลและการสื่อสารการทำงานร่วมกันระหว่างมนุษย์และเครื่องจักรที่เกิดขึ้นทุกขั้นตอนของการผลิตที่เรียกว่า Internet of Things (IoT) และ Cyber-Physical Production Systems (CPPS) ซึ่งเป็นระบบที่จะประสานความสามารถของเทคโนโลยีการผลิตเข้ากับเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้เกิดโรงงานอัจฉริยะ (Smart Plant) ระบบโลจิสติกส์ และลูกค้าสามารถติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลการผลิตได้แบบเรียลไทม์

ข้อสรุปเบื้องต้นนี้ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักของ

กลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ยังขาดการรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกของกลุ่มเกี่ยวกับระดับประสิทธิภาพของการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ และ ปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อระดับประสิทธิภาพดังกล่าว ข้อเสนอแนะของผู้บริหารกลุ่มอุตสาหกรรมนี้มุ่งเฉพาะในส่วนที่เฉพาะแนวทางที่จะใช้กับกลุ่มอุตสาหกรรมหัตถอุตสาหกรรมเป็นหลัก นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังพบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักยังมีความเห็นไม่ลงรอยกันในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์ และการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติของกลุ่มด้วย ซึ่งประเด็นนี้อาจส่งผลกระทบต่อระดับประสิทธิภาพการจัดการธุรกิจแบบคลัสเตอร์ที่ต้องหาทางแก้ไขต่อไปด้วย

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2547). *หัตถอุตสาหกรรม*. สืบค้นจาก www.rty.com/s/ryt9/143015.
- กึ่งพร ทองใบ. (2548). “การบริหารจัดการธุรกิจ SMEs และ OTOP ให้ประสบความสำเร็จ” *เอกสารประกอบการฝึกอบรมโครงการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ SMEs และ OTOP ในเชิงธุรกิจ* สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพมหานคร: เพ็ญฟ้า พรินตติ้ง จำกัด.
- ธีระวุฒิ สุทธิประภา. (2555). *คลัสเตอร์กับการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืน กรณีศึกษา: คลัสเตอร์อัญมณีและเครื่องประดับ จังหวัดจันทบุรี*. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยนวัตกรรมการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ปิยะพร อริยขจร. (2556). *คลัสเตอร์เครื่องมือเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการแข่งขัน กรณีศึกษา: กลุ่มคลัสเตอร์บรรจุภัณฑ์โลหะ กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล*. (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- รมิตา คชนันท์. (2558). คลัสเตอร์การรวมกลุ่มธุรกิจเพื่อการแข่งขัน. *เอกสารวิชาการ สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*. สืบค้นจาก <http://www.parliament.go.th/>.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ. (2547). *การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจในประเทศไทย* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ. (2548). *เครือข่ายวิสาหกิจ (คลัสเตอร์) เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันแนวทางการดำเนินงานและกรณีตัวอย่าง บทเรียนการพัฒนาคลัสเตอร์ในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2559 จาก <http://www.nesdb.go.th/national/competitiveness/attach/data47.pdf>.
- Collins, Jim. (2001). *Good to Great USA*: William Collins Press.
- C. Richard, Hatch. (2002). *Toward a Strategy for SME Cluster and Network Development in Thailand*. A Discussion Paper for Stakeholders for the International Labour Office's Initiative on Business to Business Networking – Thailand.
- Porter, Michael E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. London: Macmillan.
- Schmitz, Hubert. and Nadvi, Khalid (1999). *Clustering and Industrialization: Introduction*. World Development: USA.
- United Nations Industrial Development Organization. (2001). *Development of Clusters and Networks of SMEs*. Private Sector Development Branch Investment Promotion and Institutional Capacity Building Division.
- UNIDO. (2001). *Development of Clusters and Networks of SMEs*. Private Sector Development Branch. Investment Promotion and Institutional Capacity Building Division.
- Wheelen, T.L. and Hunger, J.D. (2012) *Strategic Management and Business Policy: Toward Global Sustainability*. Thirteenth Edition, New Jersey: Prentices Hall.

การคิดตามกลุ่มและผลกระทบต่อการตัดสินใจของสหกรณ์

Group Thinking and Its Impacts on Cooperatives' Decision Making

วรชัย สิงห์ฤกษ์¹

warachai.sin@stou.ac.th

บทคัดย่อ

"การคิดตามกลุ่ม" เป็นวิธีการคิดของกลุ่มที่เกิดขึ้นเมื่อมีแรงกดดันให้มีการปฏิบัติตามมติเอกฉันท์ โดยปราศจากการวิเคราะห์ประเมินข้อมูลอย่างแท้จริง ซึ่งมีผลทำให้การตัดสินใจของสหกรณ์เกิดความผิดพลาดและเกิดความเสียหายได้ ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาคือการคิดตามกลุ่ม มีหลายประการ ตั้งแต่การพิจารณาบทบาทของผู้บริหารสหกรณ์ การส่งเสริมความเห็นที่ขัดแย้งกัน การมีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญ การระดมสมองเพื่อช่วยในการเสนอความคิดเห็นและประเมินความคิดเห็น ตลอดจนการสร้างกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใส ซึ่งข้อเสนอดังกล่าว สหกรณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมกับสภาพและบริบทของสหกรณ์ ซึ่งหากกลุ่มได้สร้างธรรมเนียมการปฏิบัติของการส่งเสริมความคิดเห็นแล้วนั้น และการเปิดโอกาสให้มีการทบทวนความคิดเห็นของกลุ่มอยู่เสมอ ก็จะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาการคิดตามกลุ่มได้ ตลอดจนการสร้างเสริมคุณภาพการตัดสินใจของสหกรณ์ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

คำสำคัญ : การคิดตามกลุ่ม การตัดสินใจ สหกรณ์

¹ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ABSTRACT

“Group Thinking” is the thinking of a group when there is pressure to comply with the group consensus without actual data analysis. This leads to wrong decision making of the cooperatives and causes damage. There are several ways to solve the problem of group thinking, i.e. the consideration of cooperative administrators’ role, promotion of conflict of opinion, experts’ participation, brainstorming to help express and evaluate opinions as well as building up a transparent decision making process. These methods can be applied according to the condition and context of the cooperatives. If the group has established the tradition of opinion promotion and has always provided opportunities to challenge group’s opinion, this would help prevent and solve problems of group thinking, and also enhance the quality of cooperatives’ decision making.

Keywords: Group thinking, Decision making, Cooperatives

1. บทนำ

แนวคิดการจัดการในยุคปัจจุบันมักจะให้ความสำคัญกับทีมงานหรือกลุ่มคนที่มาทำงานร่วมกัน เนื่องจากมี ข้อดีหลายประการ คือ กลุ่มสามารถช่วยกันติดตามสถานการณ์ ให้ข้อคิดเห็น และประเมินหรือวิเคราะห์เหตุผลต่างๆ ได้ดีกว่าปัจเจกบุคคลแต่อย่างไรก็ตามมีข้อพิจารณาว่า ในทางปฏิบัติแล้วกลุ่มมีความสามารถในการตัดสินใจดีกว่าปัจเจกบุคคลเสมอไปหรือไม่ แม้ว่าจะมีนักวิชาการที่สนับสนุนผลดีของการตัดสินใจโดยใช้กลุ่มว่าสามารถแก้ไขปัญหาได้ดีกว่าบุคคล (Shaw, 1981) แต่ขณะเดียวกัน

ข้อจำกัดของการตัดสินใจของกลุ่มก็มีหลายประการ เช่น การใช้เวลามากเกินไปในการประสานงาน การโต้แย้งและการพิจารณาปัญหา โดยเฉพาะถ้ากลุ่มมีขนาดใหญ่มากหรือสมาชิกในกลุ่มมีความขัดแย้งระหว่างผล ประโยชน์ส่วนตัวกับเรื่องที่ต้องตัดสินใจ หรือกรณีกลุ่มถูกครอบงำโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (Janis, 1972, 1982; Jervis, 1976; Whyte, 1989) นอกจากนี้ข้อจำกัดของกลุ่มในการตัดสินใจอีกประการหนึ่ง คือ ความพยายามในการไขมติเอกฉันท์เพื่อให้มีการยอมรับปฏิบัติตาม (Conformities) ที่สอดคล้องกับแนวปฏิบัติ

ของกลุ่มโดยไม่ได้คำนึงถึงสภาพข้อเท็จจริงซึ่งเรียกว่า การคิดตามกลุ่ม (Groupthink) (Janis, 1972)

เมื่อนุชนุษย์มีความจำเป็นต้องอยู่รวมกลุ่มโดยอาจจะมีสาเหตุหลายประการ คือ เพื่อช่วยเหลือกันเพื่ออำนาจต่อรอง เพื่อตอบสนองความต้องการของจิตใจเช่นลดความเครียด เพื่อเพิ่มความพอใจในการทำงาน กลุ่มจึงสามารถช่วยบุคคลในการแก้ปัญหาหาทางเลือกในการแก้ปัญหา และวิธีการแก้ปัญหา แต่การรวมกลุ่มก็มีข้อเสีย เช่น ทำให้ทุกคนทำเหมือนกัน โดยไม่ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ คนจะลดความสามารถของตนเองลงก่อให้เกิดความขัดแย้ง และบางคนกลายเป็นผู้ชักนำความคิดของกลุ่มทำให้เกิดการคิดตามกลุ่ม

ดังนั้น "การคิดตามกลุ่ม" เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากแรงกดดันเชิงจิตวิทยาที่เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกของกลุ่มทำงานใกล้ชิดกันมากกระทั่งมีค่านิยมและความเชื่อเหมือนกัน และเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ ความตึงเครียด จะเกิดอาการของ "การคิดตามกลุ่ม" อันนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจที่ไร้คุณภาพ และปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดความเสียหายและทำให้องค์การสูญเสียทรัพยากรจำนวนมากได้ ดังนั้น "การคิดตามกลุ่ม" จึงเป็นเรื่องที่เป็น

ประโยชน์ต่อผู้ศึกษาด้านองค์การหรือพัฒนาองค์การ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในระดับนโยบาย เพื่อที่จะไดหาทางป้องกันไม่ไห้ "การคิดตามกลุ่ม" เกิดขึ้นภายในองค์การของตนเอง และเพื่อพัฒนาการตัดสินใจในองค์การให้มีความคุณภาพมากขึ้น

2. ความหมายของกลุ่ม (Group) และการคิดตามกลุ่ม (Groupthink)

2.1 กลุ่ม (Group) หมายถึง ระบบที่เกิดจากการรวมตัวกันระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ (เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ) ไม่ว่าจะเป็นบรรทัดฐาน (มาตรฐานพฤติกรรมที่ได้รับการยอมรับในกลุ่ม) หรือบทบาท (รูปแบบพฤติกรรมที่คาดหวัง) และหน้าที่เพื่อทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย

2.2 การคิดตามกลุ่ม (Groupthink) Irving L. Janis (1982, pp. 174-175) ได้ให้ความหมายว่า คนหลายๆคนที่มีความต้องการและความสามัคคีร่วมกัน จนกระทั่งมองข้ามการวิเคราะห์ทางเลือกต่างๆ ที่มีอยู่อย่างไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การทำงานหรือการตัดสินใจเกิดความผิดพลาดได้ เพราะจะยึดถือความคิดเห็นของกลุ่มตนเป็นใหญ่ ไม่สนใจ

สิ่งแวดล้อมภายนอก บางครั้งไม่กล้าแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกันภายในกลุ่ม ส่วน Janis (1982, p. 9) ได้ให้คำจำกัดความของการคิดตามกลุ่ม (Groupthink) ว่า "วิธีการคิด (Mode of thinking) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อคนอยู่ในกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น และเมื่อสมาชิกในกลุ่มต้องการแสวงหามติเอกฉันท์ในการกระทำโดยวิธีหนึ่งมากกว่าการประเมินทางเลือกในการดำเนินการบนพื้นฐานตามสภาพความเป็นจริง"

หรือในแง่ของอีกความหมายหนึ่ง คือ การที่ความคิดเห็นที่คนในกลุ่มเห็นสอดคล้องกัน (Consensus) มีอิทธิพลลบ (Overrides) ความคิดเห็นอื่นของสมาชิกส่วนน้อย (ซึ่งไม่มีพลังพอที่จะผลักดันความคิดเห็นของตนให้อยู่เหนือความคิดของคนส่วนใหญ่ในกลุ่มได้) ในฐานะผู้จัดการจะจัดการอย่างไรเพื่อลดการเกิด Groupthink ลงได้ (1) ควรควบคุมขนาดของกลุ่มไว้ไม่ให้กลุ่มใหญ่เกินไป (2) ส่งเสริมให้หัวหน้ากลุ่มมีความเป็นกลางให้มากรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกให้ทั่วถึงโดยไม่แสดงความคิดเห็นตัวเองเป็นการชักนำไปก่อน และ (3) แต่งตั้งให้สมาชิกคนหนึ่งทำหน้าที่คอยแย้งความเห็นของกลุ่ม คอยกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งต่อความเห็นกลุ่ม เพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายมากที่สุด

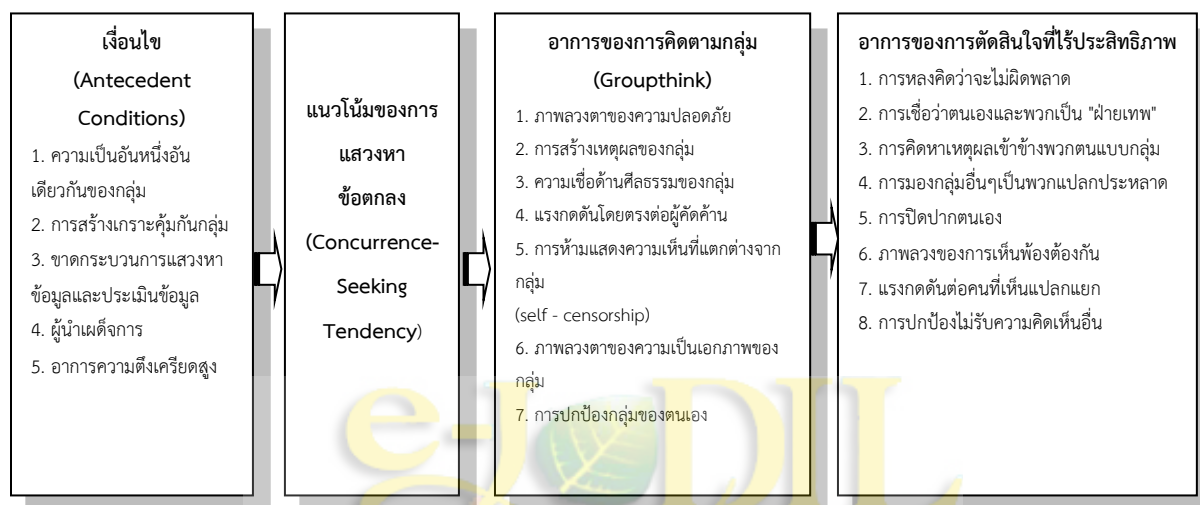
ดังนั้น "การคิดตามกลุ่ม" คือ ผลของแรงกดดันที่มีต่อปัจเจกบุคคลในการปฏิบัติตามกลุ่ม เพื่อให้เกิดมติเอกฉันท์ คณะกรรมการหรือผู้บริหารสหกรณ์ที่มีอาการของ "การคิดตามกลุ่ม" จะมีแนวโน้มในการแสวงหามติเอกฉันท์โดยไม่ได้มีการวิเคราะห์หรือประเมินทางเลือกในการดำเนินการก่อนที่จะตัดสินใจ และความเห็นของกลุ่มคนส่วนน้อยหรือความเห็นที่แตกต่างออกไปจะถูกปิดบังหรือซ่อนเร้นหรือไม่ให้ความสำคัญ ซึ่งการที่สมาชิกของกลุ่มปฏิบัติตามความเห็นของคนส่วนใหญ่ในกลุ่มขึ้นอยู่กับหลายประการโดยมีเงื่อนไขที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) ความไม่แน่นอนว่าการกระทำที่เหมาะสมควรเป็นเช่นไร ผลก็คือ สมาชิกสหกรณ์ในกลุ่มก็จะถูกกดดันให้หาสารสนเทศจากคนอื่นในการเลือกทางเลือกที่เหมาะสม และ 2) การปฏิบัติตามความเห็นของกลุ่มช่วยให้รักษาความสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกได้ (Ferrell, 1985)

3. โมเดลของการคิดตามกลุ่ม (Model Groupthink)

Janis & Mann (1977) ได้เสนอโมเดลของ "การคิดตามกลุ่ม" ดังแสดงในภาพที่ 1 โดยเสนอว่าอาการ "การคิดตามกลุ่ม" จะเกิดขึ้นเมื่อมีเงื่อนไขที่เกิดขึ้นก่อน (Antecedent conditions)

โดยจะมีผลทำให้กลุ่มมีความต้องการร่วมกันหรือ
มติเอกฉันท์อันนำไปสู่อาการของ"การคิดตาม

กลุ่ม" และผลของการคิดตามกลุ่มจะทำให้
สหกรณ์การมีการตัดสินใจที่ไร้ประสิทธิภาพ

ภาพที่ 1 โมเดลของการคิดตามกลุ่ม

ปรับปรุงจาก ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2545: 8)

3.1 เงื่อนไขของการคิดตามกลุ่ม (Antecedent Conditions) เงื่อนไขต่อไปนี้จะทำให้สมาชิกของกลุ่มมีโอกาสในการพัฒนาไปสู่ "การคิด ตามกลุ่ม" ได้

1) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม เงื่อนไขที่สำคัญของ "การคิดตาม กลุ่ม" คือ กลุ่มคนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือมีความผูกพันกันมาก ซึ่งทำให้สมาชิกมีความต้องการอยู่ในกลุ่ม หรือการที่สมาชิกคิดว่ากลุ่มของตนมีแรงดึงดูดที่จะให้ตนดำรงอยู่ในกลุ่มต่อไป

(Longley & Pruitt, 1980) โดยสมาชิกแต่ละคนจะพึงพากันและมีความพร้อมในการปฏิบัติตามธรรมเนียมปฏิบัติของกลุ่ม (Janis, 1972, p. 131) ในกลุ่มที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสูง สมาชิกในกลุ่มจะมีความผูกพันเสมือนเพื่อน แต่ในกลุ่มที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันน้อย สมาชิกในกลุ่มจะเป็นคนแปลกหน้า (Flowers, 1973) ความเหนียวแน่นของกลุ่มนี้ทำให้เกิดลักษณะความเพิกเฉยของกลุ่มตนเองสูง (Janis, 1971)

2) การสร้างเกราะคุ้มภัยของกลุ่ม คือ การปกป้องกลุ่มจากการเสียตายนจากภายนอก เพื่อให้กลุ่มรู้สึกปลอดภัยจากภัยคุกคามต่างๆ จากภายนอก เช่น การแสวงหาสมาชิกกลุ่มที่มีความเห็นอย่างเดียวกัันมารวมงาน เพื่อสร้างพลังของกลุ่มให้เข้มแข็งขึ้นหรือการใช้สื่อต่างๆ เป็นเครื่องมือในการโฆษณาหาเสียงมากกว่าการให้ข้อมูลที่แท้จริงสู่สาธารณะ

3) การขาดกระบวนการแสวงหาข้อมูลและประเมินข้อมูล โดยกลุ่มไม่มีกระบวนการแสวงหาข้อมูลและนำข้อมูลมาวิเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพ หรือมีกระบวนการแสวงหาข้อมูล แต่กลไกของกระบวนการไม่เข้มแข็งพอที่จะนำข้อมูลป้อนเข้าสู่การตัดสินใจที่ดีได้

4) การมีผู้นำเผด็จการ หากผู้นำแบบเผด็จการมีจุดยืนในดำเนินนโยบายอย่างชัดเจนแล้ว สมาชิกในกลุ่มมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็มีแนวโน้มที่จะยอมรับทางเลือกของผู้นำและถือเป็นจุดยืนนั้นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของกลุ่ม (Janis & Mann, 1977) และเมื่อธรรมเนียมปฏิบัติของกลุ่มได้ถูกกำหนดขึ้น แล้ว กลุ่มก็มีแนวโน้มที่จะปกป้องธรรมเนียมปฏิบัติอย่างดีที่สุด

5) อาการความตึงเครียดสูง เมื่อเกิดมีสถานการณ์ ความตึงเครียดสูงและมีความหวังค่อนข้างน้อยในการแสวงหาทางออกที่ดีกว่าทางเลือกที่เสนอโดยผู้นำหรือบุคคลที่มีอิทธิพลในกลุ่มมีแนวโน้มที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มค่อนข้างสูง ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้จึงทำให้การระดมความคิดเห็นของกลุ่มเพื่อช่วยในการตัดสินใจไม่ได้ผล

3.2 อาการของการคิดตามกลุ่มเกิดอาการดังต่อไปนี้

1) การเกิดภาพลวงตาของความปลอดภัย คือ การหลงเข้าใจผิดคิดว่ากลุ่มของตนเองมีหลักประกันของความปลอดภัยจากภัยอันตรายหรือความเสี่ยงต่างๆ จึงทำให้มีการมองกลุ่มของตนเองในแง่ ดีเกินไป (Over Optimistic) และยินดีที่จะดำเนินการซึ่งมีความเสี่ยงใดๆ ที่เกินความจำเป็น รวมทั้งการไม่ใส่ใจกับสัญญาณเตือนภัยที่จะเกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น การเกิดเหตุที่สมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด จำนวนมากไม่สามารถเบิกถอนเงินออกจากบัญชีเงินฝากของตัวเองได้ และเมื่อสอบสวนต่อไปได้พบว่าปัญหาเกิดจากการทุจริตของผู้บริหารพร้อมพวกได้เบิกจ่ายเงินของสหกรณ์อันเป็นเท็จ และตกแต่งบัญชีเพื่อปกปิดขณะเดียวกันหลายฝ่ายยังตั้งข้อสังเกตถึงความเชี่ยวชาญในการกำกับและการตรวจสอบของกรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

และข้อกังขาด้วยว่าหลายต่อหลายครั้ง “เงินฝากในสหกรณ์” บางแห่งได้ถูกล้วงควักออกมาเพื่อเหตุผลทางการเมือง ทั้งการทำนโยบายประชานิยม และใช้ในการหาเสียงของนักการเมือง (ทีมเศรษฐกิจ ไทยรัฐออนไลน์, 2558)

2) การสร้างเหตุผลของกลุ่ม โดยกลุ่มจะสร้างความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งจะไขเป็นบรรทัดฐานของ กลุ่มตนเอง เพื่อที่ลดความกดดันจากสัญญาณเตือนภัยหรือข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ที่มีลักษณะเป็นผลลบลอกกลุ่มของตน

3) ความเชื่อด้านศีลธรรมของกลุ่ม ความเชื่ออย่างจริงจังว่ากลุ่มของตนมีศีลธรรมหรือจริยธรรมที่ดี ดังนั้นจึงมีแนวโน้มที่จะละเลยผลของการกระทำของกลุ่มตนว่าจะมีความเหมาะสมหรือถูกต้องหรือไม่ การกระทำของกลุ่มแม้ว่าจะมีลักษณะทำลายล้างต่อกลุ่มบุคคลอื่น แต่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่พึงกระทำได้ แต่หากกลุ่มตรงข้ามกระทำในลักษณะอย่างเดียวกัน อาจได้รับการประณามจากกลุ่มว่าไร้มนุษยธรรม

4) แรงกดดันโดยตรงต่อผู้คัดค้าน ความเห็นของกลุ่มผู้ที่มีความเห็นแตกต่างกลุ่มหรือคัดค้าน ความเห็นของกลุ่มจะถูกแรงกดดันจากกลุ่มในการแสดงความเห็น หรือกดดันให้เปลี่ยนความเห็นให้สอดคล้องกับกลุ่ม โดยอาจใช้ข้ออ้างเรื่องความจงรักภักดี (Loyalty)

5) การห้ามแสดงความเห็นที่ต่างจากกลุ่ม การยอมปฏิบัติตามธรรมเนียมปฏิบัติ

ของกลุ่มเพื่อหลีกเลี่ยงความเบี่ยงเบนจากมติเอกฉันท์ของกลุ่ม ความเห็นที่แตกต่างจากกลุ่มจะถูกห้ามไม่ให้แสดงออกมาหรือไม่ได้รับการนำเสนอ หรือนำมาพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ

6) ภาพลวงตาของความเปนเอกภาพของ กลุ่ม ความเข้าใจจากกลุ่ม ของตนเองมีความเปนอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดการมองโลกในแง่ดีเกินไปและทำให้ไม่มีการพิจารณาผลเสียที่เกิดขึ้น รวมทั้งเข้าใจว่าผู้ที่ไม่แสดงความเห็นในการอภิปรายเป็นผู้ที่เห็นด้วยและยินดีปฏิบัติตามคนอื่นอย่างเต็มที่ (Silence gives consent)

7) การปกป้องกลุ่มตนเอง โดยสมาชิกของ กลุ่มจะปกป้องผู้นำและสมาชิกในกลุ่มจากข่าวสาร หรือการวิพากษ์วิจารณ์ที่มีผลลบลอบความเชื่อมั่นในการตัดสินใจด้านนโยบาย หรือการดำเนินการที่ได้กระทำไปแล้ว โดยไม่สนใจข่าวสารหรือการวิพากษ์วิจารณ์นั้นจะมีเหตุผลหรือมีความถูกต้องเพียงไร

3.3 การคิดแบบตามกลุ่มนั้นซึ่งเป็นธรรมชาติอันก่อให้เกิดการตัดสินใจที่ผิดพลาด (Defective decision making) ได้หลายประการซึ่งมีดังนี้ (ประกอบ บุปรัตน์, 2556)

1) การหลงคิดว่าจะไม่มีความผิดพลาด (An Illusion of Invulnerability) เป็นความเชื่อที่ว่าทำแล้วต้องไม่พลาด เช่น

นโยบายการรับจำนำข้าวภายใต้การนำของ
อดีตรัฐบาลชุดที่แล้ว เป็นต้น

2) การเชื่อว่าตนเองและ
พวกเป็น "ฝ่ายเทพ" (A belief in the
inherent morality of the group) และ
กำลังอยู่ฝ่ายที่ถูกต้อง ส่วนคนที่ไม่เห็นด้วย
เป็นพวกที่ไม่หวังดีต่อกลุ่มต่อสหกรณ์ สำหรับ
ในทางการเมือง ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่าย
ต่อต้าน ต่างก็มีความเชื่อว่าฝ่ายตนเป็นฝ่าย
ถูกต้อง ซึ่งความถูกต้องมักเป็นรองของเรื่อง
ความเชื่อ (Beliefs)

3) การคิดหาเหตุผลเข้าข้าง
พวกตนแบบกลุ่ม (Collective rationalizations)
การคิดแบบยึดติดภายในกลุ่ม บางครั้ง
ตัดสินใจไปตามค่านิยมภายในของกลุ่ม และ
จึงคอยหาเหตุผลชี้แจงแบบเข้าข้างตัวเอง
หรือพวกพ้อง เช่น การเล่นพรรคเล่นพวกใน
การหาเสียงเลือกตั้งสหกรณ์ การพิจารณาขึ้น
เงินเดือนหรือหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง
และพวกพ้อง เป็นต้น

4) การมองกลุ่มอื่นๆเป็น
พวกแปลกแยก (Stereotypes of out-
groups) โดยที่ไม่ได้พิจารณาในธาตุแท้ของ
เขาเป็นกรณีไปตามข้อเท็จจริง เช่น เป็นพวก
นายทุน เป็นทหาร เป็นข้าราชการ ฯลฯ

5) การปิดปากตนเอง (Self-
censorship) การยอมสงบนิ่งต่างๆ ที่มี

ความคิดเป็นของตนเอง ด้วยเกรงจะเป็นการ
กวนน้ำให้ขุ่น เป็นการชักใบให้เรือเสีย หรือไม่
ก็เกรงใจกัน แม้จะมีความเคลือบแคลงใจ แต่
ก็ปล่อยให้ผ่านไป เช่น กรรมการสหกรณ์บาง
คนที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากประธาน
กรรมการฯ ซึ่งอาจมีอยู่มากในสหกรณ์ แต่
กรรมการเหล่านั้นก็ไม่กล้าพูดออกมาอย่าง
เปิดเผย เป็นต้น

6) ภาพลวงของการเห็นพ้อง
ต้องกัน (Illusion of unanimity) โดยมีความ
เชื่อที่ว่า “ยิ่งกรรมการส่วนมากเห็นพ้อง
ต้องกันในสหกรณ์ก็แสดงว่าถูกต้อง” แทนที่
จะใช้หลักเหตุผลในการพิจารณา ทั้งๆ ที่
บางครั้งการได้ความเห็นชอบแบบเป็นฉันทา
มตินั้นแท้จริงเป็นผลมาจากการปล่อยให้เกิด
การขึ้นจากกรรมการเพียงบางคน ยังไม่ได้
พิจารณาในแง่มุมที่ละเอียดเพียงพอ และเมื่อ
กรรมการส่วนใหญ่เห็นเป็นเช่นนั้น กรรมการ
ส่วนน้อยก็ไม่กล้าไปขัด

7) แรงกดดันต่อคนที่เห็น
แปลกแยก (Direct pressure on dissenters)
บรรยากาศภายในสหกรณ์ไม่เอื้อให้คนกล้า
พูด การมองด้วยสายตาไม่ยอมรับ การดัดบท
การทำให้เสียหน้า และท้ายสุดนำไปสู่การไม่มีใคร
กล้าพูดในที่ประชุมฯ

8) การปกป้องไม่รับความ
คิดเห็นอื่น (Self-appointed mind-guards)

บางครั้งการปล่อยให้พูด แต่ในใจได้มีข้อตกลง หรือหาทางออกไว้แล้ว การมาพูดหรือปรึกษาหารือกันในที่ประชุมนั้นจึงกลายเป็นเพียงพิธีการมากกว่าที่จะใช้ประโยชน์จากการประชุมอย่างแท้จริง

4. การป้องกันปัญหาการคิดตามกลุ่ม

สำหรับ "การคิดตามกลุ่ม" เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอันมีผลทำให้การตัดสินใจกลุ่มขาดคุณภาพ เนื่องจากมีแรงกดดันที่ทำให้สมาชิกต้องปฏิบัติตามธรรมเนียมปฏิบัติของกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ตามมาของ "การคิดตามกลุ่ม" อาจจะทำให้เกิดปัญหาซับซ้อน ประกอบกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอน รวมทั้งกลุ่มมีแนวโน้มแสวงหาข้อตกลงหรือฉันทามติไว้มาก่อน ดังนั้น การแก้ไขปัญหาการคิดตามกลุ่ม มีประเด็นดังนี้ (Longley & Pruitt, 1980)

4.1 บทบาทของผู้นำ มีความสำคัญ โดยเฉพาะหากสมาชิกต้องอาศัยกรรมการช่วยในการตัดสินใจเชิงนโยบาย หากผู้บริหารสหกรณ์มีลักษณะเผด็จการ และยังมีส่วนทำให้เกิดอาการคิดตามกลุ่ม ด้วยการใช้อำนาจจากกลุ่มในการช่วยในการตัดสินใจก็จะมีประโยชน์น้อย และยังมีส่วนทำให้เกิดอาการ "คิดตามกลุ่ม" ด้วย ดังนั้นผู้บริหารสหกรณ์ควรมีทักษะในการแก้ปัญหา ดังนี้ (Maier, 1973)

1) การเสนอปัญหาในลักษณะเป็นรูปธรรมชัดเจน และไม่ชี้นำทางแก้ปัญหา

2) ให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง รวมทั้งเงื่อนไขการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่จำเป็น

3) ส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนแสดงความคิดเห็น อย่าให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งผูกขาด หรือครอบงำคนอื่นมากเกินไป รวมทั้งปกป้องสมาชิกในการถูกโจมตีหรือวิจารณ์

4) ตั้งคำถามที่ช่วยในการวิเคราะห์ข้อถกเถียง

5) สรุปและทำความเข้าใจประเด็นต่างๆ เพื่อให้การประชุมมีความก้าวหน้า

4.2 การส่งเสริมความเห็นที่ขัดแย้ง

1) แม้ว่าความขัดแย้งระหว่างสมาชิกจะเป็นอุปสรรคต่อการตัดสินใจที่ดี โดยเฉพาะความขัดแย้งที่ไม่สร้างสรรค์ แต่หากว่ากลุ่มที่ไม่มีความขัดแย้งโดยสิ้นเชิงก็ไม่มีหลักประกันว่าจะทำให้การตัดสินใจที่ดีเกิดขึ้น ความขัดแย้งทางความคิดที่สร้างสรรค์จะเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยป้องกันปัญหา "การคิดตามกลุ่ม" ได้มีการศึกษาจำนวนมากแสดงให้เห็นว่าการกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้ง หรือความหลากหลายของความคิด ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเป็นวิธีที่ป้องกันปัญหา "การคิดตามกลุ่ม" ได้เช่นกัน ยกตัวอย่างของบริษัทที่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการโต้แย้งอย่างเป็นทางการในการประชุม เช่น บริษัท General Electric, Apple Computer; Johnson & Johnson (Luthans, 1998)

2) วิธีการกระตุ้นความขัดแย้งอีกประการหนึ่ง คือ การมอบหมายให้สมาชิก

กลุ่มคนใดคนหนึ่ง มีบทบาทในการคัดค้านและท้าทายจุดอ่อนของแผนหรือนโยบายที่กลุ่มนำเสนอ (devil's advocate) (Janis, 1971; Johns & Saks, 2001) มีงานศึกษาหลายชิ้นแสดงให้เห็นว่าบทบาทดังกล่าว ช่วยปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจให้ดีขึ้น (Schwenk, 1984; Schwenk & Valacich, 1994) แต่ทั้งนี้ผู้ที่บทบาทในการคัดค้านนี้จะต้องนำเสนอความเห็นของตนโดยไม่ใช้อารมณ์มากเกินไป และมีการนำเสนอความเห็นที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนด้วย

4.3 บทบาทของผู้เชี่ยวชาญ

ผู้นำควรสร้างธรรมเนียมปฏิบัติในการกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นรวมทั้งเชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายในหรือภายนอกเข้ามาในกลุ่มเป็นระยะๆ เพื่อทำหน้าที่ในการหาหาความเห็นของกลุ่มด้วย (Hart, 1998) การนำคนภายนอกเข้ามารวมในการพิจารณาปัญหาอาจจะช่วยให้กลุ่มได้มุมมองปัญหาที่แตกต่างจากกลุ่มออกไป และช่วยทำให้การพิจารณาปัญหาเป็นไปอย่างรอบคอบ มากขึ้น ในกรณีการนำคนภายนอกเข้ามารวมนี้อาจจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบหากเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความลับของสหกรณ์

4.4 กระบวนการการตัดสินใจที่โปร่งใส

แม้ว่าสหกรณ์จะมีกรรมการช่วยในการตัดสินใจก็ตาม แต่หากเรื่องที่ต้องตัดสินใจเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อดัชนีหรือต่อสหกรณ์เป็นอย่างมาก สหกรณ์ควรสร้างกระบวนการ

การการตัดสินใจขึ้นภายในสหกรณ์ แล้วให้เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปเพื่อจะให้มีช่องทางในการสื่อสารข้อมูลหรือป้อนข้อมูล จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) เพื่อนำไปเสนอต่อกรรมการที่ตัดสินใจ เช่น การตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานย่อยที่จะสามารถระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับได้ และนำเสนอกรรมการผู้ตัดสินใจต่อไป การสร้างกระบวนการการตัดสินใจนี้ขึ้นจะทำให้การแสวงหาข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเป็นไปอย่างรอบด้านและรอบคอบและเป็นหลักประกันให้สมาชิกของสหกรณ์ด้วยการเปลี่ยนแปลงของสหกรณ์จะไม่ถูกครอบงำโดยกรรมการเพียงไม่กี่คน ซึ่งมีโอกาสจะนำพาสหกรณ์ไปสู่ความเสียหายได้

4.5 การระดมความคิดเห็น (Brainstorming)

โดยทั่วไปแล้วมักมีการระดมความคิดเห็นในรูปแบบเก่า (Traditional brainstorming) โดยมุ่งเน้น การเสนอความคิดเห็น (Idea generation) มากกว่าการประเมินความคิดเห็น (Idea evaluation) ดังนั้นวิธีการระดมความคิดเห็นในรูปแบบเก่าอาจจะมียกข้อดีอยู่บ้างแต่ยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุด (Johns & Saks, 1991) จากการวิจัยพบว่าปัจเจกบุคคลทำงานคนเดียวจะสร้างความคิดเห็นได้ มากกว่าขณะที่อยู่ในกลุ่ม เนื่องจากไม่มีการครอบงำจากสมาชิกคนอื่น (Johns & Saks, 1991)

ดังนั้นทางเลือกประการหนึ่งของการระดมความคิดเห็น คือ การใช้คอมพิวเตอร์เข้า

มาช่วยซึ่งเรียกว่า “ระบบสารสนเทศที่สนับสนุนการตัดสินใจ (Group decision support systems: GDSS) ซึ่งช่วยปรับปรุงวิธีการระดมสมองแบบเดิมและปรับปรุงประสิทธิภาพ การตัดสินใจ การระดมสมองอิเล็กทรอนิกส์ ช่วยลดการปฏิสัมพันธ์แบบที่ต้องพบหน้ากัน (face to face interaction) ดังนั้น สมาชิกทุกคนสามารถนำเสนอความคิดเห็นได้พร้อมกันโดย ผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ จึงลดอิทธิพลของความเห็นของบุคคลอื่นลงได้ทำให้สมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ ไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิง นอกจากนี้การประชุมแบบอิเล็กทรอนิกส์ยังช่วยทำให้กระบวนการตัดสินใจรวดเร็วขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม สำหรับการประยุกต์ใช้การระดมสมองแบบอิเล็กทรอนิกส์ในระยะแรกอาจจะมีปัญหาอยู่บ้าง หากสหกรณ์ยังไม่มีไม่เคยชินในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ แต่ในระยะต่อไปมีแนวโน้มว่าการตัดสินใจโดยใช้คอมพิวเตอร์แบบนี้นี้จะมีคุณภาพดีกว่าการตัดสินใจที่ต้องเห็นแบบเผชิญหน้ากัน และโดยเฉพาะเมื่อกลุ่มต้องปัญหาที่มีความเสี่ยงสูง (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2544)

5. ข้อสรุปที่ได้: การคิดตามกลุ่ม

"การคิดตามกลุ่ม" เป็นวิธีการคิดของกลุ่มซึ่งเกิดขึ้นเมื่อมีแรงกดดันให้มีการปฏิบัติตามมติเอกฉันท์ โดยปราศจากการวิเคราะห์ประเมินข้อมูลอย่างแท้จริง อันมีผลทำให้การตัดสินใจของสหกรณ์ขาดคุณภาพและเกิดความเสียหายได้วิธีการแก้ไขปัญหานี้ "การคิดตามกลุ่ม" มีหลายประการ ตั้งแต่ การพิจารณาบทบาทของผู้บริหารสหกรณ์ การส่งเสริมความเห็นที่ขัดแย้ง การมีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญ การระดมสมองเพื่อช่วยในการเสนอความคิดเห็นและประเมินความคิดเห็น ตลอดจนการสร้างกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใส ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวสหกรณ์ควรนำไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมกับสภาพของสหกรณ์ หากกลุ่มได้สร้างธรรมเนียมปฏิบัติของการส่งเสริมความคิดเห็น และการเปิดโอกาสให้มีการท้าทายความคิดเห็นของกลุ่มอยู่เสมอ น่าจะช่วยป้องกันปัญหา "การคิดตามกลุ่ม" และสร้างเสริมคุณภาพการตัดสินใจของสหกรณ์ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

บรรณานุกรม

- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2544). *ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: เอส แอนด์ จี กราฟฟิค.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2545). *การคิดตามกลุ่ม Groupthink และผลต่อการตัดสินใจขององค์กร*. กรุงเทพมหานคร: เอส แอนด์ จี กราฟฟิค.

- ประกอบ คุปรัตน์. (2556). การคิดแบบติดกลุ่ม Groupthink เหตุของการตัดสินใจที่ผิดพลาด. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2559, จาก <http://pracob.blogspot.com/2013/10/groupthink.html>.
- ทีมเศรษฐกิจ ไทยรัฐออนไลน์ ฉบับที่ 13. (2558). เปิดบทเรียนฉาว "เครดิตยูเนียนคลองจั่น" ถึงเวลาแยกเครื่องสหกรณ์ไทย. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2559, จาก <https://www.thairath.co.th/content/492634>.
- Flowers, M. (1973). "A Laboratory Test of Some Implications of Janis's Groupthink Hypothesis." *Journal of Personality and Social Psychology*, 1: 288-299.
- Irving L. Janis. (1971). Groupthink. *Psychology Today*. 335-343.
- Irving L. Janis. (1972). *Victims of Groupthink*. Boston: Houghton Mifflin.
- Irving L. Janis. (1982). *Groupthink: Psychological studies of policy decisions and fiascoes*. Boston: Houghton Mifflin.
- Janis, I.L. & L. Mann. (1977). *Decision Making: A Psychological Analysis of Conflict, Choice, and Commitment*. New York: Free Press.
- Johns, G. & A.M. Saks. (1991). *Organizational Behavior: Understanding and Managing Life at Work*, 5th ed. Toronto: Addison Wesley Longman.
- Longley, J. & D.G. Pruitt. (1980). "Groupthink: A Critique of Janis' Theory." Maier, N.R.F. 1973. *Psychology in Industrial Organization* 4th ed. Boston: Houghton

ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

The potential of role-model communities in sustainable and creative tourism

ฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง¹

fongchan.cen@gmail.com

สุรัชย์ กังวล²

Surachai_k@mju.ac.th

วราภรณ์ นันทะเสน²

waraporn_n@mju.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน การเรียบเรียงบทความนี้มีวัตถุประสงค์นำเสนอชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว ในภาคเหนือตอนบน ที่มีศักยภาพ และความพร้อมในการพัฒนาให้เป็น "แหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน" โดยได้นำตัวชี้วัดของการท่องเที่ยวชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นวิธีการสร้าง หรือพัฒนาตัวบ่งชี้ โดยอาศัยข้อกำหนดเชิงทฤษฎี ที่ได้สังเคราะห์มาแล้วทั้งหมด 5 องค์ประกอบได้แก่ (1) การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว /ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว (2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (4) การจัดการสิ่งแวดล้อม ความสะอาดขั้นพื้นฐาน และศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และ (5) บุคลากร และนักท่องเที่ยว ความหมายท้องถิ่น แต่ละองค์ประกอบจะประกอบด้วยตัวชี้วัด รวมทั้งหมด 28 ตัวชี้วัด นำมาวิเคราะห์ กลุ่มตัวอย่าง ชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว 5 ชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ได้ชุมชนที่มีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาเป็น "การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน" คือ ชุมชนบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่, ชุมชนบ้านสามขา จังหวัดลำปาง ชุมชนดังกล่าวมีศักยภาพอย่างชัดเจน ตามองค์ประกอบ และตัวชี้วัด สามารถที่จะใช้เป็นชุมชนตัวอย่าง เพื่อเป็นแนว

¹ นักศึกษาปริญญาเอกปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ประยุกต์มหาวิทยาลัยแม่โจ้

² คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ทางการพัฒนา และเสริมสร้างชุมชนอื่นๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ศักยภาพ, ชุมชนต้นแบบ, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน, ภาคเหนือตอนบน

Abstract

This article is a part of an investigation to discover the indicators which can be used to identify sustainable, creative and community-based tourism. It aims to present the role-model communities for tourism in Northern Thailand which have potential and readiness to be 'sustainable, creative and community-based attractions. The indicators in this study were developed from those for the sustainable, creative and community-based tourism with the theoretical definition of an indicator. The definition is composed of five components: 1) the management of the preservation of tourist attractions, natural resources and tourist environment, 2) the management of the tourist activities, 3) the tourism administration, 4) the management of basic facilities and tourism information center services, 5) the personnel and local interpreters. Each component comprises of 28 indicators which were used to analyses five role-model communities in tourism. After in-depth interview Ban Mae-Kampong in Chiang Mai and Ban Samkha in Lampang were selected to be the role-model communities representing the sustainable, creative and community-based tourism. These communities were selected as they showed strong potential to be good candidates. They could be used as a role-model for the other communities to become sustainable, creative and community-based communities.

Keywords: Potential, Role-model communities, Sustainable, Creative Tourism, Upper North

บทนำ

การท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย ถึงแม้ที่ผ่านมาหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ยังต้องเผชิญปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ทางการเงินของโลก ปัจจุบันแนวความคิด และรูปแบบการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงไป "การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์" (Creative Tourism) ถือเป็นการท่องเที่ยวที่หลายประเทศทั่วโลก ให้การยอมรับ

และกำหนดให้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของตน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิด "การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน" (Sustainable Tourism) ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ดำรงไว้ถึงคนรุ่นอนาคต และเมื่อเข้าสู่ทิศทางการท่องเที่ยว "แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์" จึงเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ ทางการท่องเที่ยวที่เน้น การเรียนรู้ ความเข้าใจ ในเรื่อง

ศิลปวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของสถานที่ ผ่านประสบการณ์การมีส่วนร่วม กับผู้คนเจ้าของวัฒนธรรม เกิดความผูกพัน ความประทับใจ ต่อผู้มาเยือน การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ จึงมีรากฐานมาจากชุมชนสร้างสรรค์ และต้องใช้ทุนทางสังคมต่างๆ เพื่อสร้าง การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ (สวาทพงศ์, 2554, ระบบออนไลน์) การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ จึงควรพัฒนามาจาก การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) และคนในชุมชนเป็นผู้ให้ความสำคัญกับ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ต่อคนรุ่นปัจจุบัน และอนาคต

ประเทศไทยแหล่งท่องเที่ยว ในชุมชนที่มีความหลากหลาย ของทรัพยากรทางชีวภาพ และกายภาพ ที่แตกต่างกัน อาทิ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ เชิงวัฒนธรรม และเชิงหัตถกรรม เป็นต้น รวมทั้ง มีวิถีชีวิตชุมชนที่เก่าแก่ มีศิลปะท้องถิ่น มีมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณีที่โดดเด่น และประวัติศาสตร์ ความ เป็นมาที่ยาวนาน เป็นที่ชื่นชมรู้จักเกือบทั่วโลก สามารถนำเอาทรัพยากร ซึ่งเป็นทุนเดิมที่มีอยู่แล้ว นำมาประยุกต์ร่วมกับ เทคโนโลยี และองค์ความรู้ใหม่เสริมสร้าง ให้เป็นสินค้า และบริการทางการท่องเที่ยว ที่มีมูลค่าเพิ่ม ตอบสนองความต้องการ ของตลาดโลกได้ ถือเป็นการสร้างฐานเศรษฐกิจของชุมชน ให้เข้มแข็งสอดคล้อง ไปด้วยกับความสมดุล ของสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน และต่อยอด ให้เป็นอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ ให้กับประเทศเพิ่มมากขึ้น แต่การเปิด

พื้นที่การท่องเที่ยว ของชุมชน เพื่อมุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยว โดยขาดการบริหารจัดการ การบูรณาการ องค์ประกอบ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงที่ดี ระหว่างชุมชน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาจทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลง ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน จนสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน (คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, 2549) จะพบว่าในเมืองไทย การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ยังคงเป็นเรื่องใหม่ ไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย เนื่องจาก ยังขาดองค์ความรู้ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (เกษมณี แก้วสง่า และนิศาชล จำนงศรี, 2555) และจากผลศึกษา งานวิจัย “การสำรวจ ความเป็นไปได้ ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย” นั้น ยังมีความเข้าใจไม่มากนัก การรับรู้และความเข้าใจพื้นฐาน ที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในรูปแบบที่ควรจะเป็น ยังเป็นปัญหา และอุปสรรค (ธีระสิน เดชารักษ์ และนาฬิกาอดิศักดิ์ แสงสนิท, 2556) จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ และเป็นเครื่องมือสำคัญ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ให้เกิดความยั่งยืนได้นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และหารูปแบบที่เหมาะสม ของการจัดการท่องเที่ยวตลอดจน การสร้างความร่วมมือกับชุมชนในบริบทของสังคมไทย ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใน

ประเทศไทย เป็นที่รู้จักกันมากขึ้น สามารถส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของไทยพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในที่สุด

ตัวชี้วัด (Indicator) เป็นเครื่องมือหนึ่ง ที่ใช้วัดคุณค่าหรือคุณลักษณะ ซึ่งบ่งบอกสถานภาพ หรือผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง (Johnstone, 1981) สามารถบอกทิศทางในการพัฒนา หรือการดำเนินกิจกรรม ที่เป็นนโยบายสาธารณะของรัฐ ในแต่ละเรื่องว่าไปถึงจุดใด บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายแค่ไหน (เมธี ครองแก้ว, 2540 อ้างใน วิจิตต์ หินแก้ว, 2553) เป็นสารสนเทศที่บ่งบอกสถานะ หรือสภาพการณ์ในลักษณะ ที่เราสนใจ การนำตัวชี้วัด หรือข้อเท็จจริงต่างๆ มาพัฒนา เพื่อให้เกิดคุณค่า จะสามารถสะท้อน ให้เห็นสภาพการณ์ ที่ต้องการศึกษาโดยรวม (วันเพ็ญ ผ่องกาย, 2549) "ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน" ที่ได้พัฒนามา จะเป็นเครื่องมือ ที่สามารถบ่งบอกให้เห็น ถึงคุณลักษณะ สถานภาพทิศทางการพัฒนา และสะท้อนให้เห็นสภาพการณ์จัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นผู้สร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

ที่ผ่านมา การท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพียง เพื่อเป็นการใช้เวลา ในการพักผ่อนหย่อนใจ แสวงหาความสุข และความเพลิดเพลินที่

ได้รับ จากสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ แม้ว่าการท่องเที่ยวได้เพิ่ม รูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) แหล่งท่องเที่ยวสีเขียว (Green Attraction) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) และอื่นๆ เพื่อตอบสนองความต้องการ ของนักท่องเที่ยว แต่ก็ยังไม่มิมิติของการพัฒนา เพื่อสร้างความสมดุล และความอย่างยั่งยืน ให้กับชุมชนนั้นๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ถือเป็นการท่องเที่ยวที่หลายประเทศทั่วโลก ให้การยอมรับ และกำหนดให้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของตน อันเป็นผลมาจาก ปัจจัยทางสังคมวิทยา ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การบริโภคของนักท่องเที่ยว ในระดับชั้นทางสังคม (Social Class) (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554 อ้างใน ภูริวัจน์ เดชอ้อม, 2556) ได้กล่าวถึง “ชนชั้นกลาง” (Middle Class) ซึ่งมีอยู่ประมาณ 1.8 พันล้านคนทั่วโลก และคาดการณ์ไว้ว่า ในอีก 10 ปีข้างหน้า ชนชั้นกลางจะเพิ่มจำนวนเป็น 3 พันล้านคน โดยเฉพาะชนชั้นกลางในภูมิภาคเอเชีย จะเพิ่มจำนวนมาก เนื่องจาก การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศจีนอินเดีย และกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งอาจเป็นกำลังสำคัญ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของโลก นักท่องเที่ยว ที่เป็นชนชั้นกลางหรือชนชั้นสร้างสรรค์ (Creative Class) Richard Florida (2002) กล่าวว่าชนชั้น

สร้างสรรค์หมายถึง กลุ่มคนที่ทำงาน ในสาขาวิชาชีพที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity-oriented Occupations) มีความต้องการหลากหลายซับซ้อน มีความละเอียดอ่อนในการบริโภค ให้ความสำคัญกับประสบการณ์การตัดสินใจเลือกใช้สินค้าและบริการ โดยใช้อารมณ์ควบคู่กับเหตุผล ชนชั้นดังกล่าว เมื่อเข้ามาท่องเที่ยว อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น “นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative Tourists) (ภูริวัจน์ เดชอุ่ม, 2556) จากสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค ของนักท่องเที่ยวที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ผสมกับกระแสโลกาภิวัตน์ และพลังความคิดสร้างสรรค์ ในการสร้างมิติความแปลกใหม่ ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบ ของการท่องเที่ยวที่สำคัญ กล่าวคือนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่กลับมีความปรารถนา ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางวัฒนธรรม ของพื้นที่ ที่ตนเองเข้าไปเที่ยว หรือเรียนรู้ ในอัตลักษณ์ของพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ การท่องเที่ยวในปัจจุบัน จึงให้ความสนใจ ที่แตกต่างไปจากเดิม คือจากวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Resources) ไปสู่ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ที่เป็นนามธรรม (Intangible Cultural Resources) ให้ความสนใจกับภาพลักษณ์ (Image) อัตลักษณ์ (Identity) วิถีชีวิตชุมชน (Lifestyles) บรรยากาศ (Atmosphere) การเล่าเรื่อง (Narratives) การสร้างสรรค์ (Creativity) ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิง

สร้างสรรค์ (Creative Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ จึงพัฒนามาเป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยว ได้มีส่วนร่วม กับกิจกรรม การท่องเที่ยวจากชุมชน และยังส่งเสริมให้ชุมชนมีการผลิตสินค้า ในท้องถิ่นปลอด เพื่อตอบสนองความต้องการ ของนักท่องเที่ยว (Wurzbarger, 2010 อ้างถึงในภักย์ณี แก้วสง่า, 2555) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ โดยอาศัยหลักการสร้างความยั่งยืน 3 ด้านคือ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรม (Lindroth et al., 2007, pp. 53-58 อ้างถึงในจิรนนท์ ทองสมศรี และคณะ, 2556) “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์” จึงถือเป็นรูปแบบหนึ่ง ของการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะทำให้ชุมชน มีศักยภาพในการท่องเที่ยว สร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยว และเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพ ในการสร้างสรรค์ ของตนร่วมกัน (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, 2556) “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” จึงได้ถูกนำมาใช้ เป็นกลไก ในการขับเคลื่อน และพัฒนาท้องถิ่น (วิยะดา เสรีวิชัยสวัสดิ์, 2555, น.31 อ้างถึงในภักย์ณี ดิณะคัต, 2559) โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาให้เป็น การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้นั้น ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว” (สถาบันการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชน : CBT-I) ดังจะเห็นได้จาก นิยาม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ขององค์การ ศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่ง สหประชาชาติ (UNESCO) ว่าเป็นการท่องเที่ยว ที่มีจุดประสงค์ สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา ชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินชีวิต ของชุมชน โดยจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่าง กลมกลืน และสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีต่างๆ ในชุมชน

ในปัจจุบันหลายประเทศได้นำแนวคิด การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มาประยุกต์ให้ เหมาะกับ พื้นที่ ในประเทศของตน เช่น เมือง โบโลญญา ประเทศอิตาลี เป็นเมืองแห่งดนตรี, กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศ นิวซีแลนด์ (Creative Tourism New Zealand: CTNZ) และเมืองซานตา เฟ ประเทศ สหรัฐอเมริกา (Santa Fe International Conference on Creative Tourism) เมืองที่ ได้รับ การรับรองยูเนสโก ให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ ทางด้านศิลปะ และหัตถกรรม (Crafts and Folk Art) จากการจัดประชุมนานาชาติ ในปีพ.ศ. 2551 ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ณ เมืองซานตา เฟ ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มี วิธีดำเนินการประชุมรูปแบบใหม่ คือวิธี Open Space Technology ซึ่งจะให้สมาชิกที่เป็น คณะกรรมการผู้เข้าร่วมประชุม ได้เข้าร่วม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีอยู่ การ ประชุมดังกล่าว ให้ความสำคัญกับการนำเสนอ ประสบการณ์ และการมีส่วนร่วม และความจริง

แท้ทางวัฒนธรรม (hands-on experiences that are culturally authentic) ตัวอย่าง กิจกรรม เช่น การปั้นหมอดินเผาบนจานหมุน การเป่าแก้ว และการทำอาหารท้องถิ่น (คู่มือการ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, 2556)

ประเทศไทย ภายใต้แผนการ ดำเนินงานขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่ พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การ มหาชน) หรือ อพท. (DASTA) ได้นำการ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน ซึ่งแผนการดำเนินงาน มีความสอดคล้อง กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ใน เรื่องของ “เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” หรือ Creative Economy ซึ่งในประเทศไทย ได้บรรจุ เรื่องนี้อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติในฉบับที่ 10 และฉบับที่ 11 (ปี พ.ศ 2555-2559) โดยในเบื้องต้น อพท. ได้ความ ร่วมมือกับคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อการพัฒนาการ ท่องเที่ยวสร้างสรรค์ เพื่อการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืนในประเทศไทย หนึ่งในหลายๆโครงการที่ สำคัญ เช่นโครงการต้นแบบการท่องเที่ยว สร้างสรรค์ในเขตพื้นที่พิเศษ 7 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ พิเศษหมู่เกาะช้าง พื้นที่พิเศษเชียงใหม่ไนท์ ซาฟารี พื้นที่พิเศษเมืองพัทยา พื้นที่พิเศษ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชกาลาย กำแพงเพชร พื้นที่พิเศษเลย พื้นที่พิเศษเมืองเก่า น่าน และพื้นที่พิเศษเมืองโบราณอุททอง

สุพรรณบุรี มีผลการดำเนินงานที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่องในปี พ.ศ. 2556 และอพท. ได้จัดทำ 6 ยุทธศาสตร์การทำงาน เช่น ยุทธศาสตร์การประสาน การพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้า บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายการพัฒนาทุกภาคส่วน และยุทธศาสตร์การให้บริการ ด้านองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้แนวคิด Community Benefitting Through Tourism หรือ CBTT เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษเช่น โครงการ DASTA Low Carbon Routes นำร่องในพื้นที่พิเศษเลย และโครงการ Low Carbon Destination ประกาศให้ทั้ง 7 พื้นที่พิเศษของ อพท. เป็นแหล่งท่องเที่ยว Low Carbon โดยมีเป้าหมายให้สถานประกอบการ และชุมชน ที่เข้าร่วมโครงการช่วยลดภาวะโลกร้อน จากการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

นอกจากนั้นยังมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของไทย (Creative Tourism Thailand) และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) จัดทำโครงการท่องเที่ยวสุขชีวีชุมชน เป็นโครงการพัฒนาต้นแบบชุมชน ในการนำชุมชนต้นแบบมาเป็นชุมชนนำร่อง เนื่องจากชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว เป็นชุมชน ที่มีการพัฒนาศักยภาพ

การท่องเที่ยว โดยคนในชุมชน และมีการศึกษาวิจัย จากหน่วยงานภายนอก อย่างต่อเนื่อง กระตุ้นส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ให้สามารถที่จะก้าวเดินไปได้ ด้วยตัวของชุมชนเอง (ศุภวรรณ เชื้อเมืองพาน, 2556) เช่นเดียวกับ ชุกลิน อุ่นวิจิตร (2548) ได้สร้างเกณฑ์ชี้วัด ชุมชนต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยว โดยกลุ่มตัวอย่าง ในงานวิจัยเป็นชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวชุมชน ที่ประสบความสำเร็จ มีแนวทาง การพัฒนาที่เป็นองค์รวม และสอดคล้องกับ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากที่ผ่านมาจะพบว่า การท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทยได้มีการนำแนวทาง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มาเป็นแนวทาง เพื่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยว จะเห็นว่าการสิ่งแวดล้อมสังคม และเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน หากมีการพัฒนาควบคู่กันไป ตามวัฏจักรก็สามารถนำไปสู่รูปแบบ การพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน เพราะในแต่ละการพัฒนาส่งผลสะท้อนกลับมา ยังจุดเริ่มต้นเสมอ เปรียบเสมือนประสิทธิผลการพัฒนานั้นเอง (จิระนันท์ ทองสมิคร และคณะ, 2556) เมื่อมีการจัดการอย่างเป็นระบบ และประสบความสำเร็จแล้ว ยังสามารถขยายผลไปในพื้นที่ข้างเคียง และพื้นที่อื่นๆได้ แหล่งท่องเที่ยว และชุมชนจะเป็น แหล่งเรียนรู้ของสังคม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย จนกลายเป็นพลัง ในการสร้างฐานความรู้ สอดคล้อง

กับคำกล่าว ของนายแพทย์ประเวศ วะสี ในงานเวทีวิชาการ การท่องเที่ยวชุมชนพอท.ปี พ.ศ. 2555ว่า “หากชุมชนใช้การท่องเที่ยว หรือการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือ และ เข้าใจอย่างถ่องแท้ การท่องเที่ยวก็จะเป็น จุดคานงัดนำไปสู่การพัฒนาสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี” ทูทางวัฒนธรรมที่ไทยมีอยู่จึงเปรียบเสมือน เป็นชุมทรัพย์ที่มีค่าในการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ให้เป็นความหวังใหม่สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ (นิสวันต์ พิษณุดำรง, 2553) และยังเปรียบเสมือน “แก่น” ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (อาคม เติมพิทยาไพสิฐ, 2553 อ้างถึงใน นิสวันต์ พิษณุดำรง) ของประเทศ เป็นพลังขับเคลื่อนใหม่ที่สำคัญของเศรษฐกิจและสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน (วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล, 2553)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน จึงสามารถสรุปคำนิยามของ “การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน” ได้ว่า เป็นการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ของคนในชุมชน โดยคนในชุมชน เป็นผู้ใช้ ความคิดสร้างสรรค์ ต่อยอดจากฐานทรัพยากร วัฒนธรรม ที่มีอยู่มาสร้างมูลค่าเพิ่ม และให้ความสำคัญกับ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ต่อคนรุ่นปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อนักท่องเที่ยว ในการมีส่วนร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยน เชื่อมโยงสังคม ความมีคุณค่า ของ

วัฒนธรรม และสิ่งต่างๆรอบตัว ในแหล่งพื้นที่ท่องเที่ยว ส่วนคำนิยาม “ตัวชี้วัด การท่องเที่ยวเชิงชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน” หมายถึง องค์ประกอบ ที่แสดงคุณค่า หรือลักษณะ ของการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกัน ของคนในชุมชน โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ ต่อยอดจากฐานทรัพยากร ประเพณีวัฒนธรรม นำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้ความสำคัญกับ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ต่อคนรุ่นปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งก่อให้เกิด ความพึงพอใจต่อนักท่องเที่ยว ในการมีส่วนร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยน เชื่อมโยงสังคม คงไว้ซึ่งความมีคุณค่าวัฒนธรรมดั้งเดิม และการอนุรักษ์สิ่งต่างๆรอบตัว ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

(Sustainable Creative indicators for Community-Based Tourism Development)

จะเห็นได้ว่า คำนิยามของการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community -Based Tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยว ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหาร การจัดการ เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน อาศัยการร่วมแรงร่วมใจ ของคนในชุมชน ส่งเสริมอนุรักษ์ รวมถึงการสร้างจิตสำนึก และ ความรับผิดชอบต่อทรัพยากรวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ นักท่องเที่ยว เกิดกระบวนการเรียนรู้ ได้ตระหนัก

รับรู้ เข้าใจต่อวิถีชีวิตภูมิปัญญา และวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนท้องถิ่น เกิดความยั่งยืน สู่คนรุ่นปัจจุบัน และในอนาคต เช่นเดียวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ที่มุ่งเน้นการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ เพื่อรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการป้องกัน และลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากการท่องเที่ยว ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และยังก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกี่ยวกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม ของแหล่งท่องเที่ยวต่อนักท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่น ต่อการรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน:CBT-I) หลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในมิติของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) โดยชุมชน ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่ง ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน *ที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)* ได้ยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เป็นแนวทางหนึ่ง ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลง ด้านการท่องเที่ยวโลก (*สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2551*) ดังนั้น ในการศึกษา การพัฒนาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน จึงได้นำ (1) เกณฑ์การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (2) เกณฑ์การประเมินมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรรมการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (3)

เกณฑ์การพิจารณาการประกาศพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (4) เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนปี พ.ศ. 2557 (5) เกณฑ์การรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนปี พ.ศ. 2556 ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) มาคัดกรองในลำดับเบื้องต้น เนื่องจากเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น เป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่เกิดจากการพัฒนาตามหลักเกณฑ์ Global Sustainable Tourism Criteria (GSTC) ภายใต้โครงการ CSR-MAP ซึ่งเป็นการร่วมมือกัน ระหว่างสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBTi) สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย (TEATA) มูลนิธิใบไม้เขียว และศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและนิเวศของยุโรป (European Centre for Ecological and Agricultural Tourism: ECEAT) นอกจากนี้ อพท. ได้นำเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าว ไปทดลองใช้ในชุมชนต้นแบบ และพัฒนาเพิ่มเติม ผ่านการรับฟังความคิดเห็น จากภาคีเครือข่าย ในแต่ละภาคส่วน ในนามของคณะทำงานรับรอง แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นหน่วยงาน ที่พัฒนาการท่องเที่ยวกับชุมชนโดยตรง โดยมีเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา

การสังเคราะห์ ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน เป็นวิธีการสร้างหรือพัฒนาตัวบ่งชี้ โดยอาศัย ข้อกำหนดนิยามเชิงทฤษฎี (Theoretical Definition) เป็นการคัดกรอง และการรวมตัวแปรจำนวนหนึ่งเข้าด้วยกัน ใช้ฐานเชิงทฤษฎี เอกสารงานวิจัย แนวความคิด ที่มีอยู่แล้ว ส่วนการกำหนดน้ำหนักตัวแปรร้อย จะมาจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญ นำมาประกอบในการตัดสินใจ (Johnstone, 1981) ในการศึกษาครั้งนี้ สามารถสังเคราะห์ ตัวชี้วัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ในลำดับเบื้องต้น จากเกณฑ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ได้องค์ประกอบทั้งหมด 6 องค์ประกอบ และ 37 ตัวชี้วัด นำองค์ประกอบ และตัวชี้วัดทั้งหมดไปทำการตรวจสอบ โดยนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นนำองค์ประกอบไปสังเคราะห์โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว แล้วทำการรวบรวมใหม่ จะได้องค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ และ 28 ตัวชี้วัด โดยแต่ละองค์ประกอบองค์ และตัวชี้วัด จะนำไปวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญด้วย กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (Analytic Hierarchy Process; AHP) ตามกระบวนการวิจัยต่อไป

ตัวชี้วัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน จึงประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว/ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ กับวิถีชีวิต ของชุมชนมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นประทับใจ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ตลอดจนมีการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ ช่วงเวลาการเข้าพื้นที่ และจำนวนนักท่องเที่ยว มีการศึกษาวิจัยวางแผนทางเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว/ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีการรวบรวมบันทึก ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตภูมิปัญญา หรือศิลปวัฒนธรรมประเพณี เผยแพร่ให้คนในชุมชน และนักท่องเที่ยวรับทราบ และมีการสืบทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 1.

องค์ประกอบที่ 2 การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นที่ยอมรับไม่ส่งผลกระทบ และก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน ทั้งยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งต่างๆภายในชุมชน โดยผ่านประสบการณ์จริง ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 1

องค์ประกอบที่ 3 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ มีการวางแผนงาน วิธีการดำเนินงาน การจัดประชุม อบรมผู้ที่เกี่ยวข้อง

ตลอดจน มีกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว มีการส่งเสริมให้ใช้ผลิตภัณฑ์ และวัตถุดิบที่ผลิตในชุมชน และชุมชนมีรายได้ จากการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 1.

องค์ประกอบที่ 4 การจัดการสิ่งแวดล้อม ความสะอาดขั้นพื้นฐาน และศูนย์บริการข้อมูล หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับถนน ระบบไฟฟ้า น้ำ การกักตุนขยะ คุณภาพอากาศ เสียง พลังงาน อาหารการโภชนาการ ที่พักผ่อนทั้งมีเจ้าหน้าที่ประจำ ที่มีความรู้สื่อสารภาษาอังกฤษได้ มีอัยยาศัยดี ในการให้บริการ บริการ มีสื่อหลากหลายประเภท เช่น ข้อมูลการเดินทางเข้าถึงชุมชนอย่างสะดวก ข้อควรปฏิบัติ

เกี่ยวกับความปลอดภัยแก่ชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งอุปกรณ์การท่องเที่ยว มีคุณสมบัติที่เหมาะสมพร้อมปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 8 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 1.

องค์ประกอบที่ 5 บุคลากรและนักสื่อความหมายท้องถิ่น หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีบุคลากร ที่มีความรู้ เช่น ภาษาอังกฤษ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชนตลอดจน มีการอบรมให้ความรู้ กับผู้ที่เกี่ยวข้องตามความเหมาะสม มีการยกย่อง ให้เกียรติบุคคลตัวอย่างของชุมชน และส่งเสริมเยาวชนให้เป็นนักสื่อความหมายท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 1.

ตารางที่ 1 องค์ประกอบและตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

องค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน				
1) การจัดการด้าน อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว /ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่ง ท่องเที่ยว	2) การจัดการด้าน กิจกรรมการ ท่องเที่ยว	3) การมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการการ ท่องเที่ยว	4) การจัดการสิ่ง อำนวยความสะดวกขั้น พื้นฐานและศูนย์การ บริการข้อมูล	5) บุคลากรและนัก สื่อความหมาย ท้องถิ่น
7 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด	5 ตัวชี้วัด	8 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด
1. แหล่งท่องเที่ยวมีความ ประทับใจ เกิดความจดจำ ต่อผู้พบเห็นสามารถดึงดูด นักท่องเที่ยว.	1. กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นที่ยอมรับของคนใน ท้องถิ่น	1. แหล่งท่องเที่ยว มีการ จัดตั้งกลุ่มการบริหารงาน โดยชุมชน มีคณะกรรมการ ที่มาจากสมาชิกในชุมชน มี การแบ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบอย่าง ชัดเจน มีการกำหนด เป้าหมาย แผนงาน วิธีดำเนินการท่อง เที่ยว ชุมชนร่วมกัน และมี เครือข่าย กลุ่มองค์กรใน การบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวทั้งหน่วยงาน ภาครัฐและภาคเอกชน	1. แหล่งท่องเที่ยว มีการ จัดระบบสาธารณูปโภคเช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำ อำนวยความสะดวก ต่อนักท่องเที่ยวมี ความสะดวกในการเข้าถึง	1. แหล่งท่องเที่ยวมีการยก ย่องให้ เกียรติครูภูมิปัญญา และ บุคคลตัวอย่างของชุมชน
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยว มี ความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และแตกต่างส่งเสริมให้ คนท้องถิ่นมีการแต่งกาย สะท้อน อัตลักษณ์ของ ชุมชน	2. กิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนไม่ ทำให้แหล่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และแหล่ง ธรรมชาติ เกิดความเสื่อม โทรม	2. แหล่งท่องเที่ยวได้รับ ข้อมูลข่าวสาร มีส่วนร่วม ในการแสดงความคิดเห็น ต่อการจัดการแหล่ง ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน มีการจัดประชุมอย่างน้อย เดือนละหนึ่งครั้ง	2. แหล่งท่องเที่ยว มีการ จัดระบบของเสียการเช่น การทิ้งขยะ มีการแยก ประเภท ไม่ทิ้งขยะในแหล่ง ธรรมชาติ และมีข้อตกลง ใน การใช้ทรัพยากรน้ำ มี แนวทางในการจัดการเพื่อ ป้องกันน้ำเสีย	2.แหล่งท่องเที่ยวมีการ ส่งเสริมเยาวชนในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถ ใน การ เป็น นัก สื่อ ความหมายท้องถิ่น
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยว มุ่งเน้นความสัมพันธ์กับ วิถี ชีวิตของชุมชน และสามารถ สร้างความผูกพันระหว่าง นักท่องเที่ยวกับชุมชน	3. แหล่งท่องเที่ยว มี กิจกรรมท่องเที่ยว ที่ให้ โอกาสนักท่องเที่ยวได้เข้า ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่อง วัฒนธรรม วิถีชีวิตของ ชาวบ้าน และการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม สัมผัสผ่าน	3. แหล่งท่องเที่ยว มี ระบบบัญชี และการเงินที่ ชัดเจนโปร่งใส และ ตรวจสอบได้	3. แหล่งท่องเที่ยว มี แนวทางในการใช้พลังงาน อย่างประหยัด หรือการใช้ พลังงานทางเลือก หรือ พลังงานทดแทน	3.แหล่งท่องเที่ยวมีการ ให้โอกาสแก่เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และ ผู้ด้อยโอกาสได้รับ ประโยชน์และมีโอกาส เข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่ม ท่องเที่ยวชุมชน

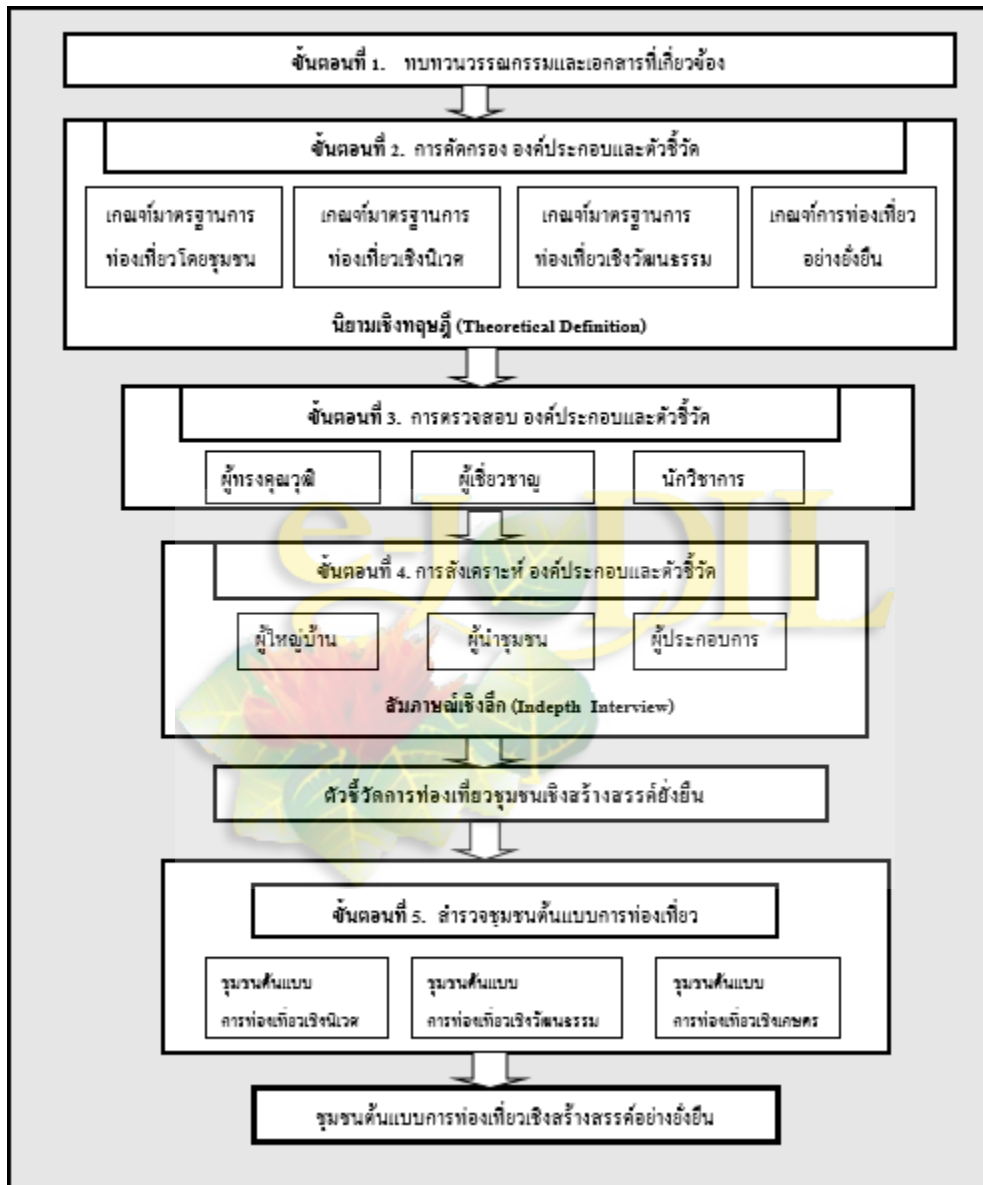
องค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน				
1) การจัดการด้าน อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว /ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่ง ท่องเที่ยว	2) การจัดการด้าน กิจกรรมการ ท่องเที่ยว	3) การมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการการ ท่องเที่ยว	4) การจัดการสิ่ง อำนวยความสะดวกขั้น พื้นฐานและศูนย์การ บริการข้อมูล	5) บุคลากรและนัก สื่อความหมาย ท้องถิ่น
7 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด	5 ตัวชี้วัด	8 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด
	ประสบการณ์จริงหรือการ มีโอกาสมือทำ			
4. แหล่งท่องเที่ยว มีการ กำหนดเขตการใช้ประโยชน์ พื้นที่ เพื่อการท่องเที่ยว และ ช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเหมาะสม ตามช่วงเวลาของวัน และ หรือฤดูกาลรวมทั้งมีการ จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้ พอเหมาะกับศักยภาพของ พื้นที่ท่องเที่ยวและการ บริการ	4. แหล่งท่องเที่ยว มีการ กำหนดปฏิทินกิจกรรม ท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวทราบ ล่วงหน้า.	4. แหล่งท่องเที่ยว มีการ คิดค้นผลิตภัณฑ์ ที่มาจาก วัตถุดิบ และภูมิปัญญาที่มี ในท้องถิ่น ตลอดจนมีการ ส่งเสริมให้ซื้อ และใช้ ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในชุมชน	4. ส่วนประกอบอาหาร ทำ จากวัตถุดิบในท้องถิ่น เป็น ส่วนใหญ่ มีความสอดคล้อง นักท่องเที่ยว และราคา เหมาะสม โดยมีเมนูท้องถิ่น อย่างน้อยหนึ่งอย่าง	4. แหล่งท่องเที่ยวมีการ อบรมคนในชุมชน พนักงาน ผู้ประกอบการ ผู้เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการ จัดการ การท่องเที่ยว คุณค่าของทรัพยากร ธรรมชาติ และการ อนุรักษ์เป็นระยะๆตาม ความเหมาะสม
5. แหล่งท่องเที่ยว มี ระยะเวลา/ยุคสมัย ของการ สืบทอดภูมิปัญญา และองค์ ความรู้		5. แหล่งท่องเที่ยว มี รายได้ จากการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การ ให้บริการในกิจกรรมการ ท่องเที่ยว การให้บริการ ด้านที่พัก การขายอาหาร และสินค้าพื้นเมือง เป็นต้น	5. บริเวณที่พัก บ้านมีความ แข็งแรง สะอาด ปลอดภัย มี อากาศถ่ายเท ตาม ข้อกำหนดของหน่วยงานที่ รับผิดชอบ ที่นอนอุปกรณ์จำเป็น พื้นฐาน มีความสะอาดพร้อม ในการใช้งาน และเพียงพอ กับจำนวนนักท่องเที่ยว(ใน กรณีที่พัก)	
6. แหล่งท่องเที่ยวมีการ รวบรวม และบันทึกเก็บ รักษา ภูมิปัญญา ประวัติ ศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมประเพณี เป็นเอกสาร และรูปภาพ มี การเผยแพร่ให้ความรู้ให้กับ คนในชุมชน และ นักท่องเที่ยวได้รับทราบหรือ จัดทำเป็นหลักสูตร และ			6. แหล่งท่องเที่ยว มี อุปกรณ์การท่องเที่ยวจำนวน เพียงพอ มีการตรวจสอบ ก่อนใช้งาน และมีระบบ รักษาความปลอดภัยเช่น จัดทำป้ายเตือน ป้ายสื่อ ความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้ ความรู้ กับ นักท่องเที่ยว	

องค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน				
1) การจัดการด้าน อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว /ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่ง ท่องเที่ยว	2) การจัดการด้าน กิจกรรมการ ท่องเที่ยว	3) การมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการการ ท่องเที่ยว	4) การจัดการสิ่ง อำนวยความสะดวกขั้น พื้นฐานและศูนย์การ บริการข้อมูล	5) บุคลากรและนัก สื่อความหมาย ท้องถิ่น
7 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด	5 ตัวชี้วัด	8 ตัวชี้วัด	4 ตัวชี้วัด
ส่งเสริมการอนุรักษ์สืบทอด ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้				
7. แหล่งท่องเที่ยว มีการเก็บ ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงตาม แผนการดำเนินงาน มีการ วิเคราะห์ประเมินผลความ พึงพอใจทั้งนักท่องเที่ยว สมาชิก กลุ่มคนในชุมชน และ การปรับปรุงแก้ไขปัญหาการ ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง			7. แหล่งท่องเที่ยว มี ศูนย์บริการ มีเจ้าหน้าที่ ประจำ ที่มีอัตราเสียดี มี ความรู้สื่อภาษาอังกฤษได้	
			8. ศูนย์บริการ มีสื่อ หลากหลายประเภทในการ ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว มี การเผยแพร่ข้อมูลในด้าน ต่างๆในระดับท้องถิ่น หรือ ระดับประเทศผ่านเว็บไซต์ทั้ง ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ มีแผนที่ หรือข้อมูลการ เดินทางเข้าถึงชุมชนที่ชัดเจน	

ตัวชี้วัดการการท่องเที่ยวชุมชนเชิง
สร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ที่ผ่านการสังเคราะห์
ผู้วิจัยได้นำไปวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบ

การท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน มีขั้นตอน
การวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิง
สร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ดังแสดงในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

บริบทชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กลุ่มชุมชนต้นแบบ กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา ได้จากชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว ที่ได้รับการคัดเลือกจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน โดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ ในโครงการเที่ยวหลากหลายสไตล์ภาคเหนือ (Miracle Lanna) ปี พ.ศ.2555 และจากโครงการท่องเที่ยวสุขชีวีชุมชน เป็นโครงการพัฒนาต้นแบบชุมชนท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน ร่วมกับคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสมาพันธ์การแพทย์แผนไทยล้านนา กลุ่มชุมชนต้นแบบประกอบด้วย

1. ชุมชนบ้านปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ท่องเที่ยวต้นแบบเชิงวัฒนธรรม
2. ชุมชนบ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ท่องเที่ยวต้นแบบเชิงนิเวศ
3. ชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ท่องเที่ยวต้นแบบเชิงนิเวศ
4. ชุมชนบ้านทาเก๋ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ท่องเที่ยวต้นแบบเชิงสุขภาพ
5. ชุมชนบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ ท่องเที่ยว

ต้นแบบเชิงนิเวศและท่องเที่ยวต้นแบบเชิงสุขภาพ ทั้ง 5 ชุมชน มีประวัติและความสำคัญโดยสรุป ดังนี้

1) ชุมชนบ้านปงสนุกตำบลเวียงเหนือ

อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตเมืองเขลางค์(ลำปาง) อดีตเรียกว่า “บ้านเวียงเหนือ” ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตก ของแม่น้ำวัง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบดอน เป็นดินเหนียวปนทราย เป็นที่ราบสูง ๆ ต่ำ ๆ ชุมชนบ้านปงสนุก มีวัดปงสนุกเป็นศูนย์กลาง ของเมือง เป็นวัดสำคัญคู่กับจังหวัดลำปางมาช้านาน พบหลักฐานการสร้างวัด สมัยพระเจ้าอานันทยศ ราชบุตรของพระนางจามเทวีแห่งหริภุญไชย (ลำพูน) เสด็จมาสร้างเขลางค์นคร (ลำปาง) วัดปงสนุก มีชื่อเรียกหลายชื่อคือ วัดศรีเชียงภูมิ,วัดศรีจอมไคล,วัดดอนแก้ว,วัดพายว(พะเยา) และวัดปงสนุก หรือวัดปงสนุกเหนือ จากประวัติศาสตร์พบว่า เป็นชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การอพยพผู้คนในเหตุการณ์ช่วงปี พ.ศ. 2346 ในสมัยรัชกาลที่ 1 พระยาภาวโลหะเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ยกทัพขับไล่พม่าที่เชียงแสน ในครั้งนั้นได้กวาดต้อนชาวบ้านปงสนุก จากเมืองเชียงแสน มาตั้งถิ่นฐานที่เมืองลำปาง ชาวปงสนุกจากเชียงแสน และชาวพะเยา รำลึกถึงบ้านเกิดจึงได้อาณาเขต และชื่อบ้านมาเรียก จึงเป็นที่มาของชื่อวัดปงสนุก ในปีพ.ศ. 2535 เทศบาลได้ตั้งชุมชนขึ้นภายหลังได้มีการขยายเขตชุมชนให้กว้างขึ้นจึงเรียกว่า “ชุมชนบ้านปงสนุก” ต่อมาได้มีการแบ่งวัดเป็นวัดปงสนุกด้านเหนือ และวัดปงสนุกด้าน

ได้ ปี พ.ศ. 2429 ได้มีการบูรณะครั้งใหญ่ นาย อนุกุล ศิริพันธุ์ สมาชิกเทศบาลนครลำปางและ อดีตประธานชุมชนบ้านปงสนุกเหนือ เล่าถึงแรงบันดาลใจของชุมชนที่ต้องออกมาบูรณะเจดีย์ และวิหารพระเจ้าพันองค์ ว่า เนื่องจากพระเจดีย์ มีอายุเก่าแก่เท่าๆ กับดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ คือกว่า 500 ปี วิหารพระเจ้าพันองค์ ซึ่งเป็น สถาปัตยกรรมเก่าแก่รวบรวมไว้ทั้งงานด้าน จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ผสมผสานระหว่างไทย จีน พม่า ซึ่งมีเพียงแห่งเดียวของประเทศ ได้เริ่ม ทรุดโทรมลงตามกาลเวลา ประกอบกับช่วงปี พ.ศ. 2548 มีนักท่องเที่ยวทั้งต่างชาติ คนไทย และกลุ่มนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ เข้ามาค้นคว้าหาข้อมูล ทางประวัติศาสตร์ ของ วัดจำนวนมาก ทำให้ทางวัดปงสนุกได้ตัดสินใจ ส่งเรื่องให้กรมศิลปากรพิจารณา เพื่อจัดทำ โครงการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมวิหารพระเจ้าพันองค์ ซึ่งก็ได้รับความอนุเคราะห์ จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามา ช่วยเหลือ ทางชุมชนได้ใช้กิจกรรมด้านศาสนา เป็นตัวชูโรง เพื่อให้ได้ทั้งพลังชุมชนและปัจจัยที่ ได้มาในการบูรณะดังกล่าว

ปัจจุบัน “วัดปงสนุก” ได้กลายเป็น แหล่งรวมของสิ่งสำคัญหลายอย่าง ที่ทรงคุณค่า ทางด้านศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม มากมาย อาทิ พระพุทธรูปไม้ เสาหงส์ ชุ่มประตู่โขง ภาพ พระบฏ เขียนเรื่องพระเวสสันดร บนผ้า และ กระดาษสา หีบธรรมโบราณ และธงช้างเผือก ขนาดใหญ่ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งทางวัดได้นำมา

รวมไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ นอกจากนี้ยังมีเจดีย์วิหาร พระนอน วิหารพระเจ้าพันองค์ วิหารโรงทรง จิตรมุข ที่มีรูปแบบงดงาม ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรม ระหว่าง ลานนาไทย พม่า และจีน ที่ยังคง เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวของไทย ทำให้ “โครงการอนุรักษ์มรดกทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรมวิหารพระเจ้าพันองค์” วัดปงสนุก ด้านเหนือ ได้รับคัดเลือกจาก 45 โครงการ ใน 13 ประเทศ ด้านการอนุรักษ์มรดกทางด้าน วัฒนธรรม ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มีการ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม-สถาปัตยกรรมเก่าแก่ ที่ เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศ ให้ได้รับ รางวัล Award of Merit จากโครงการ 2008 Asia-Pacific Heritage Award for Cultural Heritage Conservation จาก องค์ ก า ร UNESCO นับว่าเป็นความภูมิใจอย่างยิ่ง ของคน ไทยทั่วประเทศ ที่จะร่วมกันอนุรักษ์รักษามรดก ทางวัฒนธรรม แห่งนี้ให้อยู่คู่กับประเทศไทย สืบไป (เปิดตำนาน “วัดปงสนุก” แห่งลำปาง, 2551)

2) ชุมชนบ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอมะเข่ จังหวัดลำปาง บ้านสามขา เป็น หมู่บ้านเล็ก ๆ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอมะเข่ จังหวัดลำปาง ก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2300 มีพื้นที่ 13,667.78 ไร่ อยู่ห่างจากตัวเมือง ลำปาง ประมาณ 45 กิโลเมตร ตั้งอยู่ท่ามกลาง หุบเขา และห่างไกลจากความเจริญ แต่เดิม ชาวบ้านพึ่งพิงป่า พึ่งพาซึ่งกันและกัน ผลผลิต บางอย่างที่ได้มา เหลือกก็แจกจ่ายเพื่อนบ้าน

ในช่วงปี พ.ศ. 2501-2503 การเปิดสัมปทานป่าไม้ ส่งผลให้เกิดความแห้งแล้ง ในพื้นที่การเกษตรชาวบ้านต้องบุกกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำเพื่อทำไร่เลื่อนลอย ประกอบกับไม่มีการวางกฎระเบียบการใช้ น้ำ ทำให้แหล่งน้ำหลายแห่งแห้งขอดตั้งนั้นในปี พ.ศ. 2521 ชาวบ้านจึงได้ร่วมกัน ทำประปาภูเขาจากแหล่งน้ำห้วยแม่อิง จากนั้นก็ช่วยกันสร้างระบบประปาไม้ไผ่ในปี พ.ศ. 2522 "ประปาไม้ไผ่" ได้กลายเป็นต้นแบบงานประปาธรรมชาติให้กับหลายชุมชน รวมทั้งรูปแบบ การบริหารจัดการน้ำ แต่ยังมีปัญหาไฟป่า ลำห้วยแห้ง ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 ชาวบ้านได้มีโอกาสเข้าเฝ้า พระบาทสมเด็จพระปรมินมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงขณะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจึงได้กราบทูลปัญหาเรื่องความแห้งแล้ง พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้กรมชลประทานเร่งให้ความช่วยเหลือ ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 กรมชลประทาน ก็เข้ามาจัดการสร้างอ่างเก็บน้ำ เพื่อเก็บน้ำจากห้วยแม่อิง นอกจากนั้น ยังเกิดปัญหาหนี้สินครัวเรือน คนในชุมชนเมื่อรับสิ่งแปลกใหม่ตามกระแสการเปลี่ยนแปลง ของสังคมภายนอก ทำให้มีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ไม่รู้จักคุณค่าของทรัพยากรใช้อย่างสิ้นเปลือง ก่อให้เกิดปัญหาหนี้สิน จึงได้หันกลับมาคิดไตร่ตรอง วิถีชีวิตของตนเองเสียใหม่ โดยเริ่มมีการศึกษา การวิจัย หยิบยกปัญหาของคนในชุมชนมาหาทางแก้ไข ช่วงที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ เมื่อปี พ.ศ. 2541 ชาวบ้านพบว่า แต่ละครอบครัวไม่มีการออมเลย จึงร่วมกันจัดตั้ง

กองทุนออมทรัพย์ ของหมู่บ้าน โดยมีเงินเริ่มแรก 15,000 บาท และนำไปปัญหาไปหารื้อกับ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ลำปาง เพื่อวางแผนปฏิบัติจัดการ ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 มีการทำแผนแม่บท ของชุมชน ทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้ ในปี พ.ศ. 2543 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เข้ามาเรียนรู้เรื่องการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่าบ้านสามขาเป็นต้นแบบแห่งแรก ในหมู่บ้านทางภาคเหนือ ที่ประสบความสำเร็จ ในการปฏิบัติตามแผนแม่บทชุมชนที่วางไว้ สามารถแก้ปัญหาหนี้สินครัวเรือนได้ และเข้าใจหลักการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง จึงขอเข้ามาทำวิจัยร่วมกับชาวบ้านเรื่อง "การจัดการหนี้สินชุมชนบ้านสามขา" และ "การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนมีส่วนร่วม" งานวิจัยนี้กลายเป็นผลงานรางวัลดีเด่นในปี พ.ศ. 2546 อย่างไรก็ตาม แม้ชาวบ้านจะแก้ปัญหาหนี้สินในชุมชนได้ แต่ปัญหาความแห้งแล้ง และไฟป่าที่เกิดขึ้น เป็นประจำยังแก้ไขไม่ได้ ในปี พ.ศ. 2544 อ่างเก็บน้ำที่ชลประทานมาสร้าง เมื่อปี พ.ศ. 2527 กลายเป็นอ่างว่างเปล่า และพบว่าการนำความรู้จากห้วยฮ่องไคร้ มาใช้ในพื้นที่ ไม่ได้ผล เพราะสภาพพื้นที่ต่างกัน การทำฝายชั้นเดียว สู้งแรงน้ำ ในช่วงน้ำหลากไม่ได้ จสอ.ชัย วงศ์ตระกูล หนึ่งในคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านสามขา พร้อมด้วยชาวบ้าน หาทางแก้ไข โดยเริ่มสำรวจสภาพป่าต่าน้ำ ทางน้ำ และได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะต้องทำ "ฝายไส้โก" ซึ่งเป็นฝายธรรมชาติขนาดเล็กๆ ตาม

เส้นทางน้ำตั้งแต่บนยอดเขา ดักทางน้ำเส้นต่างๆ ที่ไหลในป่า แล้วค่อยมาทำฝายใหญ่ ปรากฏว่าได้ผล ฝายไล่ไถ่เหล่านี้ยังช่วยให้ดิน ในป่าชุ่มชื้น ป้องกันไฟป่าได้อีกด้วย กลายเป็นหมู่บ้านที่มีฝายชะลอน้ำและดักตะกอน กระจายอยู่ทั่วผืนป่า ต่อมาได้มีการตั้งคณะกรรมการป่าโดยมีกำหนดกฎระเบียบ การจัดการป่า และเหมืองฝาย แบ่งเขตป่าเป็น 3 โซนเพื่อบริหารจัดการป่าต้นน้ำที่ครอบคลุมพื้นที่กว่า 15,000 ไร่ คือโซน ก) เป็นป่าอนุรักษ์ในพื้นที่ป่าต้นน้ำพื้นที่ 12,000 ไร่ โซน ข) เป็นป่าที่อนุญาตให้ใช้ไม้ปลูกบ้านเรือนได้ตามความเหมาะสม มีพื้นที่ 2,800 ไร่ โซน ค) เป็นป่าหัวไร่ปลายนา ชุมชนใช้ไม้ทำฟืน มีพื้นที่ 300 ไร่เศษ ใน ปี พ.ศ. 2548 เครือปูนซิเมนต์ไทย (SCG) ได้ทราบถึงความสำเร็จของบ้านสามขาในการจัดการน้ำ จึงเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และให้การสนับสนุนค่าอาหารและอุปกรณ์การทำฝาย ความสำเร็จนี้ทำให้ชุมชนบ้านสามขา เป็นหมู่บ้านต้นแบบของการจัดการทรัพยากรน้ำและเริ่มมีผู้เข้ามาขอแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ปัจจุบันบ้านสามขามีฝาย รอบบริเวณป่า มีน้ำใช้ตลอดปี มีสัตว์ป่ากลับมาอาศัย มีอาหารจากป่า มีรายได้เสริมจากการหาของป่า เยาวชนออกไปสร้างเครือข่าย เผยแพร่การทำงานไปสู่ชุมชนรอบนอก และมีผู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดูงาน ทั้งเรื่องการทำฝาย การเกษตรปลอดสารเคมี และการทำปุ๋ยอินทรีย์ ระบบการใช้ประปาภูเขา มีกลุ่มกองทุนต่างๆ เช่นกลุ่ม

สัจจะออมทรัพย์ กองทุนช่วยเหลือผู้สูงอายุ กองทุนแม่บ้าน กองทุนอนุรักษ์ป่า กองทุนกลุ่มเลี้ยงวัว เพื่อจัดสรรรายได้ช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกในกองทุน (อนุวงศ์ แซ่ตั้ง, 2551)

3) ชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน หมู่บ้านทาป่าเปา ได้แยกตัวมาจากบ้านทาปลาดุก เป็นหมู่บ้านของชาวยอง คนในหมู่บ้าน ส่วนหนึ่งมีเชื้อสายชาวไทลื้อ จากเมืองสิบสองปันทนา บรรพบุรุษของหมู่บ้านมาจากเมืองยอง ได้พากันมาปลูกสร้างบ้านเรือน อยู่ริมลำน้ำแม่ทา และลำห้วยทรายขาวหลวง มีต้นไม้มากมายจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านทาป่าเปา มีภษาชาวยองเป็นเอกลักษณ์ เห็นได้จากที่คนเฒ่าคนแก่ ของท้องถิ่นยังใช้ภาษาหลวย หรือภาษาลื้อกันอยู่ มีความยึดมั่นในพุทธศาสนาที่น้อมนำมาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนาและสวนลำไย ป่าชุมชนห้วยทรายขาวนั้นมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 11,000 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนอำเภอมะนัง ส่วนหนึ่งติดต่อกับอุทยานแห่งชาติขุนตาน พื้นที่เป็นทั้งภูเขาและดอย แบ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ 8,000 ไร่ และป่าใช้สอย 3,000 ไร่ มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะไม้มีค่า เมื่อความเจริญเข้าถึง ความต้องการเงินทองเพื่อเลี้ยงชีพ ชาวบ้านได้นำเอาทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้อย่างมากมาย มีการตัดไม้ทำลายป่า ถางป่า เพื่อทำไร่อ้อยปลูกพืชเศรษฐกิจ บวกกับการทำสัมปทานป่าทั้งไม้พื้นสำหรับรถจักรไอน้ำ และไม้หมอนรถไฟ ทำให้ผืน

ป่าลดจำนวนลงไปมาก มีการใช้ปุ๋ย และสารกำจัดแมลงในปริมาณสูงมาก จนดินและน้ำเสื่อมสภาพ มีการลักลอบตัดไม้อย่างต่อเนื่อง จนผืนป่ากว่าหมื่นไร่แทบโล่งเตียน ป่าไม้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เริ่มกลายเป็นพื้นที่แห้งแล้ง ประกอบกับดินฟ้าอากาศ ที่แปรปรวน ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ส่งผลให้ผลผลิตลดลง ชาวบ้านขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ ภัยธรรมชาติ ความแห้งแล้ง ความยากจน และหนี้สิน ทำให้หนุ่มสาวทิ้งถิ่นออกไปหางานทำข้างนอก ผู้นำชุมชน จึงต้องลุกขึ้นมาสร้างแนวคิดใหม่ให้คนในชุมชน เกิดความคิด ที่อนุรักษ์ป่าไม้ คุณไพบูลย์ จำหงษ์ ปรารักษ์ชาวบ้าน และอดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านทาป่าเปา ผู้ซึ่งริเริ่มการจัดการป่าชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ เมื่อปี พ.ศ. 2537 เริ่มจากการจัดตั้งกฎระเบียบการใช้ป่า กำหนดกิจกรรมฟื้นฟูเดินสายขอรับรองพูดคุยกับชาวบ้าน ที่ยังแผ้วถางรุกป่า เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ จนถึงใช้มาตรการห้ามปรามชาวบ้าน ที่มีอาชีพรับจ้างนายทุนตัดและซักลากไม้ ผนวกเพื่อสร้างความเข้าใจ ให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากร มีการกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ป่าชุมชนให้ชัดเจนขึ้น มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครลาดตระเวนป่า ออกปฏิบัติงานเดือนละ 1 ครั้ง และนักสังเกตการณ์รายวัน เป็นชาวบ้านที่เข้าไปเก็บของป่า รวมทั้งการหาแนวทางในการสร้างอาชีพเสริม ให้กับผู้เสียประโยชน์ ด้วยการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยมีเงื่อนไขจะร่วมรักษาป่า ซึ่งเริ่มทำมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 แต่เป็นรูปธรรมจริงจังในปี พ.ศ. 2537 ได้

แบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือป่าอนุรักษ์กับป่าใช้สอย โดยไม่อนุญาตให้ตัดไม้ นอกจากให้เก็บผลผลิตจากป่าได้ เช่น เห็ดถอบ เห็ดเผาะ หน่อไม้สมุนไพร สร้างความตระหนักของคุณค่าจากผืนป่า มีการจัดการสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านอย่างเป็นระบบ ส่วนเยาวชนในหมู่บ้านเริ่มบทบาท ด้วยการร่วมกันตั้งกลุ่มเยาวชน อนุรักษ์ทรัพยากรป่า ทำหน้าที่ช่วยดูแล พร้อมศึกษาหาความรู้ ส่วนโรงเรียนในหมู่บ้านได้ใช้ป่าช่วยทรายขาว เป็นแหล่งเรียนรู้ ห้องเรียนธรรมชาติสร้างสำนึกให้เด็กๆ ได้ตระหนักเรื่องคุณค่าของป่าอันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและสิ่งแวดล้อม กลุ่มเยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้กับกลุ่มหมอยาพื้นบ้าน มีการแปรรูปสมุนไพรเป็นสินค้าของหมู่บ้าน เช่น ยาหอม ยาหม่อง เป็นต้น และยังมีการแพทย์แผนโบราณที่ชุมชนยังคงสืบทอดไว้อยู่ ได้แก่ การนวดแบบตอกเส้น

ปัจจุบันหมู่บ้านทาป่าเปา มีชุมชนต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงานเกี่ยวกับแนวคิดและแนวทางในการอยู่ร่วมกันของป่า-ชุมชน และความเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงไก่บนบ่อปลาตก การเลี้ยงกบ แปลงนาสาธิต แปลงปลูกผักเกษตรปลอดสารพิษ ซึ่งมีทั้งผักเพื่อการบริโภค และพืชสมุนไพรต่างๆ การเพาะเห็ดหมู่บ้านทาป่าเปายังเปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตโดยการเปิดบ้านเป็นโฮมสเตย์ให้ผู้สนใจได้เข้าพัก และได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ. 2549 (รางวัลลูกโลกสีเขียว, 2545)

4) ชุมชนบ้านทาปู่ อ.แม่ทา จ.ลำพูน
บ้านทาปู่ ก่อตั้ง เมื่อปี พ.ศ. ใด ไม่แน่ชัด โดยการรวมตัวกันของชาวบ้านที่อพยพครอบครัวมาตั้งแหล่งทำมาหากินเรื่อย ๆ เพราะถูกภัยธรรมชาติรุกราน จนอพยพมาอยู่ที่ปัจจุบัน ภูมิประเทศบ้านทาปู่ เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ อยู่เหนือสุดของอำเภอแม่ทา ติดกับ ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางจากอำเภอแม่ทา ถึงบ้านทาปู่ ประมาณ 18 กิโลเมตร (สำนักงานเทศบาลตำบลทาปลาดุก, 2559) บ้านทาปู่ เป็นชุมชนต้นแบบ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ที่ได้รับการคัดเลือกและพัฒนาให้เป็น 1 ใน 4 หมู่บ้านต้นแบบ จาก 4 จังหวัดภาคเหนือตอนบน (จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน) โดยได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ (หน่วยงานกระทรวงสาธารณสุข) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สมาพันธ์การแพทย์แผนไทยล้านนา ธกส.จังหวัดลำพูน และ สสส.

ชุมชนบ้านทาปู่ จังหวัดลำพูน มีความน่าสนใจในด้านเกษตรผสมผสาน และวิถีชีวิตที่พอเพียง คุณค่าชีวิต จากสุขภาพพอเพียง มีพื้นฐานแห่งการมีสุขภาพพอเพียง พัฒนาอย่างเป็นองค์รวม เชื่อมโยงกันอย่างสมดุลสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชนในระดับท้องถิ่น ยึดหลักการพัฒนายั่งยืน และน้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้พื้นที่ของชุมชนจะเน้น

การเกษตรด้วยการปลูกข้าวโพดอ่อน เลี้ยงโคนมเป็นหลัก โดยภายในชุมชนประกอบด้วยฐานการเรียนรู้ จำนวน 9 ฐาน ได้แก่ 1. OTOP 2. อาหารปลอดภัย 3. ธนาคารชุมชน 4. พลังงานทดแทน 5. Home Stay 6. บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 7. ป้องกันภัย 8. ป่าชุมชน และ 9. นวดเพื่อสุขภาพ อันเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการจัดการระบบสุขภาวะชุมชนที่ดี เหมาะสำหรับผู้สนใจการศึกษาและการสัมผัสวิถีชุมชนเกษตรกรรมที่เข้มแข็ง รวมถึงการได้สัมผัสกับวิถีสุขภาพพอเพียง นอกจากนี้ยังมีการเปิดบริการให้นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปได้เยี่ยมชมสัมผัสวิถีแห่งธรรมชาติอย่างแท้จริง

5) ชุมชนบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ บ้านแม่กำปอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่หมู่บ้านทั้งหมดประมาณ 6.22 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,887.50 ไร่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,300 เมตร สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ดอน (Upland Area) บ้านแม่กำปองห่างจากตัวอำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร และระยะทางห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 50 กิโลเมตร บ้านแม่กำปอง เป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุกว่า 100 ปี ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง ที่นับถือศาสนาพุทธอพยพ มาจากอำเภอดอยสะเก็ด ไม่มีที่ดินทำกิน จึงอพยพขึ้นมา อาชีพหลักของชาวชุมชนบ้านแม่กำปองคือ การทำเหมือง (ชา) อาชีพรองคือ การปลูกกาแฟ ค้าขาย และรับจ้างลักษณะทางสังคมอยู่กันแบบพึ่งพาเหมือนญาติพี่

น้อง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งกันและกัน มีความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ เคารพในกฎ ระเบียบ กติกาของชุมชน และสมาชิกมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนใน ทุกรูปแบบ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ของบ้านแม่กำปองจะตั้งเรียงรายในหุบเขา และสองฝั่งของลำห้วย สภาพทั่วไปของชุมชนรายล้อมไปด้วยภูเขา มีไร่ชา กาแฟ และมีน้ำตก และป่าที่อุดมสมบูรณ์ (ดอยม่อนล้าน) ด้วยสภาพภูมิประเทศของหมู่บ้านแม่กำปองที่ตั้งอยู่ในหุบเขา ท่ามกลางภูเขาล้อมรอบแทบทั้งสี่ด้าน ทำให้หมู่บ้านแม่กำปองมีอากาศเย็นสบาย ค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว มีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ หลากหลายทางชีวภาพของพืชพรรณตามธรรมชาติ มีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ มีดอกไม้สีเหลือง-แดง ขึ้นบริเวณใกล้ๆ ลำห้วยตลอดแนว ชาวบ้านเรียกดอกไม้ที่ว่า ดอกกำปอง รวมกับมีแม่น้ำไหลผ่านหมู่บ้าน จึงรวมเรียกว่า "แม่กำปอง" ซึ่งเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านสามารถเดินทางได้สะดวกในทุกฤดูกาล ก่อนที่จะมาเป็นหมู่บ้านต้นแบบการท่องเที่ยว พ่อหลวงจิรเมศร์ ขจรรัตนภิรมย์ (พรหมินทร์ พวงมาลา) อดีตผู้ใหญ่บ้านแม่กำปอง ได้มีความสนใจ และได้ไปดูงานในพื้นที่ต่างๆ หลายพื้นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนที่จัดโดยภาครัฐ จึงมีความคิดอยาก ให้มีเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากเห็นว่า ที่หมู่บ้านมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ที่จะพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ จึงมีการพูดคุยปรึกษากันระหว่างกลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน

ได้ขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ให้ร่วมกันพัฒนา น้ำตก และบริเวณหมู่บ้าน ให้สะอาด จากนั้นจึงเริ่มมี การจัดประชุมชาวบ้าน ทำเวทีชาวบ้าน ให้มีการจัดตั้งเป็น หมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในลักษณะของ Homestay ขึ้น โดยเริ่มเปิดดำเนินการเป็นทางการในวันที่ 10 ธันวาคม ปี พ.ศ. 2543 ปัจจุบันมีบ้านที่สามารถให้บริการในลักษณะของ Homestay เป็นหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกให้เป็น หมู่บ้าน OTOP Village Champion

กิจกรรมในชุมชนบ้านแม่กำปอง มีทั้งการท่องเที่ยววิถีชีวิตของชุมชน ดูการเก็บใบชา ใบเมี่ยง การทำเมี่ยง การทำสมุนไพร การปลูกกาแฟ ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน การแสดงฟ้อนหรือการแสดงดนตรีพื้นเมือง รวมทั้งในตอนเช้าก็จะมีการทำบุญตักบาตรร่วมกับเจ้าของบ้านอีกด้วย ทางด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ภายในหมู่บ้านก็ยังมี "น้ำตกแม่กำปอง" ซึ่งมีสายน้ำไหลตลอดทั้งปี มีความสูง 7 ชั้นด้วยกัน บนชั้นที่ 7 มีแอ่งน้ำสามารถลงเล่นน้ำได้ นอกจากนั้นก็ยังมีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ทั้งระยะใกล้และไกล โดยระยะใกล้นั้นจะสามารถเดินขึ้นถึง "ดอยม่อนล้าน" ยอดเขาที่สูงจากระดับน้ำทะเล 1,700 เมตร บนยอดดอยม่อนล้าน ก็ยังมีสวนสน สวนสมเด็จย่า และลานของศูนย์พิทักษ์ป่าซึ่งสามารถกางเต็นท์พักแรมชมบรรยากาศ บนยอดดอยได้ สามารถมองเห็นทิวทัศน์ได้ทั้ง 3 จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง (ผู้จัดการออนไลน์, 2556)

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบการ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

ประเทศไทย มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายแตกต่างกันไปเช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ เชิงวัฒนธรรม เชิงหัตถกรรม ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ที่ได้ทำการศึกษา และพัฒนาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ บ่งบอกให้เห็นถึง คุณลักษณะสถานภาพ การจัดการการท่องเที่ยวโดยรวมของชุมชนทุกรูปแบบการท่องเที่ยว ภายในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง และสามารถบอกทิศทางการ

พัฒนา หรือการดำเนินกิจกรรม ไปถึงจุดใดบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายแค่ไหน โดยการนำข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เป็นอยู่ ของชุมชนมาสัมพันธ์กัน สะท้อนให้เห็นสภาพการณ์ในปัจจุบัน และความเป็นไปได้ในอนาคต ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ดังนั้นศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ด้วย ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนทั้งหมด 5 องค์ประกอบ และ 28 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 2.

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว ด้วยตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์
อย่างยั่งยืน

องค์ประกอบและตัวชี้วัด การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน				
1) การจัดการด้านอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว/ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว	2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	4) การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานและศูนย์บริการข้อมูล	5) บุคลากรและนักสื่อสารความหมายท้องถิ่น
7 ตัวชี้วัด	8 ตัวชี้วัด	5 ตัวชี้วัด	8 ตัวชี้วัด	6 ตัวชี้วัด
1. มีความปลอดภัย (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	1. กิจกรรมเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (เป็น) (เป็น) (เป็น) (เป็น) (เป็น)	1. มีการตั้งศูนย์บริการโดยชุมชนและมีกลุ่มเครือข่ายองค์กรทั้งภาครัฐ/เอกชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	1. มีการจัดระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	1. มีการยกย่องให้เกียรติบุคคลตัวอย่างของชุมชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)
2. มีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	2. กิจกรรมไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (ไม่) (ไม่) (ไม่) (ไม่)	2. ชุมชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและมีจิตสำนึกอนุรักษ์ธรรมชาติ (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	2. มีการจัดระบบของเสียการทิ้งขยะน้ำเสีย (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	2. มีการส่งเสริมเยาวชนในชุมชนเป็นนักสื่อสารความหมายท้องถิ่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)
3. มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)	3. เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัย (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)	3. มีระบบบัญชีและการเงินที่ชัดเจน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	3. มีแนวทางในการใช้พลังงานอย่างประหยัดหรือพลังงานทางเลือก (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)	3. ให้โอกาสแก่เยาวชนที่ผู้สูงอายุคนพิการมีส่วนร่วมในกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)
4. มีการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่/ช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่และมีมาตรการจัดการนักท่องเที่ยว (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	4. มีการกำหนดกฎเกณฑ์กิจกรรมการท่องเที่ยว (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	4. มีการฝึกสอน/ส่งเสริมให้ใช้/ใช้ผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบและภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)	4. อาหารทำจากวัตถุดิบในท้องถิ่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	4. มีการพัฒนา/อบรมชุมชนพนักงาน และผู้ประกอบการ อย่างต่อเนื่อง (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)
5. มีระยะเวลา/บุคลากรในการสืบถอดภูมิปัญญา (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)		5. ชุมชนมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)	5. บริเวณที่พักบ้านมีความแข็งแรง/สะอาด/ปลอดภัยทั้งถนนอุปกรณ์จำเป็นพื้นฐานมีความสะอาดและเพียงพอ (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (-) (มี) (มี) (มี) (มี)	
6. มีการรวบรวมบันทึกวิถีชีวิตภูมิปัญญา หรือวัฒนธรรม ประเพณีและสัญลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)			6. อุปกรณ์การท่องเที่ยวมีจำนวนเพียงพอตรวจสอบก่อนใช้งานและมีระบบรักษาความปลอดภัย (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)	
7. มีการศึกษาวิจัยประเมินผลความพึงพอใจทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชน (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)			7. มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่มีความรู้สื่อภาษาอังกฤษได้ (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (ไม่) (มี) (มี) (มี) (มี)	
			8. ศูนย์บริการมีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูล (ชุมชน) (1) (2) (3) (4) (5) (มี) (มี) (มี) (มี) (มี)	

หมายเหตุ ชุมชนที่ (1) หมายถึง บ้านปงสนุก จังหวัดลำปางชุมชนที่ (2) หมายถึง บ้านสามขา จังหวัดลำปาง ชุมชนที่(3) หมายถึงบ้านทาป่าเปา จังหวัดลำพูน ชุมชนที่ (4) หมายถึง บ้านทาทุ่ง จังหวัดลำพูน ชุมชนที่ (5) หมายถึง บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่

จากการสำรวจศักยภาพชุมชน ต้นแบบการท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง และการนำองค์ประกอบตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน มาใช้ในการวิเคราะห์ พบจุดเด่นและจุดด้อยดังนี้ **ชุมชนบ้านปงสนุก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง** ที่ตั้งของชุมชนบ้านปงสนุก เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตเมือง ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยว จึงเป็นทั้งข้อได้เปรียบ และข้อเสียเปรียบ แม้วัดปงสนุก มีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น มีความประทับใจต่อนักท่องเที่ยว ทั้งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีสะดวกสบาย ระบบสาธารณูปโภค มีความพร้อมตลอดจน มีนักวิชาการเข้ามาศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีผู้ ที่มีความรู้เฉพาะทาง มาให้ความช่วยเหลือในการรวบรวมบันทึกระยะเวลา/ยุคสมัย ของแหล่งท่องเที่ยวไว้อย่างชัดเจน มีการสืบทอดภูมิปัญญาวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลัง แต่เนื่องจาก ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในชุมชน ที่อยู่ในเขตเมือง แหล่งท่องเที่ยวจึงมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนน้อยลง แม้กิจกรรม จะเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน แต่การมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวของคนในชุมชนมีน้อย เนื่องจากความเจริญในเมืองได้เข้ามาแทนที่ วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเกือบทั้งหมด คน

ส่วนใหญ่ที่อาศัยในชุมชนจะประกอบอาชีพเช่นเดียวกับคนที่อาศัยในเขตเมืองโดยทั่วไป ดังนั้นรายได้ที่มาจากการท่องเที่ยว จึงไม่ได้กระจายสู่ชุมชน ตรงกันข้ามกับ **ชุมชนบ้านทาป่าเปา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน** ถึงแม้จะมีความเจริญเข้ามาสู่ หมู่บ้านเนื่องจากการเดินทางที่สะดวกปลอดภัย ระยะทางจากถนนใหญ่ ซึ่งเป็นเส้นทางการเชื่อมต่อจากจังหวัดลำปางไปจังหวัดเชียงใหม่ เชื่อมเข้าไปในตัวหมู่บ้านเพียง 16 กิโลเมตร แต่คนในชุมชน ยังพยายามรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ เพื่อจะคงสภาพ การเป็นแหล่งท่องเที่ยว ตามวิถีชีวิตชุมชน เนื่องจากยังมีรายได้จากการจัดการการท่องเที่ยว แต่เป็นเพียงกลุ่มหนึ่งของคนในชุมชน ซึ่งบางกลุ่มไม่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว ดังนั้นรายได้ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวจึงไม่มีการกระจายอย่างทั่วถึง ทั้งที่บ้านทาป่าเปา เคยเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ที่มีมาก่อนชุมชนอื่นๆ จากการบุกเบิก ของผู้นำที่มีความเข้มแข็ง วิสัยทัศน์กว้างไกล มีความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 จนเป็นต้นแบบแนวความคิดการบริหารจัดการ และการอนุรักษ์ผืนป่าทุกรูปแบบ คนในชุมชนเกิดภาคภูมิใจในถิ่นฐาน สามารถพึ่งพาตนเอง และเชื่อมั่นในศักยภาพของตน จนเกิดเป็นการ

ท่องเที่ยวชุมชน และยังถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆให้กับชุมชนอื่นๆ เช่น **ชุมชนบ้านทาภู่อ.แม่ทา จังหวัดลำพูน** เป็นหมู่บ้าน มีที่ตั้งอาณาเขตอยู่ติดกับบ้านท่าปาเปา โดยมีพ่อหลวงอดิศรมิพนัสสัก ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเป็นผู้นำแนวความคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยว จากผู้นำบ้านท่าปาเปาคุณไพบุลย์ จำหงส์ และจากที่อื่นๆ มาศึกษาแนวทางสร้างเสริม กระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความมั่นใจ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่ร่วมกัน เน้นให้คนชุมชนใช้ชีวิตวิถีแบบดั้งเดิมเรียบง่าย มีสภาพแวดล้อมอย่างอย่างเป็นธรรมชาติ เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น สร้างสรรค์ให้เกิดกิจกรรม ที่นักท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วม เกิดความประทับใจ จนกลายมาเป็นหมู่บ้านต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง คนในชุมชน จึงมีความศรัทธาเชื่อมั่น ในผู้นำที่มีการวางแผน การจัดการระบบการบริหารการเงิน และมีการจัดสรรเงินเข้ากองทุน เพื่อช่วยเหลือกลุ่มต่างๆในชุมชนอย่างชัดเจน นอกจากนั้นคนในชุมชน มีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีอัธยาศัยที่ดี เป็นที่ประทับใจต่อผู้มาเยือน เช่นเดียวกับ **ชุมชนบ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง** มีกลุ่มผู้นำ ที่มีความเข้มแข็งอดทน เช่น พ่อหลวงจำนงค์ จันทรหอม อดีตผู้ใหญ่บ้าน และ พ่อหลวง บุญเรือน เฒ่าคำ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน พร้อมทั้งครอบครัว จสอ.ชัย วงศ์ตระกูล ครูครู

ศรีนวล ภรรยา และบุตรสาวคุณพรนับพัน วงศ์ตระกูล คนกลุ่มนี้มีหลักการแนวความคิดเห็น ที่คล้ายคลึงกันคือ มีความรักในถิ่นฐานบ้านเกิด เป็นพลังผลักดันให้เกิดความมุ่งมั่น ในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น มาเป็นระยะเวลายาวนาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 เกิดความแห้งแล้งในพื้นที่ การเกษตร ขาดแคลนน้ำ และเกิดไฟป่า ในปี พ.ศ. 2541 อีกทั้งปัญหาน้ำล้นคร้วเรือน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2544 อ่างเก็บน้ำที่สร้างเกิดขึ้นเงิน ใช้ไม่ได้ การเกิดปัญหาต่างๆ เหล่านี้บวกกับความพยายามในการแก้ไข ด้วยการเรียนรู้จากความผิดพลาดต่างๆที่เกิดขึ้น เป็นตัวกระตุ้นเสริมสร้างให้คนในชุมชน มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักการเลือกตอบรับ หรือ ปฏิเสธ สิ่งที่จะเข้ามาในชุมชน ด้วยการเข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ คนในชุมชน จึงรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง การจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยว จึงเป็นไปอย่างทั่วถึง การจัดการระบบการบริหารการเงิน เพื่อนำเข้ากองทุนต่างๆ มีความชัดเจนโปร่งใส อีกทั้งความโดดเด่นที่แตกต่างไปจากชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวอื่นๆ คือ มีผู้นำที่เห็นความสำคัญ ของการต่อยอดการเรียนรู้ จึงมีการส่งเสริมเยาวชนในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ ในทุกๆรูปแบบสอดแทรกเข้าไปในหลักสูตร การเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง จากอดีตจนถึงปัจจุบันในโรงเรียนระดับประถม ที่ยังมีจัดการเรียนการสอนอยู่จนถึงขณะนี้ และยังวางโครงการการอบรมการเลี้ยงดูบุตรหลาน

สำหรับผู้ปกครอง จากแนวคิดของคุณครูศรีนวล หนึ่งในกลุ่มผู้นำ ที่เน้นความสำคัญของการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชน ชุมชนบ้านสามขา จึงเป็นหมู่บ้านแห่งองค์ความรู้ ในการดำเนินชีวิต บนวิถีแห่งการพึ่งตนเอง ซึ่งองค์กรต่างๆ เข้ามาเรียนรู้ กระบวนการจัดการการดำเนินงาน ที่มีประสิทธิภาพของบ้านสามขา เพื่อใช้ในการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง โดยมีรูปแบบความสำเร็จ จากจัดการทรัพยากรน้ำ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่นเดียวกับ ความสำเร็จในการเป็นชุมชนต้นแบบ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเชิงสุขภาพของ **ชุมชนบ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่** เนื่องจาก ผู้นำชุมชน พ่อหลวงธีรเมศวร์ ขจรรัตนภิรมย์ (พรมมินทร์ พวงมาลา) อดีตผู้ใหญ่บ้านที่สามารถ ดึงเอาความโดดเด่นจากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนมาจัดสรรเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้อย่างลงตัว สามารถจัดวางรูปแบบการดำเนินชีวิต ของคนในชุมชน ให้อยู่กึ่งกลางระหว่างวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม และวิถีชีวิตแบบคนในเมืองได้อย่างเหมาะสม โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งที่เคยมา และไม่เคยมาเที่ยวชมได้อย่างต่อเนื่อง จากคุณสมบัติ ของผู้นำที่รักในการศึกษาหาความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล บุคลิกที่มีความสุขุมรอบคอบ จึงทำให้คนในชุมชนเกิดความศรัทธาในตัวผู้นำ ก่อเกิดความร่วมมือกัน ในชุมชนเป็นอย่างดี จึงเป็นเรื่องไม่ยาก ที่ผู้นำ จะวางแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว ในชุมชน

ด้านอื่นๆให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณ ที่มาจากภายนอก การกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ให้กับชุมชน และการพัฒนาผู้นำคนต่อไป

บทสรุป

การแก้ไขปัญหาอันเป็นจุดด้อย ที่เกิดขึ้นกับชุมชน หรือความสามารถ ที่จะดึงเอาจุดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่มาจัดสรรให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน เป็นสิ่งที่ยาก หากไม่มีผู้นำชุมชนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นผู้ชี้แนะ ชุมชนก็จะประสบความสำเร็จได้ยาก ดังนั้น ผู้นำ เป็นตัวชีวิตที่สำคัญ ซึ่งจะเห็นว่าชุมชนต้นแบบกลุ่มตัวอย่างทุกชุมชน จะมีผู้นำที่มีความสามารถ การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์ จะมีความยั่งยืนหรือไม่ ยังขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้ นำมาจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม พอเพียงตามสภาพความเป็นอยู่ ของชุมชน มีการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างทั่วถึง **การกระจายรายได้ จึงเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจนอย่างหนึ่ง นอกเหนือจากการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความเข้มแข็งอดทน เสียสละ ควบคู่กับความมีคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์** นอกจากนั้นองค์กร ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวทั้งทางตรง และทางอ้อม ควรเข้ามาให้การส่งเสริมอย่างจริงจังทุกด้านโดยเฉพาะ ควรมีการจัดสรรงบประมาณเข้ามาช่วยเหลือ เมื่อพบว่าชุมชนนั้นๆมีศักยภาพ

เพียงพอในการขับเคลื่อนให้เป็นชุมชน แห่งการ
ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน เพื่อการนำ
รายได้เข้าสู่ชุมชน อันเป็นฐานเศรษฐกิจ ที่สำคัญ
ของประเทศ ดังนั้นการศึกษาศักยภาพชุมชน
ต้นแบบการท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 5
ชุมชน ที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยตัวชี้วัดการ
ท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน
สะท้อนให้เห็นสภาพการณ์จัดการและสถานภาพ
ทิศทาง ของการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน
มีชุมชนที่สามารถเสริมสร้าง ให้เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน คือ
ชุมชนบ้านทาเก๋ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน ส่วน
ชุมชนบ้านแม่กำปอง อำเภอมะนัง จังหวัด
เชียงใหม่ และ ชุมชนบ้านสามขา อำเภอมะนัง
จังหวัดลำปาง สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน เป็น
ต้นแบบชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ให้กับชุมชนการ
ท่องเที่ยวอื่นๆต่อไป หากองค์กร และผู้ที่
เกี่ยวข้อง เข้ามาให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะ

องค์กรประกอบและตัวชี้วัดทั้งหมด ผ่าน
การตรวจสอบประเมินเนื้อหาจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และการสังเคราะห์จาก
ผู้ใหญ่บ้าน รองผู้ใหญ่บ้านหรือกลุ่มผู้นำ จึงเป็น

องค์ประกอบและตัวชี้วัดที่มีความเหมาะสม เมื่อ
นำมาวิเคราะห์หาจุดอ่อน จุดแข็งของชุมชน
ต้นแบบการท่องเที่ยว จะพบว่าตัวชี้วัดที่ 6 ของ
องค์ประกอบที่ 1 คือแหล่งท่องเที่ยวมีการ
รวบรวม และบันทึกเก็บรักษา ความรู้ ภูมิปัญญา
ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมประเพณี เป็น
เอกสาร และรูปภาพ มีการเผยแพร่ให้ความรู้
ให้กับคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวได้รับทราบ
หรือ จัดทำเป็นหลักสูตร และส่งเสริมการ
อนุรักษ์สืบทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ สะท้อน
ให้เห็นว่า ไม่มีชุมชนชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยว
ชุมชนใด ที่มีการจัดการตามตัวชี้วัดนี้ เนื่องจาก
คนในชุมชน ยังมีความรู้ ประสบการณ์ ไม่เพียงพอ
หรือความพร้อม ความเหมาะสมด้านเวลา ที่จะทำ
การรวบรวม บันทึก สิ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
แม้ว่าบางชุมชน มีการบันทึกเก็บรักษา ภูมิ
ปัญญาชุมชน แต่เป็นเพียงบางส่วน และไม่มีการ
เผยแพร่อย่างจริงจัง ส่วนตัวชี้วัดที่ 7 ของ
องค์ประกอบที่ 4 คือ แหล่งท่องเที่ยว มี
ศูนย์บริการ มีเจ้าหน้าที่ประจำ ที่มีอัธยาศัยดี มี
ความรู้สื่อสารภาษาอังกฤษได้ มีเพียงบางชุมชน
เท่านั้น ที่มีตัวชี้วัดนี้ เนื่องจาก มีผู้นำมีจบ
การศึกษาสูง ดังนั้นองค์กรที่เกี่ยวข้อง จึงควรเข้า
มาช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว
ชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- จิระนันท์ ทองสมัคร. (2556). การท่องเที่ยวสร้างสรรค์: ทิศทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยว. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 8(2), 92-100.
- ชุกกลิน อุ่นวิจิตร. (2548). การพัฒนาชุมชนต้นแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2559 จาก readgur.com/doc/.../การท่องเที่ยวโดยชุมชนมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- ธีระสิน เดชารักษ์ . (2556). การรับรู้ของนักท่องเที่ยว ความพร้อมของเจ้าของกิจกรรม และความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2559 จาก <http://www.dasta.or.th/.../1615-การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์>.
- นิสวันต์ พิษณุดำรง. (2553). ทิวทัศน์ธรรมชาติ: ชุมทรัพย์ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 47(4), 13-17.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2556). แม่กำปอง. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2560 จาก www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID...
- ภัณณิ แก้วสง่า และ นิศาชล จันทศรี. 2555. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย. *Suranaree J. Soc. Sci.*, 6(1) (June), 93-111.
- ภูริวัจน์ เดชอ้อม. (2556). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 33(2), 331-366.
- ภัสสินดี ดินะคัต. (2559). การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์เครื่องมือของการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน. สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2559 จาก www.nuic.nu.ac.th/Upload/File/039.pdf
- รางวัลลูกโลกสีเขียว. (2545). ป่าชุมชนห้วยทรายขาว พลิกฟื้นผืนป่าด้วยวิถีศรัทธา .สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2559, จาก pttinternet.pttplc.com/greenglobe/2545/community-02.html Translate this page
- วรวิทย์ อวิรุทธวรกุล. (2553). การเพิ่มคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 47(4), 19-24.
- วันเพ็ญ ผ่องกาย. (2549). การพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- วิจิตต์ หินแก้ว. (2553). การจัดทำตัวชี้วัดประสิทธิผลการปฏิบัติงานของทีมผู้ตรวจสอบอาคาร. (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.

- ศุภวรรษ เชื้อเมืองพาน. (2556). การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนกรณีศึกษาบ้านไร่กองขิงตำบลหนองควายอำเภอหางดงจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารแก่นเกษตร*, 41(1), 679-684.
- สว่างพงศ์ (2554). บทความการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.. ในการประชุมสัมมนาและงานส่งเสริมการขาย PATA Adventure Travel and Responsible Tourism Conference and Mart 2012 (AT & RTCM),. 4-7 กุมภาพันธ์ 2555. ณ เมืองพาโร ประเทศภูฏาน.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2556). *ท่องเที่ยวสร้างสรรค์: เครื่องมือสำคัญนำไปสู่ชุมชนยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2557, จาก doc.qa.tu.ac.th/documente/.../Creative%20Tourism%2020%20aug%2055_spot.pdf
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2556). *หนังสือคู่มือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. 2556
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2555). *สัมมนาเชิงปฏิบัติการ. เอกสารประกอบสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน*, 27-29 มิถุนายน 2555.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย. (2551). *การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. ประชาคมวิจัย,(57), 15-21., สืบค้นเมื่อ 2 กันยายน 2559 จาก <http://www.vcharkarn.com/varicle/38304>
- สำนักงานเทศบาลตำบลทาลาดุก. (2559) *ประวัติหมู่บ้านทาภู*. สืบค้นเมื่อ 9 มกราคม 2559, จาก www.tapladuk.go.th/index.php/ประวัติหมู่บ้าน/ม-1-บ้านทาภู
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2549). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2555). *อพท.ต้น 6 ยุทธศาสตร์ ยกมาตรฐานการท่องเที่ยวยั่งยืน*. สืบค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2559, จาก www.dasta.or.th/th/ข้อบังคับ-อพท/item/538-538.
- อนุวงศ์ แซ่ตั้ง. (2551). *ชุมชนบ้านสามขา ต้นแบบ “ฝาย” ของคนต้นน้ำ*. สืบค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <https://pttinternet.pttplc.com/greenglobe/2551/community-07.html>
- Florida, R. (2002). *The Rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.

Johnstone, J. N. (1981). *Indicators of Education Systems*. London: UNESCO.

Richards, G. (2010). Creative Tourism and Local Development. pp.78-90. In Wurzburger, R. et al. *Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers. Worldwide*. Santa Fe: Sunstone Press.

วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมบนคาบสมุทรภาคใต้ของไทย

Cultural Diversity of Srivijayan to Support Historical and Cultural Tourism

สิปปนนท์ นวลละออง¹

sippanansip@gmail.com

ปิยดา สุนทรปิยะพันธ์²

piyata2000@gmail.com

บทคัดย่อ

“วัฒนธรรมศรีวิชัย” นั้นจัดเป็น “วัฒนธรรมร่วมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เนื่องจากการเชื่อมโยงหลักฐานและร่องรอยต่างๆ ที่ค้นพบโดยนักโบราณคดีและข้อมูลการบันทึกต่าง ๆ มากมายทั้งในและนอกประเทศเกี่ยวกับของอิทธิพลศรีวิชัย เช่น หลักฐานจากกรมศิลปากร บันทึกจากอินเดีย ศรีลังกา อาหรับ เปอร์เซีย จีน อินโดนีเซีย มาเลเซีย กัมพูชา และจีน เป็นต้น นอกจากนี้ การวิเคราะห์หลักฐานนักประวัติศาสตร์ที่สำคัญ อาทิเช่น หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุวัฒน์ รัชนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุ อาจารย์ธรรมทาส และพล.ต.ท.สรรเพชญ์ ธรรมาธิกุล รวมถึงท่านควอริส เวลล์ ที่ได้พบโดยเฉพาะบริเวณเส้นทางข้ามทวีปตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน และคนศรีวิชัยมีความเหนียวแน่นในสังคมวัฒนธรรมและการใช้ชีวิตในวิถีพุทธ ซึ่งจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำนวนมากแสดงให้เห็นว่ามีคนอาศัยอยู่ในตอนเหนือและตอนกลางของคาบสมุทรมาลายูตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการปรากฏอยู่ของการตั้งอยู่ของคนไทยในภาคใต้ รวมถึงวัฒนธรรมและความเชื่อของคนที่นี่มีลักษณะกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมอินเดียและวัฒนธรรมไสลนทร์อย่างมาก ดังแสดงให้เห็นจากวิถีชีวิตด้านต่างๆ อาทิเช่น ที่อยู่อาศัย ประเพณี ภาษา ศิลปะท้องถิ่น ความเชื่อ อาชีพ การแต่งกาย และอาหาร ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมการแห่ผ้าขึ้นธาตุ มโนราห์ หนังตะลุง และอาหารของภาคใต้ เป็นต้น หรือวิถี

¹ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

แบบพุทธศาสนาแบบมหายานที่นับถือพระโพธิสัตว์เป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถพบได้บริเวณภาคใต้ของไทย โดยเฉพาะรอบอ่าวบ้านดอน ดังเช่นที่สวนโมกขพลารามนั้นแสดงถึงการผสมผสานกันอย่างสมดุลระหว่างวัฒนธรรมภายนอกกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำการสำรวจพื้นที่จริง นอกจากนี้ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสำรวจหลักฐานรอบอ่าวบ้านดอนมีความสำคัญต่อการศึกษาและการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และอิทธิพลวัฒนธรรมศรีวิชัยอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม มรดกที่ซ่อนอยู่ในภูมิวัฒนธรรมของศรีวิชัยนั้นมีมากมายไม่ว่าจะเป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ตัวอย่างเช่น วิธีการดำเนินชีวิตอย่างคนศรีวิชัย ได้แก่ อาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ประเพณี ภาษา เช่น การสื่อสาร นิทาน บทประพันธ์ เป็นต้น อาชีพ ความเชื่อ ศิลปะท้องถิ่น หรือแม้แต่แหล่งโบราณสถานและภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ก็ตาม และจากข้อมูลและหลักฐานที่ได้สามารถนำไปสู่การตีความวิถีวัฒนธรรมศรีวิชัยทั้งที่เป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์จากการสร้างนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวได้อย่างดีต่อไป

คำสำคัญ: วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ศรีวิชัย การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

Abstract

The original of “Srivijayan Culture” was from “Shie To Kok” country of red soil (laterite). There were found various evidence and traces around Takuapa-Ban Don Bay and other areas in Southeast Asia s to support that Srivijayan culture was an integrated culture in this region. This paper is a part of research that the author investigated various kinds of source including primary and secondary data such as book, journal, survey, observation and in-dept. interview. Srivijayan people followed Buddhist’s ways of life. Its culture was balancing between local culture and cultures from outside. It was harmonious with Indian culture and Sailendran culture. From investigation, Srivijayan people already stayed around the north and middle of Southern Peninsular (Melayu Peninsular) since before the historical age.

However, there are various hidden heritages in the cultural landscape of Srivijaya around Ban Don Bay that are both tangible and intangible heritages such as food, cloth, architecture, tradition, language, occupation, belief, art and artifact, including historical site and cultural landscape. To conserve and develop these cultural value can create the benefits to tourism innovation in the future.

Keywords: Cultural diversity, Srivijaya, Historical and cultural Tourism

บทนำ

การบริหารการจัดการและการพัฒนาเชิงอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมจากความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมถึงนักวิชาการด้วยกัน เพื่อให้เกิดสภาวะชุมชนน่าอยู่ และเพื่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมของชาติที่เราใช้อยู่มาทำให้เกิดคุณค่าและมูลค่าพร้อมๆกัน

เพื่อประโยชน์สูงสุดโดยเชื่อมโยงกับการขยายตัวภาคอุตสาหกรรม อาทิเช่น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ บรรจุภัณฑ์ เสื้อผ้า อาหาร และเครื่องใช้ของที่ระลึกต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยนำเอาความรู้ความเข้าใจในรากเง้าวัฒนธรรมของตนเองและท้องถิ่น ให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อนำไปสู่ การกิน

ดีอยู่ดี ในสภาพแวดล้อมที่ดีบนรากฐานความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม โดยความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบงานด้านอุตสาหกรรมและนักบริหารการจัดการมรดกวัฒนธรรมของชาติทั้งในด้านกายภาพและด้านภูมิปัญญา ที่มีองค์ความรู้ในการนำแนวคิดเชิงอนุรักษ์และการบูรณาการองค์ความรู้ไปสู่ภาคปฏิบัติให้แก่ชุมชน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นและสาธารณชนทั่วไป

อย่างไรก็ตามการดำเนินการอนุรักษ์และการพัฒนามรดกทางภูมิปัญญาที่ตกทอดจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันไปสู่อนาคตนั้นจะใช้ขอบเขตของการใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับธรรมชาติซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการดำเนินชีวิต การแสวงหาวัสดุธรรมชาติอยู่กับธรรมชาติอย่างกลมกลืนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมทั้งดงามและทรงคุณค่าในแนวทางการนำเสนอเป็นหัวใจของงานนี้ โดยการนำคุณค่าของวิถีทางวัฒนธรรมศรีวิชัยมาเป็นแนวทางหลักเพื่อหาอัตลักษณ์ของชุมชนทางใต้และเพื่อสร้างความกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลกระทบจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และ

มนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์และผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ่ายทอด สร้างเสริมอัตลักษณ์และพร้อมที่จะแลกเปลี่ยน เพื่อสร้างคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ จึงจะช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ” โดยส่งผ่านคุณค่าเหล่านั้นไปสู่สังคมโดยรวม อาทิเช่น กระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งวิถีชีวิตด้านต่างๆ ที่นำมาพิจารณาได้แก่ 1) ที่อยู่อาศัย 2) ประเพณี 3) ภาษา 4) ศิลปะท้องถิ่น 5) ความเชื่อ 6) อาชีพ 7) การแต่งกาย และ 8)อาหาร

การศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมศรีวิชัย ในภาคใต้ของไทยจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน เช่น การทำแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสร้างความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตภัณฑ์โดยคำนึงถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาอย่าง

ยั่งยืน ซึ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมแก่ผู้บริหาร ตลอดจนองค์กรการบริหารส่วนท้องถิ่นชุมชนนั้นๆ ที่ต้องการ โดยการเผยแพร่องค์ความรู้และสื่อความหมายทางด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสภาวะแวดล้อม ซึ่งรวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เพื่อสร้างความตระหนักต่อสาธารณชนและเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการอย่างมีอัตลักษณ์อย่างต่อเนื่อง

วิถีทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัยบนคาบสมุทรมลายูของไทย

จากการศึกษาอิทธิพลของวิถีวัฒนธรรมบนคาบสมุทรมลายูของไทย โดยเฉพาะบริเวณภาคใต้ตอนบนผ่านทางหลักฐานการจดบันทึกและร่องรอยทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ประกอบกับการสำรวจลงพื้นที่จริงของคณะผู้วิจัยนั้นทำให้สามารถเข้าใจสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของคนปักษ์ตามวิถีวัฒนธรรมแบบศรีวิชัยและตามคติเมืองสิบสองนักษัตร (ตามพรลิงค์) เพิ่มขึ้น ซึ่งหลังจากยุคศรีวิชัยเมื่อแคว้นตามพรลิงค์เข้มแข็งขึ้นก็ร่วมมือกับโจฬะโจมตีศรีวิชัย จนเป็นอิสระจากศรีวิชัยได้ในราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 นั้นเอง ต่อมาตามพรลิงค์ต้องทำศึกกับพวกขวา โดยตามพรลิงค์ได้ตั้งเมืองขึ้น 12

นักษัตรสำเร็จทำให้เมืองนครศรีธรรมราชมีอำนาจสูงสุด จ.นครศรีธรรมราช ได้นำสัญลักษณ์องค์พระบรมธาตุเจดีย์เป็นศูนย์กลางเปลี่ยนรัศมีและมีเมือง 12 นักษัตรล้อมรอบมาเป็นตราประจำจังหวัด ซึ่งเมือง 12 นักษัตร ได้แก่ เมืองสายบุรี เมืองปัตตานี ปิณธุ เมืองกะลันตัน เมืองปะหัง เมืองไทรบุรี เมืองพัทลุง เมืองตรัง เมืองชุมพร เมืองไชยา เมืองท่าทอง (สะอูเลา) เมืองตะกั่วป่า และเมืองกระบุรี

วัฒนธรรมทั้งสองแบบนี้อิทธิพลและมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยาวนาน และมีความเกี่ยวข้องตั้งแต่ “ยุคสุวรรณปุระ” จนกระทั่งถึง “ยุคต้นของกรุงอยุธยา” โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของพุทธศาสนาและพราหมณ์ฮินดู ร่วมกับวัฒนธรรมชนชาวน้ำ และมีการพบหลักฐานเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ เทวรูปพระนารายณ์ และพระเจดีย์ เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้วัฒนธรรมปักษ์ใต้ยังได้รับอิทธิพลจากความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมสังคมอินเดียและจีนจากการแผ่อิทธิพลทางการค้า การที่ภาคใต้ตอนบนเป็นศูนย์กลางการค้าข้ามทวีปและศูนย์กลางการเผยแพร่ศาสนาทำให้เกิดการหลอมรวมทางวัฒนธรรมหลายยุคหลายสมัยด้วยกัน ดร.อมรา ศรีสุชาติ (นักประวัติศาสตร์) มีความเห็นในเอกสารประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 8 เรื่องพระธาตุสุ่มรดกโลก ในระหว่างวันที่ 13-15 ธันวาคม 2556 ณ โรงแรมทวินโลตัส อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช จัดโดย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

และสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช ว่า ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมานับจากอดีต จนกระทั่งปัจจุบันอันแสดงถึงแนวคิด ความเชื่อ โดยนัยแห่งผลงานศิลปะและวรรณกรรมที่มีความโดดเด่นได้แก่ การเชื่อว่าพระธาตุเจดีย์เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องมาบูชาและบำรุงรักษา ซึ่งมีผลก่อให้เกิดมุขปาฐะและวรรณกรรม บทกวี บทกล่อมเด็กมากมายที่มีความเกี่ยวเนื่องมาจากการทำบุญพระธาตุเจดีย์หรือการทำบุญเพื่อสร้างหรือเพื่อบูรณะ นำมาสู่การเกิดประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุอันส่งผลอิทธิพลต่อไปยังที่อื่นๆ เช่น เจดีย์พระบรมธาตุ จ.ชัยนาท และยังก่อให้เกิดประเพณีทำบุญเดือนสิบ มีการทำขนมท้องถิ่นที่มีทั้งความสวยงามและแสดงออกถึงฝีมือทางศิลปะ นอกจากนี้ประเพณีเดือนสิบยังก่อให้เกิดการอนุรักษ์การเล่นพื้นบ้าน อาทิเช่น หนึ่งทะเลung มโนราห์ เป็นต้น

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งจากหลักฐานศิลปพันธ์ นวลละออง (2557) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคาบสมุทรภาคใต้กับประเทศอินโดนีเซียเกี่ยวกับเมืองหลวงหรือศูนย์กลางของศรีวิชัย ซึ่งหลักฐานของกรมศิลปากรแสดงให้เห็นว่าบริเวณอ่าวบ้านดอนศูนย์กลางของอิทธิพลอินเดียตั้งแต่ยุคพันพาน นอกจากนี้ ปี พ.ศ. 1200-1300 ไซยาเป็นศูนย์กลางของศรีวิชัย และต่อมาช่วงปลายยุคศรีวิชัยย้ายไปอยู่บริเวณพื้นที่ จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งในอดีตนั้นราชวงศ์ไศเลนทร์อยู่ตอนเหนือของมาลายูเรียกว่า “ชวกะ” ต่อจากนั้นไปพิชิต “รัฐ

ศรีวิชัย” ในสุมาตรา และราชวงศ์ไศเลนทร์ชอบความหมายของชื่อนี้เพราะแปลว่า “ผู้ชนะ” ซึ่งเป็นความหมายที่ดี จึงนำชื่อนี้มาเป็นชื่ออาณาจักรเรื่อยมา อย่างไรก็ตาม ยุคร่วมสมัยสยาม-ไทยนั้นยุคสุโขทัยราวพุทธศตวรรษที่ 19 มีหลักฐานยืนยันว่าไซยาถูกปกครองโดยนครศรีธรรมราช (ตามพรลิงค์) ราวพุทธศตวรรษที่ 18 ก่อนที่สุโขทัยจะปกครองโดยส่วนใหญ่ในแหลมมาลายูราวต้นพุทธศตวรรษที่ 19 โดยกรมศิลปากร (2501, น. 101) กล่าวว่าพระเจ้าโรจน์แห่งสุโขทัยไปภาคใต้โดยทางทะเล พระองค์ต้องการพระสิงหล พระเจ้าศรีธรรมนครแห่งนครศรีธรรมราชจึงได้ถวายพระสิงหลจากลังกาให้พระเจ้าโรจน์ โดยพระองค์ทรงส่งจดหมายให้พระเจ้าโรจน์มารับพระที่นั่งนครศรีธรรมราชใน พ.ศ. 1799 นั้นก็แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างนครศรีธรรมราชและสุโขทัยในลักษณะเพื่อนบ้านและมิตรไมตรีความสัมพันธ์ลักษณะผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง นอกจากนี้ นงคราญศรีชาย และวรวิทย์ หัศภาค (2543, น. 44-45) เสนอข้อสังเกตว่ามีบางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับนครศรีธรรมราชสัมพันธ์ถึงการแบ่งดินแดนที่บางสะพาน (จ.ประจวบคีรีขันธ์) ระหว่างท้าวอุทองกับพระเจ้าศรีธรรมโศกราชในสมัยอยุธยา พ.ศ.1893 สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่านครศรีธรรมราชไม่ได้ถูกปกครองโดยอยุธยาในยุคแรกๆ หรือแม้แต่สุโขทัย ทำให้สามารถสรุปได้เช่นกันว่าไซยาและพื้นที่บริเวณอ่าวบ้านดอนก็ไม่ได้ถูกปกครองโดยสุโขทัยและอยุธยาในยุคแรกๆ

ศรีวิชัยมีอิทธิพลด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งอย่างมาก ที่นี้มีความเชื่อและศาสนาที่หลากหลายจากวัฒนธรรมอินเดีย เช่น ศาสนาพุทธ (มหายาน) ฮินดู (นิกายไวษณพ และไศวะ) นอกจากนั้นพระราชและประชาชนของศรีวิชัยนับถือปฏิบัติตามอย่างพุทธมหายานเป็นหลัก ซึ่ง Hall (1968, p. 78) กล่าวว่า มีหลักฐานสนับสนุนว่าศรีวิชัยได้สูญเสียอำนาจหลัง พ.ศ. 1773 จากการที่พระเจ้าธรรมราชา จันทรภาณุแห่งตามพรลิงค์ผู้รับใช้ศรีวิชัยได้โจมตีเกาะลังกา 2 ครั้งและได้เสียชีวิตจากการปะทะครั้งที่ 2 หลังจากนั้นตามพรลิงค์ก็มีสัมพันธภาพที่ดีกับสุโขทัยเนื่องจากไม่พอใจศรีวิชัย

ภาคใต้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน มีมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญและมีคุณค่ามากมาย ไม่ว่าจะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ (Intangible Cultural Heritage) อาทิเช่น ความเชื่อทางพุทธศาสนา มหายาน วัฒนธรรมชาวน้ำ ประเพณีการผ้าขึ้นธาตุ และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) อาทิ เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา โบราณวัตถุ สำนักรัตน์ เครื่องถม และผ้าทอ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่มัลักษณะโดดเด่น สามารถเป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรม หรือตัวแทนของความงดงาม และเป็นผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตามทั้งภาครัฐและภาคเอกชนและคนในพื้นที่ต่างก็เห็นความสำคัญ

ในการวางแผนทางการส่งเสริมและการพัฒนาสินค้าและการบริการอย่างมีอัตลักษณ์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตามแนวเส้นทางวัฒนธรรมศรีวิชัย (ไศเลนทรวงศ์) เช่น การเชื่อมโยงประเทศไทย กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซียโดยมุ่งเน้นการสร้าง ความสมดุล ทั้งด้านคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ผ่านกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสมเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชนในพื้นที่สู่การพัฒนาองค์รวมในภายภาคหน้าโดยการเผยแพร่มรดกอันทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมสู่การบริหารจัดการอย่างยั่งยืนและสมดุล

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึง 8 วิถีทางวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับวิถีทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมศรีวิชัย อันสมควรแก่การสื่อความหมายและเผยแพร่มีดังต่อไปนี้

การรับรู้และการตีความหมายวิถีวัฒนธรรม

โดยสรุปวิถีชีวิตด้านต่างๆ นั้นแบ่งได้เป็นมรดกที่จับต้อง อาทิเช่น ที่อยู่อาศัย ศิลปะท้องถิ่น อาชีพ การแต่งกาย และอาหาร และที่จับต้องไม่ได้ อาทิเช่น อาถรรพ์ ที่อยู่อาศัย ประเพณี ภาษา ศิลปะท้องถิ่น ความเชื่อ อาชีพ การแต่งกาย และอาหาร ดังตัวอย่าง

1. อาหาร

อาหารปักษ์ใต้ นั้นมี “เครื่องเทศ” ส่วนประกอบสำคัญ และนี่คือเอกลักษณ์ของอาหารปักษ์ใต้และอาหารชาวศรีวิชัยอย่างแท้จริงที่จะต้องมีการปรุงด้วยเครื่องเทศและ

สมุนไพรนานาชนิดและมีมาอย่างช้านานแล้ว เนื่องจากดินแดนภาคใต้ของไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น ซึ่งมีฝนตกทั้งปีจึงมีความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายด้านทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นสมุนไพรนานาชนิด และเครื่องเทศนานาพันธุ์อันเป็นสินค้าที่ทำชื่อเสียงให้ทั่วโลกได้รู้จักดินแดนแห่งนี้ในนาม “เส้นทางเครื่องเทศสายสำคัญของโลก” ซึ่ง สิบปนนท์ นวลละออง (2555) กล่าวว่า ภาคใต้ของไทยมีการติดต่อกับนานาชาติมาอย่างยาวนาน จากการที่ในอดีตนั้นเคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าข้ามทวีปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคศรีวิชัยแล้ว ภาคใต้ของไทยยังมีความหลากหลายของอาหารอื่นๆ อาทิเช่น ความหลากหลายของสัตว์น้ำ โดยเฉพาะอาหารทะเลมีรสชาติสดหวานกลมกล่อมและของป่าที่มีคุณภาพเช่นน้ำผึ้ง รังนก และของป่าอื่นๆอย่างไรก็ตามมีคำกล่าวถึงอาหารปักษ์ใต้ว่า “อาหารปักษ์ใต้มีคุณค่าและคุณสมบัติของยาบำรุงรักษาร่างกาย และป้องกันการเจ็บป่วยได้” เนื่องจากผู้คนที่นี่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคใต้นั้นมีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้นจะทำให้ป่วยเป็นโรคเกี่ยวกับไข้หวัดหรือภูมิแพ้ได้ง่าย ดังนั้นอาหารปักษ์ใต้จะมีการปรุงด้วย

สมุนไพรที่มีสรรพคุณทางยาและมีรสชาติที่เข้มข้นจึงสามารถช่วยป้องกัน บรรเทา และรักษาโรคได้ด้วยนั่นเอง

ชื่อเรียก “แกงเหลือง” อาจเนื่องมาจากสีส้มของแกงปักษ์ใต้ที่ใส่ขมิ้นเยอะจนมีสีเหลืองเด่นชัดนั่นเอง อาหารปักษ์ใต้มักมีรสเผ็ดร้อน นิยมทานร่วมกับเครื่องเคียงเรียกว่า “ผักเหนาะ” ซึ่งเป็นผักนานาชนิดเพื่อลดความร้อนแรงของอาหารปักษ์ใต้ที่ต้องใส่เครื่องเทศให้ครบเครื่องเข้มข้นจากเครื่องแกง ไม่ใช่จากพริกเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงเรียกว่า “เครื่องแกง” ซึ่งรสชาติเข้มข้นนี้จาก (ข้า สำหรับแกงบางชนิด) ขมิ้น พริกไท หอมแดง กระเทียม และนำมาโขลกตำรวมกับเกลือและกะปิชั้นดีของปักษ์ใต้เพื่อเพิ่มความเข้มข้นและความกลมกล่อม แล้วใส่น้ำมะขามเปียกแบบหวานอมเปรี้ยว และหากเป็นแกงกะทิก็ก็นำใส่และตะไคร้และหัวกะทิที่มีคุณภาพสูงในพื้นที่ อย่างไรก็ตามคนไทยภาคใต้จะเรียกแกงปักษ์ใต้ว่า “แกงส้ม” อาจเนื่องมาจากใส่น้ำ “มะขามเปียก” ด้วยแต่ในภาษาปักษ์ใต้เรียกว่า “ส้มขามเปียก” และเรียกว่า “แกงส้ม” ต่างจากคนภาคอื่นที่เรียกแกงใต้จะเรียกว่าแกงเหลืองตามลักษณะของสี

ก.

ข.

ค.

ง.

จ.

ฉ.

- ก. ข้าวยากับน้ำบูดู
- ข. แกงไตปลา หรือ แกงพุงปลา
- ค. กุ้งผัดเครื่องแกงกับสะตอ
- ง. แกงส้มปลา
- จ. ปลากระบอกต้มส้มขมิ้น
- ฉ. ปลาลวกกับน้ำจิ้มเข้มข้น

ภาพ: ตัวอย่างอาหารควบกับข้าวพื้นถิ่นรอบอ่าวบ้านดอน จ.สุราษฎร์ธานี

ที่มา: http://lms.thaicyberu.go.th/officialtcu/main/advcourse/presentstu/course/others/wilaiporn/_84.html วันที่ 26 มีนาคม 2555 ปรับปรุงใน สิปนันท นวลละออง (2557)

นอกจากนี้ งานบุญวันสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีสำคัญของชาวปักษ์ใต้อันแสดงถึงความกตัญญูต่เวทียของลูกหลานที่มีต่อบรรพบุรุษ โดยอาหารจะบรรจุเสปียงอาหารเช่น พืชผักพื้นถิ่น อาหารแห้ง และเครื่องปรุง นอกจากนี้ยังบรรจุเครื่องใช้จำเป็นในชีวิตประจำวันไว้ในภาชนะที่เรียกว่า “หมูรับ” ด้วย (นิยมในถึง กาละมังถึง ถาด) อย่างไรก็ตามขนมที่ใช้ในประเพณี (หมูรับ) มีอยู่ 5 อย่าง ได้แก่ (1) ขนมพอง เป็นสัญลักษณ์แทนเรือแพที่บรรพบุรุษใช้

ข้ามห้วงมหรณพ (2) ขนมลา เป็นสัญลักษณ์แทนแพพรรณเครื่องนุ่งห่ม (3) ขนมบ้า เป็นสัญลักษณ์แทนลูกสะบ้า การละเล่นที่เป็นที่นิยมในช่วงวันสงกรานต์ (4) ขนมตี่ซำ เป็นสัญลักษณ์แทนเงิน (เบี้ย) สำหรับใช้จ่าย และ (5) ขนมกง หรือ ขนมไข่ปลา เป็นสัญลักษณ์แทนเครื่องประดับ อย่างไรก็ตาม จากคำบอกเล่าเรื่องราวในอดีตนั้นกล่าวว่า “ขนมลาลอยมัน” เป็นขนมหัวใจ (หมูรับ) ที่เพิ่มเติมเป็นอย่างที่ 6 อันมีความหมายถึงสัญลักษณ์แทนฟูกหมอน

2. การแต่งกาย

ภาพ: ตัวอย่างผ้ายกและเครื่องประดับ เช่น เครื่องประดับละครของตระกูล ณ นคร (ฟาร์ต สมัยไทย) และผ้ายกเมืองนครศรีธรรมราชตั้งแต่สมัยต้นรัชกาลที่ 2 เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) คือ เจ้าเมืองผู้ส่งเสริมการทอผ้ายกเมืองนครศรีธรรมราช

ที่มา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช (2552)

3. ที่อยู่อาศัยและสถาปัตยกรรม

ตัวอย่างสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยที่สำคัญ เช่น เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา จ.สุราษฎร์ธานี และเจดีย์วัดพระมหาธาตุ นครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช รวมถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นบ้านล่อน้ำและบ้านศรียาง

****เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา จ.สุราษฎร์ธานี** เป็นเจดีย์ศิลปะศรีวิชัยยุคศรีวิชัยองค์เดียวในประเทศไทยที่มีความสมบูรณ์ และเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงความเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยบนคาบสมุทรมลายูของไทย ส่วน****เจดีย์วัดพระมหาธาตุ นครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช** เป็นเจดีย์สถาปัตยกรรมแบบล้านนามีจุดเด่นที่ยอดเจดีย์ ซึ่งหุ้มด้วยทองคำแท้จากความเชื่อเล่าสืบต่อกันมาว่าองค์พระธาตุ

ประกอบด้วยทองรูปพรรณและของมีค่ามากมาย จรดปลายเจดีย์ ซึ่งสิ่งของมีค่า เหล่านี้พุทธศาสนิกชนนำมาถวายแด่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อให้ตนได้พบกับนิพพาน จากคำขวัญประจำจังหวัดเมืองประวัติศาสตร์ พระธาตุทองคำ ชื่นฉ่ำธรรมชาติ แร่ธาตุอุดม เครื่องถมสามกษัตริย์ มากวัดมากศิลป์ ครบสิ้นกุ้งปู ข้อความว่า พระธาตุทองคำ จึงหมายถึง ยอดเจดีย์ทองของพระบรมธาตุนั่นเอง ในอดีตพบความมหัศจรรย์อย่างหนึ่งของ องค์พระบรมธาตุ คือ องค์พระธาตุจะไม่มีเงาทอดลงพื้นไม่ว่าแสงอาทิตย์จะส่องกระทบไปทางใด ซึ่งยังไม่มี ใครหาคำตอบ ได้ว่าเป็นเพราะอะไร จากความมหัศจรรย์นี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงให้เจดีย์นี้เป็น 1 ใน unseen Thailand ของเมืองไทย

ภาพ: เจดีย์วัดพระมหาธาตุนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช (ซ้าย)

และ เจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา จ.สุราษฎร์ธานี (ขวา)

ที่มา: สิบปนนท์ นวลละออง (2557)

กรณีศึกษาการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรมของบ้านศรียาภัยในตลาดโบราณที่ ต.พุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

บ้านศรียาภัยอยู่ที่ตลาดบ้านพุมเรียง ซึ่งเป็นตลาดโบราณที่ยังมีชีวิตชีวาอยู่กระทั่งปัจจุบัน บ้านหลังนี้เคยเป็นบ้านของเจ้าเมืองและได้รับการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากคนหลายๆรุ่น ภูมิทัศน์วัฒนธรรมบริเวณนี้มีความสำคัญในการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม สังคม

ประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของไชยาและศรีวิชัยอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามการเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติ แนวความคิดในการออกแบบ และการใช้ประโยชน์จากส่วนต่างๆของบ้านอย่างเหมาะสมตามลักษณะรูปแบบของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

ภาพ: ส่วนต่างๆของบ้านศรียาภัยตามลักษณะสถาปัตยกรรมภาคใต้ ซึ่งผสมกลมกลืนกับหลากหลายวัฒนธรรมเนื่องจากเคยเป็นศูนย์กลางการค้าข้ามทวีป เช่น ไทย จีน มาลายู เป็นต้น

ที่มา: สิบปนนท์ นวลละออง (2549)

ภาพ: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลอยน้ำ และ แม่น้ำพุมดวง

ที่มา: สิบปนนท์ นวลละออง พ.ศ. 2551

จากภาพเป็นสภาพหลังจากน้ำหลากในเดือนเมษายน 2551ซึ่งเป็นภาพบ้านลอยน้ำของนายซิม จันทรช่วง บ้านเลขที่63 ม.3 ต.ท่าขนอน อ.คีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี ไม่ได้ได้รับความเสียหายจากภาวะน้ำหลากบริเวณแม่น้ำพุมดวง การรักษาไม่ไผ่โดยการตากแดด อย่างไรก็ตามในอดีตจนกระทั่งปัจจุบันน้ำท่วมถึงขอบบนหน้าต่างชั้นสองของบ้าน

ชุมชนบ้านลอยน้ำจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณใน จ.สุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำพุมดวง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน โดยมีการขนส่ง

สินค้า นับจากอดีตตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยพนม ทวาราวดี ศรีวิชัย โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาจนกระทั่งรัตนโกสินทร์ ตอนต้นเคยเป็นท่าเก็บภาษีอากร จึงมีชื่อว่า “ท่าขนอน” มีอัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบสะเทินน้ำสะเทินบกซึ่งสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่มีสัญชาติผิวดำแห่งชนชาวน้ำ เรียนรู้อยู่กับธรรมชาติอย่างกลมกลืน และแก้ปัญหาอย่างง่าย ๆ แต่มีประสิทธิภาพ (Simple is the Best)

4. ขนบธรรมเนียมประเพณี

- ประเพณีต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์ ที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานอันสะท้อนให้เห็นถึงศรัทธาที่มีต่อพระบรมธาตุอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะประเพณีการแห่ผ้าห่มธาตุ ผ้าพระบฏ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 และนักวิชาการจิตรกรรมได้ให้ความหมายผ้าพระบฏว่าคือ ผืนผ้าที่มีรูปพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธประวัติแขวนไว้บูชาแทนรูปปฏิมากรรม ซึ่งมีตำนานมาจากประเทศอินเดียว่าพระเจ้าอชาตศัตรูทูลขอพระพุทธฉายจากพระพุทธเจ้าโปรดประทานพระพุทธฉาย โดยทรงประทับบนผืนผ้าและระบายสีต่างๆ ภาพที่นิยมคือภาพ

“กาลจักร” หรือ Wheel of Life หรือ ปฏิจจสมุทบาท ซึ่งแสดงออกถึงธรรมที่พระพุทธองค์สั่งสอน (ปัญญา พงษ์พานิช กล่าวในวิมล คำศรี (2557)) การผลิตผ้าพระบฏนั้นมีต้นทุนต่ำและพกพาได้ง่าย (ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ กล่าวใน วิมล คำศรี (2557))ความมุ่งหมายในการสร้างขึ้นเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยนำผ้าพระบฏไปถวายวัดเป็นพุทธบูชา และยังใช้ประดับตกแต่งศาสนสถาน และประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนาด้วย โดยนิยมเผยแพร่ในสุวรรณภูมิไปถึงทิเบต จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ส่วนคนไทยภาคเหนือนิยมจะเรียกผ้าทอถวายต่างไปว่า “ตุง”

ภาพ: ผ้าพระบฏและการแห่ผ้าขึ้นธาตุ

ที่มา: ผ้าพระบฏและการแห่ผ้าขึ้นธาตุ: วิมล คำศรี (2557)

-งานบุญวันสารทเดือนสิบเป็นประเพณีสำคัญของชาวปักษ์ใต้อันแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีของลูกหลานที่มีต่อบรรพบุรุษเพื่อให้ลูกหลานได้รำลึกคุณความดีของบรรพบุรุษ และทำบุญให้ท่านเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นวันรวมญาติอีกด้วย โดยจะบรรจุเสบียงอาหาร เช่น พืชผักพื้นถิ่น อาหารแห้ง และเครื่องปรุง นอกจากนี้ยังบรรจุเครื่องใช้จำเป็นในชีวิตประจำวันไว้ในภาชนะที่เรียกว่า “หมุ่รับ” (นิยมในถัง กาละมัง ถัง ถาด) ด้วยโดยจะมีการจัดงานสาดเดือนสิบนั้นสามารถแบ่งด้านพิธีกรรมออกเป็น 2 จุดใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ

(1) จุดที่มีการสวดมนต์ฟังธรรมเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับภายในวัด

(2) จุดที่มีการจัดให้มี “ลานชิงเปรต” เพื่อทำบุญแก่บรรพบุรุษผู้ที่ทำบุญน้อยและมีความผิดกรรมทำให้ไม่สามารถเข้าไปรับบุญที่อุทิศให้ภายในพิธีสงฆ์ได้ จึงต้องรอรับส่วนบุญอยู่ภายนอกบริเวณลานวัด ซึ่งหลังจากเสร็จพิธีกรรมในการอุทิศส่วนบุญที่ลานเปรตเสร็จไปแล้ว คนยากไร้และเด็กๆ ก็จะแย่งของที่วางไว้เพื่อทำบุญบริจาคทานและเพื่อความสนุกสนานด้วย

ภาพ: ลานชิงเปรตและพิธีชิงเปรต (ซ้ายและตรงกลาง) และการสวดมนต์ฟังธรรม (ขวา)

ที่มา: สิบปนนท์ นวลละออง (2557)

- การชักพระหรือการแห่พระนั้นเป็นการเลียนแบบหรือการแข่งขันกับการนำเทวรูปออกแห่ของฝ่ายพราหมณ์นั่นเอง โดยพุทธบริษัทได้จัดการตกแต่งเรือพระให้เข้ากันกับข้อความในพระคัมภีร์ เช่น เรื่องพระพุทธเจ้าเสด็จจากดาวดึงส์เพื่อเยี่ยมและเทศน์แก่พระมารดา พิธีนี้มีตั้งแต่สมัยศรีวิชัยมากกว่า 1,200 ปีมาแล้ว การ

แห่เรือพระบกนั้นน่าจะมีมานานก่อนการแห่พระทางน้ำ เพราะจากการบันทึกในจดหมายเหตุของพระอึ้งจิ้งบอกว่าในอดีตได้เดินทางมาท่องเที่ยวพบแต่การแห่พระทางบก โดยไม่ได้ระบุถึงการแห่พระทางน้ำแต่อย่างใดในขบวนการชักพระ หากวัดใดอยู่ใกล้น้ำก็มาทางน้ำ วัดใดสะดวกทางบกก็มาทางบกซึ่งผู้ที่มาร่วมงานก็จะเข้ามาเข้าช่วยกัน

ลากเรือพระ ถือเป็นความสนุกสนานและได้บุญที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันอีกด้วย งานชักพระจะมีในช่วงเวลาเดียวกับประเพณีสารทเดือนสิบ และมักจะมีการร้องเพลงได้ครมและมีขบวนรำร่าตลอดขบวนแห่เรือพระ ซึ่งบรรดาลูกหลานชาวไถ่นิยมกลับมาเยี่ยมบ้าน กลับมาหาญาติผู้ใหญ่และพี่ๆ น้องๆ กันในช่วงนี้มากกว่าช่วงสงกรานต์เสียอีก

- การรำมโนราห์ เป็นการแสดงรำร่าพื้นถิ่นของภาคใต้และเป็นที่นิยมกันมากนับจากอดีตตั้งแต่สมัยศรีวิชัยจนกระทั่งปัจจุบัน ถือว่ามีความสำคัญมากสำหรับชาวปักษ์ใต้อันแสดงออกถึงอัตลักษณ์ ความรู้สึกนึกคิดของชาวปักษ์ใต้ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสังคมวัฒนธรรม

เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม โดยเรื่องราวที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย คือ เรื่อง “นวลสำลี” โดยมีโนราห์เป็นเจ้าหญิงที่มีลักษณะคล้ายนกเนื่องจากมีปีก เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และเครื่องดนตรีที่ใช้ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดีย เช่น ปี่ ซอ และกลอง โดยผู้ที่แสดงการร้องและรำร่ามโนราห์จะต้องมีทักษะสูงทั้งในการร้องกลอนสด และต้องมีท่าร่าที่อ่อนช้อย การรำมโนราห์ของศรีวิชัยนั้นจะมีทั้งพระเอกนางเอกและตัวประกอบ และการเต้นนั้นมีลักษณะเป็นนาฏศิลป์ประเภทมหรสพ ปัจจุบันยังมีเครื่องทรงมโนราห์โดยแท้ที่ยังมีเหลืออยู่ให้เห็นนั้น พบว่าอยู่ที่ ต.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี

ภาพ: เครื่องทรงมโนราห์

ที่มา: โดย เมธาวี นวลละออง (2556) ปรับปรุงโดยสิปนันท์ นวลละออง (2557)

- หนังตะลุง เป็นการแสดงพื้นถิ่นของภาคใต้ที่ได้รับความนิยมอย่างมาบนับจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากหนัง

ใหญ่ของภาคกลางด้วย ตัวละครแสดงออกมีลักษณะรูปแบบของพราหมณ์ ฤๅษี พระศิวะ และพระนารายณ์ เป็นต้น จุดเริ่มต้นน่าจะได้รับ

การเผยแพร่โดยตรงจากพราหมณ์อินเดียที่เข้ามาในดินแดนภาคใต้ตั้งแต่ยุคก่อนศรีวิชัย เรื่องราวมักจะเกี่ยวข้องกับพระเอกซึ่งเป็นเจ้าชายที่ต้องเดินทางออกไปศึกษาเล่าเรียนกับพระฤๅษีในป่า ต่อมาได้ไปเจอนางเอกซึ่งเป็นเจ้าหญิง ระหว่างนั้นก็ได้มีการผจญภัยต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย นอกจากนี้ยังมีตัวละครในกลุ่มเพื่อนของพระเอก ที่มีเรื่องราวความสนุกสนาน ซึ่ง “นายหนังตะลุง” เป็นผู้เล่นหนังตะลุงเพียงคนเดียว ร่วมกับวงดนตรี 1 วง และนายหนังตะลุงจึงต้องมีความสามารถมาก เพราะจะมีการผูกเรื่องราวโดยการนำเหตุการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน เช่น เรื่องการบ้านการเมืองมาวิเคราะห์ วิเคราะห์

และบอกเล่ากันในโดยนำมาผนวกกับเรื่องราวในท้องเรื่อง แล้วจึงนำมาเปรียบเทียบกับหลักธรรมให้ผู้ชมผู้ฟังได้รับความสนุกสนานและหลักคิดไปพร้อมๆ กัน

จุดกำเนิดของ “หนังตะลุง” ว่ามาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่เล็กชานเดอรัมหาราชทรงขยายอำนาจและอาณาจักรมายังตะวันออกกลางและเอเชีย ขณะที่พระองค์มาถึงอินเดียนั่นเอง พราหมณ์ได้นำหนังตะลุง (การเล่นเงา) เพื่อแสดงความเคารพพระเจ้าและวีระบุรุษ (ชื่อ ชนนานตกา) การเล่นเงาก็กระจายเผยแพร่ทั่วเอเชีย เช่น ไทย ชาวอินโดนีเซีย มาเลเซีย เขมร และพม่า

ภาพ: ตัวอย่างตัวหนังตะลุงรอบอ่าวบ้านดอน จ.สุราษฎร์ธานี

ที่มา: สิบปันท์ นวลละออง (2557) วันที่ 26 มีนาคม 2555 ปรับปรุงโดย สิบปันท์ นวลละออง (2555) จาก <http://www.google.co.th/imgres?imgurl=http://toeynaja.files.wordpress.com/2012/02/e0b980e0b895e0b989e0b8a266.jpg&imgrefurl>

-พระแก้วมรกต มีตำนานการเดินทางที่เกี่ยวข้องประเพณีการเดินทางเยี่ยมลูกหลานของราชวงศ์ไศเลนทรวงศ์ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของ

คนภาคใต้ในปัจจุบัน นอกจากนี้ จากตำนานพระแก้วมรกต พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวิถีวัฒนธรรมของชาวนั่นนั้นคือ

การเดินทางเพื่อเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องหรือแสดงความผูกพันระหว่างเครือญาติในหมู่คนภาคใต้จนถึงปัจจุบันนี้ โดยตำนานการเดินทางของพระแก้วมรกตจากเรื่องเล่าสืบทอดกันมาในประวัติศาสตร์สุวรรณภูมิ ในระหว่าง พ.ศ. 1270-1330 โดยกล่าวไว้ว่า ช่วงเวลา พ.ศ. 1260-1270 ขณะที่พระวิษณุกรรมเทพทรงยังเป็นพระราชโอรส ทรงไปหาแก้ว (แก้วมรกต) กับพระอินทร์ ซึ่งเป็นพระราชบิดาจนได้เป็นตาปะขาว และได้ นำแก้วมรกตนี้ไปถวายพระนาคเสน เพื่อมาแกะเป็นพระพุทธรูปเพื่อทำหน้าที่ประกาศนิพพานธรรมให้คนเข้าถึงนิพพานธรรมอย่างน้อย 5,000 ปี และเมื่อพระอินทร์สวรรคต พ.ศ. 1270 พระวิษณุกรรมครองราชย์แทน ทรงทำให้กรุงศรีโพธิ์ (ต่อมาเปลี่ยนเป็นกรุงศรีวิชัย) เจริญรุ่งเรือง จนเป็นประมุขแห่งไศเลนทร์ทั้งหมดทั้งมวล ต่อมาได้มีวัฒนธรรมการเดินทางเยี่ยมลูกหลานไศเลนทร์ของพระแก้วมรกต ตามลำดับเวลาจาก

อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเริ่มต้นที่→ไชยา สุราษฎร์ธานี (“กรุงศรีโพธิ์” ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “กรุงศรีวิชัย”)→ นครศรีธรรมราช (กัมพูชา)→อินทปัตถนครวัด(กัมพูชา)→อโยธยา→กำแพงเพชร→ละโว้กำแพงเพชร→เชียงใหม่→ลพบุรี→ลพบุรี→เชียงใหม่→หลวงพระบาง(ลาว)→เวียงจันทน์(ลาว)→กรุงเทพมหานคร (ปัจจุบัน) สำหรับตำนานและความเชื่อเกี่ยวกับการเดินทางของพระแก้วมรกต จากเส้นทางนี้ จะพบว่าไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับเส้นทางในวิถีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมภาคใต้เท่านั้น แต่ยังเห็นความเชื่อมโยงหรือเกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมของผู้คนในดินแดนส่วนต่างๆ ของผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะเป็น ประเทศไทย กัมพูชา และลาว อีกด้วย

ภาพ: พระแก้วมรกต (Emeral Buddha Image)

ที่มา: ปรับปรุงจาก facebook ของคุณนัท จุล โดย สิปปนนท์ นวลละออง (2557)

5. ภาษา

นับตั้งแต่โบราณกาลคนใต้ใช้ภาษา ปักษ์ใต้เป็นภาษาพูดที่คนจีนเรียกว่าภาษาคุณหลุน (ขุนหลวง) ส่วนภาษาเขียนใช้อักษรอินเดีย เช่น อักษรบาลีและสันสกฤต รวมถึงอักษรขอม และอักษรมอญ โบราณซึ่งมีการพบหลักฐานศิลาจารึกและบันทึกต่างๆ เช่น จารึกศรีวิชัย ได้แก่ ศิลาจารึกหลักที่ 23 และหลักที่ 24 ซึ่งพบที่บริเวณรอบอ่าวบ้านดอน จ.สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช

งานวรรณกรรมและงานวรรณคดีนั้น มีอยู่หลากหลายรูปแบบด้วยกัน เป็นได้ทั้งงานที่ให้ทั้งความรู้ คติธรรม และความบันเทิง ได้แก่ วรรณคดีประเภทนิทานพื้นบ้านหรือเกี่ยวกับราชวงศ์ วรรณคดีที่เป็นเรื่องจริงหรือมีเค้าเรื่องจริง วรรณคดีเกี่ยวกับพิธีกรรม วรรณคดีเกี่ยวกับศาสนา วรรณคดีเกี่ยวกับคำสอน และวรรณคดีประวัติศาสตร์ เป็นต้น จากการศึกษาพบว่า ภาษาที่ใช้กันในยุคศรีวิชัยนั้นโดยมากหากเป็นภาษาพูดจะเป็นภาษาไทย ซึ่งพระอู่จิง เรียกภาษาพูดนี้ว่า “ภาษาคุณหลุน” (ขุนหลวง มาจากชื่อตำแหน่งของผู้นำ) แต่ตัวอักษรนั้นมักจะใช้ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีและภาษาขอม (อาจเนื่องจากขณะนั้นยังไม่มีมีการประดิษฐ์อักษรในภาษาไทย จึงใช้ภาษาสันสกฤตจากอิทธิพลของอินเดียและพุทธศาสนา) ท่านพุทธทาสกล่าวว่า คนอินเดียที่มาเป็นครูสอนผู้คนในดินแดนสยามนี้มีมากกว่า 2,000 ปีมาแล้ว ทำให้ภาษาเดิมของสยามถดถอยไป แต่มีการนำคำอินเดียมาใช้

เพิ่มขึ้น จนภาษาไทยมีรากฐานเป็นบาลีสันสกฤตมากขึ้น เช่น คำว่า อาหาร อากาศ อาทิตย ไชยา จันทร ทเวดา ปักขา พุทธเจ้า สังสารวัฏ ศิลาสิงห์ และหงษ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบวรรณกรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับศรีวิชัยไม่ว่าจะเป็นการบันทึกในพงศาวดารจดหมายเหตุ ศิลาจารึก ตำนาน และนิทาน ของจีน อาหรับ อินเดีย เอเชีย อินเดี ศรีลังกา มาเลเซีย และไทย เป็นต้น

6. อาชีพ

เกษตรกรรมและการประมง เป็นอาชีพหลักของคนปักษ์ใต้สืบจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน โดยมีการนำเอาความรู้เกี่ยวกับคนธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ มาผสมผสานกับประสบการณ์และความชำนาญที่มีมาทำให้เกิดความกลมกลืน ตัวอย่างเช่น การไถ่แม่ย่านางเรือ และขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับการทำนา

มีหลักฐานและร่องรอยของการเดินทางติดต่อเพื่อทำการค้าและเกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าตลอดเส้นทางซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการค้าทางทะเลในยุคศรีวิชัย บริเวณรอบอ่าวบ้านดอนพบว่าคนศรีวิชัยและคนใต้มีความชำนาญด้านการประมงนับจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ยังมีความชำนาญในการทำลูกปัดและการค้าขายในฐานะพ่อค้าคนกลางด้วย เช่นตัวอย่างการพบควนลูกปัด ที่กระเป๋ เขาศรีวิชัย หรือแหลมโพธิ์ที่สุราษฎร์ธานี

ซึ่งเป็นแหล่งผลิตลูกปัดขนาดใหญ่มากและมีการทำการค้าขายลูกปัดหลากหลายชนิดและมาจากหลากหลายที่มาทั้งจากที่ผลิตในท้องถิ่นเองและมาจากต่างชุมชนต่างดินแดนที่ไกลออกไปข้ามประเทศ และมีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างคนท้องถิ่นและคนต่างประเทศ และที่นี่ยังมีสินค้าเครื่องเทศและของป่าเป็นสินค้าหลัก อาทิเช่น เครื่องเทศ ยาสมุนไพร งามช้าง รังนก และเขาสัตว์ เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันก็ยังมีการค้าขายกันอยู่

นอกจากนี้พื้นที่รอบอ่าวบ้านดอนยังมีพื้นที่เหมาะสมในการทำนาเพื่อเลี้ยงทั้งคนในพื้นที่และนักเดินทางจำนวนมากด้วย จะเห็นได้ว่าตลอดเส้นทางข้ามทวีปจากตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน จะพบเห็นคนท้องทำการร่อนแร่เป็นระยะๆ ที่แม่น้ำใน อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา มีการเลี้ยงช้างของคนท้องถิ่นที่บริเวณท่าเรือเกาะคอเขา และพบเรือประมงตลอดเส้นทางจนถึงอ่าวบ้านดอน

ภาพ: การประกอบอาชีพของคนท้องถิ่นภาคใต้

ที่มา: <http://lms.thaicyberu.go.th/officialtcu/main/advcourse/presentstu/course/others/wilaiporn/84.html>

อย่างไรก็ตามนับจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันการทำนาในภาคใต้ไม่ได้ทำเพื่อขายเป็นสินค้าอย่างเดียวแต่ทำนาเพื่อรับประทานในครอบครัวเป็นหลัก ดังนั้นจะคำนึงถึงสุขภาพค่อนข้างมาก จึงใช้ปุ๋ยอินทรีย์เป็นส่วนใหญ่และไม่นิยมใช้สารเคมีในนาข้าว แต่การทำนาในภาคใต้ยังขาดความรู้เทคนิคสมัยใหม่ อุปกรณ์ที่

ใช้ในการทำนาได้แก่ ไถ คราด แอก แกะ เคียว ครูด ครกสี ครกสากตำข้าว แสกกบข้าว กระจัง ผัด ข้าว กระจังมอญ สอบจูดใช้สำหรับนึ่งใส่ข้าวเปลือก นอกจากนี้คนใต้นิยมเก็บข้าวที่ละรวง ได้แก่ หล้อ (เกราะ) แขนวนควั่วควาย เสียงหลอด้งเป็นเป็นการแสดงตำแหน่งที่อยู่ นอกจากนี้คนใต้นิยมยังประกอบอาชีพการ

ประมงทางทะเลด้วยอุปกรณ์ท้องถิ่นที่มีแต่อดีต เช่น สวิง ไซ ไม้พาย และจะออกหาปลาโดยใช้ฉมวกแทงปลา ส่วนบริเวณป่าชายเลนจะใช้แร้ว ดักปลาและจับกุ้งด้วยฉมวก ซึ่งการทำการประมงด้วยอุปกรณ์ท้องถิ่นมีมาตั้งแต่อดีต เช่น ไซ ส้อน ยอ โหม่ ไปจับกุ้ง ส่วนแห เบ็ดราว ตะข้อง สุ่ม เจ้าย ใช้จับปลาที่แม่น้ำ ลำคลอง

จากการศึกษาและการสำรวจของ ดร. ควอริตซ์ เวลส์ เกี่ยวกับการทำกิจกรรมในสมัยศรีวิชัยนั้น โดยรอบอ่าวบ้านดอนมีความสำคัญมาก เพราะนอกจากจะเป็นเมืองหลวงของศรีวิชัยแล้วยังเป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับทำกิจกรรมมาก เช่น การทำนา และทำการประมง นั้นอาจเป็นสาเหตุให้คนที่นี่นิยมรับประทานสัตว์น้ำ

7. ความเชื่อ

ความเชื่อและวัฒนธรรมของคนใต้ประกอบด้วยพื้นฐานความเชื่อทางศาสนา การประกอบอาชีพ สภาพแวดล้อมรอบตัว และการศึกษา

(1) คนใต้ได้รับอิทธิพลพราหมณ์และพุทธศาสนาจากอินเดีย และรับอิทธิพลอิสลามมาจากตะวันออกกลาง โดยความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนานี้ก่อให้เกิดวิถีชีวิตและนำมาสู่ความรู้ด้านต่างๆ เช่น ศิลปะ หลักจริยธรรม แนวทางของท้องถิ่น หรือแม้แต่

กฎเกณฑ์บรรทัดฐานต่างๆ รวมถึงกฎหมาย และประเพณี พิธีกรรมต่างๆ

(2) คนทางใต้นี้มักประกอบอาชีพในรูปแบบเกษตรกรรมและการประมง ประชาชนรู้จักการนำเอาความรู้เกี่ยวกับคน ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ มาผสมผสานกับประสบการณ์และความชำนาญที่มีมาทำให้เกิดความกลมกลืน ตัวอย่างเช่น การไหว้แม่ย่านางเรือของชาวประมง และขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับการทำนา เช่น การทำขวัญข้าว การทำขวัญควาย การแรกนาขวัญ และประเพณีเกี่ยวกับเทพยดา และเทวดาอารักษ์

(3) ความเชื่อและวัฒนธรรมของคนปักษ์ใต้นั้นจะอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมอย่างสงบสุข โดยพยายามผสมกลมกลืนระหว่างกิจกรรมของคนและสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว โดยนำมาประยุกต์อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพกับธรรมชาติทางภูมิศาสตร์หรือสภาพภูมิอากาศเป็นต้น

(4) การศึกษาและการเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากผู้ใหญ่ในครอบครัวหรือจากบรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ช่วยเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ ที่มีตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “หลักธรรมในพุทธศาสนา” จัดเป็นหลักสำคัญที่

นำมาซึ่งปรัชญาในการดำเนินชีวิตตามวิถีของคน
ได้นั่นเอง

- เพลงกล่อมเด็ก เป็นขนบธรรมเนียม
ประเพณีและวิถีวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมานับ
จากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันอันแสดงถึงแนวคิด
ความเชื่อ โดยนัยแห่งผลงานศิลปะและ
วรรณกรรมที่มีความโดดเด่นได้แก่ การเชื่อว่า
พระธาตุเจดีย์เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องมาบูชา
และบำรุงรักษา ซึ่งมีผลก่อให้เกิดมุขปาฐะและ
วรรณกรรม บทกวี บทกล่อมเด็กมากมายที่มี
ความเกี่ยวเนื่องมาจากการทำบุญพระธาตุเจดีย์
หรือการทำบุญเพื่อสร้างหรือเพื่อบูรณะ นำมาสู่
การเกิดประเพณีการแห่ผ้าขึ้นธาตุอันส่งผล
อิทธิพลต่อไปยังที่อื่นๆ เช่น เจดีย์พระบรมธาตุ
จ.ชัยนาท และยังก่อให้เกิดประเพณีทำบุญเดือน
สิบ มีการทำขนมท้องถิ่นที่มีทั้งความสวยงาม
และแสดงออกถึงฝีมือทางศิลปะ นอกจากนี้
ประเพณีเดือนสิบยังก่อให้เกิดการอนุรักษ์
การเล่นพื้นบ้าน อาทิเช่น หนังตะลุง มโนราห์
 เป็นต้น

- ความเชื่อเรื่องเปรต เป็นความเชื่อ
เรื่องบาปบุญคุณโทษซึ่งมาจากผลของกรรมว่า
ความชั่วเปรียบเสมือนยาพิษ พระพุทธองค์สั่ง
สอนให้เราทำความดี ละจากความชั่ว และทำ
จิตใจให้บริสุทธิ์ หากผู้ใดที่ทำความชั่วมากๆ ก็

อาจจะตกอยู่ในสภาพเปรต ดังนั้น คนปักษ์ใต้จึง
มีประเพณีและเทศกาลที่จะอุทิศส่วนบุญส่วน
กุศลให้กับผู้ที่ตกอยู่ในสภาพเปรต (บุคคลที่ทำ
กรรมชั่ว กรรมหนัก จนไม่สามารถเข้าไปรับบุญที่
อุทิศให้ภายในพิธีสงฆ์ได้ จึงต้องรอรับส่วนบุญอยู่
ภายนอกบริเวณลานวัด) โดยจะจัดพิธีกรรมใน
การอุทิศส่วนบุญที่ลานเปรต หลังจากเสร็จ
พิธีกรรมเสร็จไปแล้ว คนยากไร้และเด็กๆ ก็
จะแย่งชิงที่วางไว้เพื่อทำบุญบริจาคทานเรียกว่า
“การชิงเปรต” ซึ่งข้อสังเกตและมุ่งหมายของ
การชิงเปรต ได้แก่

(1) เพื่อนำของเหลือจากเปรตให้เด็กๆ
ไปรับประทานจะได้สุขภาพแข็งแรง ปราศจาก
โรคภัยไข้เจ็บ

(2) เพื่อนำของเหลือจากเปรตของ
เหลือจากเปรตไปหวนในเรือกวสวไรนา เพื่อให้
ผลผลิตงอกงามดี

(3) เพื่อนำของเหลือจากเปรตบางคน
นำไปรับประทานจริง แต่สำหรับบางกลุ่มคนที่
ต่างศาสนาอาจจะมีจุดมุ่งหมายอย่างอื่น

(4) เพื่อให้เปรตตระหนักได้ว่าของที่
นำมาตั้งบูชาเปรตนั้นมีของหลายระดับ

(5) เด็กๆ ที่มาชิงเปรตนั้นนิยม “เงิน”
ซึ่งเป็นหนึ่งในของที่ตั้งบูชาเปรต

หมายเหตุ: คำว่า “ชิงเปรต” นั้น หมายความว่าชิงของที่เหลือจากเปรตกันเอง ไม่ได้หมายความว่าชิงของจากเปรต (คำว่า “ชิง” ในภาษาปักษ์ใต้ หมายถึง “แย่ง”) และมีคำกล่าวไว้ว่า “ตอนมีชีวิตดูแลกาย พอตายไปก็ดูแลวิญญาณ”

8. ศิลปะพื้นถิ่น

เครื่องถมนคร เป็นที่รู้จักกันมาอย่างยาวนาน มีชื่อเสียงทั้งในด้านคุณภาพและลวดลายที่สวยงามมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวนับเป็นหนึ่งในศิลปาชีพขั้นสูงที่สืบทอดมาอย่างยาวนานและยังไม่ใช่ที่สรุปที่มาว่าตั้งแต่ยุคใดสมัยใดกันแน่ นอกจากนี้ได้มีการพบเครื่องถมที่เก่าแก่ที่สุดในยุคโรมันจำนวน 2 ชิ้นอายุราวๆ 210 ปี ก่อนพุทธกาลถึงราว พ.ศ.1019 เป็นภาพทหารโรมันและหีบเครื่องสำอางสตรี ซึ่งน่าจะรับมาจากโรมันโดยผ่านทางอินเดีย กรีก หรือเปอร์เซีย อย่างไรก็ตามได้มีการพบบันทึกหลักฐานของกรีกกว่าได้รับการถ่ายทอดศิลปะเครื่องถมนี้มาจากทางฝั่งตะวันออกเช่นกัน

เมื่อค้นคว้าประวัติศาสตร์พบว่าในสมัยพระบรมไตรโลกนาถนั้นเครื่องถมนับเป็นหนึ่งในเครื่องราชูปโภคและมีความสำคัญอย่างยิ่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ทรงได้ส่งคณะทูตไทยไปประเทศฝรั่งเศสเพื่อเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 โดยมีการบรรจุสาสน์ในหีบถมตะทองบนพานถมตะทองโดยฝีมือช่างถมจากนครศรีธรรมราชที่ทรงรับสั่งให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสรรหาเพื่อไปเข้าไปทำเครื่องถมนี้ ณ กรุงอยุธยาในปี พ.ศ. 2199-2231 ซึ่งมีการพบหลักฐานว่าเครื่องถมนครนั้นรับมาจากโปรตุเกสที่เข้ามาทำมาหากินในเมืองนครศรีธรรมราชตั้งแต่ปี พ.ศ. 2061

เครื่องถมมีความรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 3-5 เครื่องราชูปโภคทั้งหลายด้วยทำจากเครื่องถม นอกจากนี้รัชกาลที่ 4 ทรงได้พระราชทานเครื่องถมแก่สมเด็จพระราชินีวิคตอเรียแห่งอังกฤษ ซึ่งบัดนี้ก็ยังจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พระราชวังบักกิงแฮม และรัชกาลที่ 9 ก็ทรงได้พระราชทานเครื่องถมแก่พระราชินีลิซาเบธที่ 2 แห่งอังกฤษอีกด้วย

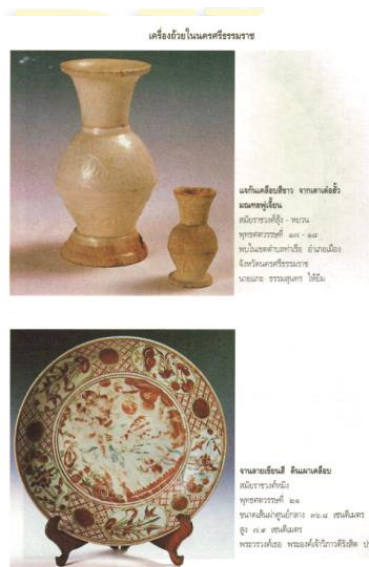
ภาพ: เครื่องถม

ที่มา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช (2552)

- สายสร้อยสามกษัตริย์ประกอบด้วย ทอง นาค และเงิน ถือเป็นทัศนศิลป์ที่สำคัญของ เมืองนครโดยเฉพาะแหล่งผลิตและแหล่งซื้อขาย บริเวณถนนท่าช้าง และสนามหน้าเมืองนคร ซึ่ง ชนวนครได้ดัดแปลงมาจากการงานของช่างชาวไทโร บური โดยได้ผลิตเครื่องประดับเงินออกมา หลากหลายรูปแบบ อาทิเช่น สายสร้อยประดับ พลอยประกอบชุดไทยพระราชานิยม สายสร้อย เข็มขัดถักจากเงิน ต่างหู แหวน กำไล และ

สายสร้อย ในลวดลายต่างๆ เช่น ประดับลวดลาย ด้วยเพชร ลูกประคำ หรือรูปแบบตรานโม หัวใจ ตะกร้อ และลูกแก้ว เป็นต้น โดยมีเรื่องราว บันทึกลงไว้ว่าเจ้าพระยาจักรศรีธรรมราชได้ยกทัพ ไปตีเมืองไทรบุรีได้กวาดต้อนช่างทองช่างเงินมา

- เครื่องถ้วยในนครศรีธรรมราช นั้นมี ความหลากหลายมากเนื่องจากการติดต่อค้าขายกับผู้คนมากมายทั้งภายในและภายนอก ประเทศ

ภาพ: เครื่องถ้วยในนครศรีธรรมราช

ที่มา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช (2552)

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมสู่เส้นทาง การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอันจะนำไปสู่การพัฒนาคาบสมุทรภาคใต้อย่างยั่งยืนในภายภาคหน้า ตามอย่างคำจำกัดความของ “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” (sustainable tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe 1990 ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย" โดยมีลักษณะที่สำคัญคือเป็นการท่องเที่ยวที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องชี้้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ โดยการรักษาสสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนา

ในขณะนี้ทั้งภาครัฐของไทยได้เตรียมความพร้อมร่วมกันในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนสินค้าและการบริการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างครบครัน และรวมถึงการมีส่วนร่วมเอกชนและชุมชน อาทิเช่น ที่พัก การคมนาคมขนส่ง อาหารและเครื่องดื่ม Tour Operator Tour Agencies สินค้าของที่ระลึก และโครงสร้างอื่นๆที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กรณีศึกษาการพัฒนาบริเวณภูมิ ทัศน์วัฒนธรรมเส้นทางตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอน สู่เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Route of Takuapa-Ban Don Bay Route)

การอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมสู่เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีกระบวนการเริ่มต้น ดังนี้

1. ศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์รวมถึงคุณค่าของวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิทัศน์วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีสำคัญ เป็นต้น
2. ศึกษากระบวนการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
3. เตรียมความพร้อมด้านระบบสาธารณูปโภคและการคมนาคมขนส่ง รวมถึงธุรกิจการท่องเที่ยวและการบริการ

4. สำรวจและทำเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหลายๆเส้นทาง

5. ทดสอบท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหลายๆ เส้นทางที่จัดไว้

6. วิเคราะห์และสรุปผล

7. นำเสนอในการจัดประชุมและการสัมมนากับบุคคลและองค์กรรวมถึงภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องและเผยแพร่สู่ภายนอกเพื่อสรุปและนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงต่อไป

8. ทำแผนการพัฒนาบริเวณภูมิทัศน์วัฒนธรรมเส้นทางตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอนสู่เส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

9. นำเสนอสู่สาธารณะอีกครั้งเพื่อการนำไปประยุกต์ใช้จริง

บทสรุป

มรดกที่ซ่อนอยู่ในภูมิวัฒนธรรมของศรีวิชัยนั้นมีมากมายไม่ว่าจะเป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ตัวอย่างเช่น วิธีการดำเนินชีวิตอย่างคนศรีวิชัยได้แก่ อาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย ประเพณี ภาษา (เช่น การสื่อสารนิทาน บทประพันธ์ เป็นต้น) อาชีพ ความเชื่อ ศิลปะท้องถิ่น หรือแม้แต่แหล่งโบราณสถานและภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ก็ตาม และจากข้อมูลและหลักฐานที่ได้สามารถนำไปสู่การตีความวิถีวัฒนธรรมศรีวิชัยทั้งที่เป็นมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์จากการสร้างนวัตกรรมโดยใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมซึ่งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับนั้นมี

ต่อทุกภาคส่วนหากมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและสมดุล ตัวอย่างเช่น

1. ชุมชน สังคม และผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงคุณค่าของอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมศรีวิชัยและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นๆ และให้ทุกภาคส่วนมีหน้าที่ช่วยกันดูแลรักษา อาทิเช่น ภาครัฐและเอกชน องค์กรอิสระทางวิชาชีพสถาปัตยกรรม ผังเมือง ภูมิสถาปัตยกรรม อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ภาคอุตสาหกรรม รวมทั้งประชาชนและคนในท้องถิ่นและชุมชนอื่นๆ เพื่อให้เกิดคุณค่าและคุณประโยชน์สูงสุด

2. การจัดทำฐานข้อมูลมรดกวัฒนธรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม เพื่อการเผยแพร่ให้ได้มาซึ่งประโยชน์ต่อการศึกษาและการพัฒนาเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืนในภายภาคหน้า

3. เพื่อผู้นำชุมชนและชุมชนได้รับมุมมองในการพัฒนา การรักษาและการแก้ไขโดยวางแผนทางในการจัดการวัฒนธรรม อาทิเช่น การเฝ้าระวังและการรักษาชุมชน ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม และสร้างจิตสำนึกและความตระหนักให้กับชุมชนและเยาวชนในพื้นที่ การอนุรักษ์ การพัฒนา และการสร้างจินตนาการแก่ชุมชนท้องถิ่นและชุมชนภายนอกในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมรวมถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมเพื่อสร้างคุณค่าทางจิตวิญญาณและมูลค่าทางเศรษฐกิจไปพร้อมๆกัน

4. เพื่อให้สามารถสื่อสารในเชิงการตีความหมาย (Interpretation) ให้สังคมเกิดความเข้าใจและมองเห็นความสำคัญด้วยการให้เหตุผล ที่สอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรมเดิม

5. ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน นักวิชาการ เครือข่ายการอนุรักษ์ต่างๆ ประชาชน และคนในท้องถิ่นชุมชนนั้นๆ รวมทั้งผู้ที่มีส่วนร่วมอื่นๆ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม วิถีชีวิต จนกระทั่งเกิดการเรียนรู้คุณค่าของวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของตนเอง และสังคมอื่น

6. การผลักดันให้เกิดกฎระเบียบวิธีการปฏิบัติ ที่ใช้เป็นบรรทัดฐานในการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ รวมถึงส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างเหมาะสมองค์ความรู้เพื่อไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาและขยายผลิตภัณฑ์ด้านอุตสาหกรรมบนพื้นฐานต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีในระดับท้องถิ่นและภูมิภาคต่อไป โดยการเชื่อมโยงเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งการวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรม ศรีวิชัยเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2501). *ประชุมศิลาจารึกภาค 1 จารึก*. งานฉาปปณกิจศพ คุณหญิง สีน ภักดีนฤศาสตร์ วัดเทพศิรินทร์. กรุงเทพมหานคร.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2555). *อนุสัญญามรดกโลก*. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2557, จาก <http://www.thaiwhic.go.th/convention.aspx>.
- ฉัตรชัย ศุภกาญจน์ บัญชา พงษ์พานิช และบุญเสริม แก้วพรหม. (2532). *นครศรีธรรมราช 32 เมืองอันดงามสง่าของพระราชผู้ทรงธรรม*. กรุงเทพมหานคร: ดี แอลเอส.
- บัญชา พงษ์พานิช. (2556). เทศกาล “นครดอนพระ ในรักบ้านเกิด กันยายน 2556”. *สารนครศรีธรรมราช ฉบับพิเศษ เดือนสิบ'56*. นครศรีธรรมราช: องค์การบริหารส่วนจังหวัด นครศรีธรรมราช.
- ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล. (2556). สภาพเศรษฐกิจของนครศรีธรรมราชสมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์. ใน *วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครฯ ครั้งที่ 2 : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช*. (256-274). นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครุ นครศรีธรรมราช.

- ปรีชา นุ่นสุวรรณ และ เจิมสวัสดิ์ พรหมศักดิ์. (2525). รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดีศรีวิชัย. เอกสารการสัมมนาสุราษฎร์ธานี. 23-30 มิถุนายน 2525 ณ โรงแรมวังใต้. กรุงเทพมหานคร: สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร.
- ธนิช เลิศชาญฤทธ์. (2554). การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- นครศรีธรรมราช. (2532). นครศรีธรรมราช 32 นครแห่งประวัติศาสตร์ ธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมบนด้ามขวานทอง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ดี แอลเอส.
- นงคราญ ศรีชาย และวรวีทย์ทัศนภาค. (2543). โบราณคดีศรีวิชัย มุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 11 กรมศิลปากร. นครศรีธรรมราช: สำนักพิมพ์เม็ดทราย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. (2552). รายงานสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชครั้งที่ 2. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์ใหม่พรินต์.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2556). พระธาตุสู่มรดกโลก. ในการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 8. 13-15 ธันวาคม 2556 ณ โรงแรมทวินโลตัส อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช โดย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช และมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ.
- วิมล คำศรี. (2557). ผ้าพระภูกษัตริย์ราชทาน ปัจจัยและสื่อส่งเสริมสืบสานประเพณีผ้าขึ้นธาตุเมืองนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์ใหม่พรินต์.
- สรรเพชญ ธรรมาธิกุล. (2558). เยี่ยมบ้านจตุคามรามเทพ เยือนแหล่งอารยธรรมลุ่มแม่น้ำหลวง, 4-8 เมษายน 2558 ณ เทวलयจตุคามรามเทพ. ประจวบคีรีขันธ์.
- สุเมธ รุจิณชัยกุล. (2556). พระธาตุสู่มรดกโลก. ในการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 8, 13-15 ธันวาคม 2556 ณ โรงแรมทวินโลตัส อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช โดย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชและสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช และมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ.
- สิปปนนท์ นวลละออง. (2555). อิทธิพลศรีวิชัยและเสน่ห์ของวิถีทางวัฒนธรรมในภาคใต้ของไทย. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงอุตสาหกรรม.
- สิปปนนท์ นวลละออง. (2557). “เขี้ยวโกลก” ประเทศดินแดง ต้นเค้าอารยธรรมศรีวิชัยในลุ่มแม่น้ำหลวง (แม่น้ำตาปี) (เล่ม 1). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- สีปนนท์ นวลละออง. (2557). *ปรัชญาและสุนทรียศาสตร์แห่งวิถีวัฒนธรรมศรีวิชัย: การบริหารจัดการ
ทุนทางวัฒนธรรม* (เล่ม 2). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2556). *สารนครศรีธรรมราช ฉบับพิเศษ เดือนสิบ'56*.
นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์ประยูรการพิมพ์.
- อมรา ศรีสุชาติ. (2556). พระธาตุสุ่มรดกโลก. ใน *การสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 8*.
13-15 ธันวาคม 2556 ณ โรงแรมทวินโลตัส อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช โดย มหาวิทยาลัย
ราชภัฏนครศรีธรรมราชและสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช:
สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช และมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ.
- Clark, Kate (editor). (2006). *Capturing the Public Value of Heritage*. London: English
Heritage.

Indian Community Heritage: Case Study Soi 3 (Nana) on Sukhumvit Road, Bangkok

Prisana Munpao¹

Prisana_mun@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวอินเดียที่ย้ายเข้ามาในประเทศไทย ชุมชนนานา มรดกของคนอินเดีย และปรากฏการณ์ของพื้นที่นานาปัจจุบัน บนถนนสุขุมวิทในกรุงเทพฯ ที่เริ่มต้นจากชุมชนการค้าของคนอินเดียมีร้านตัดเสื้อสุท ร้านอาหารอินเดีย และร้านขายของแบบผสม นอกจากนี้คนไทย คนพม่า และคนไทยลาว ทำงานอาชีพแตกต่างกัน เช่น ขายของข้างทาง ร้านน้ำหอม และร้านนวด ขณะที่นักท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเริ่มจากทหารอเมริกันช่วงสงครามเวียดนาม จนมาถึงนักท่องเที่ยวตะวันตกกลาง นอกจากนี้ยังมีชาวอาเซียนประกอบด้วยคนจีนและคนอินเดียที่กลายมาเป็นนักท่องเที่ยว ใช้แนวทางการวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้ 5 แนวทาง คือ 1. นานาเสมือนที่เด่นชัดในเรื่องความไม่ชัดเจนของตัวอักษรและความไม่เป็นระเบียบทางกายภาพของพื้นที่นานา 2. นานาเสมือนจุดรวมของความแตกต่างในเรื่องเสื้อผ้า อาหาร ภาษาที่หลากหลายและโรงแรม 3. นานาเสมือนกระบวนการทำสินค้าและบริการ 4. นานาเสมือนเศรษฐกิจและการเมือง 5. นานาเสมือนการท่องเที่ยวแนวคนเจ้าสำราญและแนวดูแลสุขภาพ

คำสำคัญ: มรดกชุมชน คนอินเดีย นานา กรุงเทพฯ

¹ Doctor of Philosophy (Architectural Heritage Management and Tourism) International program Graduate School, Silpakorn University

Abstract

This research studied background of Indians in Thailand, Nana community, Indian heritage and phenomena of present Nana. Nana precinct on Sukhumvit Road in Bangkok began as an Indian commercial community in tailor shops, Indian restaurants and mixed shops. Moreover, many Thai, Burmese and Thai – Lao people work in different careers e.g. street vendors, perfume shops and massage parlors. As tourists have continually changed from American servicemen in the Vietnam War era to mainly focus Middle-Eastern tourists. In addition, ASEAN people consisting of Chinese and Indian people have become tourists here. There are approached through five ways (1) Nana as spectacle in ambiguity of labels and Nana area's disorder (2) Nana as a unity of diversity in dress, food, multi-languages and hotels (3) Nana as commodification (4) Nana as politic and economy (5) Nana as tourism in hedonistic and medical tourism.

Key Words: Indian, Nana, Community Heritage, Bangkok

Introduction

The Indian immigrants began building their new lives in Thailand during the reign of King Rama V. They came to Thailand as merchants and Brahman for several reasons. First, Indian merchants were able to sell their local products and buy locally made products from other countries around the world. Second, the Brahman came to Thailand to work in the royal ceremonies. These immigrants and their families have lived in Thailand for

more than one hundred years. The migration began before WWII consisting mainly first of Indian men. Once the men were able to establish housing infrastructure; their families followed. These groups dispersed into three main areas in Thailand; the north, south and into Bangkok, where movement was in part to the Nana enclave (Sidhu, 1993, pp. 75-83; Sandhu and Mani, 1993, pp. 925-926).

The Nana community consists of Thais, Thai-Laos, Burmese people and Indians as hosts, while visitors have continually been changed from American servicemen, westerners, Middle-Easterners and Asians. Many kinds of product and service offer to tourists such as tailor

shops, hospitals, entertainment shops, counterfeit products and so on (Sandhu and Mani, 1993, pp. 917, 922; Hussain, 1982, pp. 57; Poolthupya, 2008, pp. 674, Sidhu, 1993, pp. 158). The Nana enclave is shown in map 1.

Map 1: Nana Area (July 29th, 2017)

Source: Google.map

Objectives

1. To study the background of Indian migration to Thailand.
2. To study the history of the Nana community.
3. To observe Indian community heritage in its interaction with the diverse succession of cultures of the tourists to

the Nana precinct, also with the host (Thai) culture and with the cultures of the migrant workers of the streets and stalls (Burmese, Thai-Lao).

4. To seek explanations for the observable phenomena of present Nana.

Expected benefits

1. Nana is to be seen as living heritage
2. Nana can be interpreted to its tourist hordes.

Research Methodology

This study used qualitative research methods. In-depth interviews were conducted to explore the owners in tailor shops, Indian restaurants and mixed shops. In addition, the researcher has observed the Nana precinct with non-participant. Participants are local Nana population and tourists at the Nana precinct. Instrument in this research is the researcher.

A research problem

How is someone to (interpret) the cosmopolitan disorder and spectacle of Nana?

The Nana precinct has not only many kinds of people from around the world, but also they also generally communicate with English. Visitors have been changed from American, European, Middle-eastern people to ASEAN people. It seems to the cosmopolitan disorder. In

addition, they seem to live together peacefully with various cultures in one area effectively globalization with different cultures. Its accepted heterogeneity is emblematic of Bangkok, Thailand at its best. In addition, an ambiguity of labels from famous brand name imitation at tailor shop and shopping at night markets leads to spectacle of Nana for visitors such as Giorgio Armani and Hugo Boss. Moreover, the Nana area's physical disorder mixed between commercial and residential including poles loaded with many electricity cables and broken pavements (King, 2011, p. 122, Cohen and Neal, 2012, p. 581, King and Varavarn, 2017, p. 176).

Results

The first objective has been to study the background to the Indian migration to Thailand. The primary reason for the movement was to improve their lives with better opportunities. Second, the freedom granted by Britain allowed them the choice to escape the religious conflict prevalent within the region in the first half of the twentieth century. Third, some of the population

had no choice but to follow their parents in the move. Finally, Thailand was an attractive destination, because it was a relatively peaceful place where foreigners could find work and own a business (Sidhu, 1993, p. 11).

The second objective has been to study the history of the Nana community. Pahurat and Sampeng congestion within certain areas led the Indians to move into the Nana enclave on Sukhumvit Road after that road was completed in 1950. The Indians focused on businesses and services to western visitors on Sukhumvit Road. The businesses they created were

tailor shops, Indian restaurants and mixed shops. Their customer base ranged from American on R&R in the Vietnam War period to other Westerners, wealthy Thais, Middle Easterners, and more lately ASEAN tourists (King, 2011, p. 122).

The third objective has been to observe Indian community in its interaction with the diverse succession of culture of the tourists to Nana enclave, also with the host (Thai) culture and with the culture of the migrant workers of the streets and stalls (Burmese, Thai-Lao), displayed in table 1.

Indians in different religions	Sikh	Muslim	Hindu
Career	A merchant	Many careers	Many careers
Costume	Five K's	White skullcap and hijab	In common
Language	Punjabi	Arabic	Hindi
Name giving	Singh and Kaur	None	None
Architecture	A gurdwara	A mosque	A Hindu temple
Food	No meat	No pork	No beef

Table 1: Indian identity in different religions

Source: the author, on May 31st, 2017

Table 1 summaries Indian identity indicators in the various religious traditions. Indian costume can indicate different religious such as Five Ks costume in Sikhism, and white skullcap and hijab in Islam. Moreover, language reflects that different languages come via different religions such as Punjabi for Sikhs, Arabic for Muslims and Hindi for Hindus. Architectures in different religions have own styles, such as a mosque in Islam, gurdwara for Sikhs and a Hindu temple for the Hindu religion. Finally, food reflects that religious authenticities differ in ways

such as vegetarian food for strict Sikhs, the prohibition on pork for Muslim people and on beef for Hindu people.

One of hosts in Nana enclave is Indians having maintained their cultural heritage from their ancestors such as in careers, costumes, languages, name giving, architecture, and food. The religious rules have especially been followed up to the present.

Host	Thai	Burmese	Thai-Lao
Career	Owners and sellers	staff	Owners and sellers
Costume	In common	In common	In common
Language	Thai	Burmese	Thai-Isan
Architecture	Thai temple	Temple	Temple
Food	Thai food	Burmese food	North-eastern food
others	None	Thanaka face	None

Table 2: Thai, Burmese and Thai-Lao

Source: the author, on July 31st, 2017

From table 2, the main hosts in the Nana enclave are Thai, Burmese, Thai-Lao (Isan) people having maintained their

cultural heritage from their ancestors such as in languages in Thai, Burmese, Thai-Isan, architecture in different kinds of

temple, temples and food in Thai food, Burmese food and North-eastern food. The Buddha religious rules have especially been followed up to the present.

The fourth objective has been to seek explanations for the observable phenomena of present the Nana precinct in five categories. First, Nana is a spectacle allowing tourists to see and experience something new and strange from their norm. This indicates that tourists are very interested in the ambiguity of labels at the tailor shops, the shopping experience and even the chaos found in the area. The Nana enclave has transformed from homogeneous to heterogeneous and finally to a current state of cosmopolitan display of globalization. The evidence is shown in costume, food, diverse languages, hotels and religious symbols. Third, Nana is also a place of commoditization. Products and services will be displayed as commodities to be sold on the streets in the hotels, restaurants and tailor shops. Fourth, Nana as political economy display political economic power as a key

element cutting through processes of market and social transaction. Presently, the street market is swept away by government policy. Last, there are two kinds of inconsistent, intersecting tourism streams, namely hedonistic and medical tourism. Hedonistic tourists seek pleasure while medical tourists will travel for various routine checkup and/or procedure offered by doctors in Thailand. Muslim Middle-Easterners will often travel to be able to consume alcohol and other pleasures, while others seek services provided by doctors and yet others for sightseeing (King, R. 2017, pp. 2-12; King, R. and Varavarn, P. 2017, p. 176; Cohen, E & Neal, M. 2012, p. 575; Cohen, E. 2008, p. 27; Parsiyar, A. 2009, p. 380).

Discussion

1. Nana as spectacle - spectacle is a tool of leisure, entertainment and consumption as ruled by advertising and commoditized media (Gotham, K, 2002, p. 1737). It reflects that tourists are interested in sign value such as Disneyland, Las Vegas, Mardi Gras Festival, Songkran Festival in Thailand and Times Square in New York City. Spectacle is a

part of the tourist experience. Urry, J. (1990, p. 86) noted the importance of the visual and the gaze. There are large advertising boards and signs over an Indian tailor shops identifying brand names. Some are attractive, because their brand names are very similar to famous brand names worldwide. For example, the “Hugo Boss” brand name is very popular. Some shops will change one word to become “The Boss” or “Boss Avenue” in order to avoid licensing requirements. Moreover, some stall holders on the same stretch of Sukhumvit offer the usual pirated DVDs, imitation Louis Vuitton, Dior, Yves Saint Laurent as well as Rolex and other designer watches (King, R. and Varavan, P. 2017, p. 176). This is where the gaze involves spectacle (Urry, J. 1990, p. 86, 93). It reflects that tourism has become increasingly linked to spectacle.

Poles loaded with electricity cables along Sukhumvit Road are a spectacle for foreigners, because most such wires are put under the ground in developed countries. It means that the wires appear very dangerous for the pedestrians whenever they spark.

Moreover, Bangkok streets are very disordered with broken pavements. It reflects that city management is very important for tourists.

Baudrillard, J (1985, p. 129) has commented that if everything is decreased to spectacle, there will be no spectacle. It reflects that no spectacle means no tourists. For example, the Indian community in Argentina has been developed into a tourist attraction because it expresses Indian identity and economic benefit as a tourist spectacle (Porananond, P. 2014, p. 166). King, R (2017, p. 179) observed that informal settlement of shophouses and improvised houses also disordered in Bangkok, especially Khlong Toei and the Khlong Phra Khanong banks. It reflects that Bangkok space unplanned and disordered.

An ambiguity of label imitation may be seen as illegal. Brand names should be used carefully in terms of licensing. In some countries, imitated brand names seem to be fun but ultimately are not good for businesses.

2. Nana as a unity of diversity - the Thai, Indian, American, European,

Middle-eastern, and ASEAN populations congregate in a manner that is ambiguous and inconsistent in the Nana area (King, R. 2017, p. 3). This reflects that cross-cultural translation is a dimension of multicultural societies (Staiff, R & Bushell, R. 2003, p. 10). Until the 2010s, the Nana enclave presented Westernization and Islamization in a Thai host embedded in an Indian commercial community with East Asian tourists and sex tourism from Westerners (King, R. 2017, p. 12). There are many nationalities in the Nana enclave.

Middle Eastern men wear turbans and long robes, women in black dresses with their faces covered. Thai people and western people wear casual dress. Some Sikh Indian men wear turbans. The turban is the most notable appearance of the men's clothing. Indian women wearing saris become popular for the elderly people. They all walk through the Nana area. Tourists' dress clearly implies that the differences and inconsistencies of their cultures continue (King, R. 2017, p. 2). All costumes command the attention of the tourist gaze (Urry, J. 2002, p. 45).

English is widely spoken in the Nana enclave, though everybody does

not understand it as much as the English speakers do. Especially, Thais have a habit of smiling and saying "Yes" to almost anything (Evans, C. & Evans, L. 2009, p. 27) because they do not deeply understand the meaning. Languages is a key aspect of identity (Medina, L. 2003, pp. 353-368), it is also a factor to determine ethnic classification.

Globalization has extended international tourism flows. Tourism is growing in political and cultural importance. These changes also derive from international migration that has impacted upon non-residential areas. For example, restaurants and cafes come with the emergence of ethnically distinct districts e.g. London's Brick Lane, Little India in Singapore and Chinatown in Chicago (Ashworth, G & Page, S.J. 2011, p. 5). Thus, within the global community there is diversity from the blending of religion, culture, politics and historical influences (Jafari, J & Scott, N. 2014, p. 2).

In a somewhat similar case, Morocco's emphasis on diversity from the broad types of tourists that it receives, has proven to have both positive and negative influences on the development

of its tourism division (Gray, M. 2000, p. 397). Meanwhile, some countries such as Malaysia focus on attracting Muslim visitors and developing their tourism industry accordingly (Cohen, E. & Neal, M. 2012, p. 572; Jafari, J & Scott, N. 2014, p. 8).

On the other hand, some scholars have observed that the way cross-dressing and costume is used has its limitations in some situations (Pielichaty, H. 2015, p. 245). For example, Saudi Arabian women enjoy shopping on holiday and that is a popular activity; however, they may feel constrained in a host country because their dress looks strange (Jafari, J & Scott, N. 2014:8).

Some researchers argue that Muslim women wearing a bikini at the beach have been criticized as posing a possible appeal to westerners and that this impacts on the decision-making process for a Muslim holiday (Jafari, J & Scott, N. 2014, pp. 12 - 13). In addition, Rimmawi, H.S. & Ibrahim, A.A. (1992, p. 93) have argued that tourism is widely misinterpreted as a waste of time, as Muslim people should be spending their time in pleasing Allah (God). Further, pork

and alcohol are proscribed and food should be prepared correctly; especially, Muslims are to eat halal meat (Jafari, J & Scott, N. 2014, p. 8). Hence the view that tourism is not a proper Muslim activity. Thus, the requirements of Muslims in terms of food, travel pattern, daily prayers need to adjust in the tourism offering of most destination, as some non-Muslim people do not respect the Muslim requirements in every destination.

The researcher strongly agrees with Arthur Richardson who has described the concept of getting along as “intercultural” meaning that they make diversity work in a sense of ethnic harmony as body a humanitarian and an economic force (Liu, J. 2005, p. 5).

3. Nana as commodification - Goods and services are valued by consumption over production (Cohen, E. 1988, p. 380; Gotham, K. 2002, pp. 1735). The visitors always buy a variety of goods and then they buy services as well. For example, when tourists buy a suit in the Nana area, they will buy service from the owners such as sending a suit to the customer’s room at the hotel. The

transformation reflects the changes in values and meaning for the community (Porananond, P. 2014, p. 166).

As Cohen, E. (1998, p. 382) argues, commoditization preserves traditions by generating demand for them. However, commoditization cannot be accessed through traditional means.

Commoditization ranges from buying goods to selling services. However, both goods and services have to be good and stay in visitors' memories, so that customers will come back or tell their friends to come.

4. Nana as political economy

American soldiers were sent to work in Vietnam because of political conditions. When they took rest and recreation leave (R&R), they came to Thailand. This led to increasing sex industry presented by massage parlors, dance halls, and other marketing of sex (Leheny, D, 1995, p. 373). The Thai government tried to control the sex industry, while the numbers of women working as prostitutes increased. However, it was not only one or two countries to focus on Thailand in terms of sex tourism, especially on Silom Road, soi

Cowboy, and soi Nana, but also people from many countries concentrated on Thai sex tourism also. The political sphere associated with government is strongly related to social, cultural, and economic spheres (Wang, U & Bramwell, B. 2012, p. 988) and hence to all aspects of tourism. Thus, changes in government behavior directly affect tourism as well (Leheny, D. 1995, p. 374).

Tourism will be considered as a set of economic activities in terms of taste, fashion, and identity (Rojek, C & Urry, J 1997, p. 2). They all buy local products, pay for hotels, transportation and so on. Thus, tourism would create employment such as hotel staff, chefs, and guides related to economic restructuring and earning valuable currency (Gray, M, 2000, p. 396). The Mardi Gras festival combines with political economy aspects to satisfy needs to structure a spectacular environment (Gotham, K. 2002, p. 1748).

Meanwhile, Wang, U & Bramwell, B (2012, p. 993) argue that it is important to think about both economic growth and culture protection at the same time. For example, the Thai government tried to limit sex tourism, but it responded

ambivalently to economic boom linked to the sex industry. Thailand looks negative in comparison to other countries. It is important that AIDS had rapidly grown in Thailand, but the Thai government reacted positively to that crisis. It reflects that tourism is seen to be good for the country, but that it also brings disease to host countries. In contrast, North Africa had faced serious problems in the global financial crisis so that the tourism sector resisted economic development (Gray, M. 2000, p. 394). Some countries give wrong information.

The researcher comments that tourism gives advantages and disadvantages at the same time. Thus, government should plan for but also control tourists when they come to the tourist attractions and then maintain them. For example, the Kingdom of Bhutan has limited the time and the numbers of tourists coming to the Kingdom of Bhutan; similarly with Yellowstone National Park in the USA.

5. Nana as tourism - tourists are established almost exclusively on hedonistic motivation, for seeking personal, relaxation, interpersonal rewards, and

escape from their same environments (Sundstrom, M, Lundberg, C, Giannakis, S. 2011, p. 213). Clarke, J. & Critcher, C. (1985, p. 229) cited that “the very idea of leisure is itself central to the struggle for hegemony”. Moreover, Goossens’s hedonic tourism motivational model stated that cultural travel motivation, cultural interest, destination constraints and hedonic response are linked together (Goossens, C. 2000, p. 316; Ashworth, G & Page, S.J. 2011, p. 7; Wong, I.A. McKercher, B. and Li, X. 2014, p. 1)

5.1 Hedonistic Tourism - a hedonistic tourist is a kind of traveler that seeks pleasure only. The tourists are traveling for recreation and fun activities only instead of business. The visitors consist of Westerners, Middle-Easterners and Asians. Westerners are mostly Americans, Europeans, and Australians. Middle-Easterner tourists in the Nana enclave come mainly from the UAE, Oman, Kuwait, Egypt, and Saudi Arabia. Finally, Asian visitors comprise Indian and Chinese people. Islamic travelling presents as an aspect of this hedonic conceptualization of tourism (Jafari, J & Scott, N. 2014, p. 9). For example, single Saudi Arabian males wear

western outfits rather than their cultural/religious clothing while hedonistic opportunities constitute the main motivation for their visits in Bangkok, Thailand (Cohen, E & Neal, M. 2012, p. 575), as they escape from religious regulations and family restrictions. Hedonistic tourism demand is driven by different motivations. One of them is “shopping” (Sundstrom, M, Lundberg, C, Giannkis, S. 2011, p. 211). Shopping opportunities are found in abundance around the Nana enclave. However, a low price destination attracts visitors as bargain hunters (Sundstrom, M, Lundberg, C, Giannkis, S. 2011, p. 212). For example, copies of the latest Hollywood movies are made and lauded to Thailand street markets within 1–2 days of their release. The copies’ price is 100 baht. Although it is illegal, there are a plenty of buyers. The movie sellers may not understand much in English, but they know about the films and their content (Evans, C. & Evans, L, 2009, p. 26). It reflects that the challenge to buy counterfeit products is commingled with pleasure.

Since a group of restaurants provides entertainment, it attracts more

Middle Eastern tourists and more customers (Cohen, E & Neal, M. 2012, p. 585). Although Muslims are forbidden to consume alcohol at the bar, such restrictions might be forgotten when they arrive in Bangkok. Thais and Westerners do not shop at Sukhumvit street market unless they are seeking fun. While Middle Eastern men might seek only pleasure when they stay far away from their country, if the girls, the alcohol, and the massage parlors were to disappear, there would be no Arab tourists in the Nana enclave (Cohen, E & Neal, M. 2012, p. 588). These accommodation establishments are cheap and have easy access to the facilities and leisure opportunities in the enclave. Moreover, the hotels allow the men to bring a partner to their rooms (Cohen, E & Neal, E. 2012, p. 584). It also reflects that Middle Easterners can have extra wives without asking the real wife.

Some scholars cite that Macau is developing into the Asian gambling destination for casino visitors, following Las Vegas in the USA (Gu, Z. 2004, p. 89). It suggests that the Nana enclave will become a Macau or Las Vegas in the

future. Macau makes a major contribution to the economy in terms of gambling or hedonistic tourism. Hedonistic tourism also suits non-Muslim tourists.

On the other hand, some Muslim tourists drink alcohol so much so that they have heart attacks. It seems that some Muslim are not “good drinkers” (Cohen, E & Neal, M. 2012, p. 588). Some Muslim male travelers try to mimic the hedonistic western behavior when they go out from their home countries (Jafari, J & Scott, N. 2014, p. 13) in order to release their emotions from religious constraint.

The researcher comments that sometimes travelers release their emotions and follow their pleasure, but they should be careful of their behavior because others see and debate their behaviors. Therefore, the travelers should limit their behaviors whenever they are out of their home countries.

5.2 Medical Tourism - the medical tourism concept is that travelers receive medical care outside Their country while they can take advantage of their visit by taking day trips, a vacation, and sightseeing (Cohen, E. 2008, p. 27;

Parsiyar, A. 2009, p. 380). It reflects that medical tourists normally have high purchasing power (Pornphol, P., Naveevong, C., Chittayasothorn, S. 2015, p. 378). The majority of medical tourists came from Myanmar, United Arab Emirates, and Oman in 2016 (www.bumrungrad.com). Bangkok’s Bumrungrad International Hospital is in the heart of the city’s Arab quarter with Islamic prayer rooms, Arabic interpreters and halal kitchens (Edey, C. 2002, pp. 77-78; Cohen, E & Neal, M. 2012, p. 592). In addition, several Thai hospitals have signed agreements with Middle East government to outsource for medical service (Cohen, E. 2008, p. 31). It reflects that there will be Middle-Easterners coming to Thailand.

Some scholars argue that the reputation of Thailand as a tourist destination has encouraged medical tourism. Medical tourism extends to the Bangkok Dental Spa that treats many thousands. The patients know Thailand because they love Thailand as a holiday destination. Medical tourists are not a homogeneous group but a mix of patients travelling with both serious health issues and seeking minor treatments while they

are taking a holiday (Noree, T., Hanefeld, J., Smith, R. 2016, p. 34). It reflects that some hotels turn from sex tourism to medical tourism.

Some scholars have noted the travel of patients from less-developed countries to developed nations in pursuit of treatments not available in their homeland (Parsiyar, A. 2009, p. 382), reflecting that some medicines do not come to everyone. Some patients face serious drawbacks, with the risk of inappropriate or faulty treatment after returning home. They also need to travel for serious problems to other places (Connell, J. 2005, p. 99), sometimes because they need to escape from their family and friends in terms of cosmetic surgery. In addition, tourism still promotes the rise of low-wage job with few benefits that lead to harmer than good (Gotham, K. 2002, p. 1736).

As a passing comment, one can observe the need for the right medicine to the right patient. Some medicines are banned in some countries but used in developing countries. Patients should be careful with what they seem in Thailand.

Some procedures are good, some are bad.

Suggestions

Despite this great strength, sadly the Nana Indian commercial community will evolve and lose some of their core identity by four specific reasons. Firstly, culture conflict - presently the younger Indian-Thai generation have accepted new cultures and have changed their routine activities. Some Sikh Indians now keep short hair and some will alter Sikh ceremonies to suit their specific situations. Secondly, less attractive careers - currently, the majority of young generations seek higher education, to move into different careers such as dentists, doctors, architects and nurses. The trend of the future indicates there will be fewer tailor shops and possibly their disappearance altogether. Thirdly, lost identity each generation has different levels of proficiency in Punjabi, Arabic and Hindi. Indian-Thai people can communicate in multiple languages such as Punjabi, Hindi, Arabic, English and Thai. Due to a consequently flexible identity, the young generation speaks in English

more than local languages i.e. Punjabi. Now they can only *listen* to and understand Punjabi, Arabic, Hindi languages. Now they can *speak* only Thai and English. Finally, less spectacle - the

Sukhumvit night market has been swept away by heavier regulation and heavier-handed police action. The vendor stalls previously occupied both side of the sidewalk.

References

- Ashworth, G. and Page, S.J. (2011). Urban tourism research: recent progress and current paradoxes. *Tourism Management*, 32,(1),-15.
- Baudrillard, Jean. (1985). *Postmodern culture*. London and Sydney: Pluto Press.
- Bumrungrad Hospital. Retrieved June 21, 2017 from <http://www.bumrungrad.com>.
- Clancy, M. (2002). The Globalization of Sex Tourism and Cuba: A Commodity Chains Approach. *Studies in Comparative International Development*, 36(4), 63-88.
- Clarke, J. and Critcher, C. (1985). *The Devil Makes Work: Leisure in Capitalist Britain*. London: Macmillan.
- Cohen, E. (1988). Authenticity and commoditization in tourism. *Annals of Tourism Research*, 15 (3), 371–386.
- Cohen, E. (2008). Medical Tourism in Thailand. *AU – GSB e-Journal*, 1(1), 24-37.
- Cohen, E and Neal, M. (2012). A Middle Eastern Muslim Tourist enclave in Bangkok. *Tourism Geographies, An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 14(4), 570-598.
- Connell, J. (2005). Medical Tourism: The Newest of Niches. *Tourism Recreation Research*, 31(1), 99-102.
- Edey, C. (2002). Bumrungrad Hospital: Five star Healthcare in Thailand. *Thailand Opportunities*, 1(7), 76-78.
- Evans, C. & Evans, L. (2009). *Bangkok & Beyond: Adventures in Thailand*. USA: Hunter Publishing, Inc.
- Google Map. (2017). Nana Area. Retrieved July 29, 2017 from <https://www.google.co.th/search?q=nana+area+bangkok&npsic=0>.

- Goossens, C. (2000). Tourism information and pleasure motivation. *Annals of Tourism Research*, 27(2), 301-321.
- Gotham, K. F. (2002). Marketing Mardi Gras: Commodification, Spectacle and the Political Economy of Tourism in New Orleans. *Urban Studies*, 39(10), 1735-1756.
- Gray, M. (2000). The political economy of tourism in North Africa: comparative perspective. *Thunderbird International Business Review*, 42(4), 393-408.
- Gu, Z. (2004). Macau gaming: copying the Las Vegas style or creating a Macau model?. *Asian Pacific Journal of Tourism Research*, 9(1), 89-96.
- Hussain, Zakir. (1982). *The Silent Minority: Indians in Thailand*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Jafari, J. & Scott, N. (2014). Muslim world and its tourism. *Annals of Tourism Research*, 44, 1-19.
- King, Ross. (2011). *Reading Bangkok*. Singapore: National University of Singapore.
- King, Ross. (2017). An accidental Bangkok theme park. *Tourism Geographies*. USA: Routledge Taylor & Francis Group.
- King, Ross and Varavan, M.R. Pumin. (2017). Hidden Heritage (2): Sukhumvit 71. In: *Heritage and Identity in Contemporary Thailand*. Singapore: NUS Press.
- Leheny, D. (1995). A political economy of ASIAN sex tourism. *Annals of Tourism Research*, 22(2), 367-384.
- Liu, J. (2005). Tourism and the value of culture in regions. *The Annals of Regional Science*, 39, 1-9.
- Medina, L.K. (2003). Commoditizing Culture Tourism and Maya Identity. *Annals of Tourism Research*, 30(2), 353-368.
- Noree, T., Hanefeld, J., Smith, R. (2016). Medical tourism in Thailand: a cross – sectional study. *Bull World Health Organ*, 94, 30-36.
- Parsiyar, A. (2009). Medical tourism: the commodification of health care in Latin America. *Law and Business Review of the Americas*, 15(2), 379-404.
- Pielichaty, H. (2015). Festival space: gender, liminality and the carnivalesque. *International Journal of Event and Festival Management*, 6(3), 235-250.

- Poolthupya, Srisurang. (2008). Indians in Thailand. *Rising India and Indian communities in East Asia*. Edited by Kwsavapany, K, Mani, A and Ramasamy, P. Singapore: Institute of southeast Asian studies.
- Porananond, P. (2015). Tourism and the transformation of ritual practice with sand pagodas in Chiang Mai, Northern Thailand. *Tourism Review*, 70(3), 165–178.
- Pornphol, P., Naveevong, C., Chittayasothorn, S. (2015). A Cloud- Based Management informantion System for Medical and Wellness Tourism. *International Journal of Innovation, Management and Technology*, 6(6), 378-382.
- Rimmawi, H.S. and Ibrahim, A.A. (1992). Culture and Tourism in Saudi Arabia. *Journal of Cultural Geography*, 12(2), 93-98.
- Rojek, C. and Urry, J. (1997). *Touring Cultures*. London: Routledge.
- Sandhu, K.S and Mani, A. (1993). *Indian communities in Southeast Asia*. Singapore: Times Academic Press.
- Sidhu, Manjit.S. (1993). *Sikhs in Thailand*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Staiff, R & Bushell, R. (2003). Heritage interpretation and cross – cultural translation in an age of global travel: some issues. *Journal of Park & Leisure Management*.
- Sundstrom, M, Lundberg, C, Giannkis, S. (2011). Tourist Shopping motivation: go with the flow or follow the plan. *International Journal of Quality and Service Sciences*, 3(2), 211–224.
- Urry, J. (1990). *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies*. London: Sage.
- Urry, J. (2002). *The Tourist Gaze*, 2nd ed. London: Sage.
- Wang, U and Bramwell, B. (2012). Heritage protection and tourism development priorities in Hangzhou, China: A political economy and governance perspective. *Tourism Management*, 2012, 988-998.
- Wong, I. A, McKercher, B, and Li, X. (2014). East Meets West Tourist Interest in Hybrid Culture at Postcolonial Destination. *Journal of Travel Research*. 2014, 1-8.

Field-trip of Primary School Children at Heritage Place

Walairujee Wichienthawee¹

thepooh239@hotmail.com

Abstract

This study investigates learning experiences of school children (G4 – G6) studying in Nakhon Ratchasima Province who attended school field trip to the Phimai Historical Park (PHP), the biggest Khmer Sanctuary in Thailand, which is a popular tourist attraction and important learning resource for school children. It is focused on what and how young children learn from their informal education and field trip.

Significant interpretation objectives and suitable knowledge themes for young learners are examined in order to establish heritage understanding including lifelong learning as it is emphasized in the Reform of National Education system of the 15-year Free Education. The picture of how the school children were prepared for their historical site visit was established in order to understand the value, extent and effectiveness of the learning experience. School curricula and texts about Phimai and related topics were interrogated.

The research method is based on empirical surveying, observation and in-depth interviewing to explore the learning experiences during the visits by students to the PHP. Evaluations were obtained from responses to surveys.

The study uncovered large numbers of positive results, providing direction for how to arrange young learners for historic site visits. Both teachers and students mentioned that Social Studies, especially History, provided the main themes for the field trips. However, although the school field trips would benefit students learning in

¹ PhD. Candidate in Architectural Heritage Management and Tourism at Silpakorn University

the classroom, the data showed that the teachers were limited in recognizing their role in connecting the field trip with the school curriculum and the lessons provided.

The structure of the field trips was guide-centered. A worksheet provided by the school was only a task for students to submit in relation to the site visit. A demonstrable communication gap between teachers and guides about effective interpretation for children was observed. This gap, and the limited involvement by some teachers in interpretation, limits the effectiveness of the learning experience for some students.

Keywords: field-trip, primary school children, heritage place

Introduction

According to the National Education Act 1999 (Minister of Education (MOE), 1999) proclaimed “Lifelong education for all” (EFA) as the base guiding principle and the goal of the education system in Thailand. The significant part of this reform was to concentrate on less teaching but more learning. The National Education Development Plan of the Ministry of Education (2012 – 2016), moreover, proposed not only learning and literacy among children and adults as the major concern of the government but also lifelong learning as the significant skill, focusing on knowledge, skills and attitude. Informal education is one of three types of education which are the heart of education reform. It allows the

learners to learn by themselves in accordance with their interests, readiness, potentialities and opportunities from person society, media, environment and other resources such as libraries, museums, community learning network and so forth. Community centers serve as venues where informal education activities are organized to provide occasions for learning to read and write (UNESCO, 2015). These provisions distinctively point that for achieve EFA goals, it is necessary to mobilize resources from all parts of society to serve education for all.

Phimai Historical Park (PHP), announced as the National Historical Park in 1989, is the largest Tantrayana Buddhist Khmer Sanctuary in Thailand. It is located on the Upper Mun River Valley, found

plenty of the important prehistoric and historic archaeology sites, in Nakhon Ratchasima Province. This place is the significant tourist attraction in the Northeast of Thailand, obtaining almost 300,000 visitors each year. Approximately 33% of visitors are school children from all around country.

This research aims to examine the responses of the school children gained from their visit to PHP which limited to the school curriculum and textbook subjects about Phimai. The value of the site's interpretation from young children was considers.

Integration between education and field trip

In a traditional and didactic approach, 'learning' is synonymous with 'scholarship' or 'knowledge'. Educational processes are designed to enable the transfer of knowledge from teachers to students. Facts and information are highly focused and taught. Increasing verbal knowledge is the objective of learning which is limited to the written and spoken word. Teaching methods are cognitive rather than experiential. Students' minds

are separated from their bodies. Schools are perceived as places of serious study. The students are kept away from the world. The results show many failures (Hooper-Greenhill, 2007).

In the modern world, economic growth has raised the value of education and increased the access of children and adults to high quality and effective education. Modern education reforms have been increasingly driven by a growing understanding of what works in education and how to go about successfully improving teaching and learning in schools since the late 20th century. In Thailand, education reform was started in 1999. Constructivism was one of main education theory that was used. This theory suggests that learners construct knowledge out of their experiences. Usually, humans generate knowledge and meaning from an interaction between their experiences and their ideas. It is known as the learning by doing approach. Since then, the paradigm shift of Thai Education has changed from teacher-centered to student-centered learning.

The Council of Learning Outside Classroom (2006) defines outside-classroom learning as the use of places other than the classroom for teaching and learning which are often the most memorable learning experiences, and help children to make sense of the world around them by making links between feelings and learning. They stay with us into adulthood and affect our behavior, lifestyle and work. They influence children's values and the decisions they make. They allow them to transfer learning experienced outside to the classroom and vice versa (The Department for Education and Skills, 2006). In 2007, a field trip at least once a year is one of four activities to promote quality improvement among students of the 15-years free education policy of the Thailand Ministry of Education (MOE), (MOE, 2009). Learning out-of-classroom or the field trip is a kind of education differing significantly from learning in the classroom in terms of learning, the teaching methods, and the goals. It usually focuses on skills and affective learning instead of cognitive content (Rogers, 2011). Interestingly, it is about

what and how students have learned or experienced during the trip visit.

Consideration of the Phimai Historical Park as a place for learning or educational site could assist in understanding history, art and the sense of pride and heritage awareness in children. Heritage interpretation is an educational activity which aims to reveal meanings and relationships through the use of original objects or a mission-based communication process that forges emotional and intellectual connections between the interests of the visitors and the meanings inherent in the resource. Tilden (1977) suggested that *"interpretation addressed to children should not be a dilution of the presentation to adults, but should follow a fundamentally different approach. To be at its best it will require a separate program."* Therefore, museums, galleries and heritage sites should provide an appropriate interpretation for them. Although there are many researches and successful interpretative methods for children in museums and galleries all around the world, in Thailand, there is still a lack of research about

interpretation and evaluation at museums, galleries and heritage sites for school children. This paper intends to evaluate what and how school children learn or experience during their field trip visit at Phimai Historical Park.

Objective and Research questions

From the pilot study, the results showed that the majority group of young visitors at PHP was the primary school children. This group was, then, considered and random selected at the site as the sample of this research. The study was to examine the learning of primary school children (G 4 – G6) in Nakhon Ratchasima Province from their

visit to PHP and to explore the existing curricula and school texts about PHP and related topics. The research questions were: (1) What do students experience on a historic site visit? and (2) What does the curriculum and school text mention about PHP?

Method

Population and Sample

Population

The population was primary school children (G4 - G6) at the age of 9-14 years old in Nakhon Ratchasima province who visited PHP in 2013, as shown in Table 1.

Table 1: The Number of school students who visited PHP in 2013

Grade	Numbers of school students (persons)
G4 – G6	17,897

Source: Phimai Historical Park Office, 2013

Sample

The sample was calculated by using the formula of Taro Yamane (1967). The result of sample number was 392 students.

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

n = sample
N = Population
e = allowable error at 5%

$$n = \frac{17,897}{1 + 17,897(0.05)^2}$$

$$n = 392$$

The sample size, 392 of school children out of the whole population of 17,897 respondents, would therefore be the lowest acceptable number of responses to maintain at 95% confidence level. Dealing with young children, the number of sample size, 663 respondents, had been increased to compensate for nonresponse. To get the data, survey forms were used for asking school children and teachers to complete. Survey forms of school children were divided into three sections; pre-trip preparation, school children's contentment and personal general information. Another was teachers' survey forms, composed of four sections; pre-trip preparation, during-trip and post-trip activities, and personal general

information. When they finished the round visit, the researchers asked them to fill in the survey forms. To help who could not read well, all students completed the survey forms step by step at the same time while the researchers read or explained each question. The teachers were asked to complete the survey forms as well. It took about 10 minutes. Some of both groups were selected to the in-depth interview. During-trip observation and photos also occurred with permission from the teachers and the PHP officers. Only the completed survey forms were calculated. The descriptive statistics were run for frequency distributions and categorical percentages

Results

Observation during-trip at PHP

The overall figures during the visit showed that all of them went to PHP by bus in both morning and afternoon. They spent about 40 minutes to 1 hour for their visits. The structure of the visits was guide-centered by guide who were the officers or trained young volunteer guides from Phimaiwitaya school (Figure 1a). Information of the place were explained such as history, architectures, arts, sculptures including its significance. Local legend, Phajit - Oraphim, was sometimes told as well. Asking simple question was used for the interaction between the guides and students. It was also used to attract their attention.

From the guides' perspective, the numbers of students affect the conduct of the groups. It was efficient if the numbers were not more than 50 persons per round. Only some teachers followed

the groups while the others waited in front of the site. In cases where school had large numbers of students and the teachers did not follow the groups, it was problematic. The guide solved these problems by summarizing the information of the place in brief at the starting point otherwise the students would not catch any information. The numbers of visitors who followed until the end usually were about 20 persons.

The task-oriented activity was mostly worksheets asking about history of PHP. They were sometimes included open-ended questions. The answers could be easily found from the explanation and the signage (Figure 1b). At the end of the round trip, the groups spent about 10 minutes completing the survey forms. After that, the students had a short time to explore the place or the information center where was usually skipped.

Figure 1: (a) Guide-centered structure (b) Students

Results of the survey forms

Number of the survey forms, random collected at PHP, were 663 of students and 59 of teachers from eleven schools. The completed ones, 571 of students (86.1%) and 42 of the teachers (71.2%), were calculated.

Personal information of respondents

Students

The personal information of the primary school children was analyzed into four categories; age, school

grade, gender and school type (Table 2).

The three largest groups of students were at the age of eleven (37.8%), twelve (29.9%), and ten (26.8%), respectively.

The category of school grade was grade 6 (38.0%), grade 5 (36.1%) and grade 4 (25.9%), respectively.

The number of the girls (56.4%) was slightly more than that of boys (43.6%). More than three-quarter of them came from public schools (77.9%) rather than private schools (22.1%). All of them studied in schools that teach the Thai curriculum.

Table 2: Personal information of the students (n =571)

Characteristics	Number of students	%
Age		
9	20	3.5
10	153	26.8
11	216	37.8
12	171	29.9
13	10	1.8
14	1	0.2
School grade		
Grade 4	148	25.9
Grade 5	206	36.1
Grade 6	217	38.0
Gender		
Male	249	43.6
Female	322	56.4
School type		
Public school	445	77.9
Private school	126	22.1

Teachers

Personal information of the teachers was also analyzed. They were divided into four categories; age, teaching grade, gender and teaching experience (Table 3 and Figure 2). The three largest groups of teachers were in the range of twenty-one to thirty years of

age (35.7%), forty-one to fifty (28.6%), thirty-one to forty (26.2%), and fifty-one to sixty (9.5%), respectively. Most of them taught in G 4 – G6 (69.1%). Others taught in K 1 – 3 (14.3 %), G 7 – 9 (9.5%) and G 1 – 3 (7.1%), respectively. The teachers who taught in other grades joined and helped them to facilitate the field trips where

there were large numbers of students. The majority of teachers were women (88.1%). Nearly half of the teachers had teaching experience over 15 years (43.9%). Others were in the range of 1 – 3

years (26.8%), 4 – 6 and 13 – 15 years (7.3%), and 7 – 9 years (2.4%), respectively. This implies that they were quite experienced teachers.

Table 3: Personal information of the teachers (n =42)

Characteristics	Number of teachers	Results (%)
Age		
21 – 30	15	35.7
31 – 40	11	26.2
41 – 50	12	28.6
51 – 60	4	9.5
Over 60	0	0
Teaching grade		
K 1- 3	6	14.3
G 1- 3	3	7.1
G 4 - 6	29	69.1
G 7 - 9	4	9.5
Gender		
Male	5	11.9
Female	37	88.1

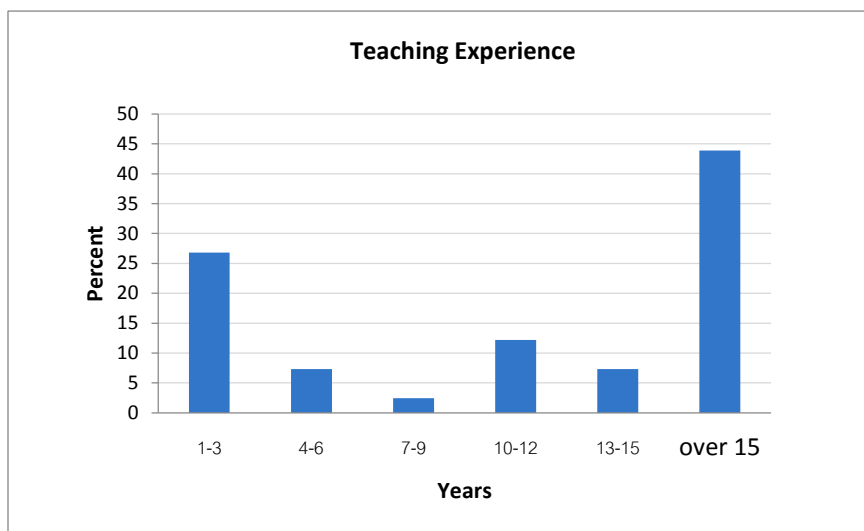

Figure 2: The teachers' teaching experience

Trip Preparation

Pre-trip preparation

The purpose of pre-trip preparation was asked to the students and teachers. Five categories about what the teachers had told the students before the field trip were asked; destination, objective, activities, topic and worksheet. The results indicate that all of them knew where the destination of the field trip was (Figure 3). With reference to the objective and the topic of the field trip, although nearly all of the teachers stated that they told the students (97.6%), around three-quarter of the students could recognize them (69.0% and 77.1%, respectively). The field trip activities were prepared by

most teachers (88.1%) while only half of the students remembered it. In addition, not all of the teachers prepared worksheets for students (83.3%).

Almost of the field trip fees came from the government and schools (94.9%) which was under the 15-year Free Education with Quality Policy of 2009. The open-ended questions revealed that there were several teacher motivations choosing the PHP as one of their destination. The important ones were the long history of the place, and the outstanding Khmer stone architecture, arts, sculptures, and landscape including easy access. Some teachers mentioned that the students would learn in the

authentic place which had never happened in the classroom and it was more effective than listening to others or reading books. Only one of them, however, related these field trips with the school curriculum.

Concerning knowledge, teachers thought history was the main theme that students would gain knowledge about when visiting the PHP. Architecture and arts, and sculpture

themes were the second and the third priority. Significance was less important when visiting the site. The other two themes were related to Cambodia and related to other countries. Surprisingly, the teachers thought that local legend was the least important. In contrast, most of the students said that they enjoyed and were impressed when the guide told them about the story of the local legend, Phajit – Oraphim.

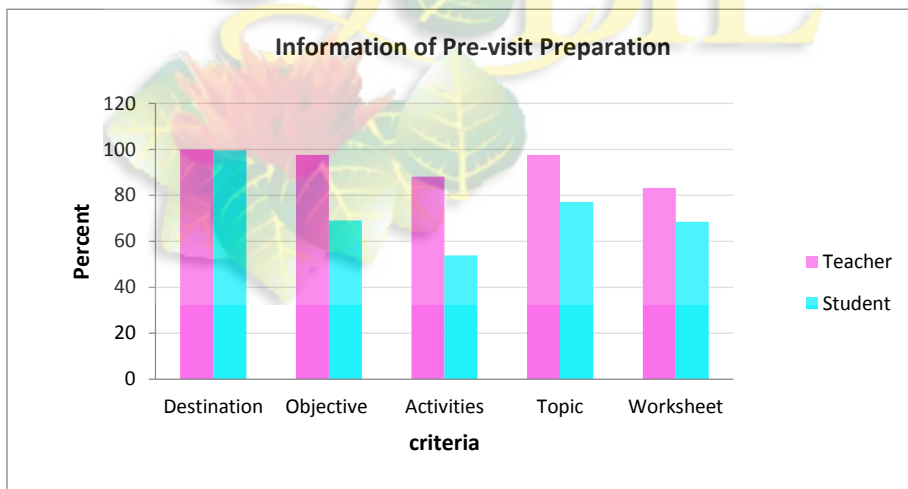

Figure 3: Information about pre-trip preparation

During trip activity

As mentioned above, the structure of the field trip was guide-centered by the officers of the PHP and/or sometimes trained young guides.

One round of the visit was about 40 minutes to 1 hour. With regard to the content, the teachers did not ask for specific themes or information related to their curriculum and/or lessons. On the

other hand, the guides did not know exactly what the curriculum or lessons of each school were as well. The content or information presented to the school groups was mostly up to the guides. There were big gaps between institutions. Some teachers followed the groups but others waited in front of the site. The interview revealed that they got bored doing many revisits to the same place and listening to the same information.

In addition, the observation revealed that worksheets were the only field trip task prepared by the teachers. The close-ended questions were about the simple information of the PHP, for instance, ‘who was the founder of the PHP?’, ‘when was the PHP built and by whom?’. The open-ended questions were sometimes available. The students were able to share their experiences and feelings. A blank page was occasionally provided for drawing or writing. During the trip, students were also interested in the signage including the one written about do and don’t behaviors. The parents who joined the field trip also helped their children to complete the worksheets.

The route at PHP comprised of ten stations (Figure 4), beginning with gathering students at Phlab phla Pleuang Khreung where the first station was. The guides introduced themselves and usually asked questions about PHP in order to check the students’ prior knowledge. The guides then explained the general content of each station in brief to the groups such as history, architecture, arts and sculptures, the meaning of the buildings, construction and restoration. Before going into the outer enclosure, group photos were often taken at the *Naga Bridge*, the 2nd stop (Figure 5). The students were excited when they crossed the *Naga Bridge*, travelling from the human world to the god’s world. The 3rd station was the outer southern *gopura* where the composition of the door frame was explained, such as the lintels and the columns and especially the stone carvings. Going into the *gopura*, the massive pillars and the two different kinds of sandstone, white and red one, were introduced. The guide invited the groups to look at the holes on the massive pillars and on the floor, and then

asked questions about what these holes were used for. Some brave students guessed while others discussed it with their friends and/or teachers. The different kinds of sandstone were in different positions, such as the door and

window frames, together with the massive pillars made of white sandstone, which is better and stronger in quality while the roofs and the walls were made of red sandstone.

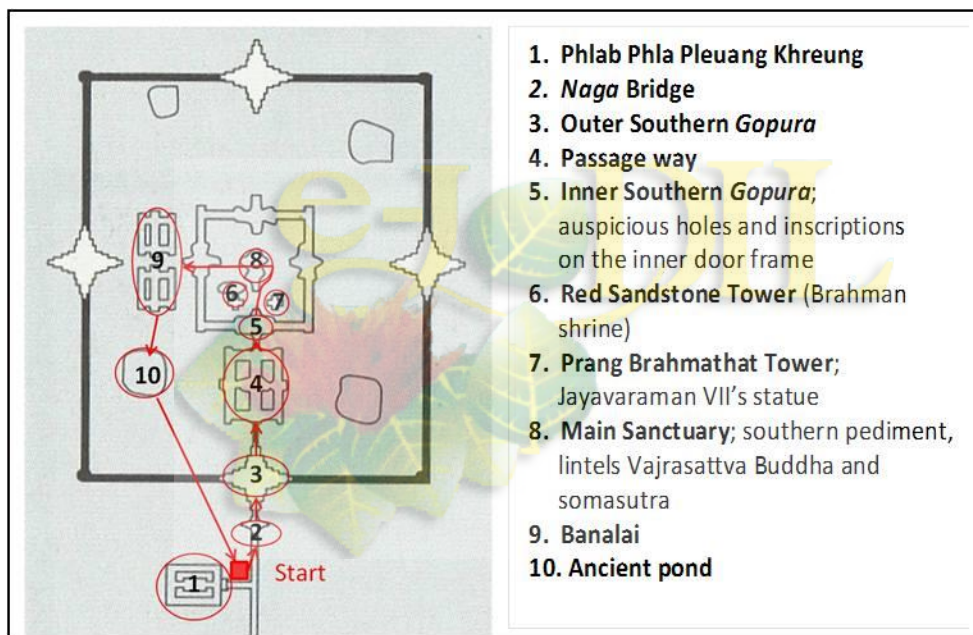

Figure 4: Historical route at the PHP

Figure 5: Taking a group photo at the *Naga Bridge*

The outer *gopura*, the passage way and the second enclosure were the 4th station (Figure 6). By observing, the students were impressed by the space. This landscape was one of the popular scenes that students took both individual and group photos of. They then moved into the inner *gopura*, the 5th station, where they would find the auspicious holes and the ancient Khmer inscription. Entering the central courtyard, three buildings lay ahead, the Brahman Shrine (the 6th station), the Prang Brahmthat Tower (the 7th station) and the main tower (the 8th station). In this zone, the remarkable information of the PHP, which faces to the south of the main tower, and the southern pediment carved

the Shiva *Nataraj* scene appeared in front of the groups. Afterwards, the guide took the group to the east of the main tower in order to explain the construction, function, decoration and shape of these buildings, Prang Brahmthat tower and Brahman Shrine including the eastern main tower. The highlights were the five *shikara* layers of the main tower with artefacts and the Jayavarman VII's statue (replica) enshrined in the Brahmthat Tower. Interestingly, each building is made of the different kinds of sandstone; white sandstone for the main tower, red sandstone for the Brahman Shrine and laterite for the Prang Brahmthat Tower. While the guides were conducting the groups, the students sometimes wrote

the answers to the questions, took photos, read the signage and talked to their friends and teachers. If the students did not look at the information, simple questions were asked by the guides.

Prior to going inside the main tower, the groups sometimes could take a rest in the shade for about 5 minutes while the guides were having conversations or giving an opportunity to teachers or students who wanted to ask questions. Inside the main tower, the students were introduced to three compositions of the building; *mandapa*, *antarala* and *garbhagrha*. The last one is where the significant Buddha Image is enshrined. Looking up at the upper part of the *garbhagrha*, the restoration evidence of the main tower, concrete beams, can be seen. To emphasize the Mahayana Buddhist sanctuary of the PHP, some of the lintels around *garbhagrha* were introduced. Moreover, *somasutra*, the conduit on the floor, was also mentioned.

The groups then shifted to the western exterior of the main tower to see the Ramayana scenes depicted on the lintels and the pediments. Although the students did not know about the depicted scenes such as the scene of constructing the causeway to Lanka or the scene of the bound Rama and Lakshmana with the Nagabas arrows, they still felt familiar with the names of Rama, Sita, Lakshmana, *garuda* and the group of monkeys. The next stop was the Banalai, (the 9th station) situated in the western exterior at the inner *gopura* and then the ancient pond, the last station (the 10th station). The students were brought back to the starting point to complete the survey forms for 10 minutes with the help of the guides and the researcher who read and explain the questions step-by-step. After completing the survey forms, the students had a short free time to explore the place, read the signage, finish their worksheets and visit the information center

Figure 6: Passage way, the second enclosure and three towers

In addition, the field trip of each school did not visit only the PHP but also other places, shown in Table 4. The Phimai National Museum, Sai-nagan (a huge Banyan tree) and Arts of Museum (3 D Art gallery) were popular choices for the teachers. The reasons were that these places are situated in the same area in Phimai District. Baan Tamprasat (an archaeology site) is not far from the PHP as well. Wat Salaroi and Samrit field are related to the history of Thao Suranaree, a heroine of Nakhon Ratchasima Province. Wat Phalakroi is famous for the sculptures of immoral people. The science center focuses on astronomy. Other destination was the Nakhon

Ratchasima zoo where was the most interesting place for children, especially ocean park section. Field trips were thus used to enhance the students' experiences in many aspects which sometimes were not related to the school curriculum and/or lesson. Many destinations of field trip, moreover, resulted in too exhausted children.

Post-trip activity

Open-ended question was asked by teachers as a post-trip activity and assessment. The results show that the teachers can be classified into two groups; one who had post-trip activities and the other who had no post

trip activity. The activities mentioned by the first group were the students' summarizing their field trip experience in term of reports and mind mapping. A presentation in front of the classroom allows the sharing of student experiences and/or conclusion of the information

which the students acquired from the field trips. The assessments were mostly from worksheets and/or the observation of the student behavior during field trips. Some of them did include the writing of reports, mind mapping and presenting in front of the classroom as well.

Table 4: The destinations of school field trips

	Destination
1	The PHP, Sai-ngan (Huge Banyan tree), Arts of Museum, Wat Salaloi
2	The PHP, Sai-ngan (Huge Banyan tree), Baan Tarnprasat (archaeology site)
3	The PHP, Arts of Museum (3D art gallery), Science Centre of Education
4	The PHP, Phimai National Museum, Wat Salaloi, Samrit Field
5	The PHP, Phimai National Museum, Baan Tarnprasat (archaeology site), Sai-ngan (Banyan tree), Samrit Field
6	The PHP, Phimai National Museum, Sai-ngan (Banyan tree)
7	The PHP, Wat Baanrai, Wat Parlagroi
8	The PHP, Phimai National Museum, Baan Tarnprasat (archaeology site), Arts of Museum, Sai-ngan (banyan tree), Samrit Field
9	The PHP, Arts of Museum
10	The PHP, Nakhon Ratchasima Zoo
11	The PHP, Phimai National Museum

Interpretation at PHP

The interpretation of the PHP was provided not only by the guided tours but also by brochures in six

languages: Thai, English, French, German, Chinese and Japanese; and signage in two languages, Thai and English. At the information center, prehistoric tools and

artefacts found during the archaeological surveys are displayed (replicas), for instance, Phimai Black bowls, metal tools and the inscriptions from Bor E Ka. Some information about the PHP from both the pre-historical and historical period is presented as exhibits in the ‘tracing the past of Phimai’ theme. Simple questions about the PHP included the following; What is the purpose of Prasat Phimai?, Who built Prasat Phimai?, What is the Khmer Prasat? and Where is the biggest Mahayana Buddhist Sanctuary in Thailand?. The late pre-historical settlements of the ancient people are labelled including the nearby archaeology sites such as at Ban Non Wat, Neon U-Lok, Non Sung District, in Nakhon Ratchasima Province. The information of historical periods started with the assimilation of Dvaravati civilization during the 7th – 10th centuries BE from central Thailand in this area, especially Buddhism. In the 11th – 13th centuries BE, the settlements was conquered by the King of ancient Khmer and then the town of Vimaya was established as the center of political power. The golden age of Phimai was during the 12th – 13th

centuries BE during the reign of King Jayavarman VI, the pioneer king of the Mahidharapura dynasty. Several pieces of evidence are shown that Phimai was his important administration center. The decline of the ancient Khmer Empire in this region was during in the Ayutthaya period and the Phimai was ruled by the king of Ayutthaya (Figure 7).

Others aspects are exhibited, for example, the construction of the Khmer sanctuary; the map and list of the ancient Khmer sanctuaries in Northeastern Thailand; the royal road from Angkor to Phimai as well as the VDO presentation of the PHP’s restoration by using the anastylosis method. Some of the Thai and English books such as guide books about the PHP, Khmer sanctuaries and other attractive sites in Thailand are available for sale. Unfortunately, the visit to the information center was usually skipped for the school groups because of the large numbers of students in each group and the limit of visiting time. Although some of them came in and saw the exhibits, they hardly understood this information without the facilitation of interpreters. However, except for the

guided tour, specific interpretations and activities for visitors of different ages are not provided at the PHP.

Figure 7: (a) information center at the PHP (b) Exhibits display in the information center

Curriculum and school texts

The following question was asked to both the students and the teachers: which topics about PHP did you learn or know about before this visit? The results are showed in Figure 8. The topic with the highest number of selections both the students and the teachers was history (22.8% and 19.3%, respectively). There were slight differences between the results of the students and the teachers. For the second topic, teachers focused on significance (17.8%) rather than arts and sculptures (9.9%) which was

different for the students (13.7% and 15.4%). Architecture and conversation were chosen by teachers at 11.9% while for students, architecture was 13.0% and conversation 9.7%. However, the students were more interested in the local legend – Phajit- Oraphin – than the teachers, scoring 12.6% and 8.9%, respectively.

Not surprisingly, the teachers and students could link PHP, the biggest Khmer sanctuary in Thailand, with Cambodia (8.9% and 9.3%, respectively). They knew about Angkor Wat. In addition, the Khmer language is still used to

communicate in daily life by Thai people in the Northeast of Thailand such as in Buriram, Surin, and Sisaket provinces. However, due to the relationship between the PHP and other countries except Cambodia, although this topic was the lowest number by the teachers (7.9%) and students (6.5%), they still recognized it. However, what exactly linked them together was not clear. The in-depth interview of the teachers revealed that it was probably because

Thailand has joined the ASEAN Economic Community (AEC) in 2015. This affected school education. The government announced that information about ASEAN has to be taught in the schools especially dress, greetings and tourist attractions. Some students were, therefore, able to remember the name of Borobudur and/or Prambanan Temple compounds, the famous Buddhist and Hindu temple Compounds in Java, Indonesia.

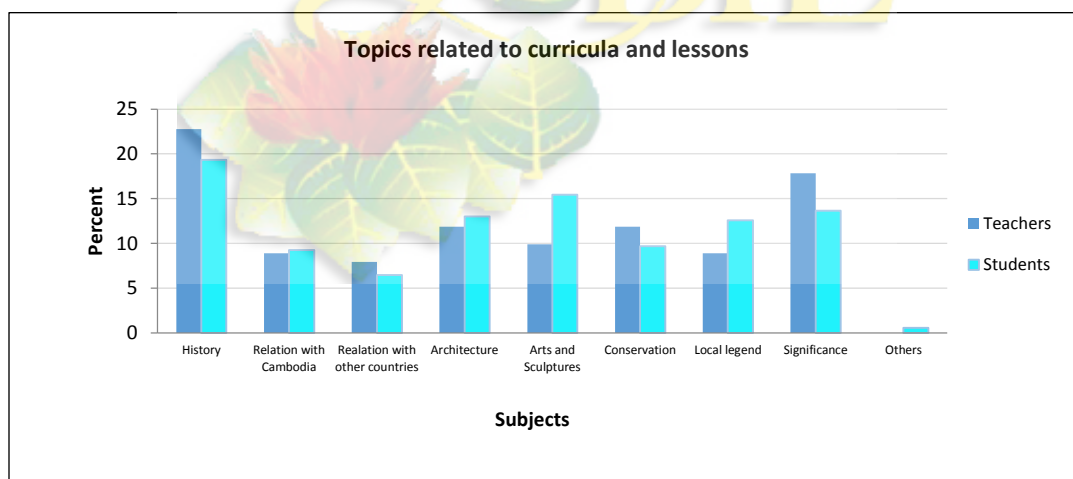

Figure 8: Topics were chosen by the students compared to the teachers

History is studied in-depth in the curriculum and school texts. According to the Basic Education Core Curriculum of Thailand (MOE, 2008), History is a part of Social Studies. The first

two topics of the core curriculum are able to be related to PHP, as illustrated in Table 5. The curriculum of upper primary children (G 4 – G6) is relevant to the construction of historical concepts such

as counting the time periods for G 4; investigating the historic development from the evidence and human beings in both prehistoric and historical periods in the local area for G 5; and explaining historical methodology and the influence of Indian and Chinese civilizations in Thailand and Southeast Asia for G 6. It is therefore appropriate for the teachers to arrange field trips that support learning History in their classroom as the prehistoric and historic sites and evidence from Phimai and the Upper Mun River have been found and studied by many researchers. To obtain the whole picture of this area, there is a national historical park (PHP), the national museum and archaeological sites in the region. Grade 4 students, for instance can learn how to count the time periods back to at least a thousand years. Grade 5 students are also able to study human evolution in Thailand. Grade 6 students can learn about the relationship between the PHP and ASEAN as well.

For the consideration of the teachers' opinions in terms of the links between field trips and the curriculum and lessons in the classroom,

teachers were asked the question 'Does the school have a curriculum related to PHP?'. The results indicated that more than half of them taught about PHP in the classroom (52%). The other two groups who had prepared curricula about PHP and who had no curriculum or lesson related to PHP are the same at 24% (Figure 9). The data showed that some of the primary teachers taught more than one subject. The teachers of the last group taught in other subjects, for example, Math, Science, and English and Thai language. Only one History teacher did not teach any topic related to PHP. This indicated that the knowledge of PHP has been structured by the teachers only with regard to history.

However, the teachers who prepared the curricula were given in-depth interviews by phone call. One of the teachers said that the PHP topic was in the school curriculum in order to focus on historic methodology and local history for Grade 5 students. She spent 5 periods teaching this topic (one period per week). In the first period, teacher introduced the PHP in brief, and then the students were divided into groups. Each group had to

gather information on different themes from several sources, for instance, newspapers, magazines, and the internet. The themes were about history, the setting, significance, architecture, arts and sculptures. The second period started with a VDO clip of the PHP. The students' activity was brainstorming in order to prepare a presentation in the third period. In the fourth period, the students did a quiz and the teachers gave them the information about the field trip preparation. The field trip at the PHP was in their last period. In their worksheets, six objectives of the field trip appeared; to provide integrated learning; to provide opportunities for out-of-school learning; to practice working in groups; to be able to apply prior knowledge with new experiences and use them in daily life; to establish and transmit a sense of awareness about Thai culture and wisdom; and to encourage lifelong learning. The expected learning outcomes were cognitive skills and attitudes and disadvantaged children had a chance to learn and experience out of the school. The other page was the schedule written by the students. After

the field trip, assessment was done by the teachers from the worksheets and from observations during the field trip, but they did not mention the post trip activity. However, the level of student contentment could have been asked in the classroom or individually.

Investigating the teachers' and students' experiences about PHP was also done by asking the question 'Have you ever been to PHP?'. The outcomes were that most of the teachers had been to PHP (83.3%) regularly with their families and schools (46.7% and 35.6%, respectively). The reason the other teachers had never been to the PHP was unclear because of the high percentage of 'other' choices chosen (71.4%). Almost half of the students have been to PHP (45.7%). A large number of them visited the PHP with schools (35.3%). Others went there with their families (21.2%). The main reason for ones who had never been to the PHP was that no one had organized a trip (Figure 10 - 11).

To discover the students' view of their prior knowledge about PHP, the students were asked the question 'Have teachers ever taught you about

PHP?’. The result showed that the largest group of the students answered they have learnt about PHP in their classroom (64.1%). 27.7% of them said that their teacher had not taught about PHP in the classroom but they knew about it from other sources. The other 8.2% did not have information about PHP. The results indicate that majority of students had prior knowledge about PHP before the field trip (91.8%) and almost half of them had visited PHP (45.7%) (Figure 12).

In addition, findings from the history school texts (G4 – G6), used all around the country, disclosed that both of Phimai and the Upper Mun River Valley were few mentioned. For example, the Upper Mun River regions, mentioned as prehistoric sites from the Iron Age, and Phimai including the PHP which have been developed since the ancient communities, were found in only

one teacher’s hand book. Angkor Wat and Prambanan temple compounds were included as the ASEAN tourist attractions.

Nevertheless, two Thai books on the stone sanctuary for young children have been found. Firstly, a cartoon book from the Phimai National Museum, sold only at the site, is about the construction of the stone sanctuary. The fundamental information about how the stone tower was built is described such as the plan, structure, materials, stone quarry site and the construction of the building (Figure 13). The other one is the stone sanctuaries in the Northeast. This book includes information about the remarkable stone sanctuaries such as Phimai sanctuary, Phnomrung sanctuary and Mueang Tum sanctuary. The clear pictures of the buildings’ section plan and the anastylosis method are also presented in this book.

Table 5: Core curriculum of History for G 4 – 6 related to subject matter in school texts Page 1/2

Core curriculum	Indicators*	Subject matter** (School text)
1. Understanding of the meaning and significance of historical times and periods; and the ability to avail historical methodology for systematic analysis of various events.	Grade 4 1. Count the time periods by decade, century and millennium 2. Explain the ages in studying the brief history of mankind. 3. Categorize the evidence used in the studying the historical development of the local area.	1. Count the time periods by decade, century and millennium. 2. The ages and evidence of the history of mankind - Prehistoric period - Historic period
	Grade 5 1. Investigate the historical development of the local area by using a variety of evidence. 2. Collect data from various sources in order to reasonably answer historical questions. 3. Explain the differences between truths and facts concerning the history of the local area.	1. Investigate the historical development of the local area by using a variety of evidence; - Statues - Temples - Tourist attractions - Etc.
	Grade 6 1. Explain the importance of historical methodology in making a simple study of historical events. 2. Present data from a variety of evidence in order to understand events of the past.	1. Learning the historical methodology from historical evidence; - Inscriptions - Archives - Documents - Etc.

Source: *MOE, 2008: 177 – 179.

** Kongchana , 2016a: 5; 2016b: 4, and 2016c: 16 – 20.

Table 5: Core curriculum of History for G 4 – 6 related to subject matter in school texts Page 2/2

Core curriculum	Indicators*	Subject matter** (School text)
2. Understanding of the development of mankind from the past to the present; realizing the importance of relationships and the continuous change of events, and the ability to analyse their effects.	Grade 4 1. Explain in brief the settling and development of human beings in the pre-historic and historic ages. 2. Cite examples of historical evidence found in the local area that show the development of mankind	1. History of human evolution in Thailand; - Prehistoric period - Historic period; - Before Sukothai - Sukothai - Ayutthaya - Rattanakosin
	Grade 5 1. Explain in brief the influence of Indian and Chinese civilizations on Thailand and Southeast Asia. 4. Discuss in brief the influence of foreign cultures on the present Thai society.	1. Brief explanation of the influence of Indian and Chinese civilization; - religion - language, - architecture - food
	Grade 6 1. Explain the present social economic and political situations of neighbouring countries. 2. Explain in brief the relationships of the ASEAN Group.	1. Neighbouring countries in brief (ASEAN)

Source: *MOE, 2008: 177 – 179.

** Kongchana , 2016a: 5; 2016b: 4, and 2016c: 16 – 20.

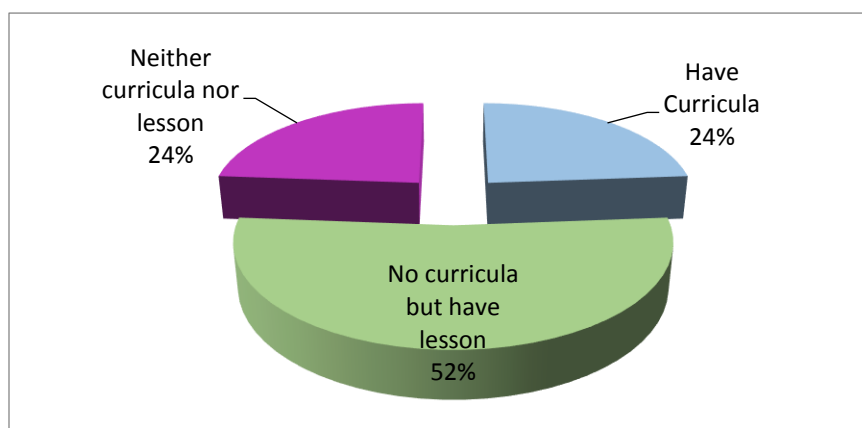

Figure 9: Number of the teachers who had prepared curricula and lessons connected to the field trip and school lessons

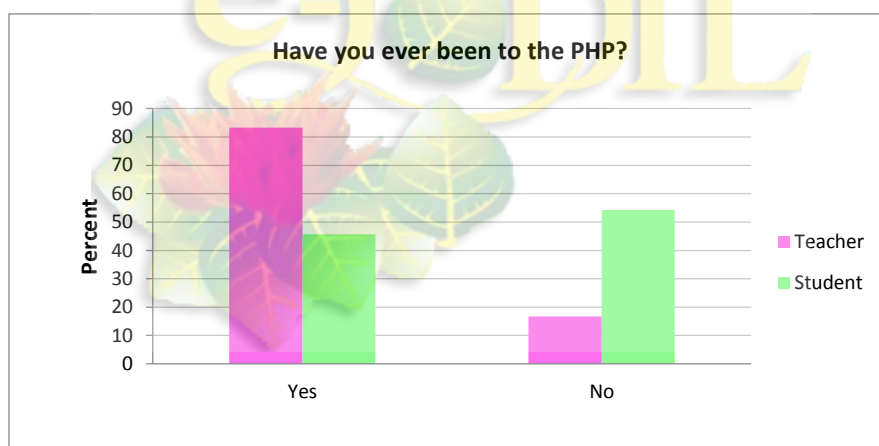

Figure 10: Numbers of teachers and students that have been to the PHP

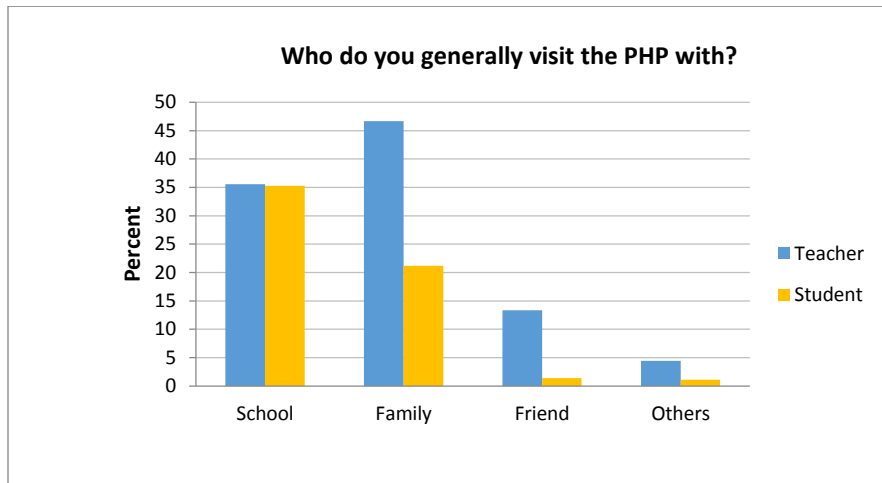

Figure 11: The people with whom teachers and students visited PHP

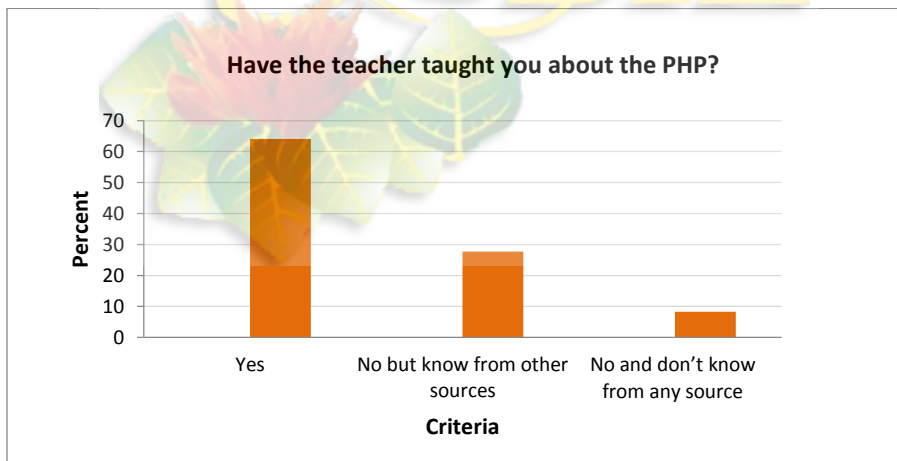

Figure 12: The number of students who learnt about the PHP before the field trip

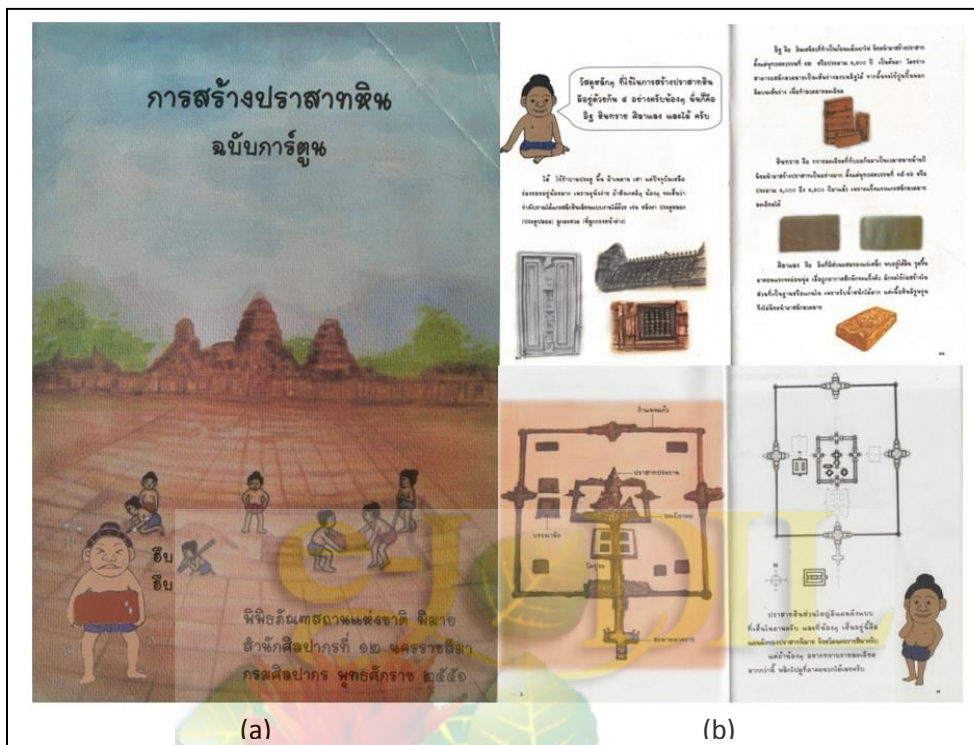

Figure13: (a and b) the cartoon book of the construction of the stone sanctuary

Source: Phimai National Museum, 2008.

Discussions

Trip preparation and interpretation for children

Learning from outdoor experiences has been proved to enhance learning in the classroom. The results discovered that the students seem to prefer activities more than merely holding documents, listening to guides or reading the signage. Although the explanations did not motivate learning the information about

the site, most of the students did enjoy the field trip. They mentioned that they had learnt and seen new things which they could not do in the classroom. Content related to the field trip that both teachers and the students mentioned focused on history.

With reference to the aspect of interpretation, there is a large gap between the teachers and the guides in that they have never communicated or

worked together to prepare and interpret appropriate information for children of particular ages. The teachers thought that it should be the role of the PHP to do the interpretation. On the other hand, the PHP do not know what the teachers and the students need for their field trip or information relating to the curriculum or lessons in the classroom. They thought that the guided tour is enough interpretation for every group. This shows that there is insufficient interpretation during the visit to the PHP. By observation, the guide explained what he/she thought would be interesting and what the students or visitors would like to know. Some information might be linked to the curriculum or the lesson in the classroom, but some might not. It is, however, important to mention that although teachers got bored when they listened to the same information many times they still failed to give any feedback to the PHP. Some of them solved this problem by waiting for the groups in front of the PHP under the shade.

Regardless of the explanation, the students did not get particular information about the PHP because of

the use of technical terms without giving details making it hard to understand even for adults. Interviewing teachers reveals that most of the information about the PHP came from the Phimai guidebook. The only task of the site visit was a worksheet prepared by the teachers often containing short paragraphs about each place and closed-ended questions such as ‘When was the sanctuary built and by whom?’ which the students had to complete. The students mentioned that they preferred worksheets with drawing rather than writing and/or answering closed-ended questions. The number of the students in each group, moreover, affected the concentration of students as well as the control of the groups. The larger the group of students, the less efficient was the learning. Usually there were not more than 20 persons who followed the guide until the end.

With regard to the survey and observation, it is clear that the existing interpretation for students at the PHP lacks effective interpretative material. Although the information center not only provides a timeline of the history relating to Phimai sanctuary, but also several

languages brochures. However, the student groups normally did not use these services because of the short time visit and the large number of students in each group. The students spend most of the time listening, looking, and writing the answers to their assignment so they did not have time to read the exhibits. Only a few students went into the information center and saw the exhibits. Unfortunately, they were hard to understand because the exhibits were not aimed at young children.

However, learning and education reform concerns people and organizations coming together to consider the educational task. An appropriate interpretation for young children at the PHP should be provided by cooperating with many institutions especially schools and the PHP. To be effective, cooperative planning and the design of interpretations should be covered in three stages; before trip, during trip and post trip. The interpretation should cover not only the structure of guide-centered tours but should provide materials and activities including assignments as well.

Curriculum and content

As previous mentioned, history was the core theme of the field trip at the PHP. A systematic activity which would promote learning history with effectiveness and meaningfulness of history teaching in Thailand was suggested by Pongvuthitham (2007). The content of this subject concerns the chronology of the events which is far from the learners' life, especially for young children. Most of it is abstract. The learners need to integrate critical thinking with historical imagination to construct historical concepts. Shaping the historical concepts by using interpretation and evaluation of the facts in the classroom is not enough. Adequate activities which come from the collaboration of teachers and students to choose appropriate ones would be more practical. The activities usually consisted of reading textbooks in the classroom, gathering information from several sources, exhibiting, site visits, and post-visit activities such as state performances and in front of classroom presentations. The evaluation is done by teachers, students and parents.

Nevertheless, the survey results revealed that the activities planned by the teachers were similar to those mentioned above. Three quarters of the teachers mentioned that the field trips were related to the curriculum and lessons in the classroom mostly in terms of history. For the construction of academic concepts, however, not only history but other subjects were not obvious as well. Firstly, the destinations of the field trips chosen by the teachers show that the teachers included many aspects. They were not aware of any specific goals of these visits. Some of them chose to visit places which were in the same area but involved different topics such as the PHP, Sai Ngam (huge banyan tree) and the 3D art gallery. Other teachers selected places that the students would prefer such as the zoo and the observatory. These results indicated that although these field trips have the potential to provide essential learning experiences, several teachers might not be aware of their role in the experience and might not take full advantage of this resource.

Many researchers have presented the role of teachers and the student with regard to field trip experiences. Griffin and Symington (1997) suggested that teachers used chiefly task-oriented teaching practices in their classroom and made little effort to connect topics and the museum. Storksdieck (2001) revealed that teachers were usually unaware of their role in tailoring their students' experiences during field trips. Kisiel (2005) also stressed that teachers might not have explicit goals for their visit and cannot connect the out-door experience to the classroom curriculum.

In a historical perspective, results from the interview, not only the students, but also the adults revealed that they got confused and could not relate the Phimai history with Thai History. There are various reasons which could explain this. For instance, during the reign of King Rama V (1868 – 1910), Siam was invaded by western countries. One of the policies transforming Siam as a modern country in order to protect the nation from being colonialised was the creation of unity in terms of Thai History which

could be divided into three periods; Sukhothai, Ayutthaya and Rattanakosin. The local histories, both prehistoric and historic, were disregarded. The outstanding history of this region is the development of the ancient communities around the Upper Mun River Valley including Phimai, from the prehistoric to the historic period for more than three hundred years as the agricultural and rock salt producing communities before the beginning of Thai history in the Sukhothai period. Unfortunately, the history of the ancient communities of the Upper Mun River Valley particularly the history of Phimai seems to be connected to the ancient Khmer Empire more than Thai History.

Additionally, the several destinations chosen by the teachers showed that they had many aspects to cover but did not recognize their significance. They did not try to construct the whole picture of the development or the history of this area so the students were unable to understand the history of Phimai. The students felt that Phimai was individual or isolated from Thai History. To get an overview of the local history of

this region, the information should be reinterpreted. Furthermore, the history of ASEAN especially Thailand and neighboring countries should be reconsidered as well because of the ASEAN Economic Community (AEC) which has been established to support the relationship and networks of ASEAN trade and production since 2015.

Conclusion

The study of field-trip of school children in Nakhon Ratchasima province at PHP showed that Social Studies especially History was emphasis. Guide-centered by the officers of the PHP and/or sometimes trained young guides was used as the structure of the field trip. Worksheets with simple questions were only tool prepared by the teachers. Most of the children had some information about PHP before their visits. Although the objectives of the field-trips were less related to the school curriculum school children showed the positive results of authentic places visits. Interpretation of young children needed to be improved with collaboration of all stakeholders.

References

- Griffin, J. and Symington, D. (1997). Moving from tasked-oriented to Learning Oriented Strategies on School Excursions to Museums. *Science Education*, 81, 763 – 779.]
- Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museum and Education: purpose, pedagogy, performance*. New York: Routledge. Taylor and Francis Group.
- Kisiel, J. (2005). *Understanding Elementary Teacher Motivations for Science Fieldtrips*. Retrieved June, 2016, from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/sce.20085/pdf>.
- Kongchana, P. (2016). *History texts for Grade 4*. Thailand: Institute of Development press.
- Minister of Education. (1999). *National Education Act 1999*. Retrieved March 4, 2016, from http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Thailand/Thailand_Education_Act_1999.pdf.
- Minister of Education. (2008). *The Basic Education Core Curriculum 2008*. Retrieved April 10, 2016, from: <https://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj8->
- Minister of Education. (2009). Implementation of 15-Year Free Education with Quality Policy. Retrieved March 3, 2016, from http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Thailand/Thailand_free_education.pdf.
- Phimai National Museum. (2008). Construction of the Stone Sanctuary. Nakhon Ratchasima: Joseph Card and Print Co.,Ltd.
- Pongvuthitham, S. (2007). *Evaluation of Interpretation: Outcomes for Children at Ayutthaya Historic City*. (PhD. Dissertation), Silpakorn University.
- Rogers, E. (2011). *Fieldwork: Assessment in outside-class environment*. Retrieved November 28, 2014, from https://www.academia.edu/4718441/Fieldwork_Assessment_in_outside-class_environment_Managing_the_Assessment_Process.
- Storkdieck, M. (2001). Differences in Teachers' and Students' Museum Field-trip Experiences. *Visitor Studies Today*, 4, (1), 8 – 12.

- The Department for Education and Skills. (2006). *Learning Outside the Classroom, Manifesto*. Retrieved September 25, 2015, from <http://www.lotc.org.uk/wp-content/uploads/2011/03/G1.-LOtC-Manifesto.pdf>.
- Tilden, F. (1977). *Interpretation Our Heritage*, 3rd ed. Carolina Press: Chapel Hill. The University of North.
- UNESCO. (2015). *Education for All 2015 National Review Report: Thailand*. Retrieved May 16, 2016, from <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002298/229878E.pdf>.
- Yamane, T. (1967). *Statistics, an Introduction Analysis*. (2nd ed.). New York: Harper and Row.

การพัฒนาระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนตามหลักสูตร
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการอาชีวศึกษา

Development of the Knowledge and Experience Evaluation System
in Transferred Education for Technical Diploma Curriculum of
Colleges under the Vocational Education Commission

บุหลัน เจนร่วมจิต¹

teacherbulan@gmail.com

วรรณดี แสงประทีปทอง²

ศิริพรรณ ชุมชุม³

คมศร วงษ์รักษา³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สร้างระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และ (2) ตรวจสอบคุณภาพของระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนที่พัฒนาขึ้น

วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะคือ ระยะที่ 1 สร้างระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาโดยใช้เทคนิคเดลฟาย กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญและคณะครูผู้มีความรู้ประสบการณ์ด้านการเทียบโอน ผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นด้านความ

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

² สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

³ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

เหมาะสมและความเป็นไปได้ของระบบ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย
ระยะที่ 2 ตรวจสอบคุณภาพของระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนที่
พัฒนาขึ้น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร หัวหน้างาน และครูผู้สอนของวิทยาลัยอาชีวศึกษานครราชสีมา
จำนวน 32 คน และนักเรียนนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ
(ภาคพิเศษ) รุ่นที่ 13 จำนวน 30 คน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นระบบประเมินผล
การเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนและแบบสอบถามเกี่ยวกับระบบประเมินผลการเรียนรู้จาก
ประสบการณ์เพื่อเทียบโอน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการพัฒนาระบบ พบว่า 1) ระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน
ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการ
อาชีวศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ (1) งานเตรียมการ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ (1.1)
แผนดำเนินงาน (1.2) คุณสมบัติผู้ขอรับการประเมิน (1.3) คุณสมบัติของคณะกรรมการประเมิน และ
(1.4) งานกำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน (2) งานดำเนินการ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย
คือ (2.1) ส่วนนำเข้า (2.2) ส่วนประเมินความรู้และประสบการณ์และ (2.3) ส่วนรายงานผล (3) งาน
รายงานผล และ (4) งานนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงงาน 2) ผลการตรวจสอบคุณภาพของระบบ
ประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน พบว่า ผู้ใช้ระบบมีความคิดเห็นว่าระบบ
ประเมินผลการเรียนรู้ มีประโยชน์ ความเป็นไปได้ มีความเหมาะสม และมีความถูกต้อง อยู่ในระดับ
มาก

คำสำคัญ: ระบบประเมินผลการเรียนรู้ การเทียบโอน อาชีวศึกษา

Abstract

The objectives of this research were (1) to develop the knowledge and experience evaluation system in transferred education for technical diploma curriculum of colleges under the Vocational Education Commission; and (2) to verify quality of the developed knowledge and experience evaluation system.

The research operation comprised two stages. The first stage was the development of the knowledge and experience evaluation system in transferred education for technical diploma curriculum of colleges under the Vocational Education Commission with the use of Delphi Technique. The research informants were 17 experts and teachers who had experiences on transferring of learning outcomes in colleges under the Vocational Education Commission. The employed research instrument was a questionnaire on opinions toward appropriateness and feasibility of the system. Statistics employed for data analysis were the frequency, percentage, and mean, with the use of Delphi Technique. The second stage was the quality verification of the developed knowledge and experience evaluation system in transferred education. Research informants were 32 administrators, section heads and instructors of Nakhon Ratchasima Vocational College, and 30 purposively selected students of Vocational Diploma in Business Computer Program. The employed research instruments were the developed knowledge and experience evaluation system in transferred education, and a questionnaire concerning the developed knowledge and experience evaluation system in transferred education. Statistics employed for data analysis were the mean, and standard deviation.

Regarding results of the system development, it was found that 1) the developed knowledge and experience evaluation system in transferred education for technical diploma curriculum of colleges under the Vocational Education Commission was composed of four components, namely, (1) the preparation work which comprised four sub-components: (1.1) operational plan, (1.2) qualifications of the persons to be evaluated, (1.3) qualifications of evaluation committee members, and (1.4) the work of determining indicators and evaluation criteria; (2) the operational work which comprised

three sub-components, namely, (2.1) the input, (2.2) the evaluation of knowledge and experience, and (2.3) the reporting of outcomes which consisted of the outcome reporting work and the application of evaluation results for work improvement; 2) results of quality verification of the developed knowledge and experience evaluation system in transferred education showed that the system users had opinions that the developed system was useful, feasible, appropriate, and accurate at the high level.

Keywords: Learning outcome evaluation system, Transfer of experience, Vocational education

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาต้องให้ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ การบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา มิใช่ให้เรียนรู้เป็นส่วน ๆ เพราะความรู้แบบแยกส่วนจะนำไปสู่การกระทำแบบแยกส่วนทำให้เกิดการเสียคุณภาพและเกิดวิกฤติการณ์ขึ้น การศึกษาเรียนรู้จำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบเชื่อมโยงเป็นองค์รวม สามารถบูรณาการหรือเชื่อมโยงความรู้และนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต (ประเวศ วะสี, 2550, น. 176) การศึกษาที่ดีควรจะทำให้คนฉลาด เป็นคนดีและมีความสุข กระบวนการเรียนรู้ควรช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีเรียนและสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ที่แท้จริงนั้นไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในห้องเรียนเสมอไป ครูควรเปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนแบบใหม่จึงเป็นการเรียนตามความพร้อม ผู้เรียนสามารถเรียนได้ทุกเวลา เรียนที่ไหน สอบที่ไหน

เมื่อใดก็ได้(รุ่งแก้วแดง, 2545, น. 184) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 25 กำหนดไว้ว่าการจัดการศึกษานั้น รัฐต้องส่งเสริมจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ในอดีตที่ผ่านมามีคนจำนวนน้อยที่จะได้เข้าสู่การศึกษาในระบบได้ เนื่องจากการจัดการศึกษาในระบบมีข้อจำกัดหลายประการทั้งในด้านการขาดโอกาสและความเสมอภาคของประชาชน การขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาและค่าใช้จ่ายที่สูงของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน (สุนทร ยุทธชนะ, 2545, น. 1) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ตลอดจนเทคโนโลยีที่พัฒนาก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว และได้เข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ของมนุษย์สูงมาก สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ สามารถช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากที่กระจายกันอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ ได้รับรู้และเรียนรู้ข่าวสารข้อมูลได้อย่างกว้างขวาง

และทั่วถึง จึงเป็นที่มาของการเรียนการสอนที่ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องเดินทางมาเรียนกับครูผู้สอนโดยตรง (ทีศนา แชมมณี, 2550, น. 8) ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ หรือผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การเรียนการสอนในอนาคตจึงมีแนวโน้มเป็นการเรียนการสอนในลักษณะการฝึกอบรมหลักสูตรในระยะสั้น การกวดวิชา การชี้แนะ การให้คำปรึกษา การสอนทางไกลผ่านสื่อโทรทัศน์ การสอนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปและการสร้างความรู้โดยผู้เรียน

พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 ตามมาตรา 8 การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพให้จัดได้ใน 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาาระบบทวิภาคี สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาในหลายรูปแบบรวมกันก็ได้ แต่ต้องมุ่งเน้นการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีเป็นสำคัญ ทั้งระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ในสถานศึกษาเน้นการฝึกทักษะให้มีความชำนาญในด้านสาขาอาชีพต่าง ๆ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว สามารถนำความรู้และประสบการณ์ การฝึกทักษะไปประกอบอาชีพได้ ผู้เรียนที่สะสมผลการเรียนไว้ และผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน สามารถเทียบโอนผลการเรียนหรือประสบการณ์ด้านวิชาชีพ เพื่อให้ได้คุณวุฒิการศึกษาในหลักสูตรต่าง ๆ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการอาชีวศึกษา

กำหนด เป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษา ประชาชนทั่วไป หรือผู้พลาดโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งผู้ที่ต้องออกจากระบบการศึกษากลางคัน สามารถนำประสบการณ์การทำงานใช้ในการเทียบโอนผลการเรียน และสามารถเข้ารับการศึกษาศึกษาต่อในระดับ การศึกษาที่สูงขึ้นไป (Evan, 1990 อ้างถึงใน สุนทร ยุทธชนะ, 2545, น. 2) ในหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อเพิ่มวุฒิการศึกษา และยกระดับการพัฒนาฝีมือแรงงาน รวมทั้งเพื่อขอยกเว้นการเรียนในรายวิชาของสถานศึกษาที่เข้าเรียน

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ ได้กำหนดกรอบแนวทางการประเมินไว้ 3 ด้านได้แก่ ความรู้/ทักษะประสบการณ์และผลงาน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือขาดผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาชีพที่มีความรู้ความสามารถและเหมาะสมในการทำหน้าที่ประเมินความรู้และประสบการณ์ ผู้ขอเทียบโอนที่มาจากสถานประกอบการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาที่ขอเทียบโอน ปัญหาการติดต่อขอความร่วมมือกับสถานประกอบการบางแห่ง ส่วนกรรมการที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ ส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอน หรืออาจารย์จากสถาบันอื่นที่ได้รับเชิญมาเพื่อการเทียบโอนครูผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาชีพที่เป็นบุคลากรในสถานศึกษา ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นครูผู้สอนเพียงอย่างเดียวไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพที่มีส่วนสำคัญต่อการเทียบโอนประสบการณ์นั้น ๆ ส่วนวิธีการวัดและประเมินผลแตกต่างกันตามความรู้และความ

เข้าใจของคณะกรรมการของแต่ละสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดวิธีการประเมินและเกณฑ์ในการประเมิน ทำให้ขาดเกณฑ์การประเมิน ที่เป็นมาตรฐานเดียวกันและสามารถนำไปใช้ในทุกสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา การพัฒนาระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน จากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้มีระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยเน้นเป้าหมายที่การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษานอกระบบ และการจัดการศึกษาระบบทวิภาคี ตามพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 มาตรา 50 และมาตรา 51 สถาบันต้องจัดระบบการจัดการให้เอื้ออำนวยแก่ ผู้มีประสบการณ์ ผู้ผ่านการฝึกอบรมจากสถานประกอบการที่ได้รับการรับรอง ผู้เรียนที่สะสมผลการเรียนไว้และผู้ ที่ผ่านการอบรมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงานให้สามารถเทียบโอนผลการเรียนหรือประสบการณ์ด้านวิชาชีพ โดยจัดการศึกษาระบบทวิภาคีเป็นความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาอาชีวศึกษาและสถานประกอบการ ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์วิชาชีพมาเทียบโอนเป็นผลการเรียนและสะสมเป็นหน่วยกิตและนำไปใช้ประโยชน์ในการเข้าศึกษาในหลักสูตรที่สนใจได้ โดยระบบที่พัฒนาขึ้นมามีการจัดเก็บข้อมูลโดยใช้โปรแกรมจัดการฐานข้อมูลที่เหมาะสม ทำให้ระบบที่พัฒนาขึ้นมา สามารถนำไปใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้จาก

ประสบการณ์ของผู้ขอรับการประเมินได้อย่างถูกต้อง เชื่อถือได้ และมีความเหมาะสม นอกจากนั้นยังมีระบบสารสนเทศช่วยในการตัดสินใจ และเป็นประโยชน์ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
2. เพื่อตรวจสอบคุณภาพของระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนที่พัฒนาขึ้น

นิยามศัพท์

1. การเทียบโอนผลการศึกษา หมายถึง การนำผลการศึกษาและผลการเรียนรู้ ที่เป็นความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ชีวิตหรือจากประสบการณ์การทำงาน การเข้าร่วมกิจกรรม ชมรม กีฬา กิจกรรมทางศาสนา และสังคม การฝึกอาชีพ เกียรติบัตร รางวัล วุฒิบัตร ผลการเรียนรู้จากสถานศึกษาทั้งจากการเรียนรู้ในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย มาประเมินเข้าสู่หลักการเทียบโอนระดับใดระดับหนึ่ง ประกอบด้วย (1) การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ และ (2) การเทียบโอนผลการเรียนรายวิชา/กลุ่มวิชา

2. ระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน หมายถึง ระบบซึ่งประกอบด้วยงานย่อย ๆ ที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ (1) งานเตรียมการ ประกอบด้วย แผนดำเนินงาน คุณสมบัติผู้ขอประเมิน กรรมการประเมิน ตัวบ่งชี้และเกณฑ์ (2) งานดำเนินการ (3) งานรายงานผล และ (4) งานนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงงาน

3. การพัฒนาระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อแสวงหาสารสนเทศในการตัดสินใจ อย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ โดยพิจารณา และตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นของบุคคล จากประสบการณ์การทำงานหรือประสบการณ์ชีวิต เพื่อให้การรับรองคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบุคคล ในด้านความรู้และประสบการณ์ เทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน โครงสร้างหลักสูตรของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และมีการใช้โปรแกรมระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน สำหรับจัดเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ขอรับการประเมิน เกณฑ์การประเมิน คณะกรรมการประเมินและงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ทำให้การสืบค้นข้อมูล การปรับปรุงแก้ไขและการรายงานผลทำได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยที่สัมพันธ์กัน มีเป้าหมายในการดำเนินงานที่เหมือนกัน ทำงานประสานกันอย่างเป็นระบบ มีการรายงานผลและนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงระบบที่ได้สามารถนำไปใช้กับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่จัดการเรียนการสอนในหลักสูตรเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และมีการดำเนินการประเมินความรู้และประสบการณ์ ให้กับนักเรียนนักศึกษาในแต่ละรายวิชา ระบบที่ได้สามารถแก้ปัญหาการกำหนดเกณฑ์การประเมินที่สถานศึกษาแต่ละแห่งมีการกำหนดไว้แตกต่างกัน ทำให้ผลที่ได้แตกต่างและไม่มีมาตรฐาน

2. ได้โปรแกรมระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน ทำให้การจัดการข้อมูล ผู้ขอรับการประเมิน คณะกรรมการประเมิน รายวิชาที่ขอประเมิน ครูที่ปรึกษา มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ สถานศึกษาที่นำระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนไปใช้ มีโปรแกรมสำหรับสืบค้นข้อมูลและรายงานผลการประเมินได้สะดวก

รวดเร็วขึ้น ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และมีการจัดเก็บข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบ การปรับปรุงแก้ไขข้อมูลจึงสามารถทำได้ง่าย และรวดเร็ว มีความปลอดภัยจากโปรแกรมที่มีการกำหนดระดับของผู้ใช้งาน

วิธีการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 สร้างระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ระบบ
เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การศึกษาดูงานสถานศึกษา และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินและการเทียบโอนผลการเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน เพื่อนำมาใช้สำหรับเป็นแนวทางในการสังเคราะห์ระบบ

ขั้นตอนที่ 2 การสังเคราะห์ระบบ
เป็นการร่างระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน ให้ได้องค์ประกอบย่อยแต่ละองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบระบบ
เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นด้านความเหมาะสมและความ

เป็นไปได้ของระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนที่ส่งไปให้กับผู้เชี่ยวชาญ ที่มาจากคณะครูผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการเทียบโอนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 17 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าดัชนีความเหมาะสม ดัชนีความเป็นไปได้ และดัชนีความสอดคล้อง

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนาต้นแบบ

เป็นการวิเคราะห์และออกแบบระบบ โดยใช้โปรแกรมจัดการฐานข้อมูลมายด์ เอสคิวแอล (MySQL) และโปรแกรมพีเอชพี (PHP) มีขั้นตอนดำเนินการได้แก่ การออกแบบโปรแกรม ส่วนแสดงผล ระบบฐานข้อมูล รหัสโปรแกรมและจัดทำคู่มือการใช้โปรแกรม

ระยะที่ 2 ตรวจสอบคุณภาพของระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน

ผู้วิจัยได้นำระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน ไปทดลองใช้กับนักเรียนนักศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ (ภาคพิเศษ) จำนวน 30 คนและบุคลากรในวิทยาลัยอาชีวศึกษานครราชสีมา จำนวน 32 คน เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อระบบด้านการใช้ประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาระบบ ระบบที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยดังนี้

1.1 ระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ

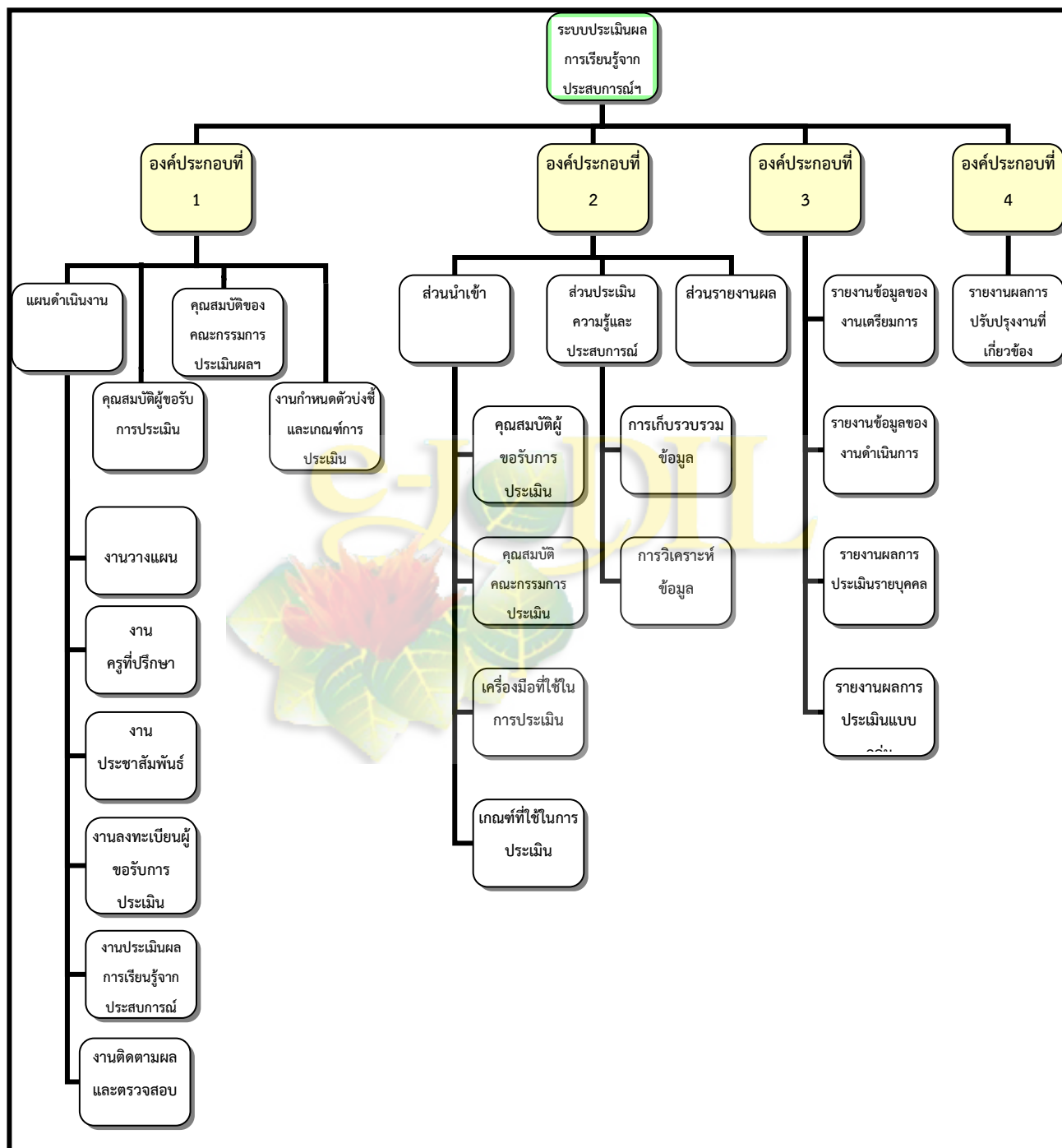
องค์ประกอบที่ 1 งานเตรียมการ ประกอบด้วย (1) แผนดำเนินงาน ประกอบด้วย งานวางแผน งานครูที่ปรึกษา งานประชาสัมพันธ์ งานลงทะเบียนผู้ขอรับการประเมิน งานประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ งานติดตามผลและตรวจสอบ (2)

คุณสมบัติผู้ขอรับการประเมิน (3) คุณสมบัติของคณะกรรมการประเมิน และ (4) งานกำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน

องค์ประกอบที่ 2 งานดำเนินการ ประกอบด้วย ส่วนนำเข้า ส่วนประเมินความรู้และประสบการณ์ และส่วนรายงานผล

องค์ประกอบที่ 3 งานรายงานผล ประกอบด้วย รายงานข้อมูลของงานเตรียมการ รายงานข้อมูลของงานดำเนินการ รายงานผลการประเมินรายบุคคลและรายงานผลการประเมินแบบกลุ่ม

องค์ประกอบที่ 4 งานนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงงาน เป็นการรายงานผลการปรับปรุงงานที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 1 โครงสร้างระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1.2 โปรแกรมระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน พัฒน โดยโปรแกรมจัดการฐานข้อมูลมายด์ เอสคิวแอล และโปรแกรมพีเอสพี ทำงานบนระบบปฏิบัติการ

Windows 10 โปรแกรมประกอบด้วยเมนู ผู้ใช้งาน งานเตรียมการ งานดำเนินการ งาน รายงานผลและงานที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 2 ส่วนหน้าจอเมนูหลักของโปรแกรม

2. ผลการตรวจสอบคุณภาพของระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า ผู้ใช้มีความคิดเห็นต่อระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนว่ามีประโยชน์ มีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสมและมีความถูกต้อง อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องการพัฒนา ระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ชั้นสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. การสร้างระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1.1 ระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน ประสบผลสำเร็จได้เริ่มจาก

1) กระบวนการสร้างระบบ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ระบบ สังเคราะห์ระบบ ออกแบบระบบ พัฒนาต้นแบบและประเมินระบบ สอดคล้องกับแนวคิดของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2536, น. 5) การพัฒนาระบบต้องประกอบด้วย การวิเคราะห์ระบบ สังเคราะห์ระบบ สร้างแบบจำลองระบบและการทดสอบระบบ ภายในระบบที่สร้างขึ้นมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและทำงานสัมพันธ์กัน งานวางแผนรับผิดชอบโครงการประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ แต่งตั้งคณะกรรมการ ประชาสัมพันธ์ ครูที่ปรึกษา ลงทะเบียนประเมินผลและคณะกรรมการติดตามผล มีการเชิญคณะกรรมการมาประชุมร่วมกันชี้แจงบทบาทหน้าที่ภารกิจแต่ละงาน ร่วมกันกำหนดงบประมาณที่ใช้ ระยะเวลาการทำงาน กระบวนการทำงาน รายงานผลการปฏิบัติงานแต่ละงาน และมีการปรับปรุงแก้ไขงานที่มีปัญหาจากรายงานดังกล่าว โดยงานติดตามผลและตรวจสอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ไพฑูรย์ ศรีฟ้า (2544, น. 11) สาโรช ไศกรีกษ์ (2550) เสน่ห์ จัยโต (2551, น. 15) และองค์ประกอบของระบบได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิตและข้อมูลป้อนกลับ

2) แนวคิดการสร้างระบบฯ ที่สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาระบบประเมินของ นิโว (Nevo, 1983. อ้างถึงใน สมคิด พรหมจ้อย, 2535, น. 46) ปรับปรุงและขยายคำถามหลักที่สตฟเฟิลบีม (Stufflebeam) เสนอใหม่

เป็น 10 คำถาม การประเมินคืออะไร มีหน้าที่อะไรบ้าง อะไรคือสิ่งที่ประเมิน สารสนเทศที่ได้จากการประเมิน ควรใช้เกณฑ์อะไร ประเมินเพื่อใคร มีวิธีการอย่างไร ใครมีหน้าที่ประเมิน และมาตรฐานที่ใช้ในการประเมิน สอดคล้องกับระบบที่สร้างขึ้น มีการกำหนดคุณสมบัติผู้ขอรับการประเมิน เป็นนักเรียนนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ที่มีความรู้และประสบการณ์อาชีพ จากหลักฐานการฝึกอบรม แฟ้มสะสมงาน ใบวุฒิบัตร ใบรับรองงานจากนายจ้าง สำหรับใช้ในการประเมินเบื้องต้นโดยครูที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำ จากคู่มือการประเมินเบื้องต้นและประเมินความรู้จากประสบการณ์ที่งานประชาสัมพันธ์จัดทำไว้ให้ จากนั้นเขียนใบคำร้องในแบบฟอร์มขอประเมินเบื้องต้นที่งานลงทะเบียนผู้ขอรับการประเมิน และเข้ารับการสัมภาษณ์โดยคณะกรรมการประเมินเบื้องต้นไม่น้อยกว่า 3 คน ผู้ขอรับการประเมินที่ผ่านการประเมินเบื้องต้น มีสิทธิ์เข้ารับการประเมินความรู้และประสบการณ์จากคณะกรรมการประเมิน โดยมีวิธีการหลากหลายเพื่อตรวจสอบผู้ขอรับการประเมินว่ามีความรู้ความสามารถทักษะ ความชำนาญ เจตคติ ตรงตามรายวิชาที่ขอเทียบโอนหรือไม่ โดยต้องผ่านเกณฑ์ที่กำหนดโดยคณะกรรมการประเมิน จึงจะสามารถนำผลจากการประเมินไปขอเทียบโอนรายวิชาที่ต้องการได้

3) กระบวนการทำงานของงานเตรียมการ เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญ

ของระบบฯ เพราะเป็นส่วนที่ผู้บริหารและบุคลากรในงานที่เกี่ยวข้องต้องทำความเข้าใจให้เห็นความสำคัญของการประเมินความรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน ผู้วิจัยนำเสนอให้เห็นว่ากระบวนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ได้แก่ แผนดำเนินงาน คุณสมบัติผู้ขอรับการประเมิน คุณสมบัติของคณะกรรมการประเมินและงานกำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์ในการประเมิน ในส่วนของงานที่เกี่ยวข้องใน(1) แผนดำเนินงาน ได้แก่ งานวางแผน งานครูที่ปรึกษา งานประชาสัมพันธ์ งานลงทะเบียน งานประเมินผลและงานติดตามผล ในระบบฯ ผู้วิจัยได้นำแผนดำเนินงานมาเป็นส่วนหนึ่งของงานเตรียมการ เพื่อให้คณะกรรมการในงานที่เกี่ยวข้อง ได้ทำความเข้าใจถึงสิ่งที่จะประเมิน ซึ่งแผนดำเนินงานครั้งนี้ได้นำเสนอให้เห็นหน้าที่รับผิดชอบของงานที่เกี่ยวข้องในระบบฯ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการประเมินที่กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนนั้น ผู้ประเมินต้องวิเคราะห์สิ่งที่ประเมินเพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่ประเมินก่อนที่จะดำเนินการประเมิน

4) กระบวนการทำงานของงานดำเนินการ ผู้วิจัยได้กำหนดให้งานประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นผู้ดำเนินการ เริ่มจากการทำความเข้าใจสิ่งที่จะประเมิน กำหนดเป็นคุณสมบัติผู้ขอรับการประเมิน กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน กำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินแยกตามรายวิชา มีการเก็บ

รวบรวมจากหลายแหล่ง เช่น แฟ้มสะสมงาน วุฒิบัตร ใบแสดงผลการเรียนรู้ ผลงานหรือชิ้นงานที่ได้รางวัล และวิเคราะห์ข้อมูล นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบกับเกณฑ์ได้รายงานผลการประเมิน จะได้สารสนเทศจากการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนา ระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการประเมินเบื้องต้นโดยคณะกรรมการประเมินเบื้องต้น สิ่งที่สำคัญของขั้นตอนนี้คือการกำหนดเกณฑ์การประเมินในแต่ละรายวิชาที่คณะกรรมการประเมินในสถานศึกษาต่าง ๆ นำไปใช้ร่วมกันและเป็นแนวทางเดียวกัน โดยผ่านกระบวนการพิจารณาถ้อยแถลงจากคณะกรรมการประเมิน ทำให้ได้เกณฑ์การประเมินที่มีมาตรฐาน เหมาะสมสำหรับการประเมินเพื่อเทียบโอนได้

5) การรายงานผลและงานนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงงาน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของระบบฯ งานติดตามผลได้วิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในระบบ สรุปผลและนำสารสนเทศจากผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนา ระบบงานประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนได้ทันที ในกรณีที่งานติดตามผลตัดสินใจได้และนำเสนอสรุปผลการประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เสนอต่อผู้บริหารและคณะกรรมการในการประชุมเพื่อขอความสนับสนุนและช่วยเหลือในการที่จะร่วมกันปรับปรุงและพัฒนา ระบบประเมินผลการเรียนรู้

จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 โปรแกรมระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอน พัฒนขึ้นเพื่อประโยชน์สำหรับคณะกรรมการในงานที่เกี่ยวข้อง มีฐานข้อมูลผู้ขอรับการประเมิน เกณฑ์การประเมิน ข้อมูลเกี่ยวกับคณะกรรมการประเมิน หลักสูตรรายวิชา แผนกวิชา ครูที่ปรึกษา และรายงานผลการประเมิน ทำให้สามารถสืบค้นข้อมูลสารสนเทศเพื่อช่วยในการตัดสินใจได้สะดวกและรวดเร็ว

ด้านการทำงานของโปรแกรม ซึ่งประกอบด้วยเมนูย่อยได้แก่ เมนูงานเตรียมการ เมนูงานดำเนินการ เมนูรายงานผลและเมนูงานที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารและบุคลากรของวิทยาลัยอาชีวศึกษานครราชสีมา มีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพราะว่ามีระบบการจัดเก็บข้อมูลของผู้ขอรับการประเมิน เกณฑ์การประเมินและผลการประเมินไว้อย่างเป็นระบบทำให้สะดวกต่อการเรียกข้อมูลมาตรวจสอบและแก้ไขได้ตามต้องการ อธิบายเนื้อหาชัดเจนและสอดคล้องกับโปรแกรม อ่านแล้วปฏิบัติตามได้ง่าย และภาพประกอบมีส่วนช่วยให้เข้าใจและปฏิบัติได้ดีขึ้น

2. การตรวจสอบคุณภาพของระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์

จากการทดลองนำระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนไปใช้พบว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ระบบประเมินผล

การเรียนรู้ เห็นว่า ระบบประเมินฯ สามารถ (1) นำไปใช้ประโยชน์ได้ ข้อมูลหรือสารสนเทศที่ได้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาปรับปรุง ตอบสนองความต้องการของผู้บริหาร ครู นักเรียนนักศึกษา ห้องเรียนและชุมชน มีประโยชน์คุ้มค่าเมื่อเทียบกับเวลาที่ใช้ในการดำเนินการ และมีส่วนช่วยปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอน นอกระบบ (2) มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงกับการเทียบโอนความรู้จากประสบการณ์ ทำความเข้าใจได้ง่าย ประเมินได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เหมาะสมกับสถานการณ์การจัดการเรียนการสอน นอกระบบ (3) มีการดำเนินการได้อย่างเหมาะสม ถูกต้อง สอดคล้องต่อการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ และ (4) มีความถูกต้องตรงกับการปฏิบัติงานจริง ช่วยให้ได้สารสนเทศที่เชื่อถือได้ ให้สารสนเทศที่เพียงพอต่อการตัดสินใจ ในการดำเนินการเทียบโอนความรู้จากประสบการณ์สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเทียบโอนไปใช้กับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

1.1 การประชาสัมพันธ์การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ ต้องมีการกำหนดแผนการดำเนินงาน วัตถุประสงค์ การดำเนินงานงบประมาณที่ใช้ในการทำคู่มือ เอกสาร และมี

การติดตามผลการดำเนินงาน และบุคลากรต้องมีความรู้ความเข้าใจในแนวทางการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ สามารถให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และถูกต้องให้กับผู้สนใจได้

1.2 การให้คำแนะนำการเตรียมหลักฐาน เอกสารที่ใช้สำหรับการประเมินเบื้องต้นโดยครูที่ปรึกษา ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ มีประสบการณ์สอนไม่ต่ำกว่า 3 ปี และผ่านการอบรมแนวทางการปฏิบัติงานเทียบโอนความรู้และประสบการณ์งานอาชีพ และเป็นครูผู้สอนในสาขาวิชาเดียวกับผู้ขอรับการประเมิน และควรมีการติดต่อกับผู้ขอรับการประเมินผ่านทางสื่อโซเชียลที่สะดวก รวดเร็ว เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก อีเมล ฯลฯ

1.3 การกำหนดเกณฑ์การประเมินความรู้และประสบการณ์ ควรใช้เกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในแต่ละรายวิชา โดยคณะกรรมการดำเนินการจัดทำเกณฑ์การประเมิน ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาแต่ละแห่งในการนำไปใช้

1.4 การกำหนดหลักสูตรที่ใช้ในการเทียบโอน ควรเป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะ ในแต่ละรายวิชา มีการกำหนดหน่วยสมรรถนะ การวัดและประเมินผลในแต่ละหน่วยสมรรถนะ สอดคล้องกับงานในอาชีพ สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ

1.5 สถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา จังหวัดควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการประเมินความรู้และประสบการณ์เพื่อเทียบโอนเพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์สำหรับการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ให้กับสถานศึกษาในสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดนั้น ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการนำระบบประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ไปใช้กับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

2.1 สามารถนำระบบไปใช้ได้กับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2557 ทุกหลักสูตรของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เนื่องจากรหัสวิชาทุกวิชาจะไม่ซ้ำกัน เกณฑ์การประเมินแต่ละวิชาไม่ซ้ำกัน ส่วนรหัสนักเรียน นักศึกษา ของแต่ละสถานศึกษาสามารถกำหนดได้ถึง 15 หลักซึ่งเพียงพอต่อการจัดเก็บข้อมูลนักเรียน นักศึกษาของสถานศึกษาในแต่ละอาชีวศึกษาจังหวัดได้ แต่ควรมีการตกลงกันในเรื่องต้นในการกำหนดรหัสก่อนดำเนินการ

2.2 ควรเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยเฉพาะผู้บริหารของสถานศึกษาให้เห็นความสำคัญของการนำระบบไปใช้ให้เป็นประโยชน์ และดำเนินการตามข้อกำหนดขององค์ประกอบของระบบ มีการเตรียมการดำเนินการ รายงานผลและติดตามผล แก้ไขปรับปรุงพัฒนาให้ระบบงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3 ควรจัดแผนการเรียนการสอน
สำหรับนักเรียนนักศึกษาเป็นรายบุคคลเหมาะสม
มากกว่า เป็นกลุ่ม เพราะการนำความรู้และ
ประสบการณ์ของแต่ละบุคคลนั้นย่อมมีความ
แตกต่างกันเป็นรายบุคคล

2.4 ควรติดตามประเมินผลในระยะยาว
เพื่อดูความเป็นไปได้ของการนำข้อมูล จากการ
ประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ไปใช้ในการ
การปรับปรุงและพัฒนางาน

2.5 ควรนำไปใช้กับหลักสูตรฐาน
สมรรถนะ เป็นหลักสูตรที่มีการออกแบบ
หลักสูตรร่วมกับกลุ่มธุรกิจ สถานประกอบการ
เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของ
ตลาดแรงงาน สามารถเทียบโอนความรู้และ
ประสบการณ์การทำงานกับหน่วยกิตได้

2.6 รายงานผลที่ได้จากโปรแกรม
สามารถรายงานได้เฉพาะผลการประเมินแบบ

รายบุคคลและแบบรายกลุ่มจำแนกตามรายวิชา
เท่านั้น ส่วนรายงานข้อมูลเตรียมงานสามารถ
รายงานได้ครบทุกงาน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการพัฒนาโปรแกรมระบบ

ประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อ
เทียบโอน ควบคู่ไปกับระบบคลังข้อสอบ เพื่อ
เป็นแนวทางในการวัดและประเมินความรู้ ตัดสิน
ผู้ขอรับการประเมินผลความรู้จากประสบการณ์
ต่อไป

3.2 ควรมีการพัฒนาโปรแกรมระบบ

ประเมินผลการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อ
เทียบโอน บนสมาร์ตโฟน โดยใช้ระบบปฏิบัติการ
แอนดรอยด์ หรือ ไอโอเอส ซึ่งอำนวยความสะดวก
ต่อผู้ใช้งานมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2536). การศึกษาทางไกลกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ใน *ประมวลผลสาระชุด
วิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. (หน่วยที่ 12, หน้า 5-40).
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาศึกษาศาสตร์.
- ทิตินา แคมมณี. (2550). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*.
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2550). *การเรียนรู้ใหม่ไปให้พ้นวิกฤติ*. กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2551). *พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551*. (2551, 26 กุมภาพันธ์).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125 ตอนที่ 43 ก หน้า 3-19. (สืบค้นจาก <http://www.vec.go.th/เกี่ยวกับสอศ/กฎหมายที่เกี่ยวข้อง.aspx>).

- ไพฑูรย์ ศรีฟ้า. (2544). *การพัฒนาระบบการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อโรงเรียน*. (ปริญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ไม่ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- รุ่ง แก้วแดง. (2545). *การศึกษาเชิงสร้างสรรค์. รายงานการประชุมทางวิชาการ เรื่อง การศึกษาเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- สมคิด พรหมจ้อย. (2535). *การพัฒนาระบบประเมินตนเองสำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ* (ปริญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ไม่ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สุนทร ยุทธชนะ. (2545). *การพัฒนารูปแบบการเทียบผลการเรียนสายวิชาชีพระหว่างการศึกษิตตามอรรถยาศัยกับการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษานอกระบบโรงเรียน* (วิทยานิพนธ์ปริญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ไม่ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สาโรช โศภีรักษ์. (2550). *นวัตกรรมการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ*. นนทบุรี: บุ๊ค พอยน์.
- เสน่ห์ จัยโต. (2551). *การฝึกอบรมเชิงระบบ โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. กรุงเทพมหานคร: พรึกหวานกราฟฟิค.
- สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ. (2549). *มาตรฐานอาชีพ/มาตรฐานสมรรถนะ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

การสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558)
ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไประดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา

Synthesis of Results of the Third External Quality Assessment
(B.E. 2554-2558) of the General Basic Education Schools at Primary
and Secondary Level

สุภมาส อังศุโชติ¹

supamas_ang@hotmail.com

รัชนิกุล ภิญโญภาณุวัฒน์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) และ (2) เปรียบเทียบพัฒนาการผลการประเมินคุณภาพภายนอกสองและรอบสาม และสังเคราะห์ข้อเสนอแนะของผู้ประเมินภายนอก ข้อมูลที่นำมาใช้ในการสังเคราะห์ประกอบด้วยผลการประเมินคุณภาพภายนอกสอง (พ.ศ. 2549-2553) และผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไปที่เปิดสอนระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา และได้รับการรับรองผลการประเมินจากคณะกรรมการบริหารสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) แล้วจำนวนทั้งหมด 32,834 แห่ง และความคิดเห็นของผู้ประเมินภายนอกในเล่มรายงาน จำนวน 329 เล่ม ผู้เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรวม 33 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบบันทึกข้อมูลและประเด็นการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

¹ สำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ผลการสังเคราะห์สรุปได้ดังนี้

1. สถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วไประดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาได้รับการรับรองมาตรฐาน 20,369 แห่ง (ร้อยละ 62.04) ส่วนใหญ่มีผลการประเมินระดับดี (ร้อยละ 54.20) รองลงมาคือระดับดีมาก (ร้อยละ 7.83) สถานศึกษาที่ไม่รับรองมาตรฐาน 12,465 แห่ง (ร้อยละ 37.96) สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) สถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ และสถานศึกษาในกรุงเทพฯและปริมณฑลได้รับการรับรองมาตรฐานมากที่สุด ผลการประเมินตามมาตรฐานที่ 2 ด้านการบริหารจัดการศึกษาอยู่ในระดับดีมาก ส่วนมาตรฐานอื่นๆ อยู่ในระดับดี มาตรฐานที่ 1 ด้านผลการจัดการศึกษามีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุด ตัวบ่งชี้ที่ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอยู่ในระดับต้องปรับปรุงเร่งด่วน

2. สถานศึกษาร้อยละ 30.35 มีผลการประเมินลดลง 2 ระดับแบบรับรองมาตรฐานลดลงเป็นไม่รับรองมาตรฐาน และส่วนใหญ่เป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อปท.) สถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ สถานศึกษาทั้งในเมืองและนอกเมือง และสถานศึกษาในส่วนภูมิภาค ส่วนสถานศึกษาสังกัด สกอ. และกรุงเทพมหานคร (กทม.) มีผลการประเมินคงที่สามรอบแบบ ดี ดีมาก และดีมาก และแบบดี ดี และดี ตามลำดับ สถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ และสถานศึกษาในกรุงเทพฯและปริมณฑลมีผลการประเมินลดลงแบบดีมากลดลงเป็นดี

คำสำคัญ: การประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม การสังเคราะห์ผลการประเมินสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วไประดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา

Abstract

The objectives of this research were: 1) to synthesize results of the third external quality assessment (B.E. 2554-2558); and 2) to compare the external quality assessment results of the second and the third rounds, and synthesize suggestions of the external assessors. Synthesized data consisted of results of the second external quality assessment (B.E. 2549-2553), and the third external quality assessment (B.E. 2554-2558) of 32,834 general basic education schools at primary and secondary levels which were accredited by the Executive Board, Office of Nation Education Standards and Quality Assessment (ONESQA), and summary opinions of the external assessors in 329 book reports. A group discussion comprised 33 stakeholders was also held. Research tools were data recording form, and issues for focus group discussion. The data were analyzed by using the frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

Synthesized results were summarized as follows:

1. A total of 20,369 general basic education schools (62.04%) were accredited. Most of them had assessment results at the good level (54.20%), followed by the very good level (7.83 %), and 12,465 schools were unaccredited. The schools under Office of the Higher Education Commission, especially large schools, and schools in Bangkok and its vicinity were most accredited. The second standard concerning educational administration was certified at very good level, whereas other standards were certified at the good level, and the first standard relating to educational management scored the lowest. The fifth indicator on learning achievement of the learners was rated at the urgent improvement level.

2. About 30.35 % of the schools received lower assessment result levels from accredited to non-accredited, and most of them were schools under the Office of Basic Education and Local Administrative Organization, small, medium, and large schools of both urban and suburban areas, and regional schools. The schools under Office of the

Higher Education Commission and Bangkok Metropolitan Administration had stable assessment results at the good, very good, and very good levels, and the good, good, and good levels, respectively. The special large schools and schools in Bangkok and its vicinity had lower assessment result levels from the very good to good level.

Keywords: The third external quality assessment, Synthesis of assessment results of General basic education schools, at primary and secondary levels.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการสำคัญในการจัดการศึกษา โดยให้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษาในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 47 กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก มาตรา 48 กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินตนเองเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ

เปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก มาตรา 49 กำหนดให้มีการจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) มีฐานะเป็นองค์การมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาโดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการและแนวทางการจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้ายและเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

สมศ. ดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษามาแล้วสามรอบ ได้แก่ การประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรก (พ.ศ. 2544-2548) โดยไม่มีการตัดสินผลการประเมิน แต่เป็นการประเมินเพื่อยืนยันสภาพจริงของสถานศึกษา ขณะเดียวกันถือเป็นการสร้างความเข้าใจกับสถานศึกษาให้ปฏิบัติได้

ถูกต้องตามหลักการประกันคุณภาพการศึกษา ส่วนการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสอง (พ.ศ. 2549-2553) เป็นการประเมินโดยนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบแรกมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมทั้งประเมินผลสัมฤทธิ์เพื่อการรับรองมาตรฐานการศึกษา และการดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ซึ่งเป็นการประเมินเพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยพิจารณาจากผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบมากกว่ากระบวนการ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละสถานศึกษา

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 สมศ.

ดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสามครบทุกระดับและทุกประเภทสถานศึกษาแล้ว เพื่อให้การดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สมศ. จึงจัดทำโครงการสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้น โดยแยกเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอ (กศน. อำเภอ) และสถานศึกษาที่มีวัตถุประสงค์พิเศษ ทั้งนี้บทความนี้จะนำเสนอผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสามของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา เพื่อสังเคราะห์ผลการ

ประเมินพร้อมทั้งเสนอแนะการยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไประดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสองและรอบสามของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป

นิยามศัพท์

1. การสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) หมายถึง การนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาที่ผ่านการรับรองของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) แล้วมาคำนวณค่าสถิติ เช่น การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์เนื้อหา และการแสดงด้วยกราฟ แล้วนำเสนอผลในภาพรวมของประเทศ

2. การประเมินคุณภาพภายนอก หมายถึง การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม และตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ซึ่งกระทำโดยสำนักงาน หรือผู้

ประเมินภายนอก แล้วแต่กรณี เพื่อมุ่งให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น การประเมินคุณภาพภายนอกครอบคลุมมาตรฐานการประเมินตามกฎกระทรวงฯ ได้แก่ 1) มาตรฐานที่วัดด้วยผลการจัดการศึกษา 2) มาตรฐานที่วัดด้วยการบริหารจัดการศึกษา 3) มาตรฐานที่วัดด้วยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ 4) มาตรฐานที่วัดด้วยการประกันคุณภาพภายใน

3. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป หมายถึง สถานศึกษาที่มุ่งตอบสนองความต้องการทางการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการเรียนการสอนในระดับต้นที่เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ขั้นต่อไป โดยเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ในการศึกษาปฐมวัย จนถึงการเรียนรู้ไปถึงมัธยมศึกษา

4. ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง ขนาดของโรงเรียนที่แบ่งตามจำนวนนักเรียนเป็น 4 ขนาด คือ ขนาดเล็ก (0-120 คน) ขนาดกลาง (12-600 คน) ขนาดใหญ่ (601-1,500 คน) และขนาดใหญ่พิเศษ (มากกว่า 1,500 คน) สำหรับสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น 3 ขนาด คือ ขนาดเล็ก (0-400 คน) ขนาดกลาง (401-800 คน) และขนาดใหญ่ (ตั้งแต่ 800 คนขึ้นไป)

วิธีการวิจัย

การสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาเป็นการสังเคราะห์ข้อมูลจาก 4 แหล่ง ประกอบด้วยแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ 3 แหล่ง คือ 1) ข้อมูลเชิงปริมาณจากฐานข้อมูลของสมศ. ซึ่งเป็นข้อมูลผลการประเมินจากสถานศึกษาจำนวน 32,834 แห่ง 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพจากเล่มรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสามที่ สมศ. จัดส่งให้สถานศึกษาจำนวน 320 เล่ม 3) เอกสารและรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจำนวน 1 แหล่ง คือ ผลการประชุมสนทนากลุ่มจากผู้แทนจากหน่วยงานต้นสังกัด ผู้แทนจากสถานศึกษา และผู้ปกครอง เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะการยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาและการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด คือ

1. แบบบันทึกข้อมูลเชิงคุณภาพที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากเล่มรายงาน

2.แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อใช้เป็นประเด็นอภิปรายในการจัดประชุมสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

กิจกรรมที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ได้แก่ การศึกษาเอกสาร คู่มือการประเมิน รายงานการประเมินฐานข้อมูล และข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ผลการประเมินภายนอกกรอบสามของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาที่ได้รับการประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษาจาก สมศ. ในระหว่าง พ.ศ. 2554-2558 จำนวน 32,834 แห่ง

กิจกรรมที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นการเก็บข้อมูลโดยการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนจากหน่วยงานต้นสังกัด ผู้แทนจากสถานศึกษา ผู้ประเมินภายนอก และพ่อแม่ผู้ปกครอง เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาจำนวน 33 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม จำแนกตามคุณลักษณะสถานศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ นำเสนอผลการวิเคราะห์เป็นจำนวนและร้อยละ

ของสถานศึกษาที่ได้รับการรับรอง/ไม่รับรองคุณภาพและระดับคุณภาพการดำเนินงาน ตลอดจนการนำเสนอผลการประเมินในรูปแบบตารางแจกแจงความถี่และแผนภูมิ

2. การสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสามจำแนกตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้โดยใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาจากรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554 –2558) ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ในประเด็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการศึกษาตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ ด้วยโปรแกรม MAXQDA

4. การเปรียบเทียบพัฒนาการผลการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสองและรอบสามของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา โดยใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ การแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ

5. การวิเคราะห์ผลจากการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

1. ผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ของ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับ ประถมศึกษา-มัธยมศึกษา

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับ ประถมศึกษา-มัธยมศึกษาที่ได้รับการประเมิน ทั้งหมด 32,834 แห่ง เป็นสถานศึกษาในสังกัด สพฐ. 29,550 แห่ง (ร้อยละ 90) สช. 1,963 แห่ง (ร้อยละ 5.98) อปท. 842 แห่ง (ร้อยละ 2.56) กทม. 437 แห่ง (ร้อยละ 1.33) และสกอ. 42 แห่ง (ร้อยละ 0.13) เป็นสถานศึกษาขนาดเล็ก 12,465 แห่ง (ร้อยละ 37.96) กลาง 16,604 แห่ง (ร้อยละ 50.57) ใหญ่ 2,699 แห่ง (ร้อยละ 8.22) และใหญ่พิเศษ 1,066 แห่ง (ร้อยละ 3.25) ตั้งอยู่นอกเมือง 26,680 แห่ง (ร้อยละ 81.26) ตั้งอยู่ในเมือง 6,154 แห่ง (ร้อยละ 18.74) อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 14,068 แห่ง (ร้อยละ 42.85) ภาคกลาง 5,559 แห่ง (ร้อยละ 16.93) ภาคใต้ 3,651 แห่ง (ร้อยละ 11.12) ภาคเหนือ 3,737 แห่ง (ร้อยละ 11.38) กรุงเทพฯและปริมณฑล 2,125 แห่ง (ร้อยละ 6.47) ภาคตะวันออก 2,006 (ร้อยละ 6.11) และภาคตะวันตก 1,688 แห่ง (ร้อยละ 5.14)

ผลการประเมินในภาพรวมมีสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาได้รับการประเมินทั้งหมด 32,834

แห่ง ได้รับการรับรองมาตรฐาน 20,369 แห่ง (ร้อยละ 62.04) ส่วนใหญ่มีผลการประเมิน ระดับดี (ร้อยละ 54.20) รองลงมาคือระดับดี มาก (ร้อยละ 7.83) สถานศึกษาที่ไม่รับรอง มาตรฐาน 12,465 แห่ง (ร้อยละ 37.96) (ตารางที่ 1)

สถานศึกษาสังกัดสกอ.ได้รับการรับรอง มาตรฐานมากที่สุด (ร้อยละ 95.24) และส่วน ใหญ่ (ร้อยละ 61.90) ได้รับการรับรอง มาตรฐานในระดับดีมาก รองลงมาคือ สถานศึกษาสังกัดกทม. และสช. (ร้อยละ 89.70 และ 72.29 ตามลำดับ) สถานศึกษาที่ ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานมากที่สุด คือ สถานศึกษาสังกัดสพฐ. (ร้อยละ 39.10) (ตาราง ที่ 1 และภาพที่ 1 ก)

สถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษได้รับการ รับรองมาตรฐานมากที่สุด (ร้อยละ 88.09) รองลงมาคือสถานศึกษาขนาดใหญ่มiddle และ ขนาดเล็กตามลำดับ (ร้อยละ 66.36, 62.29 และ 58.54 ตามลำดับ) สถานศึกษาทุกขนาด ส่วนใหญ่ได้รับการรับรองในระดับคุณภาพดี (ตารางที่ 1 และภาพที่ 1 ข)

สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในเมืองและนอก เมือง ได้รับการรับรองมาตรฐานไม่แตกต่างกัน (ร้อยละ 65.63 และ 61.21) และส่วนใหญ่ ได้รับการรับรองมาตรฐานในระดับคุณภาพดี (ร้อยละ 56.47 และ 53.68 ตามลำดับ) (ตาราง ที่ 1 และภาพที่ 1 ค)

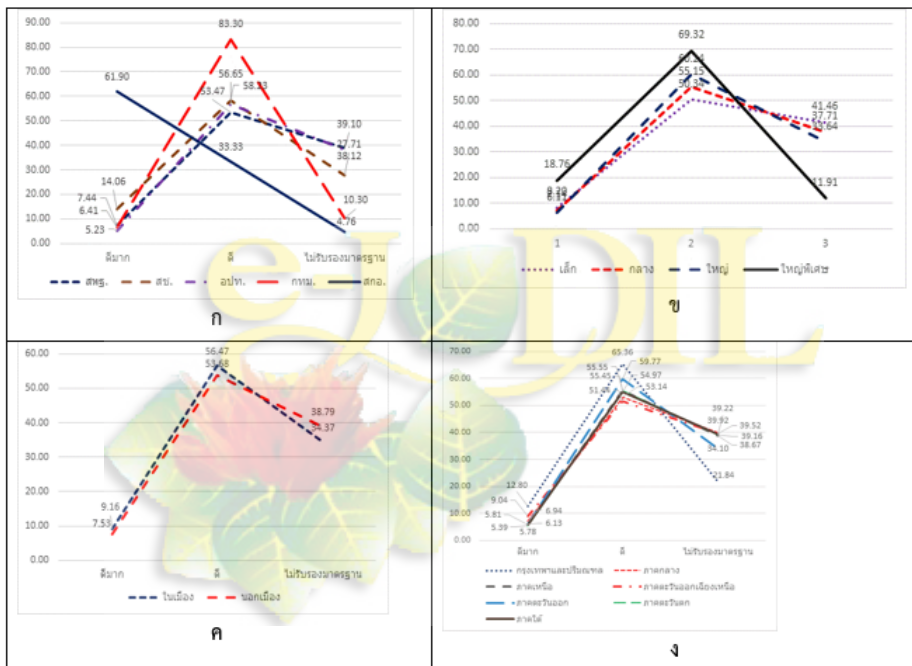
สถานศึกษาที่อยู่ในกรุงเทพฯ และ
ปริมณฑลได้รับการรับรองมาตรฐานมากกว่า
ภูมิภาคอื่นเล็กน้อย (ร้อยละ 78.16) ส่วน

สถานศึกษาในส่วนภูมิภาคได้รับการรับรอง
มาตรฐานใกล้เคียงกันระหว่างร้อยละ 60.08–
65.90 (ตารางที่ 1 และภาพที่ 1 ง)

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา ที่
ได้รับการรับรอง/ไม่รับรองมาตรฐานตาม ระดับคุณภาพ จำแนกตามสังกัด ขนาด ที่ตั้ง
และภูมิภาค

สถานศึกษา ขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา- มัธยมศึกษา	รับรองมาตรฐาน						ไม่รับรอง มาตรฐาน		รวม ทั้งหมด (แห่ง)
	ดีมาก		ดี		รวม				
	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	
สังกัด									
สพฐ.	2,198	7.44	15,799	53.47	17,997	60.90	11,553	39.10	29,550
สช.	276	14.06	1,143	58.23	1,419	72.29	544	27.71	1,963
อปท.	44	5.23	477	56.65	521	61.88	321	38.12	842
กทม.	28	6.41	364	83.30	392	89.70	45	10.30	437
สกอ.	26	61.90	14	33.33	40	95.24	2	4.76	42
ขนาด									
เล็ก	1,022	8.20	6,275	50.34	7,297	58.54	5,168	41.46	12,465
กลาง	1,185	7.14	9,157	55.15	10,342	62.29	6,262	37.71	16,604
ใหญ่	165	6.11	1,626	60.24	1,791	66.36	908	33.64	2,699
ใหญ่พิเศษ	200	18.76	739	69.32	939	88.09	127	11.91	1,066
ที่ตั้ง									
ในเมือง	564	9.16	3,475	56.47	4,039	65.63	2,115	34.37	6,154
นอกเมือง	2,008	7.53	14,322	53.68	16,330	61.21	10,350	38.79	26,680
ภูมิภาค									
กรุงเทพฯและ ปริมณฑล	272	12.80	1,389	65.36	1,661	78.16	464	21.84	2,125
ภาคกลาง	386	6.94	2,954	53.14	3,340	60.08	2,219	39.92	5,559
ภาคเหนือ	216	5.78	2,076	55.55	2,292	61.33	1,445	38.67	3,737
ภาคตะวันออกเฉียง เหนือ	1,272	9.04	7,236	51.44	8,508	60.48	5,560	39.52	14,068
ภาคตะวันออก	123	6.13	1,199	59.77	1,322	65.90	684	34.10	2,006
ภาคตะวันตก	91	5.39	936	55.45	1,027	60.84	661	39.16	1,688

สถานศึกษา ขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา- มัธยมศึกษา	รับรองมาตรฐาน						ไม่รับรอง		รวม ทั้งหมด (แห่ง)
	ดีมาก		ดี		รวม		มาตรฐาน		
	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	
ภาคใต้	212	5.81	2,007	54.97	2,219	60.78	1,432	39.22	3,651
รวม	2,572	7.83	17,797	54.20	20,369	62.04	12,465	37.96	32,834

ภาพที่ 1 ร้อยละของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา ที่ได้รับการรับรอง/ไม่รับรองมาตรฐานตามระดับคุณภาพ จำแนกตามสังกัดขนาด ที่ตั้ง และภูมิภาค

2. ผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสามตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้

ผลการประเมินตามมาตรฐาน แบ่งออกเป็น 4 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 ด้านผลการจัดการศึกษา มาตรฐานที่ 2 ด้านการบริหารจัดการศึกษา มาตรฐานที่ 3 ด้านการ

จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมาตรฐานที่ 4 ด้านการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งมีคะแนนเต็ม 75, 10, 10 และ 5 คะแนน ตามลำดับ ผลการประเมินนำเสนอในรูปแบบของคะแนนเฉลี่ยเทียบร้อยละ ดังตารางที่ 2 โดยมีเกณฑ์การประเมิน ดังนี้

สถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาทั้งหมดมีคะแนนเฉลี่ยเทียบร้อยละของผลการประเมินตาม **มาตรฐานที่ 1** ด้านผลการจัดการศึกษา เท่ากับ 80.30 อยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณารายตัวบ่งชี้ที่อยู่ในมาตรฐานนี้ พบว่า ตัวบ่งชี้ที่ 3 ผู้เรียนมีความรู้และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตัวบ่งชี้ที่ 4 ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี และตัวบ่งชี้ที่ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต้องปรับปรุงเร่งด่วน (ค่าเฉลี่ยเทียบร้อยละ 47.65) ส่วนตัวบ่งชี้อื่นๆ อยู่ในระดับดีมาก

ผลการประเมินตาม **มาตรฐานที่ 2** ด้านการบริหารจัดการศึกษามีคะแนนเฉลี่ยเทียบร้อยละเท่ากับ 90.62 อยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณารายตัวบ่งชี้ที่อยู่ในมาตรฐานนี้ พบว่าอยู่ในระดับดีมากทุกตัว

ช่วงคะแนน (เต็ม100คะแนน)	ระดับคุณภาพ
90.00 – 100.00	ดีมาก
75.00 – 89.99	ดี
60.00 – 74.99	พอใช้
50.00 – 59.99	ต้องปรับปรุง
0.00– 49.99	ต้องปรับปรุงเร่งด่วน

ผลการประเมินตาม **มาตรฐานที่ 3** ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งประเมินจากตัวบ่งชี้ที่ 6 ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีคะแนนเฉลี่ยเทียบร้อยละเท่ากับ 81.90 อยู่ในระดับดี

ผลการประเมินตาม **มาตรฐานที่ 4** ด้านการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งประเมินจากตัวบ่งชี้ที่ 8 พัฒนาการของการประกันคุณภาพในสถานศึกษาและต้นสังกัดมีคะแนนเฉลี่ยเทียบร้อยละเท่ากับ 89.60 อยู่ในระดับดี

ตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของผลการประเมิน และร้อยละของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาตามระดับคุณภาพรายมาตรฐาน และตัวบ่งชี้

มาตรฐาน	ตัวบ่งชี้	M	S	M%	ความหมาย	ดีมาก	ดี	พอใช้	ต้องปรับปรุง	ต้องปรับปรุงเร่งด่วน
1. ด้านผลการจัดการศึกษา	1. ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี (10)	9.47	0.45	94.70	ดีมาก	87.84	11.77	0.36	0.02	0.02
	2. ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ (10)	9.44	0.37	94.40	ดีมาก	91.73	8.13	0.10	0.02	0.01
	3. ผู้เรียนมีความรู้ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (10)	8.87	0.55	88.70	ดี	42.52	56.39	1.04	0.03	0.02

มาตรฐาน	ตัวบ่งชี้	M	S	M%	ความ หมาย	ดีมาก	ดี	พอใช้	ต้อง ปรับปรุง	ต้อง ปรับปรุง เร่งด่วน
	4. ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น (10)	8.64	0.58	86.40	ดี	22.51	74.76	2.64	0.02	0.07
	5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ ผู้เรียน (20)	9.53	3.88	47.65	ต้อง ปรับปรุง เร่งด่วน	7.13	17.06	39.40	30.29	6.12
	9. ผลการพัฒนาให้บรรลุตาม ปรัชญา ปณิธาน พันธกิจและ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง สถานศึกษา (5)	4.75	0.47	95.00	ดีมาก	76.35	22.70	0.77	0.01	0.17
	10. ผลการพัฒนาตามจุดเน้น และจุดเด่นที่ส่งผลกระทบต่อ เอกลักษณ์ของสถานศึกษา (5)	4.78	0.45	95.60	ดีมาก	78.77	20.55	0.51	0.01	0.17
	11. ผลการดำเนินงานโครงการ พิเศษเพื่อส่งเสริมบทบาทของ สถานศึกษา(5)	4.73	0.47	94.60	ดีมาก	76.60	21.95	1.25	0.05	0.15
รวม	(คะแนนเต็ม 75 คะแนน)	60.22	4.54	80.30	ดี	6.41	76.98	16.41	0.18	0.04
2. ด้านการ บริหารจัดการ การศึกษา	7. ประสิทธิภาพของการบริหาร จัดการและการพัฒนา สถานศึกษา (5)	4.53	0.46	90.60	ดีมาก	62.51	34.28	2.63	0.26	0.31
	12. ผลการส่งเสริมพัฒนา สถานศึกษาเพื่อยกระดับ มาตรฐาน รักษามาตรฐานและ พัฒนาสู่ความเป็นเลิศ เพื่อให้ สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูป การศึกษา (5)	4.53	0.58	90.60	ดีมาก	56.52	40.65	2.33	0.00	0.49
รวม	(คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	9.06	0.88	90.62	ดีมาก	57.84	38.61	2.91	0.28	0.36
3. ด้านการ จัดการเรียน การสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็น สำคัญ	6. ประสิทธิภาพของการจัดการ เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ (10)	8.19	0.93	81.90	ดี	29.56	59.22	10.35	0.43	0.44
4. ด้านการ ประกัน คุณภาพภายใน	8. พัฒนาการของการประกัน คุณภาพในสถานศึกษาและต้น สังกัด (5)	4.48	0.57	89.60	ดี	72.88	8.47	18.09	0.20	0.37

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง คะแนนเต็มของแต่ละตัวบ่งชี้ M หมายถึง ค่าเฉลี่ย

S หมายถึง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน M% หมายถึงค่าเฉลี่ยเทียบร้อยละ

ผลการประเมินรายมาตรฐาน จำแนกตามสังกัด ขนาด ที่ตั้ง และภูมิภาค พบว่า ผลการประเมินตาม**มาตรฐานที่ 1** ของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา สังกัดสกอ. เท่านั้นที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก นอกนั้นผลการประเมินอยู่ในระดับดี ส่วน**มาตรฐานที่ 2** ผลการประเมินอยู่ในระดับดีในสถานศึกษาขนาดเล็ก และสถานศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกนั้นผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก

มาตรฐานที่ 3 ทุกประเภทสถานศึกษามีผลการประเมินอยู่ในระดับดี สถานศึกษา สังกัดสกอ. และสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษมีผลการประเมินสูงกว่าสถานศึกษาประเภทอื่น **มาตรฐานที่ 4** ผลการประเมินอยู่ในระดับดีมากในสถานศึกษาสังกัด อปท. กทม. สถานศึกษาขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ สถานศึกษาในกรุงเทพฯและปริมณฑล และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกนั้นผลการประเมินอยู่ในระดับดี (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 คะแนนเฉลี่ยเทียบร้อยละของการประเมินตามมาตรฐานที่ 1-4 จำแนกตาม สังกัด ขนาด ที่ตั้ง และภูมิภาค

สถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถม-มัธยม		มาตรฐานที่ 1	มาตรฐานที่ 2	มาตรฐานที่ 3	มาตรฐานที่ 4
สังกัด	สพฐ.	80.17 ^b	90.48 ^a	81.73 ^b	89.57 ^b
	สช.	81.76 ^b	90.73 ^a	82.89 ^b	89.17 ^b
	อปท.	79.91 ^b	92.68 ^a	83.27 ^b	92.70^a
	กทม.	82.16 ^b	94.97 ^a	85.13 ^b	94.71^a
	สกอ.	90.13^a	94.38 ^a	88.81^b	89.94 ^b
ขนาด	เล็ก	79.76 ^b	88.70^b	80.51 ^b	87.40 ^b
	กลาง	80.39 ^b	91.19 ^a	82.12 ^b	90.49^a
	ใหญ่	80.81 ^b	93.68 ^a	84.43 ^b	93.18^a
	ใหญ่พิเศษ	83.73 ^b	96.41 ^a	88.23^b	95.37^a
ที่ตั้ง	ในเมือง	80.73 ^b	91.50 ^a	82.83 ^b	90.33 ^a
	นอกเมือง	80.20 ^b	90.42 ^a	81.68 ^b	89.55 ^b
ภูมิภาค	กรุงเทพฯและปริมณฑล	82.53 ^b	93.78 ^a	84.48 ^b	91.94^a
	ภาคกลาง	79.84 ^b	91.05 ^a	81.67 ^b	89.30 ^b
	ภาคเหนือ	79.80 ^b	90.10 ^a	81.73 ^b	89.83 ^b

สถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถม-มัธยม		มาตรฐานที่ 1	มาตรฐานที่ 2	มาตรฐานที่ 3	มาตรฐานที่ 4
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	80.48 ^b	89.62 ^b	81.60 ^b	89.36 ^b
	ภาคตะวันออก	80.40 ^b	91.76 ^a	82.22 ^b	91.17 ^a
	ภาคตะวันตก	79.83 ^b	90.40 ^a	81.84 ^b	89.18 ^b
	ภาคใต้	79.66 ^b	91.98 ^a	81.90 ^b	89.60 ^b

หมายเหตุ a หมายถึง ดีมาก b หมายถึง ดี

3. สรุปผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะของผู้ประเมินภายนอก

ผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะของผู้ประเมินภายนอกสำหรับสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับ ประถมศึกษา - มัธยมศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะที่นำเสนอตามมาตรฐาน 1-4 ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ผลการจัดการศึกษา สถานศึกษาควรมีการส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมมารักแล้วแสดงออก มีสุขนิสัยที่ดี รักษาความสะอาด มีวินัยอดทน มีสุนทรียภาพทางด้านศิลปะดนตรีนาฏศิลป์ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มสาระ โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ สม่าเสมอและต่อเนื่อง และการพัฒนาทักษะการอ่านหรือนิสัยรักการอ่าน นอกจากนั้นควรจัดการเรียนการสอนโดยมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งที่เป็นสื่อการเรียนรู้อะนึ่งหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น และควรมีการวิเคราะห์ผลการสอบหรือผลการประเมินเพื่อนำไปพัฒนาผู้เรียนแต่ละคน

มาตรฐานที่ 2 การบริหารจัดการ การศึกษา พบว่ามีข้อเสนอแนะสถานศึกษาควรมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา ในการร่วมมือกันทำงาน โดยให้คณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ สถานศึกษาควรมีการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์สื่อการเรียนรู้ สถานที่ตลอดจนครูให้เพียงพอกับการบริหารจัดการ การศึกษา สถานศึกษาควรบริหารจัดการ การศึกษาให้มีความปลอดภัยทั้งด้านอุปกรณ์ สิ่งของและสถานที่โดยการกำหนดเป็น นโยบาย/แผน แนวปฏิบัติหรือมาตรการ นอกจากนั้นสถานศึกษาควรบริหารจัดการ การศึกษาในลักษณะที่เป็นกิจกรรม โครงการ หรืองานวิจัย และสถานศึกษาควรบริหารจัดการ การศึกษาในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่จะช่วย ส่งเสริมการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 3 การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สถานศึกษาควร จัดกิจกรรมจัดแบบบูรณาการ วางแผน พัฒนาผู้เรียนตามความแตกต่างของบุคคล จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อ

ตอบสนองความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่หลากหลายตามสภาพจริงด้วยเครื่องมือที่มีคุณภาพ และควรส่งเสริมให้ครูทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน หรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ที่ใช้ในการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 4 การประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาควรให้ความรู้เกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในกับบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา และควรส่งเสริมระบบการประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ควรประเมินคุณภาพภายในทุกมาตรฐานตามสภาพจริงอย่างสม่ำเสมอด้วยเครื่องมือที่มีคุณภาพ ทั้งนี้สถานศึกษาควรพัฒนาระบบสารสนเทศให้เป็นระบบและเป็นปัจจุบันพร้อมใช้งานและนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา

4. ผลการเปรียบเทียบพัฒนาการผลการประเมินคุณภาพภายนอกสามรอบ

ผลการเปรียบเทียบพัฒนาการผลการประเมินคุณภาพภายนอกสามรอบ พบว่าสถานศึกษาร้อยละ 30.35 มีผลการประเมินลดลง 2 ระดับแบบรับรองมาตรฐานเป็นไม่รับรองมาตรฐาน และส่วนใหญ่เป็นสถานศึกษาสังกัด สพฐ. อปท. สถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ สถานศึกษาทั้งในเมืองและนอกเมือง และสถานศึกษาในส่วนภูมิภาค ส่วนสถานศึกษาสังกัด สกอ. และ กทม. มีผลการประเมินคงที่ แบบดี ดีมาก และดีมาก และแบบดี ดี และดี ตามลำดับ สถานศึกษาขนาดใหญ่ พิเศษ และสถานศึกษาในกรุงเทพฯ และปริมณฑล มีผลการประเมินลดลงแบบดีมากเป็นดี (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา ที่มีพัฒนาการผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสองและรอบสามแบบต่างๆ

จำแนกตามสังกัด ขนาด ที่ตั้ง และภูมิภาค

พัฒนาการ	สังกัด					ขนาด				ที่ตั้ง		ภูมิภาค								รวม
	สพฐ.	สช.	อปท	กทม.	สกอ	เล็ก	กลาง	ใหญ่	ใหญ่พิเศษ	ในเมือง	นอกเมือง	กทม./ปริมณฑล	กลาง	เหนือ	อีสาน	ตะวันออก	ตะวันตก	ใต้		
รวมคงที่ 3 รอบ	20.00	24.50	19.83	41.88	40.48	20.99	19.53	22.12	28.33	23.40	19.93	25.74	24.19	20.90	18.33	20.69	25.36	18.16	20.58	
ดี ดีมาก และดีมาก	0.76	5.30	0.48	2.29	30.95	0.33	0.76	2.19	12.01	2.99	0.64	6.16	0.38	1.12	0.68	1.20	0.77	0.77	1.08	
ดี ดี และดี	12.30	12.07	15.68	39.36	9.52	10.31	13.58	17.41	15.95	15.21	12.16	17.84	11.73	14.08	11.94	14.61	16.65	10.08	12.73	
พอใช้ พอใช้ และพอใช้	1.18	1.63	0.24	0.00	0.00	2.08	0.73	0.11	0.09	0.96	1.22	0.24	2.45	0.91	0.94	0.80	1.24	1.10	1.17	
(ปป&ตปป&ตปป) หรือ (ปป&ตปป&ตปป&ตปป)	0.19	0.20	0.00	0.00	0.00	0.36	0.08	0.04	0.00	0.15	0.19	0.00	0.14	0.45	0.18	0.05	0.12	0.16	0.18	
ไม่รับรอง 3 รอบ	5.57	5.30	3.44	0.23	0.00	7.91	4.38	2.37	0.28	4.09	5.73	1.51	9.50	4.34	4.59	4.04	6.58	6.05	5.42	
รวมลดลง 1 ระดับ	14.76	21.45	16.63	35.24	7.14	13.88	14.05	22.27	38.93	21.12	14.16	30.21	13.22	16.89	13.68	15.80	14.28	16.13	15.47	
ดีมาก เป็น ดี	7.79	17.88	12.59	33.87	7.14	3.84	8.85	20.49	38.46	15.14	7.42	27.76	7.23	8.62	6.29	11.32	7.11	10.00	8.87	
ดี เป็น พอใช้	6.89	3.16	3.92	1.37	0.00	9.84	5.17	1.78	0.47	5.85	6.66	2.31	5.86	8.22	7.30	4.49	7.17	5.97	6.51	
พอใช้ เป็น ต้องปรับปรุง	0.07	0.41	0.12	0.00	0.00	0.19	0.04	0.00	0.00	0.13	0.08	0.14	0.13	0.05	0.09	0.00	0.00	0.16	0.09	
รวมลดลง 2 ระดับ	32.31	18.49	31.47	9.15	2.38	32.29	31.69	29.94	11.44	29.09	31.59	19.53	28.53	33.85	33.60	28.32	29.80	31.58	31.12	
ดีมาก เป็น พอใช้	0.68	0.20	0.59	0.23	0.00	0.77	0.62	0.44	0.00	0.65	0.64	0.14	0.83	0.72	0.50	0.80	0.41	1.15	0.64	
ดี เป็น ต้องปรับปรุง	0.13	0.15	0.12	0.00	0.00	0.26	0.05	0.04	0.00	0.15	0.12	0.09	0.05	0.11	0.17	0.15	0.00	0.16	0.13	
รับรอง เป็น ไม่รับรอง	31.50	18.14	30.76	8.92	2.38	31.26	31.02	29.46	11.44	28.29	30.82	19.29	27.65	33.02	32.93	27.37	29.38	30.27	30.35	
รวมเพิ่มขึ้น 1 ระดับ	8.92	6.62	4.99	3.66	16.67	10.92	8.09	3.11	3.85	6.92	9.01	4.94	10.60	5.94	9.92	6.83	7.58	6.93	8.62	
ดี เป็น ดีมาก	4.98	4.69	2.49	3.20	14.29	5.64	4.82	2.45	3.47	4.16	5.06	3.91	4.19	3.64	6.44	3.59	3.14	3.37	4.89	
พอใช้ เป็น ดี	3.93	1.94	2.49	0.46	2.38	5.28	3.28	0.67	0.38	2.76	3.95	1.04	6.40	2.30	3.48	3.24	4.44	3.56	3.73	

พัฒนาการ	สังกัด					ขนาด				ที่ตั้ง		ภูมิภาค								รวม
	สพฐ.	สช.	อปท.	กทม.	สกอ.	เล็ก	กลาง	ใหญ่	ใหญ่พิเศษ	ในเมือง	นอกเมือง	กทม./ปริมณฑล	กลาง	เหนือ	อีสาน	ตะวันออก	ตะวันตก	ใต้		
ปรับปรุง เป็น พอใช้	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
รวมเพิ่มขึ้น 2 ระดับ	10.31	3.72	7.01	2.75	2.38	12.18	9.22	4.26	2.53	7.23	10.29	3.81	15.07	6.40	8.98	9.77	13.03	9.67	9.72	
ต้องปรับปรุง เป็น ดี	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	
พอใช้ เป็น ดีมาก	0.54	0.10	0.24	0.00	0.00	0.90	0.28	0.07	0.19	0.39	0.52	0.14	1.12	0.16	0.48	0.20	0.65	0.25	0.50	
ไม่รับรอง เป็น รับรอง	9.77	3.62	6.77	2.75	2.38	11.27	8.94	4.19	2.35	6.84	9.77	3.67	13.96	6.23	8.49	9.57	12.38	9.42	9.22	

อภิปรายผล

จากผลการสังเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไประดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานทั่วไประดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา

ผลการประเมินในภาพรวมมีสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาได้รับการรับรองมาตรฐาน 20,369 แห่ง (ร้อยละ 62.04) ส่วนใหญ่มีผลการประเมินระดับดี (ร้อยละ 54.20) รองลงมาคือระดับดีมาก (ร้อยละ 7.83) สถานศึกษาที่ไม่รับรองมาตรฐาน 12,465 แห่ง (ร้อยละ 37.96) และและตัวบ่งชี้ที่ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต้องปรับปรุงเร่งด่วน (ค่าเฉลี่ยเทียบร้อยละ 47.65) มีประเด็นที่นำมาอภิปรายคือ สถานศึกษาถึงร้อยละ 37.96 ไม่รับรองมาตรฐาน ผลการประเมินดังกล่าวเนื่องมาจากสถานศึกษาถึงร้อยละ 36.41 มีผลการประเมินตัวบ่งชี้ที่ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอยู่ในระดับต้องปรับปรุง และต้องปรับปรุงเร่งด่วน ซึ่งตามเกณฑ์การผ่านการรับรองมาตรฐานการศึกษาของ สมศ. จะต้องไม่มีตัวบ่งชี้ใดอยู่ในระดับคุณภาพต้องปรับปรุง หรือต้องปรับปรุงเร่งด่วน ดังนั้นสาเหตุการไม่ผ่านการรับรองมาตรฐาน

การศึกษาเนื่องจากตัวบ่งชี้ที่ 5 ซึ่งประเมินจากคะแนนผลการทดสอบของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.) (O-NET) ใน 8 กลุ่มสาระ ดังนั้นการจะผ่านการรับรองมาตรฐานสถานศึกษาต้องพัฒนาตัวชี้วัดที่ 5 อย่างเร่งด่วน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธัญญา เรืองแก้ว (2550) ที่พบว่าคะแนนผลการสอบ O-NET ในภาพรวมต่ำมาก ในระยะ 2 ปีแรกนักเรียนได้คะแนนไม่ถึงครึ่งของคะแนนเต็ม โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษ ซึ่งมีคะแนนต่ำกว่าครึ่งมากและมีผู้สอบบางคนสอบได้ 0 คะแนน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคุณภาพของนักเรียนที่จบชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 ยังไม่มีคุณภาพอยู่ในระดับที่น่าพอใจ

2. สถานศึกษาที่ได้รับการรับรองมาตรฐานในระดับคุณภาพดีมากเป็นส่วนใหญ่เป็นสถานศึกษาสังกัด สกอ. สถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษสามารถอภิปรายได้ว่าในการบริหารการศึกษากำหนด อัตราค่าจ้างผู้บริหารงบประมาณและครูผู้สอนจากจำนวนนักเรียน ดังนั้นสถานศึกษาขนาดเล็กจึงเสี่ยงต่อการมีครูไม่ครบชั้นมีครูไม่ตรงวุฒิซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งสิ้นสถานศึกษาได้รับงบประมาณต่างๆ เช่น เงินอุดหนุนรายการค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ค่าใช้จ่ายรายหัว) งบประมาณพัฒนาครูตามจำนวนนักเรียน โดยเฉพาะสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาใช้งบประมาณในการจัดการศึกษารายหัวนักเรียน

มากกว่าสถานศึกษาสังกัดอื่น ผลการสำรวจของวิทยากร เชียงกุล (2552) พบว่าปัญหาความไม่เสมอภาคในการได้รับบริการทางการศึกษา เนื่องจากการบริหารราชการแบบรวมศูนย์ และการจัดสรรงบประมาณและกำลังคนทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการได้รับบริการทางการศึกษาในแง่ที่ว่าสถานศึกษาขนาดเล็กในเขตยากจนโดยเฉพาะในชนบทจะได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อยกว่า มีครูตามวุฒิน้อยกว่าทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเฉลี่ยต่ำกว่าสถานศึกษาขนาดกลางและขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับเดียวกันมีขนาดใกล้เคียงกันแต่ที่ตั้งต่างกันได้รับการจัดสรรงบประมาณแตกต่างกัน นอกจากนั้นค่าใช้จ่ายดำเนินการต่อหัวและอัตราส่วนนักเรียนต่อครูของสถานศึกษาขนาดที่ใกล้เคียงกันยังได้รับการจัดสรรต่างกัน การจัดสรรงบประมาณแก่สถานศึกษาในส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะระดับอนุบาลและประถมศึกษา มีลักษณะถดถอย กล่าวคือการใช้จ่ายต่อหัวในสถานศึกษาที่เป็นจังหวัดยากจนจะต่ำกว่าโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร

3. สถานศึกษาร้อยละ 30.35 มีผลการประเมินลดลง 2 ระดับแบบรับรองมาตรฐานเป็น ไม่รับรองมาตรฐาน และส่วนใหญ่เป็นสถานศึกษาสังกัด สพฐ. อบต. สถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ สถานศึกษาทั้งในเมืองและนอกเมือง และสถานศึกษาในส่วนภูมิภาค ส่วนสถานศึกษาสังกัด สกอ. และ กทม.

มีผลการประเมินคงที่แบบดี ดีมาก และดีมาก และแบบดี ดี และดี ตามลำดับ สถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ และสถานศึกษาในกรุงเทพฯ และปริมณฑลมีผลการประเมินลดลงแบบดีมาก ลดลงเป็นดีสามารถอภิปรายได้ตามข้อ 2

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการยกระดับคุณภาพการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา

1. รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณการศึกษาโดยพิจารณาถึงความแตกต่างทั้งด้านบริบทและขนาดของสถานศึกษา โดยไม่ควรยึดเกณฑ์จำนวนนักเรียนอย่างเดียวเพื่อให้เกิดความยุติธรรมกับสถานศึกษาทุกขนาด

2. ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยพัฒนาเด็กให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น เพื่อยกระดับตัวบ่งชี้ที่ 5 สร้างเสริมลักษณะนิสัยให้ผู้เรียนมีความใฝ่รู้และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จัดการศึกษาให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ความสำคัญกับการประกันคุณภาพในสถานศึกษาและต้นสังกัด

3. จากผลการวิจัย พบว่า ผลการประเมินและพัฒนามีความแตกต่างกันระหว่างสังกัด ขนาดและภูมิภาคของสถานศึกษา

สถานศึกษาสังกัด สกอ. สถานศึกษาขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ สถานศึกษาในกรุงเทพฯ และปริมณฑลมีผลการประเมินในระดับดีมาก เป็นส่วนใหญ่ มีส่วนใหญ่มิพัฒนาการแบบดีมาก และดีมาก ดังนั้นการประเมินคุณภาพการศึกษา รอบต่อไป อาจจะไม่ต้องกำหนดระยะเวลาการ ประเมินที่เหมือนกันทุกโรงเรียน แต่ควรมีการ แบ่งเป็นกลุ่มโรงเรียนตามสภาพโรงเรียนแต่ละ แห่ง เช่น แบ่งโรงเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม **กลุ่มที่ 1** โรงเรียนที่ไปสู่ระดับนานาชาติได้ (โรงเรียนที่ติด

อันดับ 1-100) เช่น โรงเรียนสาธิต โรงเรียน ประจำจังหวัด เป็นต้น อาจไม่ต้องไปประเมิน แต่ ควรมี site visit เพื่อดูวิธีการที่ดี แล้วนำมาโมเดลที่ ดีไปใช้กับโรงเรียนอื่น **กลุ่มที่ 2** โรงเรียนเข้มแข็ง ต้องทำ site visit และประเมินบ้างแต่ไม่ต้องทุก 5 ปี **กลุ่มที่ 3** โรงเรียนทั่วไปเข้าไปประเมิน ตามปกติทุก 5 ปีและ**กลุ่มที่ 4** โรงเรียนอ่อนแอ ต้องการความช่วยเหลือ อาจต้องเข้าไปประเมิน ทุกปี เพื่อดูพัฒนาการ

บรรณานุกรม

- ธัญญา เรืองแก้ว. (2550). การทดสอบทางการศึกษา (O-NET) สำคัญอย่างไร. *วารสารวิชาการ*, 10(4), 78-79.
- วิทยากร เชียงกุล. (2552). *สภาวะการศึกษาไทยปี 2550/2551 “ปัญหาความเสมอภาคและคุณภาพของการศึกษาไทย”*, (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- สุภมาส อังศุโชติ และรัชนิกุล ภิญโญภาณุวัฒน์. (2559). *การสังเคราะห์ผลการประเมินภายนอก รอบสาม(พ.ศ. 2554 - 2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แก้ไขเพิ่มเติม.พ.ศ. 2553 (ฉบับที่ 3)*. กรุงเทพมหานคร: พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2554). *คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม (พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๘) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับสถานศึกษา (แก้ไขเพิ่มเติมพฤษภาคม ๒๕๕๔)*. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2560, จาก <http://www.onesqa.or.th/th/content-view/921/1204/>

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของสาขาวิชา
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

A Synthesis of Research Studies on Educational Participation of the
School of Educational Studies, Sukhothai Thammathirat Open
University

ศศิกาญจน์ ทวีสุวรรณ¹

Sasikarn.Taw@stou.ac.th

สุทธิวรรณ ตันติรจนางค์²

ประพนธ์ เจียรกุล²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาคุณลักษณะของงานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา และ (2) สังเคราะห์เชิงคุณภาพงานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะ/ขั้นตอน วิธีการ การมีส่วนร่วมทางการศึกษา ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาของนักศึกษาศาสาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่พิมพ์เผยแพร่ ระหว่างปี พ.ศ. 2541 – 2550 จำนวน 34 เรื่อง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกข้อมูลคุณลักษณะของงานวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ และการสังเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะของงานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา ปีที่พิมพ์เผยแพร่มากที่สุด คือ ปี พ.ศ.2544 แขนงวิชาที่ผลิตงานวิจัยมากที่สุด คือ แขนงวิชาบริหารการศึกษา มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมที่เป็นองค์กรชุมชนมากที่สุด งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา ส่วนใหญ่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสอบถาม และ 2) ผลการสังเคราะห์เชิงคุณภาพของงานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะ/ขั้นตอน วิธีการ การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของผู้มีส่วนร่วม 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของผู้ปกครองและครู (2)

¹ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

² สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา (3) การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) (4) การมีส่วนร่วมทางการศึกษาขององค์กรศาสนา และสถานประกอบการ และ (5) การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของชุมชน ผลการวิจัยที่สอดคล้องกัน ได้แก่ ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในลักษณะร่วมทำ สภาพการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

คำสำคัญ : การสังเคราะห์งานวิจัย การมีส่วนร่วมทางการศึกษา

Abstract

The purposes of this research were (1) to study characteristics of research studies on educational participation; and (2) to qualitatively synthesize research studies on characteristics/steps, and process of educational participation. The research population comprised 34 graduate theses of graduate students published during B.E. 2541 – 2550. The employed data collecting instrument was a research characteristics recording form. The data were analyzed by using the frequency, percentage, and content analysis.

Research findings were as follows: 1) Regarding characteristics of research studies on educational participation, the year that the largest number of research studies was published was B.E. 2544; the Educational Administration Program had the largest number of research studies involving community participation; most research studies on educational participation employed the descriptive research methodology; and the questionnaire was the employed research instrument for data collection. 2) Qualitative synthesis results concerning characteristics/steps, and process of educational participation focused on five groups of participants: (1) educational participation of parents and teachers, (2) educational participation of school board members, (3) educational participation of sub-district administrative organization (SAO) committee members, (4) educational participation of religious organizations and business enterprises; and (5) educational participation of the community. These studies have corresponding research results in community participating in the management of basic education in all four aspects. The overall and individual aspects revealed a collaboration type with the low level of participation.

Keywords: Synthesis of research studies, Educational participation

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยหลักที่ใช้ในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยีให้มีความเจริญก้าวหน้าและสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ ซึ่งการจัดการศึกษาจะต้องถือเป็นวาระแห่งชาติที่ทุกคนทุกฝ่าย และทุกองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม (Participation) ในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยพัฒนาคนในชาติให้มีความรู้ความสามารถ คุณลักษณะตรงตามความต้องการของสังคมและประเทศชาติ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากบุคคล ชุมชน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอีกหลาย ๆ หน่วยงาน เพื่อจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล จากความสำคัญดังกล่าวรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 4 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษาของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชนและเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ เพื่อให้การศึกษาสร้างคนและสร้างสังคมคุณธรรม มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ และประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงจัดให้มีกฎหมายและกำหนดนโยบายในแผนการศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 34 มาตรา 35 และมาตรา

40 ได้กำหนดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา โดยให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนครู และผู้บริหารสถานศึกษา ทาหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา และ มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศ มาใช้จัดการศึกษา (ราชกิจจานุเบกษา, 2542 , น. 45)

ดังนั้นการจัดการศึกษาในปัจจุบัน สังคม ประชาชน กลุ่มบุคคล บุคคล สถาบัน ต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างชัดเจนและมากขึ้น โดยให้ความสำคัญให้ความสำคัญ ความสนใจ เอาใจใส่ ส่งเสริมสนับสนุนการบริหารงานของสถานศึกษาตลอดจนการกำกับติดตามนโยบายการบริหารงานของสถานศึกษา

ในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในการบริหารจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน และทำให้ผลการปฏิบัติงานของโรงเรียนนั้นเป็นที่ยอมรับมากขึ้น (อ้างในอุทัยบุญประเสริฐ 2543, น. 14) ดังที่สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2544, น. 10) กล่าวไว้ว่าการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการระดมความคิด เกิดความคิดที่หลากหลายสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกัน

รัฐมีนโยบายการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการศึกษาโดยถือว่าความร่วมมือจากทุกฝ่ายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา ในทุกระดับ เริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา รวมทั้งการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยในทุกด้านซึ่งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการจัดการศึกษาให้บุคลากร องค์กรภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษาให้มากขึ้นอันยังผลให้เกิดการพัฒนาปรับปรุง แก้ไข ให้สามารถดำเนินงานการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การที่จะดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวได้นั้น ต้องมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา โดยศึกษาขั้นตอน/ รูปแบบ วิธีการมีส่วนร่วมทางการศึกษา และระดับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาขึ้น ผู้วิจัยมีความสนใจวิเคราะห์งานวิจัยการมีส่วนร่วมทางการศึกษาดังกล่าวเพื่อนำผลการวิเคราะห์มาเป็นข้อมูลองค์ความรู้

ในการวางแผนพัฒนางานของหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา
2. เพื่อสังเคราะห์เชิงคุณภาพของงานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะ/ ขั้นตอน วิธีการการมีส่วนร่วมทางการศึกษา

นิยามศัพท์

1. **งานวิจัย** หมายถึง วิจัยนิพนธ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาที่ผลิตและพิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2541 -2550 โดยสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมาราช

2. **งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา** หมายถึง วิจัยนิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับประเภทของการมีส่วนร่วม ขั้นตอน/วิธีการ และลักษณะการมีส่วนร่วมตลอดจนระดับของการมีส่วนร่วมทางการศึกษา

3. **การสังเคราะห์งานวิจัย** หมายถึง การรวบรวมผลการวิจัยที่เป็นสาระความรู้หรือข้อค้นพบของงานวิจัยหลาย ๆ เรื่องที่เกี่ยวข้องกันมีสมมติฐานเหมือนกันมาทำการสังเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ แล้วนำมาบรรยายสรุปรวมกันเป็นข้อความรู้ที่สอดคล้องกันหรือขัดแย้งกันเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่และเป็นข้อสรุปของปัญหานั้นๆ อย่างชัดเจน

4. การมีส่วนร่วมทางการศึกษา

หมายถึง การที่บุคลากรทางการศึกษา ผู้નાชุมชน ผู้ปกครอง ประชาชน องค์กรของรัฐ และองค์กรเอกชนสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการวางแผนการการปฏิบัติ การจัดสรรทรัพยากร การจัดการเรียนการสอน การประสานงานและการติดตามประเมินการปฏิบัติงานทางการศึกษา

5. การสังเคราะห์เชิงคุณภาพ หมายถึง การบรรยายสรุปเชิงเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยแต่ละเรื่องโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อสรุปคุณลักษณะของงานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา

2. ได้ข้อสรุปภาพรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับลักษณะขั้นตอน วิธีการ การมีส่วนร่วมทางการศึกษา

วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยดำเนินการดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ วิทยานิพนธ์ ระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ด้านการมีส่วนร่วมทางการศึกษา ที่ผลิตโดยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี 2541-2550 จำนวน 37 เรื่อง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินคุณภาพงานวิจัยและแบบสรุปข้อมูลคุณลักษณะของงานวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจรายชื่อวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาขององค์กรและบุคคลกลุ่มต่างๆ ที่ผลิตโดยสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2541-2550 จากฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัย และจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เมื่อคัดเลือกรงานวิจัยได้แล้ว จึงศึกษาบทคัดย่อ ศึกษาตัวเล่มงานวิจัยประเมินคุณภาพงานวิจัย และได้งานวิจัยจำนวน 37 เล่ม บันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกข้อมูลคุณลักษณะของงานวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างไว้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของงานวิจัยที่ศึกษาได้แก่ แขนงวิชาที่ผลิต ปีที่พิมพ์เผยแพร่โดยแจกแจงความถี่ หากำร้อยละและบรรยายความเรียงประกอบตาราง และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของงานวิจัย ผลการสังเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะของงานวิจัยพบว่า งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ทั้งสิ้นจำนวน 37 เรื่อง ปีที่มีการพิมพ์งานวิจัย

เผยแพร่มากที่สุดคือ ปี พ.ศ. 2544 ร้อยละ 21.62 (8 เล่ม) แขนงวิชาที่ผลิตงานวิจัยมากที่สุดคือ แขนงวิชาบริหารการศึกษา ร้อยละ 81.08 (30 เล่ม) เมื่อจำแนกตามเนื้อหาตามขอบเขตของงานวิจัยพบว่าเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนร่วมที่เป็นชุมชน/ องค์กรชุมชนมากที่สุด ร้อยละ 37.84 (14 เล่ม) และด้านของการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ ด้านการบริหาร/ จัดการ ร้อยละ 70.27 (26 เล่ม) และระดับของการศึกษาที่มีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ร้อยละ 62.16 (23 เล่ม) งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์มีการตั้งสมมติฐานร้อยละ 67.57 (25 เล่ม) โดยงานวิจัยของแขนงวิชาบริหารและแขนงวิชาหลักสูตรและการสอน ส่วนงานวิจัยของแขนงวิชาการศึกษาอนุกระบวน ผู้วิจัยไม่ตั้งสมมติฐานถึงร้อยละ 60.00 (3 เล่ม) งานวิจัยร้อยละ 91.89 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา โดยแขนงวิชาบริหารการศึกษาใช้มากที่สุดคือร้อยละ 96.67 (29 เล่ม) การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย ร้อยละ 29.73 (11 เล่ม) รองลงมาเป็นการเลือกแบบเจาะจง ร้อยละ 18.92 (7 เล่ม) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยร้อยละ 94.59 (35 เล่ม) ของงานวิจัยใช้แบบสอบถามและร้อยละ 100.00 ของงานวิจัยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือขึ้นเองโดยใช้วิธีการตรวจสอบความตรงและความเที่ยงในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์/ ค่าร้อยละมากที่สุด ร้อยละ 91.89 รองลงมา คือ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ

81.08 สำหรับสถิติอ้างอิง ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนมากที่สุด รองลงมา คือ การทดสอบค่าที

2. ผลการสังเคราะห์เชิงคุณภาพของงานวิจัย จากวิทยานิพนธ์ที่มาสังเคราะห์จำนวน 37 เรื่อง เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของผู้มีส่วนร่วม 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ปกครอง/ ครู กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ชุมชน และผู้แทนองค์กรศาสนาและสถานประกอบการ มีข้อควรอภิปรายดังนี้

2.1 การสังเคราะห์เชิงคุณภาพของงานวิจัย พบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของกลุ่มผู้ปกครอง/ ครู มีจำนวนค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 16.22) อาจเป็นเพราะว่าการศึกษากับผู้ปกครองต้องใช้เวลาเข้าร่วมกิจกรรม และความตั้งใจ ซึ่งผู้ปกครองมักมีปัญหาการไม่มีเวลา ส่วนใหญ่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ศึกษาตัวแปรนั้นๆ เช่น ระดับการมีส่วนร่วม ความต้องการมีส่วนร่วม สภาพและปัญหาการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยเป็นการชี้สภาพที่เกิดขึ้น เช่น งานวิจัยที่ศึกษาระดับและลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองเพื่อเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและเด็กประถมศึกษาพบว่า มีส่วนร่วมในเรื่อง การวางแผน การจัดสรรทรัพยากร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประสานงาน และการประเมินผล โดยผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกันมีส่วน

ร่วมในการวางแผนต่างกัน แต่มีส่วนร่วมในด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540, น. 266) ที่สรุปไว้ว่าประชาชนส่วนใหญ่จะเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องจัดสรรทรัพยากร การบริจาคทรัพย์มากที่สุด ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือ ร่วมรับรู้และร่วมทำ โดยผู้ปกครองที่มีอาชีพรับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สูงกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531, น. 25) และ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540, น. 61) ที่อธิบายสรุปปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนสืบเนื่องมาจากอาชีพและวุฒิทางการศึกษา วัฒนธรรมสัมพันธ์แบบผู้ใหญ่-ผู้น้อย

2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา งานวิจัยที่ศึกษา มีค่อนข้างมาก(ร้อยละ 24.32) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนาศึกษาสภาพเกี่ยวกับตัวแปรตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเรื่องนั้นๆ เช่น ความต้องการ ความคิดเห็น ลักษณะและระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยเป็นการชี้สภาพที่เกิดขึ้น เช่น งานวิจัยที่เกี่ยวกับลักษณะและระดับการมีส่วนร่วมในการบริหาร/ จัดการการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาได้ข้อค้นพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษา มีส่วนร่วมจัดการศึกษาใน 5 เรื่อง คือ การวางแผน การจัดสรร

ทรัพยากร การกระตุ้นการทำงาน การประสานงาน และการติดตามประเมินผล โดยเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางทุกเรื่อง สอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ ชนะ ชินสะอาด (2549, น. 58) ยกเว้นในโรงเรียนขยายโอกาสที่ คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในเรื่องการประสานงานและการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องจากโรงเรียนขยายโอกาสกำลังขยายตัว ขยายกิจกรรมและโอกาสเพื่อการบริการการศึกษา คณะกรรมการฯ จึงมีส่วนร่วมมากหรือโดดเด่นในการประสานงาน และจัดหาทรัพยากรในการดำเนินงาน และการบริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมบริหารด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหาร งานบุคลากร และด้านบริหารทั่วไปอยู่ในระดับมาก นั้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เรณู ประสงค์กุล (2547, น. 165) และผลการศึกษาของ สังพร ศรีเมือง (2543, น. 75) ที่พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมต่อการบริหารวิชาการอยู่ในระดับมาก สำหรับกลุ่มของคณะกรรมการสถานศึกษาที่มีส่วนร่วมการจัดการศึกษาจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้บริหาร และครูกลุ่มผู้ปกครองและศิษย์เก่า และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและองค์กรชุมชน โดยกลุ่มผู้บริหารและครูมีส่วนร่วมในระดับมาก และมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ซึ่งมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับบทสรุปการสัมมนาให้ความรู้แก่ประชาชนและเลขาธิการคณะกรรมการสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐานของเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ที่โรงแรมแทนเจอร์ลิน อำเภอฝาง เมื่อ 22 สิงหาคม 2547 ที่ระบุนวอนหนึ่งว่าประธานกรรมการสถานศึกษาต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในระดับมากทุกด้าน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษามี 4 กลุ่มปัจจัย คือ ปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการสถานศึกษา ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน และปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของชูชาติ พวงสมจิตร (2540, น. 268 – 275) และสมศักดิ์ จัเพชร (2544, น. 20 – 21) ที่กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา โดยปัจจัยที่เป็นปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา คือ ปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการสถานศึกษา ได้แก่ การมีที่พักในชุมชนที่ตั้งโรงเรียน การเป็นศิษย์เก่า และปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารที่ดีมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นผู้นำ ลักษณะของครูที่ดี ปฏิบัติงานด้วยความเอาใจใส่เสียสละ และผลการปฏิบัติงานที่ดีของโรงเรียนซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาของชูชาติ พวงสมจิตร (2540, น. 270 – 75) สำหรับความต้องการมีส่วนร่วมและระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาผลการวิจัยพบว่า มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่

ในระดับมาก และด้านที่ต้องการมีส่วนร่วมระดับมากคือ ด้านกำหนดนโยบาย และการวางแผนการสนับสนุนทรัพยากรการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิเคราะห์ของชนะ ชินสะอาด (2549, น. 58) ที่ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.3 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะและระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีค่อนข้างน้อย (ร้อยละ 16.22) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ เช่น ความต้องการลักษณะและระดับการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ซึ่งผลการวิจัยเป็นการชี้สภาพที่เกิดขึ้น เช่น งานวิจัยที่เกี่ยวกับความต้องการของคณะกรรมการ อ.บ.ต. ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ข้อค้นพบว่า ต้องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษาเป็นลำดับแรก ส่วนความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 5 ด้าน พบว่าต้องการมีส่วนร่วมในระดับมากในด้านการวางแผน การกระตุ้นการทำงาน และการประสานงาน รองลงมาได้แก่ การจัดสรรทรัพยากร และการประเมินผล ทั้งนี้เนื่องจากความพร้อม ความสามารถที่มีอยู่เป็นเบื้องต้นยังไม่มาก ไม่พร้อมจึงทำให้คณะกรรมการ อ.บ.ต. ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในระดับต้น คือ ประถมศึกษา

เป็นอันดับแรก และเห็นความสำคัญของการกิจการวางแผน ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของการดำเนินงานจึงให้ความสำคัญมาก โดยกรรมการ อ.บ.ต. ที่สำเร็จการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาและมีตำแหน่งบริหารต้องมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสูงกว่ากรรมการ อ.บ.ต. ที่สำเร็จการศึกษาดำกว่ามัธยมศึกษาและไม่มีตำแหน่งบริหาร ส่วนลักษณะและระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพบว่าคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล มีส่วนร่วมด้านการวางแผนด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับร่วมรับรู้ สำหรับด้านการจัดสรรทรัพยากรและด้านการประสานงาน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเจียมณพดล ไชยาลักษณ์ (2543) พบว่าตัวแทนประชาชนต้องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2.4 งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของกลุ่มองค์กรศาสนาและสถานประกอบการ มีค่อนข้าน้อย (ร้อยละ 5.40) เป็นการศึกษาระดับการมีส่วนร่วม การยอมรับการมีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วม อาทิ งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาในระบบทวิภาคีของสถานประกอบการและสถานศึกษาพบว่า สถานประกอบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมที่สำคัญ ได้แก่ ขาดการวางแผนร่วมกัน ผู้บริหารขาดการ

เอาใจใส่และสนับสนุน และหลักสูตรไม่สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของนัยนา ตันติวิสุทธิ (2546) ซึ่งวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจการบริหารงานวิชาการ ขาดการวางแผน และติดตามการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

2.5 งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของชุมชนมีค่อนข้าน้อย (ร้อยละ 37.84) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเกี่ยวกับตัวแปรนั้นๆ เช่นเดียวกัน เช่น ความต้องการ สภาพและระดับการมีส่วนร่วม ความพร้อมของชุมชน ปัญหาและอุปสรรค ผลการวิจัยเป็นการชี้สภาพที่เกิดขึ้น เช่น งานวิจัยที่เกี่ยวกับความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยภาพรวมและรายด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารบุคลากร และด้านบริหารทั่วไปอยู่ในระดับปานกลางแต่สภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมใน 4 เรื่องดังกล่าวมีอยู่ในระดับน้อยซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ และเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา ที่พบว่าผู้แทนชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหาร/จัดการอยู่ในระดับน้อย โดยผู้แทนชุมชนกลุ่มที่เป็นผู้ปกครองท้องถิ่นและเป็น

กรรมการโรงเรียนมีส่วนร่วมในการบริหาร/จัดการโรงเรียนมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และการที่ผู้แทนชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหาร/จัดการศึกษาในสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อยอาจเนื่องจากมีความรู้จักคุ้นเคยกับคณะครูและบุคลากรในสถานศึกษาเป็นอย่างดีและเห็นว่าครูเป็นผู้มีการศึกษาดีมีภูมิรู้ และมีประสบการณ์สูงจึงมอบบทบาทหน้าที่การดูแลบริหารสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของชนะ ชินสะอาด (2549, น. 58) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชนท้องถิ่น (2540, น. 275) ที่ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาพบว่าประชาชน/ชาวชนบทคุ้นเคยกับการอยู่ในระบบอุปถัมภ์ มักจะเลือกผู้นำจากฐานะการศึกษา ความมีหน้ามีตาที่ตนยอมรับเพื่อให้ทำสิ่งต่าง ๆ ให้ หรือแทนตน งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 4 เรื่องให้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกัน คือ ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามี 5 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านการประสานงานชิ้นงานตามแผน และด้านการประเมินผล โดยทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับร่วมทำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรใน

กิจกรรมการเรียนรู้การเกษตร ของมัลลิกา เขียวหวาน (2546) พบว่ากิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรมีส่วนร่วมมี 6 กิจกรรม คือ การฝึกอบรม การดูงาน การแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล การประชุมสัมมนา การหาแปลงสาธิต และการเผยแพร่ความรู้ โดยระดับการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับการรับรู้ รองลงมาคือร่วมรับประโยชน์และร่วมทำ โดยสรุป ชุมชน/เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและในกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับร่วมทำ ส่วนระดับร่วมคิดร่วมตัดสินใจ และร่วมประเมินผลนั้นมีน้อยถึงไม่มีเลย ทั้งนี้เนื่องมาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการมีส่วนร่วมคือ เวลาว่าง ตำแหน่งทางสังคม ภูมิศักยภาพส่วนบุคคลและการเปิดรับข่าวสาร และปัจจัยจากภายนอกได้แก่ เจ้าหน้าที่/หน่วยงานของรัฐ ผู้นำชุมชน และเครือข่ายกลุ่มอาชีพ

บทสรุป

ผลการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาจากวิทยานิพนธ์ที่มาสังเคราะห์จำนวน 37 เรื่อง เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของผู้มีส่วนร่วม 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ปกครอง/ครู คณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ชุมชน และผู้แทนองค์กรศาสนาและสถานประกอบการพบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของกลุ่มผู้ปกครอง/ครู คณะกรรมการ

องค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) และผู้แทนองค์กรศาสนาและสถานประกอบการ มีจำนวนค่อนข้างน้อย สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของกลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาและ ชุมชนมีค่อนข้างมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ผลการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาพบว่าผลงานวิจัยการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของผู้แทนองค์กรศาสนาและสถานประกอบการยังมีน้อย ผู้ที่มีความสนใจในเรื่องนี้สามารถนำผลการสังเคราะห์งานวิจัยเป็นข้อมูลในการเลือก หรือตัดสินใจที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของผู้แทน องค์กรศาสนา และ/หรือ สถานประกอบการได้อีกมาก

2) ผลการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นการศึกษาจากผู้ที่เป็นกรรมการสถานศึกษา ที่ได้ถูกเลือกหรือคัดเลือกเข้ามาแต่ผลงานวิจัยเหล่านี้ได้รับการพิจารณา/นำไปใช้ในหน่วยงานศึกษาน้อยมาก ดังนั้นผู้วิจัยควรนำผลการวิจัยไปเผยแพร่เป็นข้อมูลในการพัฒนาบทบาท อำนาจหน้าที่และระดับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหาร/จัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา เช่น การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้ความรู้ วิธีการปฏิบัติในด้านต่างๆ แก่คณะกรรมการสถานศึกษา เป็นต้น

3) ผลการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของกลุ่มคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มผู้แทนองค์กรศาสนาและสถานประกอบการ และกลุ่มผู้แทนชุมชนพบว่าความต้องการในการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของทั้ง 3 กลุ่ม มีสูงกว่าสภาพการมีส่วนร่วมที่เป็นจริงลักษณะ/ขั้นตอนกิจกรรมที่ต้องการมีส่วนร่วมเช่น การวางแผน การติดตามประเมินผล แต่สภาพจริงส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมมากในเรื่องการประสานงาน และเรื่องการจัดหา/จัดสรรทรัพยากร สำหรับระดับการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ โดยภาพรวมจะมีส่วนร่วมในระดับร่วมรับรู้ และร่วมทำ ส่วนระดับร่วมคิดร่วมตัดสินใจ และร่วมประเมินนั้นมีน้อยถึงไม่มีเลย ดังนั้นผู้วิจัยควรนำผลวิจัยไปเผยแพร่ให้สถานศึกษาได้ใช้เป็นข้อมูลพิจารณาความต้องการความสนใจการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกลุ่มดังกล่าวก่อนการวางแผนร่วมกัน ดึงศักยภาพของเขามาใช้ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานทางการศึกษาบรรลุผล เกิดประโยชน์สูงสุด และได้รับความร่วมมือจากกลุ่มดังกล่าวด้วยดี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ผลการวิเคราะห์งานวิจัยพบว่าส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยในลักษณะของการวิจัยเชิงพรรณนาที่เป็นการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะและระดับการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยอื่น ๆ เพื่อให้ได้

ข้อค้นพบเชิงลึก เช่น ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่ม (focus group) หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยเชิงทดลอง เป็นต้น

2) การสังเคราะห์งานวิจัยในครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Synthesis) เพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยเท่านั้น ในการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ครั้งต่อไป ควรมีการสังเคราะห์ทั้งเชิงคุณลักษณะและเชิงปริมาณ (Quantitative Synthesis) เพื่อให้ได้ข้อสรุปผลการสังเคราะห์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการ

ศึกษาของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ แต่ละกลุ่มอย่างแท้จริง

3) ควรสร้างเสริมให้มีการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษาของเฉพาะกลุ่ม กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น การมีส่วนร่วมทางการศึกษาของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล หรือของสถานประกอบการในการจัดการศึกษาระดับใดระดับหนึ่ง เช่น ระดับประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับอาชีวศึกษา เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถให้คำอธิบายเกี่ยวกับสภาพต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาได้มากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรเกล้า แก้วโชติ. (2544). *ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง นักเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- เข็มเพชร แก่นสา. (2543). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต) สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน (2542) *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2540). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

- เจียมมนถล ไชยาลักษณ์. (2542). การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการปฏิรูปโรงเรียน และสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่. (การศึกษา ค้นคว้าอิสระหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชนะ ชินสะอาด. (2549). การวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- ชัยศ ประไพพงษ์. (2549). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนันทบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชูชาติ พวงสมจิตร. (2540). การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน กับโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต), สาขาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวาณิช (2542). การสังเคราะห์งานวิจัยทางการศึกษาด้วยการวิเคราะห์ทอวิมานและการวิเคราะห์เนื้อหา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- นัยนา ตันติวิสุทธิ. (2546). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา. (สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต), สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิคม สุวรรณหา. (2542). ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (19 สิงหาคม 2542). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอน 74 ก, หน้า 1-23.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. (2531). การมีส่วนร่วมของประชาชน. วารสารพัฒนาชุมชน, 7(2), 25-28.
- บุญเทียม อังสวัสดิ์. (2542). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ประสาน คงสมบูรณ์. (2542). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรัชญา มั่นทน. (2546). ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาที่ 1 อำเภอนองแสง จังหวัดสระบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ผ่องศิริ เรียงตระกูล. (2544). การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการดำเนินงานของโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดลำปาง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2541). การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), แขนงวิชาบริหารการศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มัลลิกา เขียวหวาน. (2546). การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตจังหวัดอ่างทองและพระนครศรีอยุธยา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- เรณู ประสงค์กุล. (2548). การสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมศักดิ์ จีเพชร. (2544). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), แขนงวิชาบริหารการศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สังพร ศรีเมือง. (2543). การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง. (2544). รูปแบบการมีส่วนร่วมในสถานศึกษา. วารสารข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร. (หน้า 10-11). กรุงเทพฯ: เคพีрінท์ อินเตอร์กรุ๊ป.

- สุพิน จินดาพล. (2548). การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาปฐมวัย ด้านการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กปฐมวัย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อนันต์ ธิดา. (2544). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อุทุมพร จามรمان. (2531). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ. กรุงเทพฯ: ฟันนี่พับบลิชিং.
- _____. (2531). การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ. กรุงเทพฯ: ฟันนี่พับบลิชিং.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2543). การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ลาดพร้าว
- Abdel Hady, Mahamad E. (1990). A Suggested Model for Community Participation in the Administration of Public Education in Egypt. [Online] *Dissertation Abstract International*.
- _____. (1990). Abstract available: DAIALOG File: ERIC [Accessed June 14, 1998].
- Cohen J.M. Uphoff., N.T. (1977). "Rural development Participation: Concepts and Measures for Project Design Implementation and Evaluation. *Great Britain: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University*,
- _____. (1980). Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity through Specificity. *World Development*. p. 213-235.

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ที่มีต่อทักษะ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี

The Effects of Organizing Learning Activities by Using Social Network with the Big Six Skills Teaching Model on 21st Century Learning skills of Undergraduate Students

กัมปนาท คูศิริรัตน์¹

ajdankampanat@gmail.com

นุชรรัตน์ นุชประยูร²

nuchsharat@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี ก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills (2) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี ก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills และ (3) เพื่อประเมินความพึงพอใจของนิสิตระดับปริญญาตรีที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาแอนิเมชันและมัลติมีเดีย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ที่ลงทะเบียนรายวิชาตัดต่อวีดิทัศน์และเสียง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 24 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ (1) กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills (2) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (3) แบบวัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และ (4) แบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที

¹ สาขาวิชาแอนิเมชันและมัลติมีเดีย มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

² คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

ผลการวิจัยพบว่า (1) คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรีหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (2) ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรีหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills อยู่ในระดับดี (3) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ในระดับ มาก

คำสำคัญ: เครือข่ายสังคม Big Six Skills ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

Abstract

The purposes of this research were: (1) to compare learning achievements of undergraduate students before and after participating in the learning activities by using social network with the Big Six Skills teaching model; (2) to compare the 21st century learning skill of undergraduate students before and after participating in the learning activities by using social network with the Big Six Skills teaching model ; and (3) to assess the student's satisfaction upon learning activities by using social network with the Big Six Skills teaching model. The research sample were 24 undergraduate students majoring in Animation and Multimedia, Faculty of Science and Technology, Bansomdejchaopraya Rajabhat University enrolling in the Sound and Video Editing course in the 1st semester of academic year 2016. The research tools used in this study were: (1) learning activities by using social network with the Big Six Skills teaching model, (2) an achievement test, (3) a test on 21st century skills, and (4) a satisfaction questionnaire. The collected data were analyzed by the mean, standard division and t-test.

The research findings were as follows:

(1) The post-learning achievement of the students participating in learning activities by using social network with the Big Six Skills teaching model was higher than their pre-learning counterpart achievement at the .05 level of statistical significance.

(2) After learning, the 21st century skills of the students participating in learning activities by using social network with the Big Six Skills teaching model were at the good level.

(3) The students rated their satisfaction upon learning activities by using social network with the Big Six Skills teaching model at the high level.

Keywords: Social Network, Big Six Skills, The 21st century learning skill

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทำให้ต้องปรับตัวเพื่อแข่งขัน ทำให้เกิดกระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะด้านการศึกษามีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ รูปแบบการจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยมุ่งความสำคัญไปที่ผู้เรียนตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 มาตราที่ 22 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้เป็นองค์ความรู้ที่เหมาะสมและสามารถรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ คำนึงถึงความสนใจและความถนัดของผู้เรียนที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ผู้เรียนควรมีทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ซึ่งเป็นทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง จากการสำรวจสภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันพบว่า เน้นการบรรยาย ท่องจำ ทำให้ผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ ขาดทักษะการคิด นอกจากนี้พบว่าผู้สอนขาดเทคนิคการสอน สื่อการสอนไม่เร้าความสนใจ ไม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจ

ของผู้เรียนกระบวนการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบกระบวนการสอนและวิธีการสอนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยมุ่งหวังให้เกิดองค์ความรู้แก่ผู้เรียน เรียนได้หลากหลายและต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยกำหนดบทบาทของผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หาวิธีการหรือมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น ใฝ่เรียนรู้ ส่งเสริมบทบาทของการรู้สารสนเทศและความจำเป็นที่จะต้องสร้างให้ผู้เรียนให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ เพื่อเน้นให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long Education) แนวทางหนึ่งที่น่าสนใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการแสวงหาความรู้ ร่วมกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิสัมพันธ์ที่สามารถเชื่อมโยงผู้เรียนไว้ด้วยกัน มีเครื่องมือต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้งานร่วมกัน บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยมุ่งเน้นการสร้างชุมชนออนไลน์ให้กับกลุ่มคนที่ต้องการแลกเปลี่ยนข้อมูลในสิ่งที่ตนสนใจหรือกิจกรรมต่าง ๆ หรือใครก็ตามที่สำรวจข้อมูลของผู้อื่นที่มีความสนใจในสิ่งเดียวกันหรือประเภทเดียวกัน (อรุณรัตน์ ศรีชูศิลป์และอนิรุทธิ์ สติมัน, 2555) ที่เรียกว่าเครือข่ายสังคม ที่มีผู้สอนจัดไว้ให้และนำกระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการแบบ Big Six Skill มาเป็นกระบวนการสอน เนื่องด้วย

การแก้ปัญหาเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคม สอดคล้องกับประพันธ์ สุเสารัจ (2551) ได้กล่าวว่าผู้ที่มีความทักษะในการแก้ไขปัญหาจะสามารถเผชิญกับภาวะสังคมที่เคร่งเครียดได้ ดังนั้นการฝึกให้ผู้เรียนมีความทักษะในศตวรรษที่ 21 จึงต้องให้ผู้เรียนสามารถคิดเพื่อแก้ปัญหาที่จะตอบรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นและเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวิดีโอทัศนและเสียงที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการจัดการเรียนรู้และเตรียมความพร้อมของผู้เรียน ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนเพื่อพัฒนาการเรียนและการจัดการเรียนรู้ของนิสิตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวิดีโอทัศนและเสียง ที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี

2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ของนิสิตระดับปริญญาตรี

3. เพื่อประเมินความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวิดีโอทัศนและเสียง ที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคม หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามแผนการเรียนรู้ที่กำหนด มีการเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยจัดให้อยู่บนระบบอินเทอร์เน็ตที่มีการนำข้อมูลประเภทบทความ รูปภาพ วิดีโอ และสื่อดิจิทัลต่าง ๆ นำมาแบ่งปันกันในระบบอินเทอร์เน็ตภายใต้เครือข่ายของตนเอง และมีการวัดผลประเมินผล

Big Six Skills หมายถึง ระบบการเรียนที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามขั้นตอน 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการนิยามภาระงาน ขั้นตอนกำหนดการค้นสารสนเทศ ขั้นตอนสืบค้นและเข้าถึงสารสนเทศ ขั้นตอนการใช้สารสนเทศ ขั้นตอนการสังเคราะห์ข้อมูล และขั้นตอนการประเมินผล เพื่อใช้แก้ปัญหาตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หมายถึง ความสามารถที่จำเป็นของผู้เรียนในระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในช่วงศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย การเขียนได้ การอ่านเข้าใจ การคิดเลข การคิดอย่าง มีวิจารณญาณ การคิด

สร้างสรรค์ การสื่อสารสารสนเทศ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร อาชีพและการเรียนรู้

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนที่ได้จากทดสอบด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาการตัดต่อวิดีโอทัศน์และเสียง สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกความคิดเห็นและพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ที่วัดจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ผู้เรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์มีการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
2. ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
3. นำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมในรายวิชาอื่นต่อไป

วิธีการวิจัย

ประชากร คือประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาแอนิเมชันและมัลติมีเดีย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่เรียนรายวิชาตัด

ต่อวิดีโอทัศน์และเสียง จำนวน 28 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาแอนิเมชันและมัลติมีเดีย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่เรียนรายวิชาตัดต่อวิดีโอทัศน์และเสียง จำนวน 24 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559

เครื่องมือที่ใช้ ประกอบด้วย (1) แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาการตัดต่อวิดีโอทัศน์และเสียง ที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ซึ่งมี ขั้นตอน 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการนิยามภาระงาน ขั้นตอนกำหนดการค้นสารสนเทศ ขั้นตอนสืบค้นและเข้าถึงสารสนเทศ ขั้นตอนการใช้สารสนเทศ ขั้นตอนสังเคราะห์ข้อมูล และขั้นตอนประเมินผล มีค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (IOC : Index of item objective congruence) จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.80 (2) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ .73 และความเที่ยงตรงโดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (correlation coefficient) ของเพียร์สัน (Pearson) มีค่าเท่ากับ .84 (3) แบบวัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ.63 และความเที่ยงตรงโดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (correlation coefficient) ของเพียร์สัน (Pearson) มีค่าเท่ากับ.85 (4) แบบประเมินความพึงพอใจ เป็นลักษณะข้อคำถาม

แบบมาตราประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (IOC : Index of item objective congruence) จา ก ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.80

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นเตรียมการ ผู้วิจัยศึกษารายละเอียด เกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่าน เครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills และนำมา ปรับใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นทดลอง ผู้วิจัยปฐมนิเทศชี้แจง เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ทำการทดสอบก่อน เรียนและประเมินทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จากนั้นดำเนินการสอนด้วยวิธีการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวีดิทัศน์และเสียง ที่มีต่อ ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับ ปริญญาตรี เมื่อครบ 6 สัปดาห์ ทำการทดสอบ หลังเรียน ประเมินทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่

21 และทำแบบสอบถามความพึงพอใจหลังจาก ได้รับการจัดการเรียนรู้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ สถิติทดสอบ t-test แบบ Dependent

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวีดิทัศน์และเสียง ที่มีต่อทักษะการ เรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญา ตรีหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยก่อน เรียน 13.44 และค่าเฉลี่ยหลังเรียน 21.16 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสรุปได้ว่าบทเรียนผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวีดิทัศน์และเสียง ของนิสิตระดับปริญญาตรี ทำให้ผู้เรียนมี ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้สูงขึ้น ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 แสดงผลการหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่าย สังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวีดิทัศน์และเสียง ที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของ นิสิตระดับปริญญาตรี จากกลุ่มตัวอย่าง (n=24)

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	$\bar{x}$	S.D.	t	p-value
หลังเรียน	24	15.28	2.87		
ก่อนเรียน	32	21.75	1.92	7.80*	0.00

*P < .05

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ของนิสิตระดับปริญญาตรี หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ก่อนเรียนอยู่ในระดับปานกลาง (2.45 ± 0.65) และมีค่าเฉลี่ยทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หลังเรียนอยู่ในระดับมาก (3.36

± 0.61) ซึ่งสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวีดิทัศน์และเสียงที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี ทำให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สูงขึ้น ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 แสดงผลการหาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวีดิทัศน์และเสียง ที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี จากกลุ่มตัวอย่าง ($n=24$)

รายการ	ก่อนเรียน			หลังเรียน		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. เขียนได้ (Reading)	2.58	0.58	ดี	3.25	0.61	ดี
2. อ่านเข้าใจ (Writing)	2.71	0.55	ดี	3.42	0.58	ดี
3. คณิตเลขเป็น (Arithmetics)	2.63	0.57	ดี	3.33	0.56	ดี
4. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)	2.13	0.79	ปานกลาง	3.38	0.58	ดี
5. การคิดสร้างสรรค์ (Creativity Thinking)	2.33	0.70	ปานกลาง	3.38	0.65	ดี
6. การสื่อสารสารสนเทศ (Communication Literacy)	2.38	0.57	ปานกลาง	3.29	0.62	ดี
7. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT Literacy)	2.58	0.58	ดี	3.38	0.65	ดี
8. อาชีพและการเรียนรู้ (Career and Learning Skills)	2.25	0.79	ปานกลาง	3.33	0.64	ดี
ค่าเฉลี่ยรวม	2.45	0.65	ปานกลาง	3.34	0.61	ดี

3 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนหลังจากเรียนรู้ด้วยบทเรียนผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวิดีโอทัศน์และเสียงของนิสิตระดับปริญญาตรี โดยความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (4.36±0.65) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านผลปรากฏว่า ด้านการจัดการเรียนรู้ ในระดับมาก (4.38±0.61) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก (4.32±0.68) และด้านประโยชน์ที่ได้รับ อยู่ในระดับมาก (4.39±0.65) ดังตารางที่ 1.3

ตารางที่ 1.3 แสดงผลการประเมินความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาการตัดต่อวิดีโอทัศน์และเสียง ที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี จากกลุ่มตัวอย่าง (n=24)

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ด้านการจัดการเรียนรู้			
1.บรรยากาศการเรียนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	4.33	0.65	มาก
2. บรรยากาศของการเรียนทำให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อนตนเองและกลุ่ม	4.50	0.67	มาก
3. บรรยากาศของการเรียนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำกิจกรรมได้อิสระ	4.42	0.51	มาก
4. บรรยากาศของการเรียนทำให้ผู้เรียนเกิดการคิดที่หลากหลาย	4.25	0.62	มาก
เฉลี่ยรวมรายด้าน	4.38	0.61	มาก
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้			
5. กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับเนื้อหา	4.33	0.49	มาก
6. กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิด	4.08	0.79	มาก
7. กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมการคิดและตัดสินใจ	4.58	0.51	มากที่สุด
8. กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนกล้าคิดกล้าตอบ	4.17	0.83	มาก
9. กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น	4.58	0.67	มากที่สุด
10. กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหามากขึ้น	4.33	0.78	มาก
11. กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน	4.17	0.58	มาก
เฉลี่ยรวมรายด้าน	4.32	0.68	มาก

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ			
12. การจัดการเรียนรู้ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย	4.42	0.79	มาก
13. การจัดการเรียนรู้ทำให้จำเนื้อหาได้นาน	4.33	0.49	มาก
14. การจัดการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเองได้	4.42	0.67	มาก
15. การจัดการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในวิชาอื่น ๆ	4.50	0.52	มาก
16. การจัดการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดที่สูงขึ้น	4.08	0.79	มาก
17. การจัดการเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนตัดสินใจโดยใช้เหตุผล	4.25	0.45	มากที่สุด
18. การจัดการเรียนรู้ทำให้เข้าใจและรู้จักเพื่อนมากขึ้น	4.75	0.45	มาก
19. กิจกรรมการเรียนการสอนนี้ทำให้ได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น	4.67	0.49	มากที่สุด
เฉลี่ยรวมรายด้าน	4.43	0.61	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.38	0.64	มาก

อภิปรายผล

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวีดิทัศน์และเสียง ที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรีหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยก่อนเรียน 13.44 และค่าเฉลี่ยหลังเรียน 21.16 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสรุปได้ว่าทเรียนผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวีดิทัศน์และเสียงของนิสิตระดับปริญญาตรี ทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น สอดคล้องกับประวัตรวงศ์ยางกลาง (2548) พบว่า นักศึกษาที่เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบค้นหาสารสนเทศบนเว็บตามกระบวนการ Big Six Skills มีคะแนนเฉลี่ยการรู้

สารสนเทศหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังสอดคล้องกับปาไลตา บัวสีดา (2551) พบว่าผู้เรียนที่เรียนด้วยทเรียนบนเครือข่ายแบบ Big Six Skills มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเนื่องจากผู้เรียนที่เรียนด้วยการจัดกิจกรรมผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นได้ดำเนินการกำหนดปัญหาให้นิสิตดำเนินการตามขั้นตอน 6 ขั้นตอน คือ ขั้นการนิยามภาระงาน ขั้นกำหนดการค้นสารสนเทศ ขั้นสืบค้นและเข้าถึงสารสนเทศ ขั้นการใช้สารสนเทศ ขั้นการสังเคราะห์ข้อมูล และขั้นการประเมินผล เพื่อใช้แก้ปัญหาตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยในภาระงานและการแก้ปัญหา ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติเองเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ

จึงเป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับทฤษฎี แคมป์ (2552) ได้เสนอว่ากิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อที่จะเกิดการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์ ทำให้ผู้เรียนมีความสุขสนุกสนานในการเรียนมีส่วนร่วมในการคิดและแก้ปัญหาด้วยกัน ผู้เรียนได้ฝึกความสามารถในการสืบค้นข้อมูลและการเข้าใช้สารสนเทศเป็นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยที่ผู้เรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ยังสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ช่วยทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ของนิสิตระดับปริญญาตรี หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน เนื่องด้วยกิจกรรมที่จัดขึ้นผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองได้ทุกที่ทุกเวลาเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองและการรู้สารสนเทศด้วยตนเอง ซึ่งไม่ใช่เป็นการสอนทฤษฎีแต่เป็นการสอนกระบวนการที่ให้ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งจะส่งผลทำให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดของตนเองได้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546) และสุวิทย์ มูลคำ (2547) ที่กล่าวว่า การคิดนั้นช่วยหาทางออกของปัญหาได้ โดยนำเรื่องราวที่เกี่ยวข้องโดยตรงและเกี่ยวข้องโดยอ้อมเอามาผสมผสาน

นำมาสังเคราะห์ อาจจะมีคนเคยคิด เคยกล่าวหรือเคยทำมาไว้ในสิ่งที่คล้ายๆ กัน ทำให้เกิดทางเลือกใหม่แล้วนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมเพื่อนำไปสู่ทางออกของปัญหา นอกจากนี้สอดคล้องกับซีเมนส์ (Siemens, 2006) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้บนเครือข่ายสามารถพัฒนาการคิดเชิงเหตุผลและวิเคราะห์ได้ดี การใช้เครือข่ายทางสังคมอย่างชาญฉลาดสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ รวมทั้งช่วยให้บุคคลร่วมกันสร้างองค์ความรู้ในสภาพแวดล้อมบนเครือข่ายได้ (SuZanne, 2009) โดยมีผู้สอนเป็นผู้ออกแบบการจัดการเรียนรู้และอำนวยความสะดวก ส่วนผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ สอดคล้องกับแนวคิดของวิจารณ์ พานิช (2555) ที่กล่าวว่า ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จะเกิดขึ้นได้จากครูต้องไม่สอนแต่ต้องออกแบบการจัดการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ให้ศิษย์ได้เรียนรู้แบบลงมือทำแล้วการเรียนรู้ก็จะเกิดจากภายในใจและสมองของตนเอง

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนหลังจากเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวิดีโอทัศน์และเสียงที่มีผลต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี พบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้วิจัยได้ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ที่มีความท้าทายตอบสนองความต้องการผู้เรียนทำให้ผู้เรียนมี

ความสนใจมากเป็นพิเศษ และการที่ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเกิดการติดต่อแลกเปลี่ยนความรู้ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและจดจำเนื้อหาทฤษฎีวิชาง่ายขึ้น โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนอื่นผ่านเครือข่ายสังคม รวมทั้งเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติทำการอภิปรายความรู้ร่วมกันในกลุ่มและนำเสนอผลงาน ส่งผลต่อความฝึกคิดของผู้เรียนซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้การสร้างบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เปิดโอกาสให้กับผู้เรียนได้ทำกิจกรรมได้อย่างอิสระโดยมีผู้สอนเป็นเพียงผู้แนะนำ ผู้เรียนมีความสุขสนุกสนานในการเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตรประจำวันได้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

บทสรุป

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อวีดิทัศน์และเสียงที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. เปรียบเทียบทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ก่อนและหลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ของนิสิตระดับปริญญาตรี อยู่ในระดับดี

3. ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills รายวิชาตัดต่อ วีดิทัศน์และเสียงที่มีต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี อยู่ในระดับ มาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลวิจัยไปใช้

1. ผู้สอนควรมีการแนะนำกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ที่มีผลต่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี ให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างชัดเจน

2. การทำกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการเน้นที่ให้ผู้เรียนค้นคว้าและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ผู้สอนควรมีการสังเกตการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อคอยชี้แนะแนวทางเมื่อเกิดปัญหา

3. การจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนปฏิบัติหรือฝึกทักษะในสาขาวิชาแอนิเมชันและมัลติมีเดีย ควรเพิ่มการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ Big Six Skills ซึ่งสามารถพัฒนาทักษะการคิดและการแก้ไขปัญหาของผู้เรียนได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวัดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อาจมีการวัดทักษะด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อให้ครอบคลุมทักษะในด้านที่ต้องการวัด

2. ควรมีการติดตามผลระยะหลังการทดลองเพื่อทดสอบหาความคงทนต่อการเรียน

ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายสังคมแบบ
Big Six Skills ที่มีผลต่อทักษะการเรียนรู้ใน
ศตวรรษที่ 21

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). *การคิดเชิงสังเคราะห์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมิ
เดีย.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2551). *การพัฒนาการคิด* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้าง
หุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิคพรินติ้ง.
- ประวัตรวงศ์ ยางกลาง. (2548). *ผลของการเรียนแบบค้นหาสารสนเทศบนเว็บตามกระบวนการ BIG 6
ที่มีต่อทักษะการรู้สารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรี*. (ปริญญาานิพนธ์ครุศาสตรมหา
บัณฑิต ไม่ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ปลิดา บัวสีคำ. (2551). *ผลการใช้บทเรียนบนเครือข่ายแบบ Big Six Skills เรื่องข้อมูลสารสนเทศและ
คอมพิวเตอร์เบื้องต้น ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการแก้ปัญหาโดยใช้สารสนเทศ
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ทิตนา แคมมณี. (2552). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-
สฤษดิ์วงศ์.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2547). *กลยุทธ์การสอนคิดสังเคราะห์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน
จำกัดภาพพิมพ์.
- อรุณรัตน์ ศรีชูศิลป์ และอนิรุทธิ์ สติมัน. (2555). *พฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมของนักศึกษาปริญญา
บัณฑิต คณะครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ*. ในรายงานสืบเนื่องจากการ
ประชุมวิชาการระดับชาติด้านอีเลิร์นนิ่ง บูรณาการการเรียนรู้ออนไลน์ประชาคมอาเซียน:
นโยบายและกระบวนการ. (หน้า 204-211). กรุงเทพมหานคร: อาคาร 9 อิมแพค เมืองทอง
ธานี.

- Siemens, G. (2004). *Connectivism: A learning theory for the digital age*. Retrieved, October 19, 2016, from http://dspace.edna.edu.au/dspace/bitstream/2150/34771/1/gs2006_siemens.pdf.
- Suzanne, D. (2009). *Connectivism Learning Theory: Instructional Tools for College Courses*. (Master's thesis). Independent Thesis Research Western Connecticut State University.

การประเมินโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรม
ของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ
An Evaluation of the Medical License Examination Preparation
Program for Interns in Police General Hospital

รัชณี ชาญสุไชย¹

ratchanee2005@yahoo.com

เก็จกนก เอื้อวงศ์²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการดำเนินการโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธานอนุกรรมการแพทยศาสตรศึกษา จำนวน 1 คน อนุกรรมการแพทยศาสตรศึกษาจำนวน 5 คน แพทย์ฝึกหัดในปี พ.ศ. 2559 จำนวน 65 คน และข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการแพทยศาสตรศึกษา ข้อมูลพื้นฐานของแพทย์ฝึกหัด และแบบบันทึกข้อมูลผลการสอบผ่านขั้นที่ 2 จากแพทยสภา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แนวคำถามในการสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร กรอบในการสังเกตพฤติกรรม และแบบสอบถามความพึงพอใจของแพทย์ฝึกหัดต่อโครงการเตรียมความพร้อมแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้ (1) ผลการประเมินปัจจัยเบื้องต้นพบว่า ส่วนใหญ่มีความเหมาะสม อาจารย์แพทย์มีคุณสมบัติเหมาะสม แต่จำนวนอาจารย์แพทย์และเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอและขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในโครงการ เทคโนโลยีที่ใช้มีความเหมาะสมแต่สื่อวัสดุอุปกรณ์ด้านการสอนยังมีไม่เพียงพอ งบประมาณมีการวางแผนการใช้อย่างเป็นระบบ (2) ผลการประเมินกระบวนการดำเนินการโครงการมีความเหมาะสมทุกด้าน ได้แก่ ด้านการเตรียมการ ด้านการดำเนินการ ด้านการ

¹ นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตแขนงวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

² สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

นิเทศและติดตาม และ (3) การประเมินผลการดำเนินการโครงการพบว่า (3.1) แพทย์ฝึกหัดเข้าฟังบรรยาย และเข้ารับการฝึกปฏิบัติผ่านเกณฑ์การประเมิน (3.2) การสอบผ่านการซ้อมสอบขั้นตอนที่ 2 ในรูปแบบของข้อสอบแบบเลือกตอบไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน (3.3) อัตราการสอบผ่านใบประกอบวิชาชีพขั้นตอนที่ 2 ของแพทย์ฝึกหัด ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน และ (3.4) แพทย์ฝึกหัดมีความพึงพอใจในโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์ประเมิน

คำสำคัญ: การประเมินโครงการ การเตรียมความพร้อมในการสอบ ใบประกอบวิชาชีพเวชกรรม

Abstract

The purposes of this study was to evaluate the Medical License Examination Preparation Program for Interns in Police General Hospital. This research was an evaluative research informants consisted of 1 chairman of the Medical Education Subcommittee, 5 subcommittees of Medical Education, 65 interns in 2016 and documents sources include the reports of the Subcommittee on Medical Education, basic Information of interns and the records of the results of the examination through the second step of the Medical Council. The research tools include questions in the interview, behavior observation framework and the questionnaire of the intern's satisfaction on Medical License Examination Preparation Program. The statistics employed for data analysis were percentage, mean and standard deviation. Qualitative data were analyzed with content analysis.

Research findings were (1) inputs evaluation: qualified of medical professors, while the amount of medical professors and officers were not enough and lack of the motivation. The technology was appropriate, but the media and teaching materials were not enough. The budget was planned to be used systematically. (2) the process evaluation is appropriate in all aspects including preparation, implementation supervision and monitoring (3) output evaluation showed that : (3.1) interns attended lectures and practice which passed the evaluation criteria (3.2) passing rate of the rehearsal examination in the form of Multiple Choice Question (MCQ) failed to pass the assessment criteria (3.3) the rate of passing the second step of Medical License Certificate of Interns failed to pass the assessment criteria and (3.4) interns were satisfied on Medical License Examination Preparation Program of Police General Hospital at a high level and passed the evaluation criteria.

Keywords: Project evaluation, Preparation for examination, Medical license

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยกำลังเผชิญปัญหาการขาดแคลนแพทย์ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุขพบว่าประเทศไทยมีอัตราส่วนแพทย์ 1 คนต่อการดูแลประชากร 1985 คนในปีพ.ศ. 2555 แต่จำนวนแพทย์ก็ยังคงไม่เพียงพอต่อความต้องการเนื่องจาก อัตราส่วนที่เหมาะสมควรอยู่ที่ 1 ต่อ 500 คน (อัจฉรา นิธิอภิญญาสกุล, 2555) ปัจจุบันพบว่าสถาบันที่มีศักยภาพในการผลิตแพทย์ในประเทศไทยยังไม่สามารถเปิดรับนักศึกษาแพทย์เพิ่มเติมเพื่อทดแทนอัตราากำลังแพทย์ที่ขาดแคลนได้มากกว่านี้ เนื่องจากการเรียนการสอนด้านแพทยศาสตร์ต้องอาศัยทรัพยากรด้านบุคลากร สื่อวัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยี งบประมาณและอาคารสถานที่ ขณะนี้ปัจจัยเบื้องต้นเหล่านี้มีจำกัด จึงส่งผลให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายบางส่วนเดินทางไปศึกษาต่อคณะแพทยศาสตร์ในต่างประเทศที่แพทยสภาให้การรับรองเช่น ประเทศจีน ประเทศฟิลิปปินส์ เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะประเทศเหล่านี้มีอัตราการสอบแข่งขันที่ต่ำกว่าการสอบเข้าคณะแพทยศาสตร์ในสถาบันทางการแพทย์ของไทย อีกทั้งบางครอบครัวต้องการส่งบุตรหลานไปเรียนต่างประเทศเพื่อข้อได้เปรียบทางภาษาและรองรับความต้องการแพทย์ไทยที่มีทักษะด้านภาษาเช่นภาษาจีนและภาษาอังกฤษ ตามนโยบายของไทยที่ประกาศตัวเป็นศูนย์กลางบริการด้านสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) ในยุคของการเปิดเสรีประชาคม

เศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economics Community, AEC)

ตามพระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 กำหนดให้แพทยสภามีอำนาจหน้าที่ในการรับรองปริญญาวิชาแพทยศาสตร์ แพทยสภาจึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 21(3)(ฎ) ประกอบกับมติของคณะกรรมการแพทยสภาในการประชุมครั้งที่ 12/2546 เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ว่าด้วยการจัดตั้งศูนย์ประเมินและรับรองความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเวชกรรม (ศ.ร.ว.) ขึ้นในปี พ.ศ. 2547 โดยมีหน้าที่ดำเนินการจัดสอบให้นักศึกษาแพทย์ที่จบทั้งในประเทศและต่างประเทศเมื่อสอบผ่านทั้ง 3 ขั้นตอนแล้วจึงจะทำการขอขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทยสภา ทั้งนี้เพื่อเป็นการประกันคุณภาพแพทย์ที่จบใหม่ทุกคนและเป็นการรับรองมาตรฐานของสถาบันผลิตแพทย์ทั้งในและต่างประเทศให้ทัดเทียมกัน โดยการสอบในแต่ละขั้นตอนมีจุดประสงค์ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการสอบเพื่อประเมินความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์พื้นฐาน (Basic Medical Sciences) ซึ่งนักศึกษาแพทย์ของไทยจะสอบในชั้นปีที่ 3

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสอบเพื่อประเมินความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์คลินิกในรูปแบบของ Multiple Choice Question (MCQ) ซึ่งนักศึกษาแพทย์ของไทยจะสอบในชั้นปีที่ 5

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการสอบเพื่อประเมินทักษะและหัตถการทางคลินิกประกอบด้วย Objective Structured Clinical Examination (OSCE) และการสอบร่ายยาว (Long Case Examination) ซึ่งนักศึกษาแพทย์ของไทยจะดำเนินการสอบในชั้นปีที่ 6

สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตจากต่างประเทศสามารถสอบขั้นตอนที่ 1 ได้ตั้งแต่เรียนปีสุดท้ายของหลักสูตรแพทยศาสตร์ และเมื่อเรียนจบได้รับปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิตแล้วจึงจะสามารถเข้าฝึกปฏิบัติงานในฐานะแพทย์ฝึกหัดในสถาบันทางการแพทย์ในประเทศไทยที่แพทยสภารับรอง เช่น โรงพยาบาลตำรวจ โรงพยาบาลเลิดสิน โรงพยาบาลกลาง เป็นต้น เป็นเวลา 1 ปีจึงจะมีสิทธิ์สมัครสอบในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ได้

โรงพยาบาลตำรวจเป็นโรงพยาบาลของรัฐที่มีศักยภาพในการให้บริการทางการแพทย์จึงได้รับมอบหมายจากแพทยสภาให้เป็นศูนย์ฝึกอบรมภาคปฏิบัติแก่แพทย์ฝึกหัดที่จบหลักสูตรแพทยศาสตร์จากต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้โรงพยาบาลตำรวจจึงได้จัดตั้งสำนักงานแพทยศาสตรศึกษาขึ้นเพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลการเรียนการสอนแพทย์ฝึกหัดให้มีความรู้ตามเกณฑ์มาตรฐานของแพทยสภาเพื่อให้แพทย์ฝึกหัดที่ผ่านการฝึกปฏิบัติงานที่โรงพยาบาลตำรวจสามารถสอบผ่านใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามเกณฑ์แพทยสภาเพื่อเป็นกำลังสำคัญในด้านสาธารณสุขของประเทศและเป็นตัวชี้วัด

ความสำเร็จด้านการจัดการศึกษาของโรงพยาบาลตำรวจ จากการศึกษาที่แพทยศาสตรศึกษา โรงพยาบาลตำรวจมีประสบการณ์การเป็นศูนย์ฝึกอบรมแพทย์ฝึกหัดจากต่างประเทศพบว่าปัญหาเร่งด่วนที่แพทยศาสตรศึกษาโรงพยาบาลตำรวจจำเป็นต้องแก้ไขคือด้านคุณภาพผู้เรียนดังจะเห็นได้จากข้อมูลของแพทยศาสตรศึกษาโรงพยาบาลตำรวจในปี พ.ศ. 2557 ที่พบว่า อัตราการสอบผ่านการประเมินและรับรองความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจยังค่อนข้างต่ำเพียงร้อยละ 62.50 เท่านั้น (แพทยศาสตรศึกษา โรงพยาบาลตำรวจ, 2557) คณะกรรมการแพทยศาสตรศึกษา โรงพยาบาลตำรวจจึงดำริโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถของแพทย์ฝึกหัดในเชิงทฤษฎีและปฏิบัตินำไปสู่การบริการผู้ป่วยให้ได้มาตรฐานอีกทั้งเป็นการเตรียมความพร้อมของแพทย์ฝึกหัดด้านความรู้ก่อนสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทยสภาโดยโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจประกอบด้วยจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของ 1) การจัดชั่วโมงบรรยาย 2) การฝึกปฏิบัติจริงในหอผู้ป่วยและ 3) การจัดข้อสอบเพื่อประเมินความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์คลินิก (ขั้นตอนที่ 2) ในรูปแบบของข้อสอบแบบ

เลือกตอบ (Multiple Choice Question) โดยจะสอบทุก 4 เดือนของการฝึกปฏิบัติงานที่โรงพยาบาลตำรวจซึ่งแพทยศาสตรศึกษาได้ดำเนินโครงการนี้มาจนครบ 1 ปีแต่ยังไม่เคยมีการประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะประเมินโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัดโรงพยาบาลตำรวจเพื่อศึกษา*สภาพการณ์และปัญหา*ที่อาจจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของแพทย์ฝึกหัด ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้บริหารโรงพยาบาลด้านแพทยศาสตรศึกษา อาจารย์แพทย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนกำหนดนโยบายส่งเสริม ปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม ทันสมัยเพื่อให้แพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจมีอัตราการสอบผ่านใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์สภาสูงขึ้นและเพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและประเทศชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินการโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัดโรงพยาบาลตำรวจ
2. เพื่อประเมินกระบวนการดำเนินการโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบ

ประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัดโรงพยาบาลตำรวจ

3. เพื่อประเมินผลการดำเนินการโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัดโรงพยาบาลตำรวจ

นิยามศัพท์

1.โครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ หมายถึง ชุดกิจกรรมที่แพทยศาสตรศึกษา โรงพยาบาลตำรวจได้จัดขึ้นเพื่อเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ อันประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้ 1) การจัดบรรยายทางวิชาการ 2) การจัดตารางฝึกปฏิบัติในหอผู้ป่วยตลอด 1 ปีของการฝึกอบรมและ3) การประเมินผลหลังฝึกปฏิบัติงาน

2.การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการวัดที่มีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อตัดสินใจดำเนินการตามโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัดโรงพยาบาลตำรวจในด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการและ ด้านผลการดำเนินการโครงการดังนี้

- 1) การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) ประเมินความเหมาะสมและเพียงพอของ

ปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินการโครงการในการดำเนินการ ดังนี้

1.1 อาจารย์แพทย์และเจ้าหน้าที่ ประเมินความเหมาะสมในด้านคุณวุฒิที่แสดงถึงความรู้ด้านวิชาการ ประสบการณ์ด้านแพทยศาสตรศึกษาในด้านการวางแผนการสอน เทคนิคการสอน การเขียนหลักสูตร การออกข้อสอบ และความเพียงพอในด้านจำนวนอาจารย์แพทย์และเจ้าหน้าที่

1.2 สื่อวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี ประเมินด้านการมีสื่อวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่เพียงพอ มีคุณภาพและสามารถใช้งานได้มีประสิทธิภาพ

1.3. งบประมาณ ประเมินด้านจำนวนงบประมาณและวิธีการเบิกจ่ายเงิน ความพอเพียง และความสามารถในการเบิกจ่าย

1.4 อาคารสถานที่ ประเมินในด้านความเพียงพอ เหมาะสม สะอาดและสะดวกในการดำเนินงานของ 1) พื้นที่ในการจัดการเรียนการสอน และ 2) หอพักแพทย์

2) การประเมินด้านกระบวนการ (Process) ประเมินด้านต่างๆ ดังนี้

2.1 กระบวนการเตรียมการ โดยมุ่งพิจารณาถึงความเหมาะสมและปัญหาที่พบ

2.1.1 การคัดเลือกแพทย์ฝึกหัด เพื่อเข้ารับการฝึกอบรมแพทย์ฝึกหัด

ประจำปีพ.ศ. 2559 ในด้านเกณฑ์การสอบสัมภาษณ์ เกณฑ์กำหนดการทดสอบทางจิตเวช และการจัดเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

2.1.2 การจัดกิจกรรมทางวิชาการตลอดปีพ.ศ. 2559 ในด้านการจัดชั่วโมงบรรยาย การจัดตารางฝึกปฏิบัติในหอผู้ป่วยตลอด 1 ปีของการฝึกอบรมและการจัดข้อสอบขั้นตอนที่ 2 ในรูปแบบของข้อสอบแบบเลือกตอบ (Multiple Choice Question) ในช่วงปีพ.ศ.2558-2559

2.2 กระบวนการดำเนินการ โดยมุ่งพิจารณาด้านความเหมาะสมและดำเนินการเป็นไปตามกิจกรรมที่กำหนด

2.2.1. การคัดเลือกแพทย์ฝึกหัดเพื่อเข้ารับการฝึกอบรมแพทย์ฝึกหัดประจำปี พ.ศ. 2559 โดยคัดเลือกแพทย์ฝึกหัดจากการทดสอบทางจิตเวชโดยนักจิตวิทยาและจากการสัมภาษณ์โดยอาจารย์แพทย์

2.2.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของแพทย์ฝึกหัดด้านกิจกรรมในชั่วโมงบรรยาย การฝึกปฏิบัติในหอผู้ป่วยตลอด 1 ปีของการฝึกอบรมครอบคลุมถึงการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของแพทย์ฝึกหัดที่มีความอ่อนไหวทางอารมณ์จากการทดสอบทางจิตเวชโดยนักจิตวิทยาเมื่อแรกเข้า และการจัดข้อสอบขั้นตอนที่ 2 ในรูปแบบของข้อสอบแบบเลือกตอบในช่วงปี พ.ศ. 2558-2559

2.3. กระบวนการนิเทศและติดตามโดยมุ่งพิจารณาด้านความเหมาะสมใน

การติดตามผลการเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ โดยอาจารย์แพทย์ และการชี้แนะให้ความช่วยเหลือแก่แพทย์ฝึกหัดในด้านการเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนให้สูงขึ้น

3. การประเมินด้านผลการดำเนินการโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ (Product) ในงานวิจัยนี้หมายถึง

3.1) อัตราการสอบผ่านใบประกอบวิชาชีพขั้นที่ 2 ของแพทย์ฝึกหัดในปี พ.ศ. 2559

3.2) พฤติกรรมการฝึกปฏิบัติของแพทย์ฝึกหัดในด้าน

3.2.1 การผ่านเกณฑ์การเข้าฟังบรรยายทางวิชาการตลอดปีพ.ศ. 2559 คือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ของแพทย์ฝึกหัดทั้งหมด

3.2.2 การผ่านเกณฑ์การฝึกปฏิบัติในหอผู้ป่วยครบ 1 ปีของการฝึกอบรม คือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ของแพทย์ฝึกหัดทั้งหมด

3.2.3 การผ่านเกณฑ์การข้อสอบขั้นตอนที่ 2 ในรูปแบบของข้อสอบแบบเลือกตอบในช่วงปีพ.ศ. 2558-2559 คือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

3.3) ความพึงพอใจของแพทย์ฝึกหัดต่อโครงการเตรียมความพร้อมแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจในการสอบใบ

ประกอบวิชาชีพเวชกรรมโดยการตอบแบบสอบถาม

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ได้ข้อมูลด้านปัจจัยเบื้องต้นด้านกระบวนการและด้านผลการดำเนินการในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการในด้านความพร้อมของทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการตลอดจนตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดโครงการในปีต่อไป

2. ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ปัญหาอุปสรรค จุดเด่น และจุดด้อยของการดำเนินโครงการซึ่งเป็นประโยชน์ต่อแพทยศาสตรศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนางานด้านวิชาการของแพทยศาสตรศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและการเป็นศูนย์สอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมในระดับประเทศต่อไป

3. ทำให้ได้ข้อมูลในการตรวจสอบประสิทธิผลและประสิทธิภาพของกระบวนการจัดกิจกรรมของโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประเมินโดยผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธานอนุกรรมการแพทยศาสตรศึกษา จำนวน 1 คน อนุกรรมการแพทยศาสตรศึกษาจำนวน 5 คน แพทย์ฝึกหัดจำนวน 65 คน และข้อมูลเอกสาร ได้แก่ บันทึก

การประชุม เอกสารแผนการดำเนินงาน ข้อมูลพื้นฐานของแพทย์ฝึกหัด ข้อมูลอาจารย์แพทย์และเจ้าหน้าที่ และแบบบันทึกข้อมูลผลการสอบผ่านขั้นที่ 2 จากแพทยสภา เครื่องมือที่ใช้คือ 1) แบบสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับการประเมินปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการในการดำเนินการโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ 2) แบบสังเกตพฤติกรรมของอาจารย์แพทย์และเจ้าหน้าที่ขณะเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการแพทยศาสตรศึกษาพฤติกรรมการสอนและพฤติกรรมระหว่างกระบวนการนิเทศและติดตามของอาจารย์แพทย์และการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของแพทย์ฝึกหัดขณะเข้าร่วมกิจกรรมโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัดโรงพยาบาลตำรวจ 3) แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร เช่น เอกสารการประชุมของคณะกรรมการแพทยศาสตรศึกษาข้อมูลพื้นฐานของแพทย์ฝึกหัดจากแพทยศาสตรศึกษา แบบบันทึกข้อมูลผลการสอบผ่านขั้นที่ 2 จากแพทยสภา และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจของแพทย์ฝึกหัด ในรูปของแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์ การสังเกตพฤติกรรม และการบันทึกข้อมูลเอกสารใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

1) ผลการประเมินปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินการโครงการพบว่า อาจารย์แพทย์มีคุณสมบัติเหมาะสมโดยอาจารย์แพทย์ทุกท่านมีความรู้ระดับเฉพาะทาง แต่ยังขาดทักษะการสอน เช่น เทคนิคการสอนและการขาดความมั่นใจในการออกข้อสอบเพื่อวัดและประเมินผล อีกทั้งจำนวนอาจารย์แพทย์และเจ้าหน้าที่มีไม่เพียงพอและขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในโครงการ เทคโนโลยีที่ใช้มีความเหมาะสม มีระบบ Free wifi จึงมีผลให้แพทย์ฝึกหัดเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ง่ายในรูปของ e-Library อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของแพทย์ฝึกหัดให้สูงขึ้นแต่สื่อวัสดุอุปกรณ์ด้านการสอน ห้องเรียน หอพักนักศึกษาพบว่ายังมีไม่เพียงพอ และระบบการดูแลรักษาอาคารสถานที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรการเบิกจ่ายงบประมาณแม้จะเป็นระบบแต่ยังขาดความยืดหยุ่นในการเบิกจ่ายทำให้อาจเกิดปัญหาในกรณีที่ต้องการใช้งบประมาณในกรณีฉุกเฉิน

2) ผลการประเมินกระบวนการดำเนินการโครงการมีความเหมาะสมทุกด้าน ได้แก่ (1) ด้านการเตรียมการ โดยการกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก การกำหนดระบบการคัดเลือกและการเตรียมกิจกรรมพบว่าแพทยศาสตรศึกษาเห็นความสำคัญของการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของอาจารย์แพทย์ รับฟังความเห็นอาจารย์แพทย์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้าน

แพทยศาสตรศึกษา ซึ่งทำให้อาจารย์แพทย์ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการผลิตแพทย์ฝึกหัดที่มีคุณภาพ (2) ด้านการดำเนินการ ทำได้เหมาะสมทั้งในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั่วโมงบรรยาย การฝึกปฏิบัติ และการจัดข้อสอบ และ (3) ด้านการนิเทศและติดตามของอาจารย์แพทย์ที่ทำอย่างสม่ำเสมอ

3) การประเมินผลการดำเนินการโครงการพบว่า (1) แพทย์ฝึกหัดเข้าฟังบรรยายในชั่วโมงบรรยายอย่างสม่ำเสมอคิดเป็นร้อยละ 72.30 ของแพทย์ฝึกหัดทั้งหมด ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 และเข้ารับการฝึกปฏิบัติร้อยละ 95.38 ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของแพทย์ฝึกหัดส่วนใหญ่มีความสนใจและกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้ดังเห็นได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ ในส่วนแพทย์ฝึกหัดที่มีความอ่อนไหวทางอารมณ์จากการทดสอบบุคลิกภาพเมื่อแรกเข้าพบว่าสามารถปรับตัวได้หลังขึ้นปฏิบัติในหอผู้ป่วยประมาณ 1 เดือนและยังไม่มีแพทย์ฝึกหัดต้องหยุดการฝึกปฏิบัติงานด้วยปัญหาด้านจิตใจและอารมณ์ (2) การข้อสอบขั้นตอนที่ 2 ในรูปแบบของข้อสอบแบบเลือกตอบ แพทย์ฝึกหัดสอบผ่านร้อยละ 48 ซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินซึ่งกำหนดไว้ว่าคะแนนต้องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

(3) อัตราการสอบผ่านใบประกอบวิชาชีพชั้นตอนที่ 2 ของแพทย์ฝึกหัดหลังเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัดโรงพยาบาลตำรวจคือ ร้อยละ 8.33 ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดร้อยละ 70 และ (4) แพทย์ฝึกหัดมีความพึงพอใจในโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์ประเมิน ได้แก่ ความพึงพอใจต่อการฝึกปฏิบัติในหอผู้ป่วย ความพึงพอใจชั่วโมงบรรยาย และความพึงพอใจในการข้อสอบข้อสอบแบบเลือกตอบ

อภิปรายผล

1) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น ในการดำเนินการโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ

ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์แพทย์มีความเหมาะสมด้านคุณวุฒิโดยอาจารย์แพทย์ทุกท่านมีความรู้ระดับเฉพาะทางทำให้แพทย์ฝึกหัดมีความรู้ในเชิงลึกที่รอบด้าน อีกทั้งโรงพยาบาลตำรวจมีเทคโนโลยีที่เพียงพอ เช่นการมีระบบ Free wifi จึงมีผลให้แพทย์ฝึกหัดเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ง่ายอีกทั้งงานแพทยศาสตรศึกษายังได้รับงบประมาณที่เพียงพอในการจัดอบรมวิชาการแก่แพทย์ฝึกหัดอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นจุดแข็งที่ทำให้โครงการเตรียมความพร้อมในการ

สอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังพบว่า อาจารย์แพทย์ยังขาดทักษะการสอน เช่น เทคนิคการสอนและขาดความมั่นใจในการออกข้อสอบเพื่อวัดและประเมินผลแพทย์ฝึกหัด ดังนั้นการพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอน การวางแผนการสอน การเขียนหลักสูตร การออกข้อสอบยังจำเป็นต้องมีการพัฒนาต่อไปโดยการจัดอบรมสัมมนาด้านการจัดการเรียนการสอนและการออกข้อสอบที่ถูกต้อง นอกจากนี้ยังพบว่า อาจารย์แพทย์ขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานด้านแพทยศาสตรศึกษา เนื่องจากงานด้านการจัดการเรียนการสอนไม่ถือเป็นภาระงานและไม่มีผลต่อการเลื่อนขั้นเงินเดือนหรือเลื่อนตำแหน่ง ดังนั้นผู้บริหารโรงพยาบาลควรเพิ่มแรงจูงใจในการทำงานด้านแพทยศาสตรศึกษา เช่น กำหนดให้งานด้านแพทยศาสตรศึกษาเป็นภาระงานส่วนหนึ่งในการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือน

ในส่วนของสื่อวัสดุอุปกรณ์ด้านการสอน ห้องเรียน หอพักนักศึกษาพบว่ายังไม่มีเพียงพอและระบบการดูแลรักษาอาคารสถานที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงจำเป็นที่แพทยศาสตรศึกษาควรมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจนเพื่อทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ คุณภาพของอุปกรณ์การเรียนการสอนของแพทย์ฝึกหัดให้เพียงพออย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการดำเนินการด้านเอกสารที่เกี่ยวกับงานพัสดุ และการเขียนขอบประมาณสำหรับโครงการต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้

การดำเนินโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจประสบความสำเร็จได้มากขึ้น

2) การประเมินกระบวนการดำเนินการกิจกรรมตามโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ

ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการดำเนินการโครงการมีความเหมาะสมทุกด้าน ได้แก่ (1) ด้านการเตรียมการโดยการกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก การกำหนดระบบการคัดเลือกและการเตรียมกิจกรรมทางวิชาการตลอดปีพ.ศ. 2559 ดังผลการวิจัยที่พบว่าแพทยศาสตรศึกษาเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของอาจารย์แพทย์ในงานด้านแพทยศาสตรศึกษา เช่น มีการแต่งตั้งอาจารย์แพทย์จากหลายสาขาเข้ามาเป็นกรรมการสัมภาษณ์มากขึ้นหรือการมอบหมายให้อาจารย์จากทุกแผนกจัดการเรียนการสอนในช่วงโมงบรรยายแก่แพทย์ฝึกหัด ซึ่งจะทำให้อาจารย์แพทย์ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการผลิตแพทย์ฝึกหัดที่มีคุณภาพ อย่างไรก็ตามพบว่าอาจารย์แพทย์มีความกังวลเกี่ยวกับการออกข้อสอบเพื่อใช้ข้อสอบอยู่บ้างในประเด็นนี้ แพทยศาสตรศึกษาจึงควรให้ความรู้หรือมีการฝึกอบรมเพื่อให้อาจารย์แพทย์มีความรู้ความสามารถในด้านการวัดและการประเมินผล อันจะส่งผลต่อประสิทธิภาพด้าน

การปฏิบัติงานซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของอาจารย์แพทย์ที่กล่าวว่า “เคยคุยกับอาจารย์เราบางคน เขาก็กังวลนะว่าเขาสอนไปมันจะถูกตามหลักการสอนแบบครูสอนนักเรียนเหมือนในโรงเรียนแพทย์ หรือโรงเรียนทั่วไปหรือเปล่า บางทีก็อยากให้แพทยศาสตรศึกษาจัดอบรมทักษะการสอนให้พวกอาจารย์บ้าง ” (2) ด้านการดำเนินการทำได้เหมาะสมทั้งในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั่วโมงบรรยาย การฝึกปฏิบัติ และการจัดข้อสอบซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินความพึงพอใจของแพทย์ฝึกหัดต่อโครงการ และ(3) ด้านการนิเทศและติดตามพบว่าอาจารย์แพทย์มีการติดตามการเข้าร่วมกิจกรรมของแพทย์ฝึกหัดตามโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจ และให้การชี้แนะรวมถึงให้ความช่วยเหลือแก่แพทย์ฝึกหัดอย่างสม่ำเสมอ

3) การประเมินผลการดำเนินงานโครงการเตรียมความพร้อมแพทย์ฝึกหัดโรงพยาบาลตำรวจ

ผลการวิจัยพบว่าแพทย์ฝึกหัดมีอัตราการสอบผ่านใบประกอบวิชาชีพชั้นที่ 2 จากศูนย์ประเมินและรับรองความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเวชกรรม (ศ.ร.ว.) ของแพทยสภาในปีพ.ศ. 2559 คิดเป็นร้อยละ 8.33 ซึ่งยังไม่ผ่านเกณฑ์ ในประเด็นนี้อาจเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น แพทย์ฝึกหัดจบจากสถาบันที่หลากหลายทำให้มีมาตรฐานการผลิตแพทย์ที่

แตกต่างกันทำให้แพทย์ฝึกหัดมีพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นลักษณะการจัดการของแพทยศาสตรศึกษาที่มีการเตรียมความพร้อมอาจารย์แพทย์ในด้านการจัดการเรียนการสอนค่อนข้างน้อย ดังจะเห็นได้จากการที่อาจารย์แพทย์แม้มีคุณวุฒิระดับเฉพาะทางแต่ยังไม่มีโครงการเตรียมความพร้อมในการเป็นครูแพทย์แก่อาจารย์แพทย์ทำให้อาจารย์แพทย์ขาดทักษะการสอน ซึ่งอาจส่งผลต่อการถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาตนเองด้านการสอนของอาจารย์แพทย์ได้ไม่ดีเท่าที่ควร อีกทั้งโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรมของแพทย์ฝึกหัด โรงพยาบาลตำรวจเป็นโครงการระยะสั้นทำให้ไม่สามารถปรับให้แพทย์ฝึกหัดมีพื้นฐานความรู้ที่เท่ากันได้ภายในเวลา 1 ปี อย่างไรก็ตามโครงการนี้ก็ยังคงเป็นประโยชน์ในการให้แพทย์ฝึกหัดมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง จากการสัมภาษณ์แพทย์ฝึกหัดพบว่าโครงการนี้มีประโยชน์และอยากให้ทำอย่างต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของแพทย์ฝึกหัดที่กล่าวว่า “อยากให้อาจารย์จัดข้อสอบให้ครบทั้ง MCQ OSCE และ Long Case เหมือนตอนสอบจริงจะได้รู้แนวข้อสอบและทำให้ไม่ตื่นเต้นเวลาสอบจริง และอยากให้อาจารย์ติวเนื้อหาแบบเข้มข้นก่อนสอบเหมือนโรงเรียนแพทย์ที่อื่นด้วย” จากการสอบถามความพึงพอใจของแพทย์ฝึกหัดพบว่า แพทย์ฝึกหัดมีความพึงพอใจในโครงการเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพเวชกรรม

ของแพทย์ฝึกหัดโรงพยาบาลตำรวจโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ มีความพึงพอใจต่อการฝึกปฏิบัติในหอผู้ป่วย การจัดชั่วโมงบรรยายและการซ้อมสอบขั้นตอนที่ 2 ตามลำดับ โดยแพทย์ฝึกหัดเห็นว่าโครงการนี้มีประโยชน์และอยากให้ทำอย่างต่อเนื่อง และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในส่วนของการซ้อมสอบขั้นตอนที่ 2 ว่าอาจารย์แพทย์ออกข้อสอบยากเกินไปจึงควรมีการประเมินคุณภาพข้อสอบก่อนนำมาใช้ในรูปแบบของคณะกรรมการคัดเลือกข้อสอบก่อนนำมาใช้ซ้อมสอบจริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์แพทย์ขาดประสบการณ์ด้านทักษะการสอนและการออกข้อสอบ แพทยศาสตรศึกษาจึงควรมีการพัฒนาทักษะการสอนของอาจารย์แพทย์ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า (1) ควรมีการจัดโครงการอบรมพัฒนาทักษะการสอนเพื่อให้อาจารย์แพทย์สามารถสอนเนื้อหาความรู้และสามารถวางแผนการสอนได้อย่างครอบคลุมเหมาะสมเพื่อให้แพทย์ฝึกหัดได้รับความรู้ตามเกณฑ์ความรู้ความสามารถในการประเมินเพื่อรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2555 ของแพทยสภา (2) ควรมีคณะกรรมการแพทยศาสตรศึกษาที่มีความรู้ความสามารถด้านแพทยศาสตรศึกษาทำหน้าที่วางแผนการจัดกิจกรรมการสอนและวิเคราะห์คุณภาพข้อสอบก่อนนำไปใช้ซ้อม

สอบ (3) ควรรวบรวมข้อสอบเก่าที่ศูนย์ประเมินและรับรองความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเวชกรรม (ศ.ร.ว.) เคยออกสอบเพื่อให้ทราบแนวทางในการปรับปรุงการออกข้อสอบให้สอดคล้องกับข้อสอบจริงของศูนย์ประเมินและรับรองความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเวชกรรม (ศ.ร.ว.) และ (4) ควรมีการสร้างเครือข่ายทางการศึกษากับโรงเรียนแพทย์ใกล้เคียง เช่นเชิญอาจารย์แพทย์จากโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์มาเป็นวิทยากรหรือแต่งตั้งเป็นอาจารย์พิเศษในสาขาวิชาที่ยังขาดบุคลากร เป็นต้น

2) ผลการวิจัยพบว่าอาจารย์แพทย์และเจ้าหน้าที่ขาดแรงจูงใจในการทำงานจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้ (1) ผู้บริหารโรงพยาบาลควรตระหนักถึงความสำคัญและส่งเสริมงานด้านแพทยศาสตรศึกษาให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมโดยการกำหนดให้งานแพทยศาสตรศึกษาเป็นภาระงานส่วนหนึ่งของอาจารย์แพทย์และเพิ่มแรงจูงใจในการทำงานด้านแพทยศาสตรศึกษา เช่น พิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนหรือการชมเชยอาจารย์แพทย์ที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานด้านแพทยศาสตรศึกษา การให้สิทธิบรรจุเป็นข้าราชการแก่เจ้าหน้าที่แพทยศาสตรศึกษา การอนุมัติค่าทำงานล่วงเวลาในกรณีที่มียานแรงด่วนนอกเวลาราชการ หรือการลดภาระงานด้านการบริการผู้ป่วยลงเพื่อให้อาจารย์มีเวลาเตรียมการเรียนการสอนมากขึ้น (2) ผู้บริหารควรส่งเสริมอาจารย์แพทย์ให้เรียนด้าน

แพทยศาสตรศึกษาอย่างเต็มหลักสูตรหรือส่งไป
ดูงานด้านแพทยศาสตรศึกษาที่โรงเรียนแพทย์
ต่างๆเพื่อกลับมาพัฒนางานด้านแพทยศาสตร
ศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

3) ผลการวิจัยพบว่าห้องเรียน หอพัก
นักศึกษาไม่เพียงพอและระบบการดูแลรักษา
อาคารสถานที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยมี
ข้อเสนอแนะว่า (1) การบริหารงานของ
แพทยศาสตรศึกษาในส่วนของอาคารสถานที่
ควรแต่งตั้งผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเช่น
หัวหน้ากลุ่มงานซ่อมบำรุงโรงพยาบาลตำรวจ
เป็นหนึ่งในคณะกรรมการแพทยศาสตรศึกษา
เพื่อจะได้ทราบปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ
อาคารสถานที่และนำไปปรับปรุงระบบการดูแล
รักษาอาคารสถานที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
และ (2) แพทยศาสตรศึกษาควรมีการวางแผน
การใช้ห้องประชุมไว้ล่วงหน้าเพื่อใช้ในการ
เรียนการสอนและควรมีห้องเรียนและห้อง
ทำงานส่วนกลางที่มีอุปกรณ์สำนักงานที่จำเป็น

สำหรับอาจารย์แพทย์เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์
เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องพิมพ์เอกสารสำหรับให้
อาจารย์แพทย์สามารถพิมพ์งานหรือผลิตสื่อการ
สอนได้เพื่อสะดวกในการจัดการเรียนการสอน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาสื่อที่
สามารถโต้ตอบกับผู้เรียนเช่น e -Learning เพื่อ
ช่วยลดภาระงานของอาจารย์แพทย์และเพื่อให้
แพทย์ฝึกหัดสามารถทบทวนซ้ำได้

2) ควรมีการวิจัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ
ด้านการสอนของอาจารย์แพทย์ในด้านความรู้
ทักษะ รวมถึงเทคนิคการสอน

3) ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ
ผู้เรียนในรูปของงานวิจัยในชั้นเรียนโดยอาจารย์
แพทย์เพื่อนำมาแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน
และนำผลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอน
หรือส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ด
ียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ ศรีรักษา. (2554). การประเมินทักษะทางคลินิกด้วย Objective Structured Clinical Examination (OSCE). *ขอนแก่นเวชสาร*, 35(2), 4-6.
- เชาว์ อินโย. (2553). *การประเมินโครงการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตา ชูโต. (2544). *การประเมินโครงการ. ในประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยการบริหารการศึกษา*. หน่วยที่ 14. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ปนัดดา โรจนพิบูลสถิตย์. (2555). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อผลสัมฤทธิ์ในการสอบเพื่อรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมในขั้นตอนที่หนึ่งของนักศึกษาแพทย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *ธรรมศาสตร์เวชสาร*, 12(3), 527-537.
- ประนอม บุพศิริ. (2556). ผลสัมฤทธิ์ของการสอบประเมินความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมขั้นตอนที่ 1 และ 2 ของนักศึกษาแพทย์ในโครงการต่างๆ ของคณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. *ศรีนครินทร์เวชสาร*, 28(4), 516-523.
- พรทิพา ทักษิณ. (2554). ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเตรียมความพร้อม และ ผลการสอบความรู้เพื่อขอขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพพยาบาลและการผดุงครรภ์ชั้นหนึ่ง ของผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี. *วารสารสภาการพยาบาล*, 26(3), 117-129.
- แพทยสภา. (2555). เกณฑ์ว่าด้วยการขอเปิดดำเนินการ/ปรับปรุงหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต สืบค้นจาก https://www.tmc.or.th/news_file/36-2555-22-06-55.pdf.
- แพทยศาสตรศึกษา โรงพยาบาลตำรวจ. (2557). รายงานการประชุมคณะกรรมการแพทยศาสตรศึกษา โรงพยาบาลตำรวจ พ.ศ. 2557.
- วีระพล จันทรดียิ่ง. (2556). ความเป็นวิชาชีพแพทย์: วิธีการสอนและการเรียนบทบาทและการประเมิน. *สงขลานครินทร์เวชสาร*, 31(3), 155-166.
- อัจฉรา นิธิอภิญญาสกุล. (2555). การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กับการใช้โรงพยาบาลชุมชนเป็นฐานในการเรียนการสอน. สืบค้นจาก <https://www.cpird.in.th/images/cpird/Com-Hospital/%2031%20%2058.pdf>.
- Stufflebeam, D.L. (2004). *The 21st century CIPP model*. In Alkin, M.C. (Ed). *Evaluation roots: Tracing theorists' views and influences* (p. 276 –291). London: Sage Publications.

การเข้าถึงเนื้อหาสื่อใหม่ที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชน

Children's Access to Indecent Content in New Media

มนวิภา วงรจิระ¹

monwipa.won@stou.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้สื่อใหม่ของเด็กและเยาวชน ทั้งพฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ทั้งที่เป็นฮาร์ดแวร์ (เช่น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต โน้ตบุ๊ก) และซอฟต์แวร์ (เช่น อินเทอร์เน็ต สื่อสังคม เกมออนไลน์) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงเนื้อหาที่มีลักษณะไม่เหมาะสมในสื่อประเด็นคือ เพศ ภาษา ความรุนแรง และการพนัน

วิธีดำเนินการวิจัยใช้การวิจัยแบบผสมผสานประกอบด้วย การวิจัยเชิงสำรวจเด็กและเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร อายุระหว่าง 6-24 ปี จำนวน 633 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน และการสนทนากลุ่มผู้ปกครอง จำนวน 21 คน ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพรรณนา ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า เด็กและเยาวชนเลือกใช้สมาร์ทโฟนมากที่สุดในการเข้าถึงสื่อใหม่ ใช้เวลากับสื่อเหล่านี้เฉลี่ย 4-6 ชั่วโมงต่อวัน และมีสัดส่วนเด็กและเยาวชนที่ใช้งานสื่อใหม่มากกว่า 10 ชั่วโมงต่อวันเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้พบว่าสื่อสังคมอย่าง ยูทูบ ได้รับความนิยมสูงในทุกกลุ่มอายุ เกมออนไลน์เป็นที่นิยมสูงสุดในกลุ่มอายุน้อย (เด็กประถม) และเฟซบุ๊ก เป็นที่นิยมสูงสุดในกลุ่มอายุมากขึ้น ทุกๆ ช่วงวัยใช้งานสื่อใหม่โดยมีเป้าหมายเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก รองมาคือสนทนากับเพื่อนและติดตามข้อมูลข่าวสาร ประเด็นที่น่าวิตกจากการผลการสำรวจพบว่าทุกๆ วัยส่วนใหญ่ระบุว่าสามารถเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมโดยเฉพาะเนื้อหาเรื่องเพศ (เช่น ภาพคลิปโป๊ คลิปฉาว) ได้โดยบังเอิญ ผลการสนทนากลุ่มกับผู้ปกครอง พบว่าปัญหาการใช้สื่อใหม่ของเด็กมัธยมแตกต่างจากเด็กประถม เพราะควบคุมการใช้สื่อใหม่ค่อนข้างยากกว่า เด็กบางรายมีอาการเสพติดสื่อใหม่อย่างรุนแรง โดยเฉพาะปัญหาการติดเกมส์ อีกปัญหาคือความรู้ไม่เท่าทันสื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่ของผู้ปกครองทำให้การดูแลป้องกันบุตรหลานเป็นไปได้ยาก

คำสำคัญ: เด็กและเยาวชน การรู้เท่าทันสื่อ เนื้อหาที่ไม่เหมาะสม สื่อใหม่

¹ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Abstract

This research aims to study problems of the new media usage of Thai children and youth, both hardware usage (smartphone, tablet, and notebook), and software usage (internet, social media, and online game), especially their accessibility to indecent contents such as sexual explicit content, language, violence and gambling.

The research applied a mixed method including: a survey of 633 children and youth, age between 6-24 years old, in Bangkok selected by multi-stage sampling; and a focus group of 21 parents selected by purposive sampling. Quantitative data were analyzed by using descriptive statistics, while qualitative data were analyzed by using content analysis.

The findings showed that smart phone was the most popular new media among children and youth. Their average time spending on new media was 4-6 hours per day, while a large number of kids spend up to 10 hours per day. YouTube was the most popular social media among children and youth in every age. While online game was the most popular among young children, Facebook was the most popular among youth. The main purposes of utilizing new media were for entertaining, followed by chatting with friends and searching information. Most of the kids reported they can accidentally access to indecent contents, especially sexual content. Also, a focus group of parents revealed that it became more difficult to control their children's usage of new media while they grew up. Some children severely addicted to new media, especially online games. Another problem was the parents have less media and information literacy, which made it more difficult to protect their children.

Keywords: Children and youth, media literacy, indecent content, new media

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การคุ้มครองเด็กและเยาวชนในประเทศไทยในการเข้าถึงหรือได้รับเนื้อหาภาพและเสียงที่ไม่เหมาะสมหรืออาจเป็นอันตรายภัยผ่านสื่อใหม่ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เนื่องจากจำนวนประชากรเด็กและเยาวชน (อายุไม่เกินยี่สิบห้าปีบริบูรณ์) ในประเทศไทย มีจำนวนมากถึง 22.92 ล้านคน หรือ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) ซึ่งกลุ่มประชากรดังกล่าวยังไม่มีหรือมีวุฒิภาวะที่ไม่สมบูรณ์เต็มที่ และยังคงต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองจากผู้ปกครอง หรือหน่วยงานที่มีอำนาจในการกำกับดูแล

จากการสำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2556 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีและการสื่อสาร พบว่า เด็กและเยาวชน อายุ 6-14 ปี มีสัดส่วนการใช้คอมพิวเตอร์สูงสุด (ร้อยละ 82.3) รองลงมาคืออายุ 15-24 ปี (ร้อยละ 61) และอายุ 25-34 ปี (ร้อยละ 37.5) ส่วนการใช้อินเทอร์เน็ตมีการใช้สูงที่สุดในกลุ่มอายุ 15-24 ปี (ร้อยละ 58.4) รองลงมาคือกลุ่มอายุ 6-14 ปี (ร้อยละ 54.1) และกลุ่มอายุ 25-34 ปี (ร้อยละ 33.5)

การคุ้มครอง การสั่งสอน หรือการชี้แนะ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสื่อและเทคโนโลยีในการแพร่ภาพและการกระจายเสียงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเข้ามาของสื่อใหม่ (new

media) เช่น อินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ที่นับวันจะยิ่งมีความสำคัญและมีบทบาทที่สำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนมากขึ้นเรื่อยๆ แต่เด็กและเยาวชนนั้นถือได้ว่าเป็นวัยที่มีภูมิคุ้มกันต่ำและไม่สามารถแยกแยะถูกผิดเองได้ อันเนื่องมาจากเด็กและเยาวชนเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ โดยกระบวนการเรียนรู้นั้นก็เกิดขึ้นจากการสังเกต จดจำและเลียนแบบ ซึ่งในปัจจุบันพบว่าสื่อใหม่เป็นต้นแบบสำคัญที่มีอิทธิพลมากต่อพฤติกรรมเด็กและเยาวชน สาเหตุเป็นเพราะว่าปัจจุบันเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มประชากรที่มีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมากที่สุดจากผลการสำรวจดังกล่าวข้างต้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556)

ผลกระทบที่ตามมาจากการเสพสื่อใหม่ที่ไม่เหมาะสมกับอายุและวุฒิภาวะ รวมทั้งหากขาดการควบคุมดูแลจากบิดามารดาและผู้ปกครอง ก็อาจจะเกิดผลร้ายกับเยาวชนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์จากการใช้อินเทอร์เน็ต ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบต่อความประพฤติ ผลกระทบต่อทัศนคติและความเชื่อ ผลกระทบกับการศึกษา หรือส่งผลกระทบต่อสังคมครอบครัว ยิ่งในปัจจุบันการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตไม่ได้ถูกจำกัดแค่เพียงเครื่องคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะกับอินเทอร์เน็ตผ่านสายอย่างในอดีตเท่านั้น แต่ได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารในด้านต่างๆ ทำให้อุปกรณ์สื่อสารที่ใช้ในชีวิตประจำวันสามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ เช่น คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก โทรศัพท์สมาร์ทโฟน (smart phone) และแท็บ

เล็ต (tablet) นอกจากนี้การให้บริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงแบบไร้สายของผู้ให้บริการต่างๆ ส่งผลให้การเข้าสู่โลกอินเทอร์เน็ตเป็นเรื่องที่ง่าย สะดวก และรวดเร็ว เพราะสามารถเข้าอินเทอร์เน็ตได้ทุกที่ ทุกเวลา เมื่อไหร่ก็ตามที่เด็กเยาวชนต้องการ แม้แต่ในขณะเดินทาง

การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วผ่านทางโลกออนไลน์ทำให้ผู้คนมีความรู้มากขึ้น เกิดเครือข่ายทางสังคมในโลกออนไลน์ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการดำรงชีวิตมากขึ้นในทุกขณะ อีกทั้งเกิดความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลาย แต่การปฏิสัมพันธ์ในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นกลับมีแนวโน้มน้อยลงเรื่อยๆ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนจะมีการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสื่อที่ทันสมัยและมีการสื่อสารได้อย่างสะดวกรวดเร็วทุกที่ทุกเวลา สำหรับเด็กและเยาวชนที่ไม่มีภูมิคุ้มกันและไม่สามารถเลือกรับเนื้อหาที่ดี เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับวัยได้ด้วยตนเอง จะเป็นกลุ่มประชากรที่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยง ประกอบกับหากบิดามารดาและผู้ปกครองไม่เข้าใจ รู้ไม่เท่าทันและเข้าไม่ถึงสื่อโลกออนไลน์ ก็จะทำให้มองกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนเข้าไปร่วมออนไลน์ในทางลบเท่านั้น ทำให้เกิดช่องว่างในครอบครัว และอาจเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีได้

วัตถุประสงค์

ศึกษาสภาพปัญหาการใช้สื่อใหม่ของเด็กและเยาวชน ทั้งพฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ทั้งที่เป็นฮาร์ดแวร์ (เช่น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต โน้ตบุ๊ก) และซอฟต์แวร์ (เช่น อินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ เกมออนไลน์) โดยเฉพาะการเข้าถึงเนื้อหาที่มีลักษณะไม่เหมาะสมในสื่อประเด็นคือเพศ ภาษา ความรุนแรง และการพนัน

นิยามศัพท์

1. เด็ก และเยาวชน ใช้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ที่ให้คำนิยามไว้ดังนี้ เด็ก หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ เยาวชน หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ถึงยี่สิบห้าปีบริบูรณ์

2. สื่อใหม่ คือ สื่อที่ทำให้สามารถเข้าถึงเนื้อหาที่ต้องการได้ทุกที่ ทุกเวลา โดยในงานวิจัยนี้จะครอบคลุมถึง

2.1 สื่อใหม่ที่มีลักษณะเป็นอุปกรณ์ (hardware) 4 ประเภท ซึ่งได้แก่ คอมพิวเตอร์ (computer) โน้ตบุ๊ก (notebook) แท็บเล็ต (tablet) โทรศัพท์สมาร์ทโฟน (smart phone)

2.2 สื่อใหม่ที่เป็นลักษณะของซอฟต์แวร์และแอปพลิเคชัน (software programs and applications) ซึ่งได้แก่ โซเชียลมีเดีย (social media) เว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ตที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสม

3. เนื้อหาที่มีลักษณะไม่เหมาะสมและอาจเป็นอันตรายกับเด็กและเยาวชน อาจมีด้วยกันหลายกรณี อาทิ เนื้อหาที่มีลักษณะไม่เหมาะสมหรืออาจเป็นอันตรายต่อเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวกับเพศ ความรุนแรง ผิดจริยธรรม สิ่งเสพติด และการพนัน เป็นต้น โดยในงานวิจัยนี้อิงตามหลักการจัดระดับความเหมาะสมของเนื้อหาในสื่อโทรทัศน์ในการจำกัดเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม หรือเกณฑ์ -3 คือ “SLV” (sex, language, violence) และเพิ่มขอบเขตเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมเกี่ยวกับการพนัน รวมทั้งหมดเป็น 4 กรณี ได้แก่ เพศ ภาษา ความรุนแรง และการพนัน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้รับข้อมูลเชิงสถิติของปัญหาการใช้และการเข้าถึงเนื้อหาของภาพและเสียงที่ไม่เหมาะสมผ่านทางสื่อใหม่ของเด็กและเยาวชน
2. เป็นแนวทางเริ่มต้นของการวิเคราะห์สภาพปัญหาและหาหนทางแก้ไขปัญหาด้านการใช้และการเข้าถึงเนื้อหาของภาพและเสียงที่ไม่เหมาะสมผ่านทางสื่อใหม่ของเด็กและเยาวชน ซึ่ง กสทช. หรือ หน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ได้

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณโดยการสำรวจ และเชิงคุณภาพด้วยการสนทนากลุ่ม ในการสำรวจผู้วิจัยเก็บ

รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามทั้งแบบเผชิญหน้าและผ่านระบบออนไลน์ โดยเก็บข้อมูลจากเด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 6-24 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ภายหลังจากการเก็บข้อมูลทั้งแบบเผชิญหน้า จำนวน 530 ชุด และแบบผ่านระบบออนไลน์ได้รับแบบสอบถามกลับ และสามารถนำมาใช้งานได้ จำนวน 633 ชุด ทั้งนี้หัวข้อในการสำรวจประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป พฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ การเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม และข้อเสนอแนะ หลังจากตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่สำรวจแล้วได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสนทนากลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชน 2 กลุ่ม ซึ่งเป็นผู้ปกครองของเด็กมัธยมต้นหนึ่งกลุ่ม และเด็กมัธยมปลายอีกหนึ่งกลุ่ม จำนวน 21 คน ประเด็นสนทนาประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง พฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ของเด็กและเยาวชน การเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมผ่านทางสื่อใหม่ของเด็กและเยาวชน และข้อเสนอแนะการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

จากการสำรวจเรื่องพฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ของเด็กและเยาวชนและการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ผลสรุปเป็นดังนี้

1.1 พฤติกรรมการใช้สื่อใหม่

ผลการวิจัยพบว่า เด็กและเยาวชนเริ่มใช้อินเทอร์เน็ตและ/หรือสื่อใหม่ ในอายุต่ำสุดคือ 2 ปี อายุสูงสุดคือ 20 ปี โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 9 ปี เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่าเด็กรุ่นใหม่เริ่มต้นใช้สื่อใหม่ในระดับอายุที่น้อยลงเรื่อยๆ กล่าวคือเด็กระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่ระบุว่าเริ่มใช้สื่อใหม่เมื่ออายุ 7-8 ปี แต่เด็กมัธยมและระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่ระบุว่าเริ่มใช้สื่อใหม่เมื่ออายุ 10 ปี ขึ้นไป

นอกจากนี้ยังพบว่าสมาร์ทโฟนเป็นอุปกรณ์แรกที่เด็กและเยาวชนทุกช่วงวัยตั้งแต่ประถม (ร้อยละ 52) มัธยม (ร้อยละ 62.13) และปริญญาตรี (ร้อยละ 75) เลือกใช้ในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต แต่ในระดับประชมผลการวิจัยพบว่ามีการใช้อุปกรณ์สมาร์ทโฟนในอัตราส่วนที่น้อยกว่าระดับมัธยมและมหาวิทยาลัย

สถานที่ที่ใช้อินเทอร์เน็ตและ/หรือสื่อใหม่เป็นประจำส่วนใหญ่คือที่บ้านพัก โดยเด็กระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่จะใช้งานสื่อใหม่ที่ห้องส่วนกลางของบ้าน ในขณะที่ระดับมัธยมและมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จะใช้ที่ห้องนอนส่วนตัวของตนเอง

จำนวนชั่วโมงการใช้งานอินเทอร์เน็ตต่อวันมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามช่วงอายุ ส่วนใหญ่ใช้เวลาไปกับสื่อใหม่โดยเฉลี่ยประมาณ 4-6 ชั่วโมงต่อวัน โดยเด็กที่อายุน้อยกว่าจะใช้เวลาไปกับสื่อใหม่มากกว่าเด็กที่มีอายุน้อยกว่า โดยวัยประถมส่วนใหญ่ใช้งานอยู่ที่ 2-4 ชั่วโมงต่อวัน ในขณะที่วัยมัธยมและปริญญาตรี ส่วนใหญ่ใช้งานมากกว่า 4 ชั่วโมงต่อวัน และมีสัดส่วนที่ใช้เวลานานกว่า 10 ชั่วโมงต่อวันเป็นจำนวนมาก การใช้เวลาไปกับสื่อใหม่น้อยที่สุดคือราวครึ่งชั่วโมงต่อวัน ในขณะที่ผู้ที่ระบุการใช้เวลาไปกับสื่อใหม่ต่อวันสูงสุดถึง 15 ชั่วโมงต่อวัน ส่วนใหญ่เป็นเด็กระดับมัธยมและปริญญาตรี มีผู้ตอบแบบสอบถามรายหนึ่งซึ่งอยู่ในระดับปริญญาตรีระบุเวลาการใช้สื่อใหม่คือ 24 ชั่วโมงต่อวัน

ในรายละเอียดการใช้เวลาไปกับสื่อใหม่นั้นเด็กและเยาวชนมีการใช้งานสื่อใหม่ที่แตกต่างกันออกไป แต่ส่วนใหญ่จะใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ หรือโซเชียลมีเดีย อาทิ ยูทูบ เฟซบุ๊ก และไลน์/แชท ทั้งนี้ ยูทูบ ได้รับความนิยมสูงในทุกๆ ช่วงวัย โดยเด็กเล็กหรือระดับประถมจะนิยมรับชมรายการต่างๆ ทาง ยูทูบ เป็นอันดับต้นๆ (ร้อยละ 86.67) รองลงมาคือเล่นเกมออนไลน์ (ร้อยละ 68.44) และ ไลน์/แชท (ร้อยละ 53.33) ในขณะที่เด็กระดับมัธยมจะนิยมรับชมรายการต่างๆ ทาง ยูทูบ เป็นอันดับต้นๆ เช่นกัน (ร้อยละ 81.70) และรองลงมาคือ เฟซบุ๊ก (ร้อยละ 79.15) และ ไลน์/แชท (ร้อยละ 76.17) ส่วนเด็กโตซึ่งอยู่ในระดับปริญญาตรีส่วน

ใหญ่นิยมเล่น เฟซบุ๊ก เป็นอันดับหนึ่ง (ร้อยละ 90.70) รองลงมาคือ ยูทูบ (ร้อยละ 87.21) และไลน์/แชท (ร้อยละ 86.05)

เมื่อสำรวจวัตถุประสงค์ของการใช้งาน สื่อใหม่ส่วนใหญ่มีเป้าหมายการใช้งานเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก รองมาคือเพื่อการสนทนากับเพื่อน และการติดตามข้อมูลข่าวสาร เด็กส่วน

ใหญ่นิยมเล่นเกมออนไลน์โดยเฉพาะเด็กเล็ก กล่าวคือ ระดับประถมมีผู้เล่นเกมออนไลน์ มากถึงร้อยละ 80.59 และลดลงในวัยมัธยม (ร้อยละ 64.68) และปริญญาตรี (54.65) ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ผู้ปกครองที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มในงานวิจัยนี้ประสบเช่นกัน

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของวัตถุประสงค์ในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ตและ/หรือสื่อใหม่ จำแนกตามระดับการศึกษา

วัตถุประสงค์ในการเปิดรับ ข้อมูลข่าวสาร	ค่าเฉลี่ย (มากที่สุด-น้อยที่สุด=5-1)			
	ประถม	มัธยม	ปริญญาตรี	ภาพรวม
เพื่อความบันเทิง	4.435 (มากที่สุด) (S.D.=0.867)	4.468 (มากที่สุด) (S.D.=0.758)	4.430 (มากที่สุด) (S.D.=0.773)	4.444 (มากที่สุด) (S.D.=0.803)
ติดตามข้อมูลข่าวสาร	2.883 (ปานกลาง) (S.D.=1.072)	3.647 (มาก) (S.D.=0.886)	4.087 (มาก) (S.D.=0.794)	3.499 (มาก) (S.D.=1.052)
สนทนากับเพื่อน	3.453 (มาก) (S.D.=1.334)	4.179 (มาก) (S.D.=0.975)	4.459 (มากที่สุด) (S.D.=0.760)	4.000 (มาก) (S.D.=1.146)
ค้นหาข้อมูลข่าวสาร	2.839 (ปานกลาง) (S.D.=1.066)	3.600 (มาก) (S.D.=0.916)	3.959 (มาก) (S.D.=0.812)	3.431 (มาก) (S.D.=1.052)
ดาวน์โหลด/โอนถ่ายข้อมูล	3.296 (ปานกลาง) (S.D.=1.356)	3.474 (มาก) (S.D.=1.169)	3.494 (มาก) (S.D.=1.034)	3.413 (มาก) (S.D.=1.210)
อ่านความคิดเห็นในเว็บบอร์ด	2.375 (น้อย) (S.D.=1.250)	3.081 (ปานกลาง) (S.D.=1.171)	3.316 (ปานกลาง) (S.D.=1.020)	2.890 (ปานกลาง) (S.D.=1.227)

1.2 การเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมผ่านสื่อใหม่

จากการสำรวจพบว่าเด็กและเยาวชนทุกวัย ส่วนใหญ่แล้วสามารถเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมโดยบังเอิญ ทั้งนี้มากกว่าหนึ่งในสี่ของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่าเคยโหลดหรือดูเนื้อหาที่ไม่

เหมาะสมผ่านอินเทอร์เน็ตและ/หรือสื่อใหม่โดยบังเอิญ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อหาในเรื่องเกี่ยวกับเพศ เช่น คลิปโป๊เปลือย คลิปฉาว คลิปความรุนแรง การใช้ภาษาหยาบโลนด่าทอกันรุนแรง อย่างไรก็ตามเกินกว่าครึ่งของเด็กและเยาวชนที่ตอบแบบสอบถามไม่เคยเข้าถึงเว็บไซต์

การพนัน และส่วนใหญ่มักจะปิดทันทีที่พบ ส่วน
เยาวชนระดับปริญญาตรีราวหนึ่งในสามจะมี

สัดส่วนของการคลิกดูเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมต่อไป
เร็วกว่าเด็กในอายุน้อยกว่า

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ที่เคยโหลดหรือดูเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมผ่านสื่อใหม่

ประเภทเนื้อหา	เคย โดยบังเอิญ	เคย เพื่อนส่งมา	เคย ค้นหาเอง	ไม่เคย	ไม่ระบุ
1. เนื้อหาที่มีภาพหรือคลิปโป๊เปลือย คลิปฉาว	203 (32.07)	94 (14.85)	83 (13.11)	251 (39.65)	2 (0.32)
2. เนื้อหาเรื่องทางเพศโจ่งแจ้ง	199 (31.44)	71 (11.22)	52 (8.21)	308 (48.66)	3 (0.47)
3. เนื้อหาที่มีภาพหรือคลิปความรุนแรง	234 (36.97)	122 (19.27)	106 (16.75)	166 (26.22)	5 (0.79)
4. เนื้อหาใช้ภาษาหยาบโลนคำทอกลั่นรุนแรง	233 (36.81)	136 (21.49)	97 (15.32)	161 (25.43)	6 (0.95)
5. เว็บไซต์การพนัน	116 (18.32)	25 (3.95)	28 (4.42)	457 (72.20)	7 (1.11)

จากตารางที่ 2 พบว่า มากกว่าหนึ่งในสี่
ของผู้ตอบแบบสอบถามเคยโหลดหรือดูเนื้อหาที่
ไม่เหมาะสมผ่านอินเทอร์เน็ตและ/หรือสื่อใหม่
โดยบังเอิญ ทั้งเนื้อหาที่มีภาพหรือคลิปโป๊เปลือย
คลิปฉาว (ร้อยละ 32.07) เรื่องทางเพศโจ่งแจ้ง
(ร้อยละ 31.44) คลิปความรุนแรง (ร้อยละ
36.97) การใช้ภาษาหยาบโลนคำทอกลั่นรุนแรง
(ร้อยละ 36.81) เกินกว่าครึ่งไม่เคยเข้าถึงเว็บไซต์
การพนัน (ร้อยละ 72.20) ส่วนใหญ่เมื่อพบ
เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมผ่านอินเทอร์เน็ตและ/หรือ
สื่อใหม่เด็กและเยาวชนจะปิดทันที (ร้อยละ

57.34) ส่วนเด็กโต คือปริญญาตรี (ร้อยละ
34.88) จะมีสัดส่วนของการคลิกดูต่อไปเรื่อย
มากกว่าเด็กเล็ก (ร้อยละ 14.22)

เด็กและเยาวชนที่ตอบแบบสอบถามมีความ
คิดเห็นในประเด็นที่เห็นด้วยมากคือ “ควร
หลีกเลี่ยงไม่ควรโหลด/ดู/แชร์เนื้อหาเหล่านี้”
และ “พ่อแม่ผู้ปกครองควรควบคุมการเข้าถึง
เนื้อหาเหล่านี้” รวมทั้ง “ควรมีการตั้งโปรแกรม
คอมพิวเตอร์เพื่อปิดกั้นเนื้อหาเหล่านี้” เป็น
ประเด็นที่เด็กและเยาวชนเห็นด้วยมากเช่นกัน

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อการโหลด/ดู/แชร์เนื้อหาที่ไม่เหมาะสม

ประเด็นความคิดเห็นต่อการโหลด/ดู/แชร์ เนื้อหาที่ไม่เหมาะสม	ค่าเฉลี่ย(S.D.)			
	ประถม	มัธยม	ปริญญาตรี	ภาพรวม
1. เป็นเรื่องธรรมดา ผู้ใหญ่กังวลเกินไป	1.240 (1.338)	2.064 (1.237)	2.368 (1.137)	1.853 (1.332)
2. คนอื่นเขาดูกันก็ดูตามเขา เดี่ยวจะไม่ทันเหตุการณ์	0.938 (1.182)	1.715 (1.169)	2.058 (1.197)	1.532 (1.266)
3. ฉันไม่ได้ตั้งใจมีคนส่งมาให้ดู/อ่าน	1.643 (1.332)	2.157 (1.207)	2.266 (0.985)	2.003 (1.227)
4. เขาแชร์มาเราก็แชร์ต่อไม่เห็นเป็นไร	0.809 (1.128)	1.077 (1.132)	1.207 (1.229)	1.014 (1.167)
5. ฉันควรหลีกเลี่ยงไม่ควรโหลด/ดู/แชร์เนื้อหาเหล่านี้	2.500 (1.616)	2.455 (1.334)	2.450 (1.263)	2.472 (1.421)
6. ฉันโตพอจะรู้ว่าอะไรเป็นอะไรไม่ต้องแนะนำ	1.072 (1.333)	2.443 (1.301)	2.659 (1.145)	2.014 (1.452)
7. สื่อลามกทำให้เกิดพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม	1.714 (1.756)	2.234 (1.349)	2.592 (1.246)	2.148 (1.522)
8. พ่อแม่ผู้ปกครองควรควบคุมการเข้าถึงฯ	2.910 (1.480)	2.455 (1.268)	2.568 (1.174)	2.646 (1.336)
9. พ่อแม่ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมแนะนำการเข้าถึงฯ	2.072 (1.681)	2.487 (1.403)	2.598 (1.146)	2.372 (1.463)
10. ถึงพ่อแม่ผู้ปกครองจะควบคุมเด็กก็เข้าถึงได้อยู่ดี	1.466 (1.488)	2.641 (1.284)	2.994 (1.038)	2.321 (1.454)
11. ควรมีการตั้งโปรแกรมคอมพิวเตอร์ปิดกั้นเนื้อหาฯ	2.767 (1.527)	2.262 (1.470)	2.607 (1.267)	2.538 (1.454)
ภาพรวม	1.741 (0.633)	2.183 (0.643)	2.395 (0.608)	2.086 (0.6835)

1.3 การคัดกรองเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม

ในระดับประถมมีการปฏิบัติเกี่ยวกับการคัดกรองเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ผ่านอินเทอร์เน็ตและ/หรือสื่อใหม่ที่อยู่ในระดับมากที่สุด โดยประเด็นที่เห็นด้วยในระดับมาก ได้แก่ ผู้ปกครอง/ครูเคยให้คำแนะนำหรือห้ามการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมเหล่านั้น มีการทำตามคำแนะนำหรือข้อห้ามที่ผู้ปกครอง/ครูบอก เคยเรียนรู้เรื่องการใช้อินเทอร์เน็ตที่เหมาะสม และพ่อแม่ผู้ปกครองกำหนดเวลาและเนื้อหาในการใช้อินเทอร์เน็ต/สื่อใหม่ จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพ่อแม่ผู้ปกครองและครูได้มีส่วนสำคัญในการดูแลคัดกรองการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชนในระดับเด็กเล็ก

ในขณะที่เด็กโต เช่น มัธยมและปริญญาตรี สัดส่วนการคัดกรองเนื้อหาด้วยตนเองจะมากขึ้น โดยทั้งระดับมัธยมและปริญญาตรีเห็นด้วยในระดับมาก ในการทำตามคำแนะนำของครู/ผู้ปกครองในเรื่องการ ขณะเดียวกันเยาวชนในระดับปริญญาตรีระบุว่า เพื่อนมีส่วนทำให้เข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมเหล่านั้น ในระดับมาก

อย่างน้อยประเด็นที่เป็นข้อดีประการหนึ่งก็คือ เด็กและเยาวชนทุกระดับระบุว่าเคยได้เรียนรู้เรื่องการใช้อินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมในระดับมาก แต่อาจยังไม่มากเพียงพอ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการปฏิบัติเกี่ยวกับการคัดกรองเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมผ่านอินเทอร์เน็ตและ/หรือสื่อใหม่

การปฏิบัติเกี่ยวกับการคัดกรองเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม	ค่าเฉลี่ย (S.D.)			
	ประถม	มัธยม	ปริญญาตรี	ภาพรวม
1. ผู้ปกครอง/ครูเคยให้คำแนะนำหรือห้ามฯ	3.211 (1.261)	2.923 (1.047)	2.738 (1.040)	2.974 (1.140)
2. ฉันทำตามคำแนะนำหรือข้อห้ามนั้น	3.076 (1.150)	2.660 (1.111)	2.586 (1.015)	2.790 (1.120)
3. เพื่อนมีส่วนทำให้ฉันเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมฯ	1.685 (1.433)	2.369 (1.103)	2.420 (1.021)	2.136 (1.258)
4. ฉันเคยเรียนรู้เรื่องการใช้อินเทอร์เน็ตที่เหมาะสม	3.144 (1.112)	3.081 (0.990)	2.982 (0.899)	3.075 (1.013)
5. พ่อแม่ผู้ปกครองของฉันกำหนดเวลาและเนื้อหาฯ	2.731 (1.305)	2.179 (1.378)	1.893 (1.287)	2.301 (1.369)

การปฏิบัติเกี่ยวกับการคัดกรองเนื้อหา ที่ไม่เหมาะสม	ค่าเฉลี่ย (S.D.)			
	ประถม	มัธยม	ปริญญาตรี	ภาพรวม
6. พ่อแม่ผู้ปกครองของฉันไม่มีเวลามาใส่ใจเรื่องนี้	1.311 (1.331)	1.768 (1.213)	1.910 (1.207)	1.640 (1.279)
7. ฉันคัดกรอง/เลือกเนื้อหาด้วยตนเอง	1.739 (1.532)	2.821 (1.237)	2.958 (1.077)	2.471 (1.420)
8. ฉันเคยต่อว่าเพื่อนที่เปิดชมเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม	1.673 (1.499)	1.774 (1.376)	2.000 (1.215)	1.796 (1.386)
ภาพรวม	2.328 (0.670)	2.453 (0.676)	2.433 (0.569)	2.402 (0.6484)

2. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

นอกจากการสำรวจข้อมูลสภาพปัญหาด้วยการใช้แบบสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจัดสนทนากลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กประถม และกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กมัธยมจำนวน 2 กลุ่ม รวม 21 คนผลสรุปการสนทนากลุ่ม ดังนี้

2.1 การใช้สื่อใหม่ของบุตรหลาน

พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้บุตรหลานมีโทรศัพท์มือถือใช้ติดตัวประจำ ยกเว้นพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กประถมซึ่งบางคนให้มิใช่ บางคนไม่ให้มีโทรศัพท์มือถือ โดยกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กประถมให้เหตุผลว่ายังเด็กเกินไปที่จะมีโทรศัพท์มือถือ ส่วนที่ให้มิใช่ (ตั้งแต่อายุ 8-9 ปี) เนื่องจากมีความจำเป็นเมื่อต้องนัดหมายสถานที่เวลาไปรับ-ส่งที่โรงเรียน ส่วนใหญ่เด็กจะไม่มีแท็บเล็ตเป็นของตนเองแต่ใช้ร่วมกับพ่อ

แม่หรือญาติพี่น้องในครอบครัว เช่นเดียวกับโน้ตบุ๊กและคอมพิวเตอร์ที่ให้ใช้ร่วมกันทั้งครอบครัวซึ่งเป็นส่วนกลางของบ้าน โดยเฉพาะเด็กชั้นประถมจะไม่มีคอมพิวเตอร์ให้ส่วนตัวในห้อง แต่เด็กมัธยมส่วนใหญ่จะใช้คอมพิวเตอร์ทำรายงาน บางครอบครัวก็จะมีให้ใช้ส่วนตัวในห้องนอน

เมื่อสอบถามถึงปัญหาการใช้สื่อใหม่ของเด็กๆ ในปกครอง พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กประถมจะให้คำตอบที่คล้ายกันคือ เด็กๆ ใช้เวลากับอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะเกมส์ และการท่องเว็บ (ดูคลิป ภาพยนตร์ เพลง) เป็นเวลานาน ต้องคอยตักเตือน หรือกำหนดกติกาตกลงกันไว้กับพ่อแม่ผู้ปกครอง เช่น กำหนดช่วงเวลาให้เล่นได้ วันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ หรือหลังจากที่ทำการเรียนอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายเสร็จ เช่น คัดลายมือ เรียนพิเศษ ทำการบ้าน ช่วยงานบ้าน เป็นต้น แล้วจึงจะได้รับอนุญาตให้เล่นเกมหรือเข้าเว็บ หรือมีการกำหนดระยะเวลาการใช้งานสื่อใหม่

เช่น ให้เล่นครั้งละสองหนึ่งหรือสองชั่วโมง ซึ่งโดยส่วนใหญ่พ่อแม่ผู้ปกครองก็พบว่าต้องคอยย้ำเตือนเมื่อครบตามกำหนดทุกครั้ง และบ่อยครั้งเด็กก็จะขอต่อรองเพิ่มเวลาการใช้ มีบางคนที่เป็นบุตรหลานรับรู้กติกาและเมื่อครบชั่วโมงที่ตกลงกันไว้ก็จะสอบถามเพื่อขออนุญาตใช้เวลาเพิ่มเติม

มีผู้ปกครองบางคนให้ข้อมูลว่าพยายามไม่ให้ลูกมีโทรศัพท์มือถือ และหากิจกรรมอื่นๆ เสริมทดแทนการใช้สื่อใหม่ (โทรศัพท์มือถือ หรือแท็บเล็ต) บางคนให้ลูกๆ ไปทำกิจกรรมอื่น (เช่น เล่นกีฬา วิ่งเล่นกับเพื่อน บ้าน เรียนพิเศษ ไปซื้อของกับแม่) เพราะถ้ามีสิ่งอื่นทำก็จะไม่หมกมุ่นอยู่แต่เกมส์ หรืออินเทอร์เน็ต บางคนระบุว่า ไม่ให้ลูกติดเรื่องนี้ เพราะไม่ได้ให้ใช้ตั้งแต่ต้น ลูกมีกิจกรรมร่วมกับเด็กๆ รอบบ้าน จึงไม่ค่อยสนใจเรื่องเหล่านี้

ส่วนปัญหาการใช้สื่อใหม่ของเด็กมัธยมจะแตกต่างจากเด็กประถม เนื่องจากการควบคุมการใช้สื่อใหม่ค่อนข้างยากกว่า พ่อแม่ผู้ปกครองเด็กมัธยมบางคนเล่าประสบการณ์ว่า เมื่อบุตรหลานยังเล็กจะให้ใช้โทรศัพท์แบบธรรมดา เนื่องจากใช้ในการติดต่อสื่อสารได้สะดวกเวลาเดินทางไปรับที่โรงเรียน แต่เมื่อบุตรหลานโตขึ้นได้ขออนุญาตเปลี่ยนจากโทรศัพท์แบบธรรมดาเป็นสมาร์ทโฟน เนื่องจากลูกเห็นเพื่อนใช้จึงอยากใช้ตามเพื่อน และเมื่อตอนเป็นเด็ก ๆ จะควบคุมเวลาการใช้สื่อใหม่เหล่านั้นได้ แต่เมื่อโตเป็นวัยรุ่น (เข้าชั้นมัธยม) ก็จะควบคุมยากขึ้น

ในขณะที่บางรายระบุว่าเพื่อนผู้ปกครองบางคนเมื่อลูกร้องไห้งอแงก็จะส่งสมาร์ทโฟนให้เล่นเพื่อให้ลูกเงียบ ไม่อแง ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ถูกต้อง

พ่อแม่ผู้ปกครองบางคนระบุว่า มีทั้งประสบการณ์ตรงและจากบุตรหลานของเพื่อนที่เล่นเกมส์หรือเข้าเน็ตจนติด ไม่ยอมทานข้าวหลายคนจะใช้มาตรการคล้ายๆ กันคือ จำกัดเวลาการใช้เน็ตหรือเล่นเกมส์ออนไลน์ของลูกไว้ 1 - 2 ชั่วโมงต่อวัน หรือบางคนก็ตั้งเงื่อนไขว่าต้องทำการบ้านให้เรียบร้อยก่อนถึงจะให้เล่น บางคนอนุญาตให้ลูกเล่นเกมเฉพาะเวลาปิดเทอมเท่านั้น ปิดเทอมไม่ให้เล่นเกมส์ (แต่ไม่ได้ระบุถึงการใช้สื่อใหม่ในลักษณะอื่น) ซึ่งคล้ายกับมาตรการของพ่อแม่ผู้ปกครองกลุ่มเด็กประถม แต่ทั้งนี้ถ้าหากบุตรหลานทำรายงานก็จะปล่อยให้ใช้คอมพิวเตอร์โดยไม่มีการกำหนดเวลา แต่จะคอยสังเกตการใช้งาน

จากการสนทนาทั้งกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กประถมและมัธยม พบว่าครอบครัวยุคใหม่ส่วนใหญ่มักติดตั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ไว้ที่บริเวณพื้นที่ส่วนกลางของบ้าน มีบางรายที่ให้ลูกหลานมีคอมพิวเตอร์เป็นของตัวเองส่วนตัวในห้องนอนเนื่องจากต้องทำการบ้านทำรายงาน อย่างไรก็ตาม มีผู้ปกครองบางรายมีอาชีพเปิดร้านขายสินค้าเวลาลูกเล่นเกมส์หรือท่องเว็บไซต์ก็จะอยู่ในสายตาตลอดเวลาเนื่องจากคอมพิวเตอร์ตั้งอยู่ตรงหน้าร้าน และ

เด็กๆ ต้องรับผิดชอบช่วยเหลือของหรือทอนเงินในบ้าน

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ยอมรับว่า การควบคุมการใช้สื่อใหม่อย่างเกมส์ออนไลน์และการใช้อินเทอร์เน็ตของเด็กๆ ปัจจุบันทำได้ยาก โดยเฉพาะเด็กๆ วัยรุ่นระดับมัธยม พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กมัธยมบางคนมีมาตรการขึ้นเด็กขาดโดยการปิดระบบ เช่น อุปกรณ์เชื่อมต่อ wifi หรือตัดสวิตช์ไฟ เป็นต้น บางรายก็หากิจกรรมอื่นๆ เพื่อเบี่ยงเบนความสนใจบุตรหลานซึ่งจะคล้ายกันทั้งระดับประถมและมัธยม

2.2 การเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม

พ่อแม่ผู้ปกครองเกือบทั้งหมดให้ข้อมูลตรงกันว่า เนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เช่น ภาพ ลิงก์ เว็บไซต์ เกี่ยวกับเรื่องเพศ เรื่องลามกอนาจาร มักจะแสดงขึ้นมาในหน้าจอคอมพิวเตอร์ในระหว่างที่บุตรหลานกำลังเข้าถึงเนื้อหาทั่วไป เช่น ดูหนัง ชมคลิปวิดีโอเพลง หรือ เล่นเกมส์ บางครั้งค้นข้อมูลผ่านกูเกิลเสิร์ช หรือ ยูทูบ ก็จะมีเนื้อหาเหล่านี้แทรกเข้ามา แสดงหน้าจอบ้างเป็นเนื้อหาโฆษณาอยู่ด้านข้างบ้าง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเชิงปริมาณที่เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ตอบว่าเคยเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมเหล่านั้นโดยบังเอิญ

ผู้ปกครองบางรายให้ทัศนะว่า แม้จะตักเตือนไม่ให้บุตรหลานเข้าถึงเนื้อหาเหล่านั้น แต่เป็นธรรมชาติของความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก ถึงจะปิดหน้าต่างเหล่านั้นไป บางครั้งวันรุ่งขึ้นเด็กก็อาจจะเข้าไปดูเพราะความอยากรู้อยากเห็น

แม้จะไม่อยากให้บุตรหลานเข้าถึงเกมส์ หรือคลิปที่ไม่เหมาะสม เช่น คลิปด่ากันตบตีกันที่แชร์กันในเฟซบุ๊ก ในไลน์ แต่ในกลุ่มเพื่อนๆ เด็กๆ เขาก็ส่งแชร์กัน

พ่อแม่ผู้ปกครองบางรายยอมรับว่าในระหว่างที่บุตรหลานใช้สื่อใหม่เหล่านั้น บางครั้งตนเองหรือเพื่อนผู้ปกครองด้วยกันก็ไม่ได้สังเกตเนื้อหาในรายละเอียดว่าเขาดู อ่าน เล่นอะไรเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม แต่รู้ว่ามีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมซึ่งเผยแพร่ผ่านสื่อใหม่เหล่านั้นอยู่ ผู้ปกครองคิดว่ายังดูแลไม่มากพอ

ส่วนเนื้อหาเรื่องการพนัน ผู้ปกครองเด็กประถมส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่าเด็กๆ จะไม่สนใจเนื้อหาพวกนี้ เด็กๆ ส่วนใหญ่จะสนใจเว็บเกมส์ มีคอนข้างมาก ผู้ปกครองบางส่วนไม่ได้ห้ามการเล่น แต่เดินผ่านๆ เพื่อจะรู้ว่าบุตรหลานเล่นเกมส์ลักษณะไหน ผู้ปกครองเด็กประถมส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าบุตรหลานชอบฟังเพลง และดูหนังออนไลน์

ในขณะที่ผู้ปกครองของเด็กมัธยมระบุว่าบุตรหลานจะใช้สื่อใหม่อย่างหลากหลาย บางคนเข้าเว็บพันทิปเพื่อดูกระทู้ บางคนชอบเล่นเฟซบุ๊ก อินสตาแกรม ส่วนใหญ่ก็จะเป็นการติดตามดารานักแสดงนักร้องที่ชื่นชอบ (ศิลปินเกาหลีเป็นที่นิยมมาก) หรือเล่นแชทกับเพื่อนในแอสเซนเจอร์ บุตรหลานบางคนนิยมใช้คอมพิวเตอร์เพราะพิมพ์ง่ายกว่า แต่บางคนชอบใช้มือถือเนื่องจากสะดวก และหลบสายตาพ่อแม่ได้

พ่อแม่ผู้ปกครองเด็กๆ ระดับมัธยมส่วนใหญ่ยอมรับว่า ไม่สามารถควบคุมการเข้าถึงเนื้อหาผ่านสื่อใหม่ของบุตรหลานได้เหมือนกับสมัยประถม เพราะบุตรหลานโตแล้ว ไม่ค่อยยอมให้พ่อแม่ดูโทรศัพท์ หรือเข้าถึง เฟซบุ๊ก หรือแชทที่เขาคุยกับเพื่อน คุณแม่รายหนึ่งยอมรับว่าเคยเจอเนื้อหาภาพโป๊ และเว็บไซต์ที่ลูกเข้าถึงเนื้อหาเหล่านั้น

พ่อแม่ผู้ปกครองเด็กๆ ระดับมัธยมส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกับพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กระดับประถมว่า ปัจจุบันการเข้าถึงเนื้อหาผ่านสื่อใหม่ โดยเฉพาะเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมสามารถเข้าไปโดยง่าย บ่อนครั้งที่มีปรากฏขึ้นมาโดยบังเอิญเมื่อเข้าใช้อินเทอร์เน็ตทั่วไป เว็บบางเว็บมีแบนเนอร์ที่มีหน้าต่างโผล่ขึ้นมาเป็นพวก flash track ซึ่งมักจะเด้งลิงก์ไปยังสื่อลามกต่างๆ บางครั้งจะกดปิดหรือกดทิ้งก็จะกลับเป็นการเข้าไปในคลิปเหล่านี้โดยไม่ได้ตั้งใจ คลิปหรือภาพโป๊หยาบหวิว บางส่วนบุตรหลานก็บอกว่าได้จากเพื่อน แต่ก็พบว่าบางส่วนเป็นเว็บเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร แต่เมื่อคลิกเข้าไปจะเป็นเนื้อหาเรื่องเกี่ยวกับเพศคลิปหลุด หรือภาพโป๊ๆ มีการแชร์กันแม้ในระดับประถม เมื่อคลิกดูในเว็บจะให้กรอกอายุเด็กๆ ก็รู้ว่าต้องเติมอายุเท่าไร ก็สามารถเข้าไปดูได้เลย ไม่มีการตรวจสอบ

คุณแม่รายหนึ่งให้ทัศนะว่า การเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมพวกคลิปหลุด หรือคลิปความรุนแรง เช่น ตบตีกัน ยิ่งกัน ชกต่อยรุนแรง ร้ายกัน เกิดจากการที่สื่อกระแสหลักชอบ

ประโคมข่าวเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมเหล่านี้มา บางครั้งสื่อมวลชนเองก็ยกเอาบุคคลที่เคยทำตัวไม่ดีแล้วกลับตัวกลับใจมาสัมภาษณ์ กลายเป็นประเด็นว่าเอาตัวอย่างคนไม่ดีมาเป็นไอดอลให้เด็ก แต่ไม่คิดว่าจะทำให้เด็กคิดว่าแม่เคยทำตัวไม่ดีก็เป็นไอดอลได้ และเด็กอยากติดตามข่าว หาคลิปดู เมื่อสื่อประโคมข่าวคลิปปิดก็จะมีการค้นหาและแชร์คลิบ ในรูปของการบังเอิญและการค้นหา เป็นการกระจายที่สืบเนื่องมาจากการที่สื่อประโคมข่าว ดังนั้นทีวีต้องไม่เสนอเรื่องพวกนี้ทำให้เป็นต้นทางที่เด็กๆ อยากเข้าไปหาดูคลิบเหล่านั้น

ปัญหาที่พ่อแม่ผู้ปกครองพบในการใช้สื่อใหม่ของเด็กและเยาวชนก็คือ การใช้เวลากับสื่อใหม่มากจนต้องควบคุมเวลาการใช้งาน และมีมาตรการต่างๆ ซึ่งบางรายได้ผล บางรายไม่ได้ผล บางรายติดเกมส์ ถือโทรศัพท์ติดตัวตลอดเวลา เพื่อนของลูกคนหนึ่งถึงขั้นขอพ่อแม่ลาออกจากโรงเรียนไปเล่นเกมส์อ้างว่าเรียนไม่ไหวหัวไม่ไป โดยเฉพาะเกมส์รุนแรง ยิ่งกัน ซึ่งมีเด็กติดกันมาก เล่นกันเป็นทีม นอกจากนี้สิ่งที่เด็กและเยาวชนเข้าไปดู/อ่านผ่านสื่อใหม่อาจมีเนื้อหาต่อแหลมในเรื่องเพศ ความรุนแรง บางรายสนใจเข้าไปดูหลังจากมีการประโคมข่าวจากสื่อโทรทัศน์ เด็กๆ ระดับมัธยมบางคนมีวิจารณ์ญาณพิจารณาในสิ่งที่ควรหรือไม่ควรทำ และพ่อแม่ผู้ปกครองก็จะคอยตักเตือนและสอนบุตรหลานด้วย

2.3 มาตรการคัดกรองการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมสำหรับบุตรหลาน

ส่วนมาตรการดูแลบุตรหลานในการเข้าถึงเนื้อหาเหล่านั้น ผู้ปกครองระดับประถมมักใช้มาตรการคล้ายกันคือสั่งห้ามหรือคัดกรองเนื้อหาที่บุตรหลานเข้าถึง ควบคุมเวลาการใช้งานสื่อใหม่ สังเกตการณ์เข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม หรือกำหนดเงื่อนไขบางอย่าง แต่ถ้าเป็นผู้ปกครองระดับมัธยม มาตรการบางอย่างบางคนก็ไม่สามารถทำได้ เช่นการควบคุมการเข้าถึงเนื้อหาออนไลน์ทำได้ยากเนื่องจากเด็กโตแล้ว และไม่ค่อยยอมให้พ่อแม่เข้าถึงโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์ ส่วนใหญ่พ่อแม่เด็กๆ มัธยมจึงนิยมใช้วิธีเรียกมาพูดคุย บางรายเป็นเพื่อนลูกในเฟซบุ๊กเพื่อจะได้เข้าไปดูได้ แต่บางรายระบุว่าลูกๆ ตั้งรหัสโทรศัพท์ รหัสเฟซบุ๊ก ไม่ยอมให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้าถึง

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งก็คือพ่อแม่ผู้ปกครองหลายคนที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับสื่อใหม่เหล่านี้มากพอ บางทีก็ต้องอาศัยลูกช่วยในการเข้าถึงเทคโนโลยีเหล่านี้ ดังนั้นมาตรการคัดกรองยังไม่รู้เรื่อง ไม่รู้จะทำอย่างไร

อภิปรายผล

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมผ่านสื่อใหม่ของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย พบว่า

1) เด็กและเยาวชนใช้เวลากับสื่อใหม่มากถึงหนึ่งในสี่ของเวลาในแต่ละวัน

พฤติกรรมการใช้สื่อใหม่ของเด็กและเยาวชนเป็นเรื่องน่ากังวล ทั้งจำนวนชั่วโมงการ

ใช้งาน เป้าหมายของการใช้งาน โดยเฉพาะการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้นได้โดยง่ายเกินไป แม้จะมีความพยายามในการป้องกันเด็กและเยาวชนโดยการแนะนำ หรือควบคุมดูแลการใช้สื่อใหม่จากพ่อแม่และผู้ปกครองก็ตาม แต่ยังไม่มากเพียงพอ ซึ่งจากการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาการใช้สื่อใหม่ของเด็กและเยาวชนมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ โดยเฉพาะการเข้าถึงอุปกรณ์สื่อสารที่เพิ่มมากขึ้นและเวลาการใช้งานที่มากขึ้น เช่น รายงานการวิจัย Children and Parents: Media Use and Attitudes Report (2015) ของหน่วยงานกำกับดูแลสื่ออย่าง Ofcom (Office of Communication) ในอังกฤษพบว่าอัตราการเข้าถึงอุปกรณ์สื่อสารของเด็กและเยาวชนมีการเติบโตขึ้น โดยเฉลี่ยแล้วมีมากกว่าหนึ่งอุปกรณ์ต่อคน พบว่าเด็กอายุ 3-4 ปีมีอุปกรณ์เฉลี่ย 1 เครื่อง ช่วงอายุ 5-7 ปี มีอุปกรณ์เฉลี่ย 1.9 เครื่อง ช่วงอายุ 8-17 ปี มีเฉลี่ย 3.3 เครื่อง และช่วงอายุ 12-15 ปี มีเฉลี่ยถึง 4.6 เครื่องต่อคน ขณะเดียวกันก็พบว่า ผู้ที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 16-24 ปี เป็นสัดส่วนประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตสูงที่สุดถึงร้อยละ 99 รองลงมาคือ ผู้ที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 25-34 ปี (ร้อยละ 98.7) และ 35-44 ปี (ร้อยละ 97.1) ตามลำดับ ส่วนผู้ที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 6-15 ปี นั้นมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตอยู่ที่ร้อยละ 75

อย่างไรก็ตามจากผลการสนทนากลุ่มในงานวิจัยนี้พบว่าพ่อแม่และผู้ปกครองมีการ

แนะนำและพยายามควบคุมดูแลการใช้งานของสื่อใหม่ของบุตรหลานด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยเฉพาะในเด็กเล็ก เพราะตระหนักถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับบุตรหลานของตนในการใช้สื่อใหม่ เช่น ปัญหาสุขภาพ การเข้าสังคม และการถูกล่อลวงผ่านสื่อออนไลน์ เป็นต้น ขณะเดียวกัน การศึกษาเรื่อง Children's online behavior (OfCom, 2014) ของอังกฤษได้สรุปความเสี่ยงทางออนไลน์สำหรับเด็กและเยาวชนออกเป็นสามประเภทหลักๆ ได้แก่ Contact risks (ความเสี่ยงทางการติดต่อ) Conduct risks (ความเสี่ยงทางพฤติกรรม) และ Content risks (ความเสี่ยงทางเนื้อหา) ถึงแม้ว่าในภาพรวมแล้ว ความเสี่ยงทางการติดต่อจะเป็นความเสี่ยงที่เด็กและเยาวชนคำนึงมากที่สุด ความเสี่ยงด้านเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมนั้นเป็นเรื่องที่กลุ่มเด็กเล็กก็ให้ความสนใจ สำหรับเด็กเล็กนั้น คำหยาบคายถือเป็นเรื่องที่เด็กกลุ่มนี้ให้ความสนใจ เด็กเล็กจะกังวลเรื่องการพบเห็นเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมโดยไม่ตั้งใจ เด็กโตและวัยรุ่นนั้นมีการรับรู้เรื่องความไม่เหมาะสมที่กว้างกว่า ซึ่งรวมถึงภาพกราฟฟิกเกี่ยวกับอาชญากรรม ความรุนแรง และการขายบริการ แม้ว่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะอ้างว่าพวกเขาไม่ตั้งใจที่จะหาเนื้อหาเหล่านั้น พวกเขาก็ยังมักจะพบเห็นในลักษณะโฆษณา

2) การแก้ไขปัญหาไม่ถูกทางของพ่อแม่และผู้ปกครองที่ใช้สมาร์ตโฟนเลี้ยงลูก

อุปกรณ์สมาร์ตโฟนแม้จะเป็นเทคโนโลยีที่สะดวกและทันสมัย แต่ก็ยังเป็นช่องทางที่ทำให้เด็ก

และเยาวชนเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมได้ง่ายขึ้น และทำให้พ่อแม่และผู้ปกครองควบคุมดูแลได้ยากยิ่งขึ้นเพราะเด็กสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งพ่อแม่และผู้ปกครองไม่มีความรู้ความเข้าใจเท่าทันสื่อและเทคโนโลยีมากเพียงพอที่จะแนะนำบุตรหลาน อีกทั้งพ่อแม่และผู้ปกครองบางคนก็แก้ปัญหาการเล่นของลูกด้วยการโยนโทรศัพท์มือถือ หรือแท็บเล็ตให้คล้ายคลึงกับการแก้ปัญหาในอดีตที่ผ่านมาซึ่งผู้ปกครองใช้โทรศัพท์เสี่ยงลูก โดยเชื่อว่าทำให้เด็กรู้จักอยู่หน้าจอ (ทีวี โทรศัพท์มือถือ หรือแท็บเล็ต) ไม่ไปเล่นชมนอกบ้าน หรือ ร้องไห้งอแง

3) ปัญหาของการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมโดยเฉพาะเรื่องเพศง่ายเกินไป

ผลการสำรวจในประเทศไทยที่พบว่าเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศ เรื่องลามกอนาจารเป็นสิ่งที่เด็กและเยาวชนในวัยที่ไม่เหมาะสมสามารถเข้าถึงได้โดยบังเอิญมาก สอดคล้องกับผลสำรวจของต่างประเทศ เช่น เว็บไซต์ safeinternet ของอังกฤษ รายงานผลการสำรวจว่า 1 ใน 6 ของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตอายุระหว่าง 12-15 ปี กล่าวว่าเคยมีประสบการณ์เสี่ยงผ่านสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะประสบการณ์พบหน้าป๊อปอัพที่นำเสนอเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม โดยร้อยละ 40 ของผู้เยาว์อายุระหว่าง 13-18 ปีรู้จักเพื่อนที่เกี่ยวข้องกับข้อความชักชวนทางเพศ ในขณะที่ออสเตรเลียโดย AU Kids Online Survey ที่ได้สำรวจประสบการณ์ของเด็กและเยาวชนต่อ

ความเสี่ยงออนไลน์ในภูมิภาคต่างๆ รวมถึงออสเตรเลีย ซึ่งสำรวจแบ่งความเสี่ยงออกเป็นหัวข้อต่างๆ พบว่า มากกว่าร้อยละ 44 ของเด็กออสเตรเลียอายุระหว่าง 9-16 ปีระบุว่าเคยพบรูปที่เกี่ยวข้องกับเพศ โดยร้อยละ 28 กล่าวว่าเคยพบเห็นทางออนไลน์ ซึ่งร้อยละ 24 กล่าวว่า เป็นภาพเปลือย (Green, et.al. 2011) แม้ในแต่ละประเทศจะมีปริมาณในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการเข้าใช้สื่อใหม่ที่ไม่เท่ากัน และปัญหาการเข้าถึงสื่อที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสมที่แตกต่างกันออกไปบ้าง แต่ที่คล้ายคลึงกัน อาทิ การกลั่นแกล้งกันทางโลกไซเบอร์ ซึ่งไทยยังไม่เห็นปัญหานี้ชัดมากนัก การเข้าถึงเนื้อหาลามกอนาจารของเด็กในวัยที่ไม่เหมาะสม การหลอกลวงผ่านโลกออนไลน์ เป็นต้น

4) บทเรียนจากต่างประเทศนำมาใช้จัดตั้งระบบให้คำแนะนำผู้ปกครองในการดูแลบุตรหลาน

ควรมีการทบทวนแนวทางการจัดการเรื่องปัญหาการเข้าใช้สื่อใหม่ของเด็กและเยาวชนในต่างประเทศ เช่น ในออสเตรเลียหน่วยงาน ACMA (2013) ซึ่งเป็นหน่วยงานกำกับดูแลสื่อคล้ายกับ กสทช. ของไทย ใช้มาตรการในการป้องกันการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมผ่านสื่อใหม่ของเด็กและเยาวชนคล้ายกันในอังกฤษหรือสหรัฐอเมริกา ซึ่งต่างมีคำเรียกต่างกันไป เช่น e-safety, safer internet เป็นต้น ลักษณะ parent port ซึ่งเป็นเว็บไซต์ให้คำแนะนำการใช้สื่อใหม่ของเด็กและเยาวชนแก่ผู้ปกครองของแต่ละ

ประเทศ ก็จะมี ความแตกต่างกันตามความเหมาะสมของประเทศนั้นๆ เช่น ระบบ parent port ของออสเตรเลียไม่มีระบบสมาชิก (Australian Government: Office of the Children's eSafety Commissioner, 2015) แต่ในสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกามีระบบสมาชิก (อาทิ parentport.org.uk, commonsensemedia.org) และในส่วนมาตรการป้องกันที่มีคล้ายกันคือ มีระบบให้ปรึกษาหรือให้คำแนะนำ มาตรการคัดกรองเนื้อหาสำหรับเด็กและเยาวชน มีช่องทางแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างพ่อแม่และผู้ปกครอง ตลอดจนวิพากษ์วิจารณ์สื่อที่ไม่เหมาะสมหรือเสนอแนะสื่อที่ดี นอกจากนี้ยังมีระบบรับร้องเรียนโดยหน่วยงานรัฐรับผิดชอบดำเนินการ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการสำรวจพบปัญหาการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชนเพิ่มมากขึ้นและง่ายดายนมากขึ้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาระบบ parent port มาใช้เป็นแนวทางในการป้องกันและรับร้องเรียนเรื่องปัญหาการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชน ตลอดจนเป็นช่องทางให้พ่อแม่และผู้ปกครองได้รับคำแนะนำและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดูแลบุตรหลานในเรื่องดังกล่าวได้ แต่ทั้งนี้ระบบ parent port ควรดำเนินการแบบบูรณาการหลากหลายหน่วยงาน เนื่องจากการกำกับดูแลสื่อในประเทศไทยมีหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องกับหลากหลายแตกต่างกันไปตามประเภทของสื่อ อาทิ สำนักงาน กสทช. กำกับดูแลสื่อวิทยุและโทรทัศน์ กระทรวงวัฒนธรรม กำกับดูแลสื่อภาพยนตร์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมกำกับดูแลอินเทอร์เน็ต ในขณะที่เทคโนโลยีปัจจุบันทำให้เส้นแบ่งประเภทของสื่อเริ่มไม่ชัดเจนดังเช่นในอดีตเนื่องด้วยการหลอมรวมของเทคโนโลยีการสื่อสาร การบูรณาการระหว่างหน่วยงานจะทำให้การติดตามควบคุมดูแลตลอดจนป้องกันปัญหาการเข้าถึงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชนจะเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

นอกจากการพัฒนาระบบ parent port แบบบูรณาการหลากหลายหน่วยงานแล้ว สิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างมากคือการให้ความรู้แก่

เด็กและเยาวชน ตลอดจนครูและพ่อแม่ผู้ปกครองในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ (media and information literacy) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากในการช่วยป้องกันปัญหาเกี่ยวกับสื่อใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในเรื่องนี้เป็นแนวทางที่องค์การยูเนสโกเองก็ให้การสนับสนุนและได้มีการพัฒนาแนวการให้ความรู้เท่าทันสื่อหน่วยงานทั้งภาครัฐ เช่น สำนักงานกองทุนส่งเสริมสุขภาพ และองค์กรเอกชน เช่น เครือข่ายครอบครัวเผื่อระวังสื่อ ต่างก็พยายามจัดกิจกรรมส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อทั้งให้กลุ่มเด็ก เยาวชนและพ่อแม่ผู้ปกครอง อย่างไรก็ตามภาครัฐโดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการควรได้บรรจุเรื่องดังกล่าวไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับเล็ก

บรรณานุกรม

- ดรุณี หิรัญรักษ์ และคณะ. (2555). *การกำกับดูแลเนื้อหาที่การกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์: ประสบการณ์จากต่างประเทศสู่ประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.
- จิตินันท์ บุญสภาพ คอมมอน. (2556). *บทบาทของสื่อใหม่ในการสร้างค่านิยมทางสังคมและอัตลักษณ์ของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ประกาศ กสทช. เรื่อง แนวทางการจัดระดับความเหมาะสมของรายการโทรทัศน์ ตามประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์การจัดทำผังรายการสำหรับการให้บริการกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ พ.ศ. 2556 ค้นคืนจาก <https://broadcast.nbtc.go.th/law/dwl.php?id=NTYxMTAwMDAwMDAx&file=ZGF0YS9kb2N1bWVudC9sYXcvZG9jL3RoLzU2MTEwMDAwMDAwMS5wZGY=>.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556). รายงานผลการสำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน. จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/survey/surtec5-1-3.html>.

Australian Communications and Media Authority (ACMA). (2013). *Like, post, share: Young Australians' experience of social media*. Retrieved from <http://www.acma.gov.au/~media/mediacomms/Report/pdf/Like%20post%20share%20Young%20Australians%20experience%20of%20social%20media%20Quantitative%20research%20report.pdf>.

Australian Communications and Media Authority (2015). *Online Content Regulation*. Retrieved from <https://www.communications.gov.au/policy/policy-listing/online-content-regulation>.

Australian Government: Office of the Children's eSafety Commissioner. (2015). *Online Content Regulation*. Retrieved October 19, 2015 from <https://www.esafety.gov.au/complaints-and-reporting/offensive-and-illegal-content-complaints/online-content-regulation>.

Green, L., Brady, D., Ólafsson, K., Hartley, J. and Lumby, C. (2011). Risks and safety for Australian children on the internet: full findings from the AU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents. *Cultural Science Journal*, 4 (1), pp. 1-73.

Ofcom. (2015). *Children and Parents: Media Use and Attitudes Report*. Retrieved http://stakeholders.Ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/children-parents-nov-15/childrens_parents_nov2015.pdf.

Ofcom. (2014). *Children's online behavior: issues of risk and trust Qualitative research findings*. Retrieved from <http://stakeholders.Ofcom.org.uk/market-data-research/other/research-publications/childrens/online-behavior/>.

<http://www.common sense media.org>.

<http://www.esafety.gov.au>.

<http://www.parentport.org.uk>.

<http://www.saferinternet.org.uk>.